

Bu proje Avrupa Birliđı
tarafından finanse edilmektedir.

Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini İzleme Raporu

2021

2019-2020

Türkiye’de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi Faz II

Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini İzleme Raporu 2019-2020

Prof. Dr. Serpil Sancar

&

Gösterge Uzman Grubu

Prof. Dr. Gülay Toksöz

Doç. Dr. İlknur Yüksel-Kaptanoğlu

Doç. Dr. Emel Memiş

Dr. Hilal Arslan

Aslıhan Kabadayı

Oğuzhan Akyıldırım

Bengin İnanc

Temmuz 2021

CEİD YAYINLARI

Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini İzleme Raporu 2019-2020

Kaynak gösterilmek kaydıyla yararlanılabilir.

ISBN: 978-625-7666-17-6

Yıldızevler Mah. 721. Sokak, No:4/9 Çankaya, 06690

Ankara, Türkiye

Tel: 0 312 440 04 84

www.ceid.org.tr

www.ceidizler.ceid.org.tr

Kapak Fotoğrafı: Anonim

Kapak/İç Tasarım: Hasan Kürşat Akcan

Bu yayın Avrupa Birliği’nin maddi desteği ile hazırlanmıştır. İçerik tamamıyla Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği’nin sorumluluğu altındadır. Avrupa Birliği’nin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

PROF. DR. SERPİL SANCAR Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü öğretim üyesi. Siyaset bilimi alanında doktorasını tamamladıktan sonra siyaset kuramı, siyaset sosyolojisi, küresel siyasal dinamikler, din-siyaset ilişkisi, sosyal bilimlerde araştırma metodolojisi konularında dersler verdi. Kadın çalışmaları ve toplumsal cinsiyet araştırmaları alanında da akademik çalışmalar yapan Profesör Sancar, bu alanda da “Feminist Kuram,” “Cinsiyet ve Siyaset,” “Kadın Hakları Hareketleri,” “Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti” ve “Kadın Araştırmalarında Yöntem” derslerini vererek Ankara Üniversitesi Kadın Çalışmaları Yüksek Lisans ve Doktora Programlarının yürütülmesinde aktif olarak yer aldı. Ankara Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi’nin (KASAUM) kurucularından olan Profesör Sancar uzun yıllar bu merkezin müdürü olarak da görev yaptı. Profesör Sancar 2011-2012 yılları arasında ABD George Washington Üniversitesi’nde konuk araştırmacı olarak bulundu; “Din ve Cinsiyet” konusunda araştırma yaptı ve dersler verdi. Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği (CEİD) kurucu başkanı olan Profesör Sancar kuruluşundan bu yana derneğin yönetiminde de aktif olarak çalışıyor.

Profesör Sancar’ın kadın çalışmaları ve siyaset bilimi kesişim alanlarında çok sayıda yayını ve araştırması mevcuttur. Profesör Sancar’ın yakın dönemde yayınlanmış bazı kitapları şunlardır: *Din, Siyaset ve Kadın: İran Devrimi*, 1990, Belge Yayınları (İkinci baskı: 2016, Nika Yayınevi); *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar*, 2012, İletişim Yayınları (İkinci baskı: 2014, İletişim Yayınları); *21. Yüzyıla Girerken Türkiye’de Feminist Eleştirinin Birikimi*, Derleme, Bölüm I ve II, 2011, Koç Üniversitesi Yayınları; *Erkeklik: İmkânsız İktidar: Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*, 2009, Metis Yayınları, (Dördüncü baskı: 2020, Metis Yayınları); *İdeolojinin Serüveni: Yanlış Bilinç ve Hegemonyadan Söyleme*, 1997, İmge Yayınevi (Üçüncü baskı: 2016, İmge Yayınevi).

İçindekiler

Önsöz.....	x
Yönetici Özeti	xiii
BÖLÜM I	xxiii
GİRİŞ	1
Yıllık Raporun Temel İlkesi: Hak Temelli İzleme	1
Yıllık Rapor Neyi, Nasıl ve Hangi Belgelere Dayanarak İzleyecek?.....	1
TCE’NİN EVRENSEL NORMLARI, STRATEJİLERİ VE POLİTİKALARI.....	4
TCE Normları.....	4
TCE Stratejileri ve Politikalarının Yer Aldığı Belgeler	5
Birleşmiş Milletler’in Stratejileri, Eylem Planları ve İzleme Mekanizmaları.....	5
AB’nin Stratejileri, Eylem Planları ve İzleme Mekanizmaları	5
Avrupa Konseyi Stratejileri, Eylem Planları ve İzleme Mekanizmaları	5
TCE’yi İzleme ve Raporlamanın Uluslararası Bağlamı.....	5
TCE’nin Evrensel Politikaları	6
TCE EVRENSEL BELGELERİNİN İÇERİĞİ	8
Birleşmiş Milletler Belgelerinde TCE	8
Kadın Hakları Evrensel Bildirgesi: CEDAW	8
Pekin Eylem Platformu ve Eylem Planının Önemi	9
BM Diğer Eylem Planları	11
BM-Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Denetim Mekanizmaları	12
BM’nin TCE ile İlgili Diğer Önemli Düzenlemeleri	12
BM’nin Yakın Dönem TCE ile İlgili Belgeleri	13
Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği Belgelerinde TCE.....	14
Avrupa Konseyi İnsan Hakları Temel Belgeleri.....	14
Avrupa Konseyi TCE Strateji ve Politikaları	15
Avrupa Konseyi 2018-2023 TCE Stratejisi Belgesi Hedefleri	15
Avrupa Konseyi Tavsiye Kararları	16
Avrupa Konseyinin İlgili Diğer Tavsiye Kararları	17
Avrupa Konseyinin Önemli Politikaları	17
Avrupa Konseyi Kadın, Kız ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesi Politikası	17
Avrupa Konseyi Cinsel Taciz ve İstismara Karşı Çocukların Korunması Politikası	18
Avrupa Birliği Toplumsal Cinsiyet Eşitliği için Özel Strateji ve Politikaları.....	18

Avrupa Birliği Eşitlik için Birlik: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisi 2020-2025	19
ULUSLARARASI ALANDA KADINLARA YÖNELİK ŞİDDETİN ÖNLENMESİ STRATEJİ VE POLİTİKALARI	22
Kadınlara Yönelik Şiddetin Genişleyen Bağlamı	22
BM Belgelerinde Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi	22
CEDAW’da Kadınlara Yönelik Şiddetin Önlenmesi.....	22
BM Eylem Planlarında Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi.....	24
Cinsiyet Temelli Şiddetin Önlenmesi ile İlgili Diğer Özel Amaçlı Düzenlemeler.....	24
Avrupa Konseyi Belgelerinde Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi.....	25
Avrupa Konseyi Eylem Planlarında Şiddeti Önlemek İçin Öngörülen Politikalar	26
Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)	26
İstanbul Sözleşmesi İzleme Mekanizması: GREVIO.....	28
ILO Sözleşmeleri	28
TÜRKİYE’DE TCE ANA AKIMLAŞTIRMA POLİTİKALARININ İZLENMESİ	30
Ana Akımlaştırma ile İlgili Mevzuatın İzlenmesi	30
Anayasa’da TCE	30
Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İçeren Temel Yasalar	32
TCE’ye Duyarlı Olmayan Temel Yasalar	33
TCE Ana Akımlaştırma Politikalarının İzlenmesi	34
11. Ulusal Kalkınma Planı’nda Toplumsal Cinsiyet Duyarlılığının İzlenmesi	34
Planın Temel Stratejisi	34
Ailenin Güçlendirilmesi Politikası Hedefleri: Milli ve Manevi Değerlerin Korunması	35
Kadınların Güçlendirilmesi için Hedef ve Politikalar	36
11. Kalkınma Planı’nın (2019-2023) Toplumsal Cinsiyet Duyarlılığının Değerlendirilmesi	38
TCE’yi Ana Akımlaştırmanın Ulusal Eylem Planlarından İzlenmesi	40
Ulusal Eylem Planlarının Öncelikli Kritik Alanları ve Pekin Eylem Planı (PEP)	40
Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2018-2023’ün İzlenmesi.....	43
Strateji Belgesinin Temel Normu Olarak “Kadınların Güçlenmesi”	43
Strateji Belgesinin Özellikleri: Planın Temel Normları, Meşruluk Gerekçeleri, Taahhütleri	43
Güçlenme Strateji Belgesinde Meşruluk Kaynağı Olan Referanslar	44
Güçlenme Strateji Belgesinde Yer Alan Strateji, Hedef ve Politikalar	44
Kadınlara Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planları İzlenmesi.....	47
2016-2020 Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı.....	47

Eylem Planının Temel Aldığı Uluslararası Sözleşme ve Belgeler	48
Eylem Planı’nda Ulusal Politikanın Tanımlanması	49
Eylem Planı Amaç ve Hedefleri	50
Planın Tanımladığı Faaliyetler	50
Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Koordinasyon Planı 2020-2021.....	53
Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Eylem Planlarının Değerlendirilmesi	54
İnsan Hakları Eylem Planında TCE’nin Ana Akımlaştırılması.....	54
Kadınların mağdur olarak dikkate alınması.....	55
Boşanma davalarında arabuluculuk öngörülüyor.....	55
Aile içi şiddetin önlenmesi	55
TCE Açısından Ana Akımlaştırılması Gereken Diğer Ulusal Eylem Planları	56
Ulusal Eylem Planlarının Ulusal Mekanizma İçinde İzlenmesi	58
Ana Akımlaştırmayla Görevli Kurumların İzlenmesi.....	59
Ulusal Eylem Planlarında Ana Akımlaştırma ile Görevli Kurumlar.....	59
Ulusal Mekanizmada Koordinatör Kurumun Bürokratik İstikrarı	59
Ulusal Mekanizma İçinde Tanımlanan Sorumlu Kurumlar/Birimler.....	59
Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi ile Görevli Kurumlar.....	60
Görevli Danışma, Denetim ve Başvuru Kurumları.....	60
Cinsiyet Eşitliğini Gerçekleştirmeye Görevli Kurumların Yönetimlerinde Cinsiyet Eşitliği	60
Cinsiyet Eşitliği ile Görevli Kurumların Uygulama Kapasiteleri	61
Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı.....	61
Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın (AÇSHB) Toplumsal Cinsiyet Duyarlılığı	61
Kurumun vizyon ve misyonu: Kadının aile içinde kaybolması	62
AÇSHB Strateji, Amaç ve Hedefleri.....	62
AÇSHB 2019-2023 Stratejik Planında Yer Alan Amaç ve Hedefler.....	62
AÇSHB Temel Performans Göstergeleri	63
AÇSHB Performans Bütçesinde Yer Alan “Kadının Güçlenmesi” Programı’nın Özellikleri	63
Kadının Güçlenmesi Programının Bütçe Ödeneklerinin İzlenmesi	65
AÇSHB Stratejik Planı ve Bütçesinin Değerlendirilmesi.....	65
Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM)	66
Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü-ŞÖNİM-Kadın Konukevleri-İlk Kabul Birimleri...66	
İŞKUR.....	67
İçişleri Bakanlığı.....	67

Aile İçi ve Kadına Karşı Şiddetle Mücadele Büro Amirlikleri.....	68
Kolluk Kuvvetleri.....	68
Emniyet Genel Müdürlüğü	68
Jandarma Genel Komutanlığı	69
Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü.....	69
Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM)	69
İçişleri Bakanlığı Kadın Destek Projesi (KADES).....	69
İçişleri Bakanlığı Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Genelgesi	69
Adalet Bakanlığı.....	70
Aile İçi Şiddet Suçları Soruşturma Bürosu	71
Ayrımcılık ve Cinsel Dokunulmazlığa Karşı İşlenen Suçlar Soruşturma Bürosu.....	71
Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü	72
Adli Görüşme Odaları	73
Sağlık Bakanlığı.....	73
Sağlık Bakanlığı Stratejik Planı (2019-2023)	73
Sağlıkla İlgili Ulusal Mekanizma Kurumları	74
Sağlık Bakanlığı TCE Uyumunun Değerlendirilmesi	74
Milli Eğitim Bakanlığı (MEB).....	75
Stratejik Planı ve 2020 Performans Programı	75
Performans Göstergeleri	75
MEB 2020 Performans Programı.....	76
MEB 2019 Yılı İdare Faaliyet Raporu	76
Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB)	76
DİB’nin TCE Normlarına Uymu.....	76
Ulusal Mekanizma İçinde İlgili Diğer Kurumlar	78
TBMM Kadın-Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu (KEFEK)	78
Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK)	79
Kamu Denetçiliği Kurumu-Ombudsman (KDK)	80
Türkiye Belediyeler Birliği (TBB).....	80
Türkiye Bilimsel Teknik Araştırmalar Kurumu (TÜBİTAK).....	81
Sivil Örgütlerin ve Araştırma Kurumlarının TCE İzleme Çalışmaları	83
Sivil Örgütlerin Kadına Yönelik Şiddet, Göç ve LGBTİ+ Hakları İzleme Çalışmaları	83
Sivil Örgütlerin Siyasete Eşit Katılım İzleme Çalışmaları	85
Sivil Örgütlerin İstihdamda Cinsiyet Eşitliği İzleme Çalışmaları.....	88
Sivil Örgütlerin Eğitime Erişimde Cinsiyet Eşitliği İzleme Çalışmaları.....	89

Sivil Örgütlerin Spor Olanaklarına Erişimde Cinsiyet Eşitliği İzleme Çalışmaları	89
Sivil Örgütlerin Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzleme Amaçlı Araştırmaları	89
Sivil Örgütlerin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İzleme Platformları.....	91
Türkiye’nin TCE Politikalarının Uluslararası İzlenmesi	93
CEDAW İzleme Raporları.....	93
İstanbul Sözleşmesi-GREVIO İzleme Raporları.....	94
GREVIO Birinci Türkiye İzleme Raporu	94
GREVIO’nun Türkiye’ye Sunduğu Bazı Önemli Tavsiyeler	95
Sivil Örgütlerin GREVIO İzleme Raporları.....	95
Avrupa Birliği Türkiye Ülke Raporları	97
Türkiye Ulusal Eylem Planlarının Hükümet Tarafından İzlenmesi.....	97
BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları İzleme Raporları	98
BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile İlgili Hükümet Tarafından Hazırlanan İzleme Raporu: Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları 2019 Değerlendirme Raporu	98
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile İlgili Sivil Örgütler Raporu.....	99
Pekin +25 İzleme Raporları	100
Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformunun 25. Yılı için Hazırlanan Ulusal Rapor ..	100
Pekin+ 25 Türkiye Kadın Platformu Politika Tutum Belgesi.....	102
Uluslararası Endeksler, İzleme Göstergeleri ve Türkiye’nin Güncel Durumu	103
SKA Toplumsal Cinsiyet Endeksi (EM2030 SDG Gender Index)	104
UNDP Toplumsal Cinsiyet Sosyal Normları Endeksi (GSNI)	104
Dünya Ekonomik Forumu (WEF) Küresel Toplumsal Cinsiyet Uçurum Endeksi (GGGI)	105
Türkiye’deki Endeksler	107
TEPAV 81 ilde Türkiye’nin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi	107
YANINDAYIZ Derneği İlçe Düzeyinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Endeksi.....	107
Kadın Girişimcilik Endeksi (KAGİDER)	108
Türkiye’de Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Veri Toplama ve Yayınlama: Türkiye İstatistik Kurumu	109
TÜRKİYE’DE TCE’NİN ANA AKIMLAŞTIRILMASI POLİTİKALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	112
TCE Ana Akımlaştırma Mevzuat, Politika ve Sorumlu Kurum Kapasitelerinin Değerlendirilmesi	112
BÖLÜM II	115
GÖSTERGELERLE İZLEME VE GÖSTERGE VERİLERİ	116
Ek-1 Gösterge İzleme Grubu Tematik Alan Göstergeleri ile Yapılan Çalışmalar	129

EK-2 AÇSHB Tarafından Yürütülen Ödeneklerin Detayları.....	179
--	-----

Önsöz

Türkiye, en azından yüz yıldan bu yana, kadınların temel insan haklarının korunması ve kadınlarla erkekler arasında süregelen ayrımcılıkların yok edilmesi mücadelesinin sürdüğü, uygar dünyanın önemli bir ülkesidir. Türkiye’de bu süreç 1980’li yıllardan itibaren yeni bir ivme kazanmış ve ülke uluslararası alanda gelişen cinsiyet eşitliği norm, hedef ve politikaların güçlü bir savunucusu ve paydaşı olmuştur. Türkiye’nin toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili uygar dünyanın bir parçası olması süreci 1985 yılında *Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi*-CEDAW’ın imzalanmasıyla bir sıçrama yapmış ve en yakın tarihli ve bu konuda en gelişmiş düzenleme olan *Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi* yani İstanbul Sözleşmesi’ni 2011 yılında imzalayıp 2012 yılında TBMM’de kabul etmesi ile bugüne gelmiştir.

Türkiye bu süreçte, söz konusu uluslararası norm ve hedeflere uyum sağlayarak toplumsal cinsiyet eşitliğini hayata geçirmek için çeşitli yapılar ve kurumlar oluşturdu; temel yasal çerçevesini uyumlu hale getirdi ve uygulamayı güçlendirmek için farklı politikalar geliştirdi; toplumsal cinsiyet eşitliğini ana-akımlaştırmak için eylem planları yürürlüğe koydu. Bugün gelinen noktada bütün bu çabaların izlenmesi ve eksikliklerin düzeltilerek ilerlenmesi gerekiyor. İşte bu noktada, Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği (CEİD), eşitsizlikleri izleyerek eşitlik amacına hizmet etmeye çalışan hak temelli bir sivil toplum örgütü olarak sürece katkı sunmaya çalışıyor.

CEİD kurulduğundan bu yana Türkiye’de farklı alanlarda toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini saptayarak sorunları açığa çıkarmaya yarayacak haritalama ve göstergelerle izleme çalışmaları yürütüyor. 2017’den bu yana yürüttüğü çalışmalar Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu tarafından, “Türkiye’de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi I ve II” başlığı altında, doğrudan hibe desteği ile finanse edildi ve bu mali destek halen devam ediyor. Bu amaçla 2017-2019 yılları arasında on tematik alanda: eğitimde, istihdamda, sağlıkta, siyasal kararlara katılımı, kentsel hizmetlerde, din hizmetlerinde, medyada, sporda toplumsal cinsiyet eşitliği ile kadına yönelik şiddet ve insan/kadın ticaretiyle mücadelede toplumsal cinsiyet eşitliği konularında haritalama ve izleme raporları hazırlandı. 2020 ve 2022 yılları arasında ise bu on tematik alana beş yeni tematik alan: gelir dağılımı, yoksulluk, sosyal yardımlar, adalet erişimi, kadın mülteciler, bilim, teknoloji, mühendislik, matematik alanlarında toplumsal cinsiyet eşitliği ile toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı konularındaki raporlar eklendi. Ayrıca çocuk yaşta, erken ve zorla evliliklerin önlenmesini konu alan bir diğer rapor UN Women ile işbirliği içinde hazırlandı. İlk aşamada ele alınan tematik alanlardaki gelişmeler yazarları tarafından yeni raporlar aracılığıyla 2020’de güncellendi.¹ Bu raporların tümü toplumsal cinsiyet eşitliği için geliştirilmiş uluslararası norm ve standartların ışığında Türkiye’deki mevzuat, uygulama ve izleme politikalarını değerlendirmeyi, toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili sorun alanlarını ortaya koymayı, bu alanlara özgü izleme göstergeleri geliştirerek bağımsız ve bilimsel izleme kapasitesini geliştirmeyi hedefledi.

Elinizdeki Türkiye’de *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini İzleme Raporu 2019-2020*, şimdiye kadar yürütülen bu çalışmaların bir ileri aşamaya taşınmasını ve toplu bir değerlendirme yapmayı öngörüyor. Rapor, bu çalışmaların oluşturduğu birikimin ışığında, ülke çapında periyodik bir haritalama ve göstergelerle izleme çalışması olarak, ulusal düzeyde izleme ve raporlama

¹ Raporların hepsine CEİM e-kütüphane üzerinden erişilebilir.
<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/172>

faaliyetinin ilk adımıdır. CEİD bundan sonra da düzenli olarak benzer ulusal izleme raporları hazırlamayı ve yayınlamayı amaçlıyor.

CEİD’in 2017 yılından bu yana çok çeşitli alanlarda var olan toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini izleme ile ilgili çabaları sürerken, Türkiye’de, toplumsal cinsiyet eşitliği alanındaki kazanımlara, bazı temel kadın haklarına karşı ciddi bir direnç, engelleme ve tersine çevirme eğiliminin gelişimine şahit olduk. Bu sürecin en temel hamlesi, resmi devlet belgelerinden, ulusal bir hedef olarak bugüne kadar benimsenen ‘toplumsal cinsiyet eşitliği’ normunun çıkartılması oldu. Bugün geline son aşama da Cumhurbaşkanı kararı ile, 20 Mart 2021 tarihinde, Türkiye’nin İstanbul Sözleşmesi’nden imzasını geri çektiğinin açıklanması oldu.

Özellikle 2008 yılından bu yana adım adım kazanılmış kadın hakları ile ilgili uygulamalarda gözlenen tutarsızlıklar, geri gidişler, bazı temel hakların fiilen kullanılamaz hale gelmesi, kamuoyunda ciddi bir tedirginlik ve endişe yaramaya devam ediyor. Örneğin en az üç çocuk sahibi olmanın devlet tarafından teşvik edilmesi, kürtaj hakkının kullanımına fiilen oluşturulan engellerin kadınların üreme sağlığı ve haklarına yönelik önemli engeller yaratması bu sürecin tipik örnekleridir.

Türkiye’nin İstanbul Sözleşmesi’nden çekilme gerekçesi olarak Sözleşme’nin “ailenin yıkılmasına”, “eşcinselliğin artmasına”, “dini ve kültürel yapının tahrip olmasına” yol açacağı gibi iddiaların ileri sürülmesi bu endişeleri daha da artırdı. Kadın örgütleri ve feminist örgütler başta olmak üzere birçok hak temelli örgütün ve bazı siyasi partilerin katılımıyla yapılan kampanyalara ve protestolara rağmen 1 Temmuz 2021 tarihinden itibaren Türkiye İstanbul Sözleşmesinden çekildi. İstanbul Sözleşmesi ile ilgili yaşanan bu olumsuz gelişme, Türkiye’nin yakın zamanlarda imzalayarak uygulamayı kabul ettiği uluslararası sözleşmelerden çocuk yaşta evlilikleri yasaklayan Lanzarote Sözleşmesi’ne ve kadınların anayasası kabul edilen CEDAW’a karşı süregiden olumsuz tavırları ve siyasi beyanları da aynı sürecin bir parçası olarak ele almayı gerektiriyor. Türkiye’de güçlenerek devam eden, kadınların kazanılmış yasal haklarından geri adım atma girişimlerinin önemli başka örnekleri de oldu. Kadınların nafaka hakkının sınırlandırılması ve 18 yaşından küçük kızların rıza(!) ile yaptıkları evliliklerde erkeğin (koca) yasaya aykırı evlenme iddiası ile suçlanmasını engelleme amacıyla 2019 yılındaki TBMM’ye önerilen yasa değişiklikleri bu kapsamda ele alınabilir.

Toplumsal cinsiyet kavramının kullanılmasına yönelik eleştiriler, eğitim alanındaki kamu kurumlarında toplumsal cinsiyetin kullanılmaması ile sonuçlandı. YÖK’ün Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Tutum Belgesi’ni kaldırması ve Millî Eğitim Bakanlığı’nın Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Projesi’ni (ETÇEP) sonlandırması, bu konudaki en somut örnekler arasında yer alıyor. Eşitlik yaklaşımının terk edilmesine paralel olarak eğitim alanında eşitsizliğe dair süreklilik taşıyan durumlar devam ediyor, bazı yeni olumsuz gelişmeler yaşanıyor. Türkiye’de erkeklere kıyasla çok daha fazla sayıda kadının okuma-yazma bilmeyişi; erken çocukluk eğitiminin hala küresel standartların ve 10. Plan hedeflerinin gerisinde kalışı; zorunlu eğitimde okullaşmanın gene çağ nüfusunun tümünü kapsamayışi; 13 yaş ve üzeri tüm gruplar için kadın öğrencilerin açıköğretime kayması: genel, mesleki-teknik ve din öğretimi alanlarından oluşan ortaöğretim kurumlarındaki öğrenciler arasında sadece din öğretimi alanında kadın öğrenci katılımının çoğunluğu oluşturması, süregiden eşitsizlikler arasında sayılabilir. Öte yandan; ortaokulda net okullaşma oranının gerek kadın gerekse erkek öğrenciler için düşmesi; yükseköğretimde net okullaşma oranlarının gene hem kadınlar hem de erkekler için düşmesi de geriye gidişler olarak belirtilebilir. Özellikle COVID-19’la baş etme ve çıkış planlarında, kız çocukların ve kadınların uzaktan eğitime erişimi ve bilişim teknolojileri kullanımının geliştirilmesiyle ilgili olarak ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde, ilk, orta ve yüksek eğitimde, kamusal ve özel kurumlarda, özel gereksinimli çocuklar, göçmenler, sığınmacılar, geçici tarım işçileri vb. risk gruplarında toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin arttığı da söylenebilir.

COVID-19 salgını nedeniyle yaşanan süreç kadın haklarıyla ilgili yeni hak ihlalleri iddialarını gündeme getirdi. Pandemiyle birlikte yaşanan eve kapanma sürecinde, kadınların ev işi yükünün artması ve öte yandan artan eviçi şiddeti önlemeye yönelik hizmetlerin yetersizliği Türkiye’nin önemli cinsiyet eşitsizlikleri sorunları arasında yer aldı. Söz konusu süreçte yaşanan iş kayıplarının COVID-19 öncesi dönemde dahi çoğunlukla geçici, sosyal güvenceden yoksun çalışan ve özellikle düşük eğitimli işçileri ve dolayısıyla bu nitelikleri taşıyan kadınları ve özellikle de genç kadın istihdamını daha olumsuz etkilediğini yapılan araştırmalar ortaya koydu. Hükümetin kadın haklarıyla ilgili temel kazanımları paranteze alması ve COVID-19 sürecinin ortaya çıkardığı gibi yeni cinsiyet eşitsizliklerine karşı ciddi tedbir alınmaması, ülkede cinsiyet eşitsizliklerini bilimsel ve nesnel kriterlerle izlemenin ne kadar hayati öneme haiz olduğunu bir kez daha açığa çıkardı. Elinizdeki Raporun, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini periyodik olarak izleyip raporlaması bu nedenle kritik bir öneme sahip hale geldi.

Söz konusu gelişmelerin ışığında hazırlanan bu rapor iki ana bölümden oluşuyor: Prof. Dr. Serpil Sancar tarafından kaleme alınan I. Bölüm “Yapısal İzleme” başlığı altında, önce toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini hak temelli izlemenin evrensel normlarını, stratejilerini ve politikalarını, temel belgelere referansla özetliyor. Bu çerçeveden bakarak, Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliğini ana-akımlaştırma politikalarını değerlendiriyor. Bunun için temel yasaları, kalkınma ve eylem planlarını, toplumsal cinsiyet eşitliğini gerçekleştirmekle görevli bakanlıkların ve bağlı kurumların vizyon, misyon, strateji ve eylem planlarını gözden geçiriyor ve bu belgelerde yer alan hedef, strateji ve politikaların ne ölçüde eşitlik normuna uyduğunu inceliyor. Aynı zamanda, Türkiye’de sivil toplum örgütlerinin cinsiyet eşitliğini izleme çalışmalarının değerlendirilmesi ve Türkiye’nin uluslararası alandaki toplumsal cinsiyet eşitliği endekslerindeki yeri de ele alınıyor.

Raporun II. Bölümü Göstergelerle İzleme ve Gösterge Verileri başlığını taşıyor. Bu bölüm Prof. Dr. Gülay Toksöz, Doç. Dr. İlknur Yüksel-Kaptanoğlu, Doç. Dr. Emel Memiş, Dr. Hilal Arslan, Aslıhan Kabadayı, Oğuzhan Akyıldırım ve Bengin İnanc’tan oluşan Gösterge Uzman Grubu tarafından hazırlandı. Bu bölüm bugüne kadar toplam 16 tematik alan raporunda geliştirilmiş göstergeler içinden, toplumsal cinsiyet eşitliğinin yıllık izlemesi için seçilen göstergeleri ve verisi mevcut göstergelere ilişkin değerleri tablolar halinde kullanıcıya sunuyor. Yukarıda bazı alanlarda kısaca değinilen gelişmeleri birçok farklı tematik alan itibarıyla raporun yapısal izlemeye ilişkin birinci bölümünden ve göstergelerle izlemeye ilişkin ikinci bölümündeki tablolardan görmek mümkündür.

Bu Raporun Türkiye’nin toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili uluslararası taahhütleri çerçevesinde gelişmeleri ortaya koyarak, ulusal düzeydeki uygulamaları değerlendirmesi ve mevcut durumu bilimsel ve nesnel verilerle dayalı olarak geliştirilen “izleme göstergeleri” ile ortaya koyması, dileriz ki bu alandaki olumsuz gelişmelere karşı ortak tavır geliştirmek bakımından bir katkı sunar. Raporun Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini engellemek için çaba harcayan, mücadele eden sayısız kişi ve örgüte destek olmasını dileriz.

CEİD Yönetim Kurulu

Yönetici Özeti

Elinizdeki Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini İzleme Raporu, CEİD tarafından yayınlanan tematik izleme raporlarına ve izleme göstergelerine dayanarak hazırlanmıştır ve Türkiye’de 2019-2020 yılları arasında gerçekleşen önemli gelişmelere ulusal ve uluslararası kamuoyunun dikkatini çekme amacındadır. Rapor, toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili uluslararası norm ve yaklaşımlara uygun olarak, CEİD tarafından daha önce yayınlanmış olan 16 tematik alan izlemesinin önemli, ortak ve zaman içinde izlenmeye değer konuları kapsayan ilk **periyodik ulusal izleme raporudur**. Bu nedenle raporda, ülkede toplumsal cinsiyet eşitliği hayata geçirme görevi üstlenen kurumların ve politikaların, Türkiye’nin imza attığı ve uygulamayı taahhüt ettiği evrensel toplumsal cinsiyet eşitliği norm, strateji ve hedeflerine ne kadar uyabildiği saptanmaya çalışılacaktır.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Strateji ve Politikalarının Yer Aldığı Belgeler

Raporun hazırlanmasında dikkate alınan, Türkiye’nin imza atarak taraf olduğu, toplumsal cinsiyet eşitliğini hayata geçirmek için uluslararası düzeyde ortak akıl ve deneyime dayalı olarak geliştirilmiş, en genel nitelikteki uluslararası sözleşme ve belgeler² şunlardır:

Birleşmiş Milletler (BM) kapsamındaki temel toplumsal cinsiyet eşitliği (TCE) belgeleri:

- Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) ve Pekin Eylem Planı,
- Birleşmiş Milletler’in (BM) yürürlükteki TCE İzleme Strateji ve Politika Belgesi: Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA),
- BM-Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol-Palermo Protokolü (Türkiye de protokolü 13.12.2000 tarihinde imzalamış ve 2003 yılında onaylamıştır),
 - BM-Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı (UNKK) +25 (2019 yılında Nairobi Konferansı’nın 25. Yıldönümü Toplantısı cinsel sağlık ve üreme sağlığı ile ilgili izleme sonuçları),
 - Pekin Eylem Platformu Bildirgesi ve Eylem Planı’nı izleme amacıyla periyodik olarak hazırlanan, gelişmeleri ve sorunları değerlendiren en son izleme raporu: Pekin + 25 (2020),
- BM, Genel TCE Stratejisi Belgesi (Gender Parity),
- BM, 2018-2021 yıllarını kapsayan TCE Stratejik Planı (Women’s Strategic Plan, 2018-2021),
 - BM-CEDAW Komitesi Kararları,

² Burada yer verilen belgelere ulaşım bilgileri için ana rapora bkz.

➤ BM-Kadının Statüsü Komisyonu Kararları.

Avrupa Birliği'ne aday ülke olan Türkiye için yol gösterici nitelikteki TCE belgeleri:

- AB-Yürürlükteki TCE Eylem Planı: 2020-2025 Eşitlik için Birlik: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisi,
- AB İzleme Raporu: Kadın Erkek Eşitliği 2019 Yıllık Raporu,
- AB Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Enstitüsü (EIGE) Pekin +25 Değerlendirme Raporu,
- EIGE, 2019 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Endeksi Raporu,
- Avrupa Belediyeler ve Bölgeler Konseyi (CEMR) Avrupa Yerel Yaşamda Kadın-Erkek Eşitliği Şartı-2006.

Türkiye'nin üye ülke olarak uymakla yükümlü olduğu Avrupa Konseyi (AK) TCE temel belgeleri:

- AK-Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi-İstanbul Sözleşmesi, (11 Mayıs 2011'de İstanbul'da imzaya açılan sözleşmeyi Türkiye imzalamıştır. Sözleşme 8 Mart 2012 tarihli *Resmî Gazete*'de yayımlanmış olmakla birlikte 20 Mart 2021 tarihinde Cumhurbaşkanı kararı ile sözleşmeden çekilmiştir).
- AK-Cinsel Taciz ve Cinsel İstismara Karşı Çocukların Korunmasına ilişkin Sözleşmesi (Lanzarote Sözleşmesi),
- AK-Eylem Planı: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Strateji Belgesi 2018-2023,
- GREVİO İzleme Raporları,
- AK-İnsan Hakları Denetim Mekanizması olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararları (Türkiye de 1987 yılında AİHM'ye bireysel başvuru hakkını tanımış ve 1989 yılında AİHM'in yargı yetkisini kabul etmiştir),
- AK-Tavsiye Kararları (Özellikle toplumsal cinsiyet kalıp yargıları, cinsiyet eşitsizliği, cinsiyetçilik ve kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddet arasındaki ilişkiye vurgu yapan tavsiye kararı (Recommendation CM/Rec (2019)).

TCE Evrensel Normları

CEİD haritalama raporlarında evrensel insan hakları belgelerine dayanarak saptanmış en temel **toplumsal cinsiyet eşitliği evrensel normlarını** şöyle listeleyebiliriz:

- TCE’nin sağlanması için cinsiyete dayalı ayrımcılıkların önlenmesi,
- Her tür uygulamanın “insan onuruna saygı” gereğine uyum zorunluluğu,
- Cins, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği, yaş, engellilik, etnik aidiyet, dini inanç, dil gibi farklı ayrımcılık nedenlerinin birden fazlasına maruz kalan bireylerin yaşadığı “çoklu eşitsizlik”lerin yarattığı ayrımcılıklara özel önem verilmesi (kesişimsellik ilkesi),
- Eşitliği sağlamanın öncelikle devletlerin ve kamu aktörlerinin sorumluluğu olduğunun kabulü,
- Direngen eşitsizliklerin ve ayrımcılıkların üstesinden gelmek üzere “özel önlemler” ve “olumlu ayrımcılık” uygulanması,
- Kadınların insan hakları ihlallerini önlenmesi için insana yakışan iş, iş ve aile yaşamı dengesinin sağlanması, cinslerin ekonomik bağımsızlığı normlarının uygulamada dikkate alınması,
- Her türlü uygulamada kadınların güçlenmesinin temel alınması,
- Cinsel dokunulmazlığa karşı suçların mahiyeti nedeniyle şikâyet ve soruşturma talepleri açısından “kadın beyanının” esas alınması.

TCE için Evrensel Stratejiler

Türkiye tarafından da imzalanmış bu uluslararası belgelerde yer alan ve bu rapor kapsamında da uygulaması izlenecek temel TCE stratejileri şunlardır:

- İlgili kamu ve sivil otoritelerin toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama siyasal iradesinin (commitment) sağlanması,
- Temel politika olan ana akımlaştırmanın, yani toplumsal cinsiyet bakış açısını her yasa, politika, program ve projenin tasarım, uygulama ve izleme aşamalarında uygulamaya geçirilmesi,
- Ana akımlaştırma için gerekli kurumsal yapıların ve mevzuat düzenlemelerinin geliştirilmesi,
- Politikaların uygulanmasında rol alacak aktör, kurum ve faaliyetleri gösteren eylem planlarının hazırlanması,
- Uygulama etkinliğini görebilmek için cinsiyet temelli veri toplaması ve düzenli yayınlanması,

- Dirençli eşitsizlikleri yok etmek için olumlu ayrımcılık ve destek politikalarının uygulanması,
- Politika uygulamalarının etkilerini ve sağlanan dönüşümü görmek için cinsiyet etki analizi yapılması,
- Kaynakların kullanımındaki etkileri görmek için cinsiyete dayalı bütçeleme (*gender budgeting*) yapılması,
- Politikaların gerçekleşme düzeyini görmek için metodolojik izleme yapılması,
- Politika uygulamalarını izlemek için bağımsız izleme kurumlarının oluşturulması ve desteklenmesi,
- Sosyal paydaşlarla işbirliği yapılması,
- Erkeklerin toplumsal cinsiyete duyarlılık geliştirme süreçlerine katılmasının sağlanması,
- İzlemeyi nesnel ve kolay hale getirecek toplumsal cinsiyet göstergeleri geliştirilmesi ve düzenli olarak kullanılması,
- Pekin Eylem Planı'nda öncelik ve aciliyet taşıyan 12 kritik alanını politika hedef ve stratejileri saptanırken dikkate alınması.

TCE için Kabul Edilmiş Evrensel Politikalar

Bugün TCE ile ilgili yürürlükte olan en son ve en kapsamlı hedef, strateji ve politikaların yer aldığı belgelerin BM-Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları 2015-2030 Belgesi ve Avrupa Konseyi 2018-2023 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisi Belgesi olduğunu varsayarak, bu raporun hazırlanmasında dikkate alınan temel politikalar şunlardır:

- *Kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın sonlandırılması,*
- Kadınlara karşı her türlü şiddetin ortadan kaldırılması,
- Çocuk yaşta, erken ve zorla evlilikler benzeri ağır hak ihlallerinin ortadan kaldırılması,
- Kadınların ücretsiz ev içi emeğinin kamu hizmetleri, altyapı ve sosyal koruma politikalarında, ailede sorumluluk paylaşımının dikkate alınması,
- Kadınların her türlü karara eşit katılımının garantilenmesi,
- Cinsel ve doğurganlık haklarının garanti altına alınması,
- Kadınlara ekonomik kaynaklara eşit erişim, mülkiyet ve toprak edinme hakları ve mali hizmetler, miras ve doğal kaynaklardan eşit yararlanma fırsatı sağlayan reformların yapılması,
- Kadınların teknoloji kullanabilmeleri, özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanabilmelerini sağlanması,
- Kırsal kalkınmada kadınlara eşit fırsatlar tanınması,
- Erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına katılması,

- Nüfus, göç hareketleri ve mültecilik süreçlerinde cinsiyet ayrımcılığının önlenmesi,
- Toplumsal cinsiyete dayalı kalıp yargılar ve cinsiyetçiliğin önlenmesi ve bunlarla mücadele edilmesi,
- Kadınların adalet haklarına eşit erişimlerinin garanti altına alınması,
- Göçmen, mülteci ve sığınmacı kadınlar ve kız çocuklarının haklarının korunması.

Türkiye’de TCE Ana Akımlaştırma Politikalarının Yapısal İzlenmesi

Bu amaçla ana akımlaştırma ile ilgili, başta anayasa olmak üzere, temel mevzuat gözden geçirilmiştir. **Anayasa’nın 10. maddesi** hükmüne göre cinsiyet eşitliğini hayata geçirme görevi devlete verilmiş ve bu amaçla uygulanacak tedbirlerin, yani “**olumlu ayrımcılık**” uygulamalarını eşitliğe aykırı olmayacağı belirtilmiştir. Maddenin son fıkrasında devletin bu görevi yaparken sadece “kanun önünde eşitlik” ilkesine uyacağı belirtilmektedir. Bu maddede yer alan “**her türlü kamu hizmetinden yararlanmada eşitlik**” ilkesinin Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiş olması önemli bir sorun teşkil etmektedir.³

Anayasa’nın 41. maddesinde yer alan “*Aile eşler arasında eşitliğe dayanır.*” hükmünün “ailenin güçlendirilmesi” politikası çerçevesinde nasıl bir eşitlik anlayışı içerdiği belirsizdir. Bu nedenle, uygulanmakta olan aileyi koruma ve güçlendirme politikalarının “eşitlik” ilkesine ne kadar uyum sağladığını izlemek önemlidir.

Temel yasaların TCE normunu içerip içermediği önemli bir izleme konusudur. Örneğin Türk Medeni Kanunu (2001), Türk Ceza Kanunu ve İş Kanunu’nun yapılan düzenlemelerle toplumsal cinsiyet duyarlı hale geldiğini söyleyebiliriz. Ama çok sayıda temel yasa, cinsiyet eşitliği açısından çok önemli olmasına rağmen bu konuda hiçbir duyarlılığa sahip değildir. Örneğin 979 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunu, 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu, 5393 sayılı Belediye Kanunu, 6253 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı İdari Teşkilatı Kanunu, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu bu tür temel yasalara örnek olarak gösterilebilir.

Kamu hizmetinin belirleyen temel siyasal düzenlemeler de TCE izlemesi açısından çok önemlidir. Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi’nin ilk kalkınma planı olarak hazırlanan **11. Kalkınma Planı’nın (2019-2023)** hiçbir bölümünde toplumsal cinsiyet eşitliği normuna yer verilmemiş ve bunun yerine sadece ailenin güçlenmesi ve kadının güçlenmesinden bahsedilmiştir. Eşitlik normunun terk edilmesi ve sadece sınırlı yerde fırsat eşitliğinden bahsedilmesi kadınların temel haklarının korunması açısından önemli bir risktir. 11. Kalkınma Planı’nın hedef grupları arasında, kadınlara yönelik şiddetin önlenmesi dahil olmak üzere, erkekler, fail ya da mağdur olarak yer almamaktadır. Kadınlara yönelik erkek şiddetini önleme hedeflerinden bahsederken fail erkeklerden hiç bahsedilmemesi ciddi bir sorun alanı oluşturmaktadır. 11. Kalkınma Planı’nda kadın hakları ile ilgili hedef ve politikalar sadece eğitim, istihdam, sağlık, ailenin güçlendirilmesi ve kadın alt başlıkları ile ilgili yer verilmiştir. Çocuk, gençlik, sosyal hizmetler, yoksulluk, yaşanabilir kentler, sürdürülebilir çevre, şehirleşme gibi diğer alt başlıklarda ele alınan politikalar tamamen “cinsiyetsiz hedef ve

³ 9/2/2008 tarihli ve 5735 sayılı Kanun’un 1’inci maddesiyle, bu fıkraya “bütün işlemlerinde” ibaresinden sonra gelmek üzere “ve her türlü kamu hizmetlerinden yararlanılmasında” ibaresi eklenmişti. Ama daha sonra bu madde hükmü Anayasa Mahkemesinin 5/6/2008 tarihli ve E.: 2008/16, K.: 2008/116 sayılı Kararı ile iptal edildi. <https://www.mevzuat.com/anayasa-mahkemesinin-e-2008-16-k-2008-116-sayili-karari-5735-sayili-turkiye-cumhuriyeti-anayasasinin-bazi-maddelerinde-degisiklik-yapilmasina-dair-kanun-ile-ilgili-/>

politikalar” olarak ele alınmıştır. Söz konusu alanlarda kadın ve kız çocuklarının maruz kaldıkları cinsiyete dayalı ayrımcılıkla ilgili saptanan hiçbir hedef ve politika yoktur. Bu durum ulusal düzeyde temel politika hedefi olan cinsiyet eşitliğini ana akımlaştırma amacının eksik uygulandığını göstermektedir.

11. Kalkınma Planı hedef ve politikalarına baktığımızda önemli eşitsizlik ve cinsiyetçi ayrımcılıkların olduğu konularda “eğitim vermek”, “kamuoyunu bilgilendirmek”, farkındalık oluşturmak” gibi “dolaylı” politikaların benimsendiği görülmektedir. Oysaki direngen eşitsizliklerin ve cinsiyetçi ayrımcılıkların önüne geçilebilmesi için çoğu zaman kamu otoritesinin doğrudan dönüştürücü müdahalesini öngören politikalar uygulamak ve Anayasa’nın 10. maddesinin ve CEDAW’ın 5. maddesinin amir hükümlerine göre, gerektiğinde direngen eşitsizlikleri düzeltici olumlu ayrımcılık tedbirleri almak gerekmektedir.

TCE ile ilgili ana akımlaştırma stratejisini hayata geçirecek uygulamaları tanımlayan en önemli siyasi belge, bu konudaki sorumlu kurum olan Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) tarafından hazırlanıp uygulanan **2018-2023 Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı**’dır. TCE’yi gerçekleştirmek için hazırlanan **ulusal eylem planı** niteliğindeki bu plan, daha önceki planda temel norm olarak tanımlanan “toplumsal cinsiyet eşitliği” normuna yer vermemiştir. Bunun yerine “kadınların güçlendirilmesi” normunu temel almıştır. Plan, Pekin Eylem Planı’nın 12 kritik alanı içinde yer alan “kadın yoksulluğu”nu ve “kadınlar ve çevre” başlıklarını da çıkartarak sadece 5 temel alan saptamıştır: eğitim, sağlık, ekonomi, karar alma mekanizmalarına katılım ve medya.

Güçlenme Strateji Belgesi’ni önceki eylem planlarından ayıran önemli özellik, sorumlu kuruluş(ların) ve kurumların yapacağı faaliyetlerin tamamlanmasına ilişkin süre ve faaliyetin gerçekleştirilmesine ilişkin temel **performans göstergelerine** yer vermesidir. Böylece izleme ve değerlendirmeyi mümkün kılacak araçlar bu planda sunulmaktadır. Fakat planın uygulamasının KSGM tarafından düzenli izlenmesi öngörülmüş olmakla birlikte yayınlanmış ve kamuya sunulmuş bir izleme raporu yoktur. **Güçlenme Strateji Belgesi’nin** bir diğer özelliği de öngörülen strateji, hedef ve faaliyet alanlarında kesişen politikaların tanımlanmasıdır. Bunların içinde “İzleme Değerlendirme ve Etki Analizi Çalışmaları”, “Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Çalışmaları”, “Geçici Koruma/Uluslararası Koruma Başvurusu veya Statüsü Sahibi Kadınlar”, “Kadınların Güçlenmesi Sürecine Erkeklerin Katılımı” başlıkları dikkat çekicidir.

Özel amaçlı politikalara temel olmak üzere sadece **kadına yönelik şiddetin önlenmesi alanında eylem planları** yapılmaktadır. Bu konuda bugün için yürürlükte olan tek plan **Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Koordinasyon Planı**’dır (**2020-2021**). Bir önceki beş yıllık eylem planının süresi dolmuş ve yerine yenisi henüz yapılmamıştır. Koordinasyon Planı’nda hiçbir yerde toplumsal cinsiyet eşitliği normu geçmemekte ve temel norm olarak sadece ailenin güçlendirilmesi ve kadının güçlendirilmesi normlarına yer verilmektedir. Plan 2020 yılından başlayarak şiddetle mücadele konusunda görevlendirilmiş kurumların eşgüdümünü ve uygulama sonuçlarını izleyebilmek için görevlendirilmiş kurumlar arasında bir işbirliği protokolü imzalanmasını sağlayarak uygulamaya koymuştur. Koordinasyon Planı çerçevesinde AÇSHB, Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı arasında 25 Kasım 2019 tarihinde **"Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Kurumsal İşbirliği ve Eşgüdümün Arttırılmasına Dair Protokolü"** imzalamıştır.

Koordinasyon Planı beş temel amaç tanımlanmıştır: *Mevzuat düzenlemeleri yapmak, Farkındalık Yaratma ve Zihniyet dönüşümü, Koruyucu ve Önleyici Hizmet Sunumu ve Şiddet Mağdurlarının Güçlenmesi, Sağlık Hizmetlerinin Düzenlenmesi ve Uygulanması, Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Etkin Hizmet Sunumunun Gerçekleştirilmesi Amacıyla*

Kurum/Kuruluş ve İlgili Sektörler Arası İşbirliği Mekanizmasını Güçlendirmek ve Politika Geliştirmek.

Koordinasyon Planı’nda TCE’nin ana akımlaştırılmayla ilgili sınırlı sayıda kuruma görev verilmiştir. Bu kurumlar da İçişleri ve Adalet Bakanlıkları gibi güvenlikten sorumlu kurumlardır. Güvenlik kurumlarının dışında en fazla sorumluluk **Diyanet İşleri Başkanlığına** (DİB) verilmiştir. Koordinasyon Planı’nda, “Temel Aile Bilinci Eğitimi”, “Huzurlu Aile, Güçlü Toplum, Güvenli Gelecek Projesi”, Ailenin Korunması ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesinde Toplumsal Farkındalığın Sağlanması” projesi, “Aile İçi Şiddetin Önlenmesinde Dinî Referanslar” konularında DİB faaliyet yürütmesi planlanmıştır.

Planlarda şiddet failleri hakkında somut bir tanım, önlemeye yönelik etkin bir müdahale planı ve stratejik hedefler ve öncelikler tespiti yoktur. Eylem planı mağdur odaklıdır, failleri odağına almamaktadır. Bu nedenle sonuçları telafi etmeyi amaçlamakta ama sorunların çıkış kaynaklarına dair bir amaç içermemektedir.

Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Koordinasyon Planı’nda uygulama ile ilgili görev üstlenmiş bakanlıklar ve Diyanet İşleri Başkanlığı gibi **ilgili diğer kurumların teşkilat yasalarında ve mevzuatlarında** bu görevi yaparken dikkate almaları gereken ilkeler ve stratejiler tanımlanmış değildir. Bu nedenle kurumların uygulamaları TCE temel norm ve stratejileriyle zamana zaman uyumsuz ve hatta çelişkili olabilmektedir. Bu nedenle ulusal eylem planlarında görevlendirilmiş kurumların mevzuatlarının gözden geçirilerek toplumsal cinsiyete duyarlı hale getirilmesi öncelikle gereklidir.

TCE’nin Ana Akımlaştırılmayla Görevli Kurum Uygulamalarını İzleme

Türkiye’nin TCE’yi hayata geçirme ile sorumlu kurumların kapasite ve uygulamalarının izlenmesi amacıyla rapor şu kurumları değerlendirmiştir: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) ve özel olarak da Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM), Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Sağlık Bakanlığı, yerel yönetimlerin ve belediyelerin cinsiyet eşitliği birimleri, meclis eşitlik ihtisas komisyonları, belediyelere bağlı kadın konukevleri, kadın danışma merkezleri, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı Kadın konukevleri ve ŞÖNİM’ler, Emniyet Genel Müdürlüğü Aile İçi Şiddetle Mücadele Şube Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı Aile İçi Şiddetle Mücadele ve Çocuk Şube Müdürlüğü, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu (KEFEK), Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, Kamu Denetçiliği Kurumu (Ombudsmanlık).

Bu kurumların çalışmalarını koordine etmekle görevli **Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB)** toplumsal cinsiyet duyarlılığı açısından incelendiğinde **2019-2023 Stratejik Planında Yer Alan Amaç ve Hedefler** belgesinde tanımlanmış 6 Temel Amaç ve bu amaçlara ilişkin 27 alt hedef içinde doğrudan kadın haklarının korunması ile ilgili tanımlanmış temel bir amaç yer almadığı görülmüştür.

ASHB’nin vizyon ve misyon tanımında kadın haklarının korunması, toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçekleştirilmesi normlarına yer verilmemiştir. Bakanlığın tanımladığı “bireyi ve aileyi güçlendirmek” misyonu yerine getirilirken cinsler arasında eşitlik ve toplumsal cinsiyet eşitliği normlarına uyumlu davranacağına dair bir taahhüt yoktur. Bakanlık yürütmekle sorumlu olduğu eylem planlarına başlık olarak “kadınların güçlenmesi” normuna yer vermiş ama bu normun daha önceki belgelerde olduğu gibi, kadın haklarının korunması, kamu hizmetinin

cinsiyet eşitliğine göre yürütülmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin gereklerine uyum sağlanması çerçevesinde yorumlanacağına dair bir ifadeye yer vermemiştir.

ASHB’nin toplam bütçesinin %0,97’si “Ailenin Korunması” Programı’na ve %0,26’sı ise “Kadının Güçlenmesi” Programı’na harcanmaktadır. Bu durum Bakanlığın adından “kadın” kelimesinin çıkartılmasından bu yana, sadece kadınların güçlendirilmesi değil, “aile”nin güçlendirilmesi hedefinin de Bakanlığın faaliyetleri içinde marjinal hale geldiğini göstermektedir. Bakanlığın bütçesinde **kadın ve ailenin korunmasına ayrılan bütçe Bakanlığın toplam bütçesinin %1,2’sidir.**

Bakanlığın TCE’nin hayata geçirilmesine ilişkin temel faaliyetleri içinde “**bilinç yükseltme**”, “**farkındalık eğitimi**” **benzeri faaliyetlerin** geniş yer tutması izleme açısından sorun yaratmaktadır. Çünkü bu tür faaliyetler etki analizi yapılmadan etkinliği ölçülemeyecek ve performans açısından değerlendirilmesi zor faaliyetlerdir. Etkin bir izleme ve performans değerlendirmesi yapılabilmesi için bu faaliyetlerin niteliklerini de tanımlayan göstergeler saptamak gereklidir. Örneğin “Çalışmayı kim, hangi kriterlere göre, hangi hedef kitleye yönelik yapmaktadır? Çalışma etkinliğini ölçmek için izleme yapılmakta mıdır?”. Eğer bu tür performans göstergeleri saptanmamışsa bu tür bilgileri içermeyen “farkındalık eğitimi” sorun çözücü olmaktan çoğu zaman uzak kalmaktadır.

ASHB’nin yürüttüğü **kamu hizmeti içinde kadın haklarının korunması, ailenin korunması politikası gölgesinde ve sınırlılıkları içinde kalmış ve** gerekli düzeyde etkin bir politika olma özelliğini yitirmiştir. Bu durumun zaten Bakanlığın isminden “kadın” teriminin çıkarılmasının doğal ve kaçınılmaz sonucu olduğu söylenebilir. Bakanlığın yürüttüğü kamu hizmeti içinde kadın haklarını korumanın kaybolması yanı sıra cinsiyet eşitliği, kadın erkek eşitliği, toplumsal cinsiyet eşitliği hedefleri de kaybolmuş, sadece kadın erkek fırsat eşitliği terimi zaman zaman, sınırlı konularla ilgili olarak yer almıştır.

Sivil örgütlerin ve araştırma kurumlarının toplumsal cinsiyet eşitliği izleme çalışmaları da raporda ele alınmıştır. İzleme çalışmaları değerlendirilen sivil örgütler şunlardır:

Kadın haklarını, toplumsal cinsiyet eşitliğini ve LGBTİ+ haklarını koruma amaçlı izleme yapan sivil örgütler: Eşitlik İçin Kadın Platformu (EŞİK), Kadın Adayları Destekleme Derneği (KA-DER), Kadın Koalisyonu, BIANET Erkek Şiddet Çetelesi, Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, Kadın Dayanışma Vakfı, Kadın Çalışmaları Derneği (KÇD), TCK 103 Kadın Platformu, Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, Sosyal Politika, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği (SPoD), Kaos Gey ve Lezbiyen Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği (Kaos GL), Hevî LGBTİ+ Derneği, Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği, Engelli Kadınlar Derneği, Yönetim Kurulunda Kadın Derneği, Kadın Girişimcileri Derneği (KAGİDER), Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi (KEİG), Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV), Kadınlar İçin Spor ve Fiziksel Aktivite Derneği (KASFAD), Eşitlik, Adalet ve Kadın Platformu, Dış Politikada Kadınlar Grubu (DPK), Kamusal Politika ve Demokrasi Çalışmaları Derneği (PODEM).

Hak temelli izleme yapan diğer örgütler: Eşit Haklar için İzleme Derneği (EŞİTİZ), Yerel İzleme, Araştırma ve Uygulama Derneği (YERELİZ), Göç Araştırmaları Derneği (GAR), Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM), Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Türkiye Sosyal ve Ekonomik Etütler Vakfı’nın (TESEV) Eğitim Reformu Girişimi (ERG),

Türkiye Aile Planlaması Vakfı ve Nüfus Bilim Derneği, Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV); Denge ve Denetleme Ağı (DDA).

Çalışmaları izlenen meslek örgütleri ve sendikalar: TMMOB-Kadın Çalışma Grubu (KÇG), Türk Tabipler Birliği Kadın Hekimlik ve Kadın Sağlığı Kolu, Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu (KESK), Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK), INDUSTRIALL Küresel Sanayi İşçileri Sendikası, Eğitim Sen, Eğitim-Bir-Sen, Türk Sanayi ve İşinsanları Derneği (TÜSİAD).

Akademik birimler: Kadir Has Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Araştırma Merkezi, Sabancı Üniversitesi, SU Gender.

Kamuoyu araştırma şirketleri: KONDA, IPSOS, YÖNEYLEM Araştırma.

Türkiye’nin TCE politikalarının uluslararası izlenmesi amacıyla hazırlanmış raporlar da izleme çerçevesinde ele alınmıştır. Değerlendirilen raporlar şunlardır:

- CEDAW Komitesi’ne Sunulan Türkiye Sivil İzleme (Gölge) Raporları ve CEDAW Komitesi’ne Türkiye devleti adına sunulan Ülke Raporları,
- İstanbul Sözleşmesi-GREVIO Birinci Türkiye İzleme Raporu ve Sivil örgütlerin GREVIO izleme raporları,
- Avrupa Birliği 2019 ve 2020 Türkiye İlerleme Raporları,
- BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları 2019 Değerlendirme Raporu ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile ilgili sivil örgütler raporu,
- Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformunun 25. Yılı için Hazırlanan Ulusal Rapor.

Rapor, TCE’nin izlenmesi açısından uluslararası düzeyde karşılaştırılabilir veriler sunan Uluslararası Endeksleri ve bu endekslerde yer alan İzleme Göstergelerini de değerlendirmiştir. Bu kapsamda Türkiye’nin güncel durumu şu endekslerden izlenmektedir:

- BM-Toplumsal Cinsiyet Gelişme Endeksi (GDI),
- BM-Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (GII),
- İnsani Gelişme Gösterge Panelleri (Human Development Dashboards),
- Gösterge Paneli 2 / Yaşam Döngüsü Toplumsal Cinsiyet Açığı,
- BM SKA Toplumsal Cinsiyet Endeksi (EM2030 SDG Gender Index),
- UNDP Toplumsal Cinsiyet Sosyal Normları Endeksi (GSNI),
- OECD Toplumsal Kurumlar ve Toplumsal Cinsiyet Endeksi (SIGI),
- Dünya Ekonomik forumu (WEF) Küresel Toplumsal Cinsiyet Uçurum Endeksi (GGGI).

Türkiye’de TCE ile ilgili yeni yeni endeks çalışmaları yapılmaya başlanmıştır. Raporda ele alınan ulusal endeks çalışmaları şunlardır:

- TEPAV 81 ilde Türkiye’nin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi,
- YANINDAYIZ Derneği İlçe Düzeyinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Endeksi,
- KAGİDER Kadın Girişimcilik Endeksi.

Raporun ikinci bölümünde **Göstergelerle İzleme ve Gösterge Verileri** başlığı altında 16 tematik alanda toplumsal cinsiyet eşitliğine dair göstergeler yer almaktadır. Tüm raporların gözden geçirilmesiyle seçilen verisi mevcut 146 gösterge ulusal düzeyde üretilen ve erişilmesi mümkün olan göstergelerdir. Bu göstergelerin değerlerine güncel veri ve verinin mevcut olması ölçüsünde en az iki yılın karşılaştırması biçiminde yer verilmiştir. Bu karşılaştırma yıllar itibarıyla gelişmenin ne yönde olduğunun izlenmesi açısından önem taşımaktadır.

Önerilen 145 göstergenin bir kısmı veriye erişimin mümkün olduğu, bir kısmı ise özel olarak bir araştırma yapılmasını gerektiren göstergelerdir.

- Erişilebilecek göstergeler: Verisi mevcut olmakla birlikte üretilmeyen, ancak toplumsal cinsiyete duyarlı gösterge üretilmesine yönelik farkındalığın artması ve göstergenin oluşturulması için çaba harcanması durumunda erişilmesi mümkün olan göstergeler.
- Araştırma gerektiren göstergeler: Göstergelerin üretilmesi için verinin bir araya getirilmesi konusunda yoğun çaba harcanması gereken, farklı kurumların verilerinin birleştirilmesini, hiç gündeme gelmeyen konularda saha araştırmasını gerektiren göstergeler.

Bu bölümde ve ekinde yer alan tablolarda tematik alanlara göre seçilen verisi mevcut göstergelerin listesi ve veri kaynakları verilmektedir. Önerilen göstergeler Ek’teki Tablo 1’de yer almaktadır. Ayrıca seçilen göstergelere dair (mevcut olması durumunda) çift yıl verileri Tablo 2’de yer almaktadır.

BÖLÜM I

YAPISAL İZLEME

Prof. Dr. Serpil Sancar

GİRİŞ

Yıllık Raporun Temel İlkesi: Hak Temelli İzleme

Bu rapor “hak temelli izleme”yi⁴ insan hakları temel prensiplerinin hayata geçirilmesini ve devamlılığını sağlayan analitik bir araç olarak görmektedir. Hak temelli izleme; eşitlikçi, sürdürülebilir, hakları gözeten, herkesi içeren ve barışçıl bir toplum kurmak için kullanılan politikaların, stratejilerin, kaynakların etkin bir biçimde izlenmesini amaçlar. Hak temelli izleme bu yönüyle insan haklarına saygılı demokratik toplumsal değişimleri hızlandıran etkin araçlardan biridir.

Hak temelli izleme, TCE’yi izleme faaliyetlerinin bilimsel temellere dayanarak yapılmasına destek olur, bu amaçla izleme göstergeleri geliştirmeyi kolaylaştırır; toplumsal cinsiyet temelli örgütlerin izleme kapasitelerini ve farkındalıklarını artırmamızı sağlar; TCE’nin ana akımlaştırılmasına hizmet eder ve doğrudan savunuculuk yapmayı kolaylaştırır.

Yıllık Rapor Neyi, Nasıl ve Hangi Belgelere Dayanarak İzleyecek?

Yıllık raporun amacı, Türkiye’nin, TCE’nin sağlanması ile ilgili imza attığı ve uygulamayı taahhüt ettiği evrensel insan hakları belgelerine ne kadar uyabildiğini görerek eksikleri ve müdahale gereken konuları ortaya çıkarmaya katkı sunmaktır. Bu bağlamda, farklı içeriklerini dikkate alma açısından, yapılacak izlemenin ana hedefleri şunlar olacaktır:

- Kadınların temel insan haklarını koruma ve hak ihlallerinin önlenmesi (KHK),
- Kadın erkek eşitliğini sağlama (KEE),
- Toplumsal cinsiyet eşitliğinin hayata geçirilmesi (TCE).

Yıllık rapor, Türkiye’nin imza attığı uluslararası belgelerde ve üyesi olduğu uluslararası kurumların uygulanmasını önerdiği eylem planlarında ve strateji belgelerinde yer alan normların, tanımlanmış hedef ve stratejilerin ve önerilen politikaların ulusal düzeyde uygulanmasını izlemeyi amaçlamaktadır.

Bu amaçla rapor kapsamında ele alınacak ulusal belgeler şunlardır:

- Başta Anayasa olmak üzere **mevzuatın** uyumunun izlenmesi:
 - Anayasa,
 - Temel yasaların ve uygulama mevzuatının (kanun hükmünde kararname, genelge, yönetmelik, karar, proje ve programlar, vb.) uyumunun izlenmesi,
 - Ulusal eylem planlarında uygulama görevi verilmiş kurumların mevzuatının uyumunun izlenmesi.

⁴ Hak temelli izleme hakkında daha geniş bilgi için bkz. Ecevit, Y. & Bayrakçıken Tüzel, G. (2019). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi İçin El Kitabı*. CEİD Yayınları. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/180>)

- TCE'yi uygulamakla görevli kurum olan Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının (ASHB) hazırlayıp uyguladığı **ulusal eylem planlarının** izlenmesi:
 - TCE ulusal eylem planlarının izlenmesi (genel amaçlı planlar, kadına yönelik şiddeti önleme eylem planları),
 - Diğer alanlardaki ulusal eylem planlarında TCE'nin ne kadar ana akımlaştırıldığına izlenmesi.
- Temel görevi TCE olmasa da **ana akımlaştırma politikası gereği** ulusal eylem planlarında TCE'yi kendi görev alanında hayata geçirmekle görevlendirilmiş kurumların TCE uygulama kurumsal kapasitelerinin izlenmesi:
 - İlgili kurumların yasa, yönetmelik, genelge, eylem planı, strateji planı, performans göstergelerinin TCE açısından yeterli görev tanımı ve duyarlılığa sahip olup olmadığının izlenmesi,
 - İlgili kurum yöneticilerinin kurum adına yaptıkları uygulamaların izlenmesi,
 - Görevli kurum mevzuatlarının TCE'yi hayata geçirmek ile ilgili gerekli görev ilke ve tanımları içerip içermediklerinin saptanması.

Kadınların temel insan haklarının ihlallerinin izlenmesi kapsamında aşağıdaki 6 farklı tematik alandaki TCE normları, stratejileri ve politika uygulamaları izlenecektir:

- Kadınlara yönelik erkek şiddetini önleme,
- Çocuk, erken yaşta ve zorla evlendirmelerin engellenmesi,
- Göç ve kadın mültecilere eşit koruma sağlanması,
- Adalet hizmetlerine cinslerin eşit erişiminin sağlanması,
- Kadın ticaretini önleme,
- Kadın yoksulluğuyla mücadele.

TCE'nin izlenmesi öncelikle **kamu hizmetlerine eşit erişimde** cinsler arası eşitlik ve hizmet içeriğinin saptanmasında ayrımcılık yapmama gereği ele alınacak konular şunlardır:

- Eğitim fırsatlarına eşit erişim, özellikle STEM⁵ eğitime erişimde kız çocuklarına eşit erişim fırsatı,
- İstihdam, sosyal güvenlik haklarına eşit erişim,
- Sağlık hizmetlerine eşit erişim,
- Siyasal, sosyal ve ekonomik karar süreçlerine eşit katılım ve eşit temsil,
- Din hizmetlerine eşit erişim,
- Spor yapma olanaklarına eşit erişim,
- Kentsel haklardan eşit yararlanma,
- Erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğini benimsemelerinin ve katılımlarının sağlanması.

⁵ Bilim, Teknoloji, Mühendislik, Matematik kelimelerinin kısaltılmışı.

TCE’NİN EVRENSEL NORMLARI, STRATEJİLERİ VE POLİTİKALARI

TCE Normları

CEİD haritalama raporlarında evrensel insan hakları belgelerine dayanarak saptanmış **TCE evrensel normlarını** şöyle listeleyebiliriz:

- Farklı cinsiyet, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine sahip bireylerin eşit haklardan yararlanmalarının sağlanması,
- Eşitliğin sağlanması için cinsiyete dayalı ayrımcılıkların önlenmesi,
- Hem aynılık hem de farklılık eşitliği anlamında TCE’nin sağlanması,
- Her tür uygulamanın “insan onuruna saygı” gereğine uyum zorunluluğu,
- Cins, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği, yaş, engellilik, etnik aidiyet, dini inanç, dil gibi farklı ayrımcılık nedenlerinin birden fazlasına maruz kalan bireylerin yaşadığı “çoklu eşitsizlik”lerin yarattığı ayrımcılıklara özel önem verilmesi (kesişimsellik ilkesi),
- Eşitliği sağlamanın öncelikle devletlerin ve kamu aktörlerinin sorumluluğu olduğunun kabulü,
- Doğrudan olduğu kadar dolaylı ayrımcılıkları da dikkate alma gereği,
- Eşitlik gereği olarak ve eşitlik ilkeleriyle uyumlu olması şartıyla adalet ve hakkaniyet ilkelerine uyumun sağlanması,
- Direngen eşitsizliklerin ve ayrımcılıkların üstesinden gelmek üzere “özel önlemler” ve “olumlu ayrımcılık” uygulanması,
- Kadınların insan hakları ihlallerini önlenmesi için insana yakışan iş, iş ve özel yaşam dengesi, cinslerin ekonomik bağımsızlığı normlarının uygulamada dikkate alınması,
- Her türlü uygulamada kadınların güçlenmesinin temel alınması,
- Cinsel dokunulmazlığa karşı suçların mahiyeti nedeniyle şikâyet ve soruşturma talepleri açısından “kadın beyanının” esas alınması.

TCE Stratejileri ve Politikalarının Yer Aldığı Belgeler

TCE'yi hayata geçirmek için uluslararası düzeyde ortak akıl ve deneyime dayalı olarak geliştirilen somut strateji ve politikaların zaman içinde geliştiğini ve detaylandığını biliyoruz. Bu strateji ve politikaların ilk önemli ifadesini **Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)**⁶ ve **Pekin Eylem Planı**'nda⁷ buluyoruz.

Daha sonra hem Birleşmiş Milletler (BM)'in hem de Avrupa Birliği (AB) ve Avrupa Konseyi (AK) çatısı altında katılımcı bir biçimde hazırlanmış ve üzerinde görüş birliğine varılmış strateji ve politika belgelerini burada kısaca özetleyelim:

Birleşmiş Milletler'in Stratejileri, Eylem Planları ve İzleme Mekanizmaları

- TCE'yi veri ve göstergelerle izlemenin başlangıcı: CEDAW ve Pekin Eylem Planı⁸
- BM'nin TCE izleme strateji ve politikası: Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA)⁹
- CEDAW Komitesi Kararları¹⁰
- BM-Kadının Statüsü Komisyonu Kararları¹¹

AB'nin Stratejileri, Eylem Planları ve İzleme Mekanizmaları

- Eylem Planları: Eşitlik İçin Birlik: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisi 2020-2025¹²
- İzleme Raporları: Avrupa Komisyonu Kadın Erkek Eşitliği 2019 Yıllık Raporu¹³
- EIGE Pekin+25 Değerlendirme Raporu¹⁴
- EIGE, 2019 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Endeksi Raporu¹⁵

Avrupa Konseyi Stratejileri, Eylem Planları ve İzleme Mekanizmaları

- Avrupa Konseyi Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Strateji Belgesi 2018-2023¹⁶
- GREVİO İzleme Raporları¹⁷

TCE'yi İzleme ve Raporlamanın Uluslararası Bağlamı

Devletlerin toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili imza attığı uluslararası belgeler, imzacı devletlere uygulamaları, ülkelere ve bölgelere göre izleme raporları hazırlama sorumluluğunu da

⁶ Birleşmiş Milletler & UNICEF (2004). Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi - CEDAW. UNICEF. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/619>)

⁷ Birleşmiş Milletler (1995). Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı. Birleşmiş Milletler. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/733>)

⁸ Birleşmiş Milletler. (1995). Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı. Birleşmiş Milletler. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/733>)

⁹ UN. (2015). Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development. United Nations. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/893>)

¹⁰ Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi Genel Tavsiye Kararları, <https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/722>
İngilizce metinler için bkz.: <https://www.ohchr.org/en/hrbodies/cedaw/pages/recommendations.aspx>

¹¹ BM- Kadının Statüsü Komisyonu Kararları, <https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1728>

¹² European Commission (2020). Striving for a Union of Equality The Gender Equality Strategy 2020-2025. European Union. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1604>)

¹³ European Commission (2019). 2019 report on equality between women and men in the EU. European Commission. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1006>)

¹⁴ EIGE (2020). Beijing + 25: the fifth review of the implementation of the Beijing Platform for Action in the EU Member States. European Institute for Gender Equality (EIGE). (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/545>)

¹⁵ Gender Equality Index (2019). <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2019>

¹⁶ COE (2018). Council of Europe Gender Equality Strategy 2018-2023. Council of Europe. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1075>)

¹⁷ Bu raporun ilgili kısmına bakınız.

içermektedir. CEDAW’da imzacı ülkelerin izleme ve raporlama sorumluluğu 2. 17. ve 18. maddelerde belirtilmiştir. Bu hükümler gereğince **BM-Kadının Statüsü Komisyonu (KSK)** ve **BM-CEDAW Komitesi** periyodik ülke izleme raporları ve sivil/gölge izleme raporları ile izleme yapmaktadır.

Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi’ne (İstanbul Sözleşmesi)¹⁸ imza atan ülkeler açısından GREVİO (İstanbul Sözleşmesi İzleme Uzmanlar Grubu) da Periyodik İzleme Raporları Sivil/Gölge İzleme çalışmaları yapmaktadır. GREVİO sözleşme hükümlerinin nasıl uygulandığına dair ilk değerlendirme raporunu yayınlamıştır.¹⁹

Avrupa Birliği (AB) her beş yılda yayınladığı eylem planları ile izlemeyi nasıl yapacağını tanımlamakta, üye ve aday üye ülkeler hakkında izleme raporları yayınlamaktadır. AB’nin ikinci eylem planı olan 2006-2010 Kadın Erkek Eşitliği Yol Haritası²⁰ bu görevi **Avrupa Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü’ne** (EIGE) vermiştir. EIGE göstergelerle raporlama ve izleme görevini sürdürmektedir ve bu izleme çalışmalarına yol gösterecek Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Endeksi yayınlamaktadır.²¹

AB’nin uygulaması tamamlanan son eylem planı olan 2016-2019 Stratejik Planlama Belgesi bütün üye ülkelere uygulamaları düzenli olarak izleme ve gelişmeleri raporlama görevi vermişti. Belge, izleme ve raporlamanın tanımlanan hedefler ve göstergeler temelinde yıllık olarak yapılacağını belirtir.²²

TCE’nin Evrensel Politikaları

Yıllık rapor, Türkiye’de TCE ile ilgili kamu kurumları ve politikalarını izlerken, bu alanda uluslararası belgelerde uygulanması önerilen, toplumsal cinsiyet eşitliği normu gereği belirlenmiş politikaların ne ölçüde uygulanabildiğini izlemeye çalışacaktır. Bu politikaları kısaca şöyle özetleyebiliriz:

- İlgili kamu ve sivil otoritelerin TCE’yi sağlama siyasal iradesinin (commitment) sağlanması,
- Temel politika olan ana akımlaştırmanın, yani toplumsal cinsiyet bakış açısını her yasa, politika, program ve projenin tasarım, uygulama ve izleme aşamalarında gerçekleştirilmesi,
- Ana akımlaştırma için gerekli kurumsal yapıları geliştirmek,
- Politikaların uygulanmasında rol alacak aktör, kurum ve faaliyetleri gösteren eylem planları hazırlamak,

¹⁸ CoE (2011). İstanbul Sözleşmesi - Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi. Council of Europe. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1169>)

¹⁹ GREVİO (2018). Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)’nin hükümlerinin hayata geçirilmesini sağlayan yasal ve diğer tedbirlere ilişkin GREVİO (İlk) Değerlendirme Raporu TÜRKİYE. KSGM (Resmi Olmayan Çeviri). (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1134>)

²⁰ European Commission (2006). A Roadmap for equality between women and men (2006-2010). <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1729>

²¹ EIGE Gender Equality Index (2020). <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2020>

²² European Commission (2016). Strategic Engagement for Gender Equality 2016-2019. European Union. (Ch. 7. Monitoring And Evaluation, Annexes 1 and 2) (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/751>)

- Uygulama etkinliğini görebilmek için cinsiyet temelli veri toplamak ve düzenli yayınlamak,
- Dirençli eşitsizlikleri yok etmek için olumlu ayrımcılık ve destek politikaları uygulamak,
- Politika uygulamalarının etkilerini ve sağlanan dönüşümü görmek için cinsiyet etki analizi yapmak,
- Kaynakların kullanımındaki etkileri görmek, cinsiyete dayalı bütçeleme (*gender budgeting*) yapmak,
- Politikaların gerçekleşme düzeyini görmek için metodolojik izleme yapmak,
- Politika uygulamalarını izlemek için bağımsız izleme kurumlarını oluşturmak ve desteklemek,
- Sosyal paydaşlarla işbirliği yapmak,
- Erkekleri toplumsal cinsiyete duyarlılık geliştirme süreçlerine katmak,
- İzlemeyi nesnel ve kolay hale getirecek toplumsal cinsiyet göstergeleri geliştirmek.

Bu politikaların uygulanmasında işbirliği yapılması önerilen paydaşlar Pekin Eylem Planı'na (PEP) göre şunlardır:

- Her türlü kadın hakları örgütleri,
- Her tür hükümet kuruluşu,
- Ulusal parlamentolar ve meclisler,
- Yerel idareler ve kuruluşları, TCE birimleri,
- İnsan hakları kurumları,
- Mesleki ağlar (özellikle adalet ile gazetecilik, eğitim, sağlık ve sosyal hizmetler alanlarında),
- Sendikalar ve işveren dernekleri,
- Medya kurumları,
- Özel sektör kurumları.

TCE EVRENSEL BELGELERİNİN İÇERİĞİ

Birleşmiş Milletler Belgelerinde TCE

Kadın Hakları Evrensel Bildirgesi: CEDAW

Kadınların insan hakları sözleşmesi diyebileceğimiz Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi-CEDAW’ın önemini şöyle tanımlayabiliriz:

- Kadınlara karşı her tür ayrımcılığı tanımlar.
- Soyut bir toplumsal cinsiyet eşitliğini değil kadınlara karşı ayrımcılığın önlenmesini hedefler.
- Kadınların “birey” olarak haklarını vurgular.
- Hem yasal hem de uygulamada eşitliğin gerçekleşmesini esas alır.
- Hem kamusal hem de özel alanda toplumsal cinsiyet ayrımcılığının yok edilmesini öngörür.
- “Amacı” ve “sonuçları” açısından ayrımcılığı; “doğrudan” ve “dolaylı” ayrımcılığı; “kasıtlı” ve “kasıtsız” ayrımcılığı yasaklar.
- Yalnız yasal ve biçimsel eşitlik değil gerçek eşitlik ister.
- Devleti yalnızca resmi görevlilerce gerçekleştirilen eylemlerden değil bütün diğer gerçek ya da tüzel kişilerin (şirketler, bireyler, vd.) eylemlerinden de sorumlu tutar.
- Siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve “diğer bütün alanlara” ilişkin olarak geniş ve ilerlemeci bir haklar anlayışına sahiptir.
- Kadınlara karşı ayrımcılığın “gecikmeksizin” ortadan kaldırılmasını öngörür.
- Devletlere ayrımcı gelenekler, kısıtlayıcı kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rolleri gibi kültürel faktörlerin dönüştürülmesi sorumluluğunu getirir.

CEDAW’ın yayımlandığı tarihten itibaren kadın hakları normlarına katkısını şöyle tanımlayabiliriz:

- **Fiili eşitliğin sağlanması gereği kabul edildi.** CEDAW’a göre, toplumsal cinsiyetler arasında sadece yasal eşitliğin (de jure) sağlanması yetmez; fiili eşitliğin de (de facto) sağlanması bağlayıcı bir uluslararası normdur.
- **Kadınlara karşı nelerin ayrımcılık olduğu somut olarak tanımlandı.** CEDAW, kadınlara karşı ayrımcılığı detaylı ve somut olarak tanımlamış ve yok edilmesi için çok somut çözümler, politikalar ve etkili bir eylem planı önermiştir.
- **Özel önlemlerle telafi etme gereği kabul edildi.** CEDAW, ayrımcılık giderilene kadar ayrımcılığa uğrayanlar lehine özel önlem (olumlu ayrımcılık) uygulama gerekliliğini kabul etmiştir.
- **Çoklu sorumlu aktörler tanımlandı.** Başta devlet olmak üzere bütün toplumsal aktörler toplumsal cinsiyet eşitliğini hayata geçirmekle yükümlüdür.

- Kadınların ilerlemesi için ekonomik, sosyal, kültürel ve politik **karar verme süreçlerinde tam ve eşit paya sahip olmaları** gerektiği kabul edildi.
- Cinsler arası eşitlik, yetki ve sorumluluğun kadınla erkek arasında paylaşılması ilkesi, **evde, işyerinde ve giderek ulusal ve uluslararası topluluklarda eşit katılımın** gerçekleşmesi olarak tanımlandı.
- Kadın ve erkek arasındaki eşitlik bir insan hakları meselesi, **sosyal adaletin** önemli bir koşulu ve aynı zamanda eşitlik, kalkınma ve barışın vazgeçilmez temel önkoşuludur.
- Cinsler arası eşitlik **insanı merkez alan sürdürülebilir kalkınma** için şarttır.

Pekin Eylem Platformu ve Eylem Planının Önemi

Pekin Deklarasyonu, CEDAW'ın imzalanarak yürürlüğe girmesinden sonra, BM çatısı altında üye ülkelerin kadın haklarını nasıl koruyacaklarına dair ilkeleri, temel hedefleri tanımlayan en önemli siyasi belgelerden biridir.

1995 yılında, Pekin'de 189 ülke resmi temsilcisinin ve 36 binden fazla sivil toplum temsilcisinin katılımıyla yapılan Birleşmiş Milletler **IV. Dünya Kadın** Konferansı'nda kabul edilmiştir. Bu konferansta "**kadının insan hakları**" kavramı geliştirildi ve "**toplumsal cinsiyeti ana akımlaştırma**" ilkesi uygulamada politikaların temel stratejisi olarak benimsenmiştir.

Bu toplantıda kabul edilen **Pekin Bildirgesi ve Eylem Planı** uluslararası kadın hareketinin çok geniş katılımıyla hazırlanmıştır. Konferansta, hükümetler arası oturumlara paralel bir **Kadın Forumu** düzenlenmiş ve bu Foruma tüm dünyadan farklı kadın kuruluşları ve sivil toplum örgütlerini temsilen gelen 30.000'in üzerinde kişi katılarak metnin son hali tartışılmıştır.

Pekin Konferansı'nda kadın sorunlarının evrensel olduğu mesajı verilmiştir. Konferans sonrasında 189 ülke tarafından kabul edilen **Pekin Bildirgesi** o güne kadar tanımlanan bütün kadın haklarını koruma stratejilerini tek bir metin olarak dile getirmiştir. **Eylem Planı** ise ilgili stratejileri, politikaları ve sorumlu aktörlerin tanımlandığı **ilk kapsamlı kadın haklarını koruma eylem planıdır**.

Pekin Eylem Planı-Öncelikli Alanları

Pekin Eylem Planı'nda **öncelik ve aciliyet taşıyan 12 kritik alan** belirlenmiştir. Hükümetler, sivil toplum örgütleri ve özel sektör belirlenen alanlara odaklanıp harekete geçmeye çağırılmıştır. Belirlenen alanlar şunlardır:

- *Kadınların omuzlarına binen ve hep büyüyen yoksulluk yükü,*
- *Eğitimde ve eğitim hizmetlerine ulaşma konusundaki eşitsizlik ve yetersizlikler,*
- *Sağlık ve bağlantılı hizmetlerdeki ve bu hizmetlere ulaşmadaki eşitsizlik ve yetersizlikler,*
- *Kadına yönelik şiddet,*
- *Silahlı çatışmaların kadınlar üzerindeki etkileri,*
- *Ekonomik yapılarda ve politikalarda, üretime yönelik her türlü faaliyette ve kaynaklara ulaşmada eşitsizlik,*
- *Yetki ve karar mekanizmalarındaki kadın-erkek eşitsizliği,*
- *Kadının insan haklarının yaygınlaştırılması ve korunması konusundaki yetersizlik,*

- *Başta medya olmak üzere bütün iletişim sistemlerine katılım ve erişebilme konusundaki eşitsizlik,*
 - *Doğal kaynakların yönetiminde ve çevrenin korunmasında toplumsal cinsiyete bağlı eşitsizlikler,*
 - *Kız çocuklarına karşı ayrımcılık ve kız çocukların haklarının ihlali,*
 - *Kadının toplumsal konumunu yükseltmeye yönelik mekanizmalarda her yer ve düzeyde görülen yetersizlik.*
-
- **Pekin Eylem Planı**, yapılması gerekenleri ayrıntılı olarak tespit etmiş ve sorumlu aktör olarak şunları tanımlamıştır: Hükümetler, uluslararası örgütler, kadın örgütleri, diğer toplumsal örgütler, özel sektör, sendikalar, vb.
 - **Pekin Eylem Planı’nda** farklı öznelerin yükümlülüklerinin ve bazı konularda da hedeflerinin gerçekleştirilmesi için kesin tarihler açıklanmıştır.
 - **Pekin Eylem Planı** ile hükümetler, ilk kez, ulusal politikalarında yapacakları değişikliklere, atacakları adımlara dair, kendilerini bağlayıcı taahhütlerde bulunmuşlar; Platform kararlarını ülkelerinde nasıl uygulayacaklarını gösteren ulusal planlar hazırlamışlardır.
 - **Pekin Eylem Planı**, bugün bütün ülkelerin önemli ve **direngen eşitsizlik konularında** hazırladıkları eylem planlarının ilk kapsamlı ve yol gösterici örneğidir.
 - Plan, kadın haklarını korumak ve cinsiyet eşitliğini gerçekleştirmek için saptanan **12 öncelikli kritik alanın** her biri için stratejik hedefler ve bu hedeflere ulaşmak için yapılacak eylemleri de ayrıntılı olarak belirlemiştir.

1995’ten sonraki yıllarda Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı, çok uzun yıllar toplumsal cinsiyet eşitliğini gerçekleştirmek için çalışan kurumların ve hükümetlerin oluşturacağı politikaların ve stratejilerin yol göstericisi ve **kadın hakları savunucularının da başvuru dokümanı** olmuştur. Pekin Eylem Planı **uluslararası kadın hareketinin eseri** ve özellikle sahip çıktığı temel bir belgedir. Bu metnin hukuken bağlayıcılığı olmasa da çok güçlü bir siyasi etkisi olan; meşru bir uluslararası hukuki temel olarak CEDAW’a gönderme yapan bir yol haritasıdır.

Pekin Eylem Planı’na göre Devletlerin Sorumluluğu İlkesi

Belge metninde devletlerin sorumluluğu üstlenmesi şöyle tanımlanmaktadır:

“Biz, Hükümetler olarak cinsiyete dayalı bir bakış açısının bütün politika ve programlarımızda yansıtılacağını garanti ederek bu Eylem Platformunu uygulamayı kabul ve taahhüt ediyoruz. Birleşmiş Milletler sistemini, bölgesel ve uluslararası mali kuruluşları, diğer ilgili bölgesel ve uluslararası kuruluşları ve bütün kadınları ve erkekleri, hükümet dışı kuruluşları, özerkliklerine tamamiyle saygı duyarak ve sivil toplumun bütün sektörlerini, Hükümetlerle işbirliği yaparak kendilerini tamamen bu Eylem Platformu’nun uygulanmasına adanmaya ve katkı da bulunmaya davet ediyoruz”.

Pekin Eylem Planı Sonrası Uygulamanın İzlenmesi

Pekin Eylem Planı’nın uygulamasını izlemek için beş yılda bir küresel toplantılar yapıldı ve BM-Kadının Statüsü Komisyonu (KSK) Pekin Eylem Platformu bildirgesi ve eylem planını İzleme amacıyla gelişmeleri ve sorunları değerlendirdiği raporlar²³ yayınladı:

- Pekin + 5 (2000)
- Pekin + 10 (2005)
- Pekin + 15 (2010)
- Pekin +20 (2015)
- Pekin + 25 (2020)

BM Diğer Eylem Planları

BM-Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı (1995) uygulamasını sürdürmek üzere iki önemli küresel plan daha hazırlandı:

- **BM-Bin Yılın Kalkınma Amaçları 2000-2015 (Millennium Goals):** Saptanan 8 Temel Amaçtan Biri (2000-2015 Dönemi): Kadınların Konumunu Güçlendirmek ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Geliştirmek.²⁴
- **BM-Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları 2015-2030 (Sustainable Development Goals):** 17 Temel Amacın beşincisi: “Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanması, Tüm Kadın ve Kız Çocuklarının Güçlendirilmesi”dir ve diğer amaçları da yatay kesen bir amaç olarak tanımlanmıştır.²⁵

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları 2015-2030’nin 17 temel hedefi içinde 5. hedefi içinde yer alan **stratejik öncelikleri** şunlardır:

- *Kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın sonlandırılması,*
- *Kadınlara karşı her türlü şiddetin ortadan kaldırılması,*
- *Çocuk yaşta, erken ve zorla evlilikler benzeri ağır hak ihlallerinin ortadan kaldırılması,*
- *Kadınların ücretsiz ev-içi emeğinin kamu hizmetleri, altyapı ve sosyal koruma politikalarında, ailede sorumluluk paylaşımının dikkate alınması,*
- *Kadınların her türlü karara eşit katılımının garantilenmesi,*
- *Cinsel ve doğurganlık haklarının garanti altına alınması,*
- *Kadınlara ekonomik kaynaklara eşit erişim, mülkiyet ve toprak edinme hakları ve mali hizmetler, miras ve doğal kaynaklardan eşit yararlanma fırsatı sağlayan reformların yapılması,*
- *Kadınların teknoloji kullanabilmeleri, özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanabilmelerini sağlamak,*
- *Kadınların sesini duyurmayı sağlayacak yasal düzenlemelerin yapılması,*
- *Kırsal kalkınmada kadınlara eşit fırsatlar tanınması,*

²³ Raporlar için bkz.: <https://eige.europa.eu/beijing-platform-for-action>

²⁴ Bin Yıl Kalkınma Hedefleri. <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/mdgoverview/millennium-development-goals.html>

²⁵ Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları. <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals.html>

- *Erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına katılması,*
- *Nüfus, göç hareketleri ve mültecilik süreçlerinde cinsiyet ayrımcılığının önlenmesi.*

Türkiye, Pekin Eylem Planı'nı kabul ettikten sonra kadın erkek eşitliğini ulusal eylem planları ile hayata geçirmeye başlamıştır. Türkiye, Pekin Eylem Platformu'nun on iki acil önlem alanından sekizini öncelikli alan olarak belirleyip, bu alanlardaki taahhütlerini ve bunları hayata geçirme programını, 1996'da hazırladığı Konferans Sonuçlarının Uygulanması ve İzlenmesine İlişkin Ulusal Eylem Planı'nda duyurmuştur.²⁶

BM-Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Denetim Mekanizmaları

Küresel ve ulusal düzeyde SKH konusundaki ilerlemeleri gözden geçirmek için iki önemli mekanizma vardır:

- **BM-Üst Düzey Politik Forumu (High-level Political Forum-HLPF).**
- **Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu (UNECE)** Bölgesel ve ulusal düzeyde oluşturulan gözden geçirme mekanizması olarak çalışır.

BM'nin TCE ile İlgili Diğer Önemli Düzenlemeleri

- **1994-Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı (ICPD) ve 2019 yılında gerçekleşen ICPD +25 toplantısı sonuç belgesi özellikle kadın ve kız çocuklarının üreme sağlığı ve cinsel sağlık konularının en kapsamlı olarak dile getirildiği ve çözümlerin somut olarak tanımlandığı temel bir belge olarak ayrıca vurgulamalıdır.** ICPD +25 Kasım 2019 toplantısında belirlenen dört temel strateji içinde özellikle geleneksel nüfus planlaması yaklaşımına karşı çıkılarak doğurganlığın ve cinsel sağlığın kadın hakları açısından ele alınması açısından önemli bir dönüşüm niteliğindedir.
- **2000-Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol** ("İnsan Ticareti Protokolü", **Palermo Protokolü** olarak biliniyor). Protokol'ün amacı "Kadın ve çocuklara özel önem verilerek, insan ticaretini önlemek ve mücadele etmek, bu tür ticaretin mağdurlarını, onların insan haklarına bütünüyle saygı göstererek korumak ve onlara yardım etmek, bu amaçlara erişebilmek için Taraf Devletlerarasındaki işbirliğini geliştirmek" olarak açıklanmıştır. Türkiye de Protokol'ü 13.12.2000 tarihinde imzalamış ve 2003 yılında onaylamıştır.²⁷
- Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 31.01.2001 tarihli, 55/67 sayılı, 30.01.2003 tarihli, 57/176 sayılı, 10.02.2005 tarihli, 59/166 sayılı ve 7.11.2006 tarihli, A/C.3/61/L.11/Rev.1

²⁶ KSGM (1998). 1995 Yılında Pekin'de Gerçekleşen IV. Dünya Kadın Konferansı Sonuçlarının Uygulanması ve İzlenmesine İlişkin Ulusal Eylem Planı. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü.

(<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1280>)

²⁷ TBMM (2003). Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın Ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına Ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun (4804). Türkiye Büyük Millet Meclisi. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/262>)

Sayıli “**Kadın ve Kız Çocuk Ticareti**” konulu tavsiye kararları (“Trafficking in Women and Girls”)

BM’nin Yakın Dönem TCE ile İlgili Belgeleri

- BM, genel TCE Stratejisi Belgesi (Gender Parity),²⁸
- Bütün BM sisteminde uygulamayı hedeflediğı TCE Strateji Uygulama Belgesi (System-Wide Strategy on Gender Parity),²⁹
- 2018-2021 yıllarını kapsayan TCE Stratejik Planı (Women’s Strategic Plan, 2018-2021)(Achieve Gender Equality and Empower all Women and Girls, Including Women’s Full Enjoyment of Their Human Rights),³⁰
- Report of the Secretary-General on the Improvement in the Status of Women (2019),³¹
- BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları 2019 İlerleme Raporu (Progress on the Sustainable Development Goals: The Gender Snapshot 2019),³²
- BM Siyasal katılımıla ilgili performans göstergeleri.³³

²⁸ Gender Parity, <https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1126>

²⁹ UN Women (2017). System-wide Strategy on Gender Parity UN Women Implementation Plan. UN Women. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1110>)

³⁰ UN Women (2018) UN Women’s ‘s Strategic Plan (2018-2021) Achieve Gender Equality and Empower all Women and Girls, Including Women’s Full Enjoyment of Their Human Rights, <https://www.unwomen.org/en/executive-board/strategic-plan>

³¹ United Nations (2019). Improvement in the status of women in the United Nations system Report of the Secretary-General. United Nations. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1111>)

³² UN Women (2019). Progress on the Sustainable Development Goals: The Gender Snapshot 2019. United Nations. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1128>)

³³ UN Women (2019). Performance Indicator 12 Equal Representation of Women. United Nations. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1129>)

Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği Belgelerinde TCE

Avrupa Birliği'nin (AB), 2000'li yıllara kadar, kadın erkek eşitliği ve kadın haklarının korunması ile ilgili temel politikası eşit işe eşit ücret, evlilik, kadın ve çocuk ticaretinin, seks işçiliğinin önlenmesi hakkında sistematik düzenlemelerin ötesine çok geçmiyordu. 1995 yılında Pekin Eylem Platformu sonrası dönemde AB, kadın-erkek eşitliğinin ve giderek toplumsal cinsiyet eşitliğinin hayata geçirilmesine çok somut politikalarla uygulamada örnek olan öncü bir örgüt haline geldi.

Avrupa Konseyi (AK), hem BM'de hem de AB'de toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili atılan adımların mimarı ve taşıyıcısı oldu. Türkiye de AK kurucu üye ülkesi olarak, ilgili adımlara muhatap, katılımcı ve taraf olarak süreçte yer aldı. Bu nedenle Türkiye'nin taraf olduğu ve imza attığı Avrupa belgelerine daha yakından bakmak gerekir.

Avrupa Konseyi İnsan Hakları Temel Belgeleri

İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına ilişkin Avrupa Sözleşmesi³⁴ (İHAS) (1953/2010 değişiklik): Sözleşme **birinci kuşak haklar** olarak bilinen kişisel ve siyasal hakları (yaşam hakkı, işkence yasağı, kölelik ve zorla çalıştırma yasağı, hürriyet ve güvenlik hakkı, adil yargılanma hakkı gibi) güvence altına almıştır. Türkiye sözleşmeyi 1950 yılında imzalamış ve 1954'te onaylamıştır.

Avrupa Sosyal Şartı (ASŞ)³⁵ (1965/1999 değişiklik): İkinci kuşak hakların korunmasını amaçlayarak **İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına ilişkin Avrupa Sözleşmesi** yapılmıştır. Bu haklar sosyal ve ekonomik haklardır (çalışma hakkı, örgütlenme hakkı, sosyal güvenlik hakkı, adil ücret hakkı gibi). ASŞ, ekonomik ve sosyal hakların bütün yönleriyle düzenlendiği tek uluslararası insan hakları sözleşmesi olması bakımından önemli bir kaynaktır.

ASŞ'nin Başlangıç Bölümü'nde sosyal haklardan yararlanma konusunda ayrımcılık güdülmeyeceği belirtilirken, "**cinsiyet ayrımcılığı**" yapılamayacağı da açıkça belirtilmiştir. Anneliğin korunması, manevi ve cinsel saldırıya karşı korunma hakkı, ailenin hukuken korunması (eşler arasında eşitlik ve çocuklara eşit muamele, eşlerin ayrılığı durumunda çocukların korunması), kadın ve erkeklerin eşit muamele görme ve kadınlarla erkekleri çalıştırmada fırsat eşitliği hakkı, vatandaşlar ve yasal olarak çalışan ve/veya yerleşik olan yabancılar için **ırk, cinsiyet, yaş, renk, dil, din, ulusal aidiyet veya sosyal menşei, sağlık durumu veya bir ulusal azınlığa mensup olup olmama** durumlarının gözetilmeksizin Şart'ta belirtilen hakların güvenceye alınması, aile sorumlulukları üzerine kurulu ayrımcılığın yasaklanması önemli korumalardır.

ASŞ'nin **denetim mekanizmasına sahip olmaması** önemli bir zafiyettir.

³⁴ Avrupa Komisyonu (2010). İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi). Avrupa Komisyonu. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/720>)

³⁵ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü & Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2014). Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması (Özet Rapor 2014). (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/136>)

ASS’de düzenlenen ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusu ile bağlantılı olarak tanımlanan haklar şunlardır:

- Çalışan Kadınların Annelik Durumunda Korunma Hakkı (m. 8),
- Ailenin Sosyal, Yasal ve Ekonomik Korunma Hakkı (m. 16),
- Çalışan Göçmenlerin ve Ailelerinin Korunma ve Yardım Hakkı (m. 19),
- İstihdam ve Meslek Konularında Cinsiyete Dayalı Ayrım Yapılmaksızın Fırsat Eşitliği ve Eşit Muamele Görme Hakkı (m. 20),
- Ailevi Sorumlulukları Olan Çalışanların Fırsat Eşitliği ve Eşit Muamele Görme Hakkı (m. 27).

Avrupa Konseyi İnsan Hakları Denetim Mekanizması: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi³⁶ (AİHM): İHAS Avrupa’da temel hak ve özgürlüklerin korunması ve geliştirilmesi konusunda merkezinde bireysel başvuruya dayanan koruma sistemi ile en etkili denetim mekanizmalarından biridir. Türkiye de 1987 yılında AİHM’ye bireysel başvuru hakkını tanımış ve 1989 yılında AİHM’in yargı yetkisini kabul etmiştir.

Avrupa Konseyi TCE Strateji ve Politikaları

Avrupa Konseyi (AK), Türkiye’nin de kurucu ülkeler arasında yer aldığı ve imzaladığı belgeleri ulusal mevzuat düzeyinde kabul ettiği bir örgüttür. AK’nin 2012 yılında ilan ettiği tce Programı’nın ardından 2014-2017 ve 2018-2023 dönemleri için yayınladığı TCE Strateji Belgeleri Türkiye’de ilgili politikalara yol göstericiliği açısından önemlidir.

Avrupa Konseyi 2018-2023 TCE Stratejisi Belgesi³⁷ Hedefleri

AK’nin yürürlükte olan en son eylem planı olan 2018-2023 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisi Belgesi, kadınların güçlenmesini ve ekonomik bağımsızlıklarını kazanmaları bakımından kadınlar ve erkekler arasındaki istihdam ve ücret eşitliğini, yoksulluğun önlenmesini, emeklilik ödeneklerinin eşitlenmesini ve hane içinde ev ve bakım işlerindeki eşitliğin sağlanmasını öngörüyor. Belgeye yeni bir gündem olarak göçmen, mülteci ve sığınmacı kadınların ve kızların haklarının korunması eklenmiştir.

2018-2023 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisi Belgesi’nde yer alan 6 stratejik alan şunlardır:

- *Toplumsal cinsiyete dayalı kalıp yargılar ve cinsiyetçiliğin önlenmesi ve bunlarla mücadele edilmesi,*
- *Kadınlara yönelik şiddet ve ev içi şiddetin önlenmesi ve mücadele edilmesi,*
- *Kadınların adalet haklarına eşit erişimlerinin garanti altına alınması,*

³⁶ Mahkeme önemli kararları için Bkz.: <https://www.anayasa.gov.tr/tr/yayinlar/insan-haklari-bilgi-bankasi/avrupa-insan-haklari-mahkemesi/aihm-kararlari/>

³⁷ Council of Europe (2018). Council of Europe Gender Equality Strategy 2018-2023. Council of Europe. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1023>)

- *Siyasi ve kamusal karar alma mekanizmalarına kadınların ve erkeklerin dengeli katılımının sağlanması,*
- *Göçmen, mülteci ve sığınmacı kadınlar ve kız çocuklarının haklarının korunması,*
- *Politika ve önlemlerde toplumsal cinsiyet ana akımlaştırmasının sağlanması.*

Strateji belgesi, önceki ulusal eylem planlarından farklı olarak, bu kez, cinsiyet eşitsizliğini gidermede **erkeklerin rolünü** vurgulamış ve cinsiyet eşitliğinin sağlanması için **ev içi ve bakım emeklerinin de eşit paylaşılması** gerekliliği öngörmüştür.

Avrupa Konseyi Tavsiye Kararları

➤ **Cinsiyetçi kalıp yargılarıyla mücadele gerekir.**

Avrupa Konseyi **toplumsal cinsiyet kalıp yargıları, cinsiyet eşitsizliği, cinsiyetçilik ve kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddet arasındaki ilişkiye** vurgu yaparak; 2019'da cinsiyetçilikle mücadele etmek üzere bir tavsiye kararı Recommendation CM/Rec (2019) yayımlamıştır.³⁸ Tavsiye Kararı'nda önemsiz görünen gündelik cinsiyetçi davranış, eylem, yorum ve şakaların; kadınların aşağılandığı, öz saygılarının azaldığı ve iş yerinde, özel, kamusal veya çevrimiçi alanda dahil olmak üzere faaliyetlerinin ve seçimlerinin kısıtlandığı bir sosyal ortama katkıda bulunduğu gerçeğine dikkat çekilmiştir. Cinsiyetçi davranışların, özellikle cinsiyetçi nefret söyleminin, cinsel istismar, şiddet, tecavüz veya ölümcül eylem dahil olmak üzere alenen saldırgan ve tehdit edici eylemlere dönüşebildiğini ve bu eylemlerin insanlar için kaynak kaybı, sağlıklarının bozulması, kendine zarar verme veya intiharla sonuçlanabildiğini vurgulayarak üye devletlerin hükümetlerine şu tavsiyeleri iletmiştir:

- 1. Cinsiyetçiliği ve bunun kamusal ve özel alanlardaki tezahürlerini önlemek ve bunlarla mücadele etmek için önlemler alın ve ilgili paydaşları, bu Tavsiyeye eklenen tanım ve yönergelerden yararlanarak uygun yasaları, politikaları ve programları uygulamaya teşvik edin*
- 2. Bu Tavsiye Kararının uygulanmasındaki ilerlemeyi izlemek ve yetkili Avrupa Konseyi yürütme komitesine / komitelerine alınan önlemler ve bu alanda elde edilen ilerlemeler hakkında bilgi verin*

➤ **Cinsiyetçilikle mücadele ve cinsiyetçiliği önleme gerekir.**

2019 yılındaki **cinsiyetçilikle mücadele ve cinsiyetçiliği önleme tavsiye kararı** derin kökleri olan ve toplumsal ilişkilerde çok yaygın olarak karşılaşılan cinsiyetçilik ve ayrımcı klişelerin önlenmesi için neler yapılabileceğini açıklamak bakımından önemlidir. **Dilde, iletişimde, internet ve sosyal medyada, reklamcılıkta, işyerinde, kamuda, adalet sisteminde, eğitim kurumlarında, kültür ve spor endüstrilerinde özel önlem alınması gerekliliğinin** altını çizen bu tavsiye kararı aynı zamanda ülkelerin bunu engellemek için kanunlar yapması gerektiğini tekrarlıyor. Ülkelerin cinsiyetçiliği ve cinsiyetçi nefret dilini cezalandırmasını ve cinsiyetçilik karşıtı politikaları da izleme mekanizmalarıyla Avrupa Konseyi'ne bildirmesini talep

³⁸ COE (2019). Recommendation CM/Rec(2019)1 of the Committee of Ministers to member States on preventing and combating sexism. Council of Europe. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1077>)

ediyor. Bu tavsiye kararı kapsamında başlatılan **Cinsiyetçilik: Gör, Adını Koy, Durdur Kampanyası**, Konsey üyesi ülkelerin dillerine de çevrilmiş ve cinsiyetçiliği önleme araçlarını sunmuştur.³⁹

Avrupa Konseyinin İlgili Diğer Tavsiye Kararları

- Avrupa Konseyi Toplumsal Cinsiyet Eşitliği **Standartları ve Mekanizmalarına** İlişkin Rec (2007) 17 sayılı Tavsiye Kararı,
 - Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 10 Ekim 2007 tarihli CM/Rec (2007) 13 sayılı **Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin** Sağlanmasına İlişkin Tavsiye Kararı,
 - Avrupa Konseyi Sağlık Politikalarına **Cinsiyet Farklılıklarının Dahil Edilmesi** Konusunda Bakanlar Komitesi'nin CM / Rec (2008) 1 sayılı Tavsiye Kararı,
- Avrupa Konseyi Kadın ve Erkeklerin **Çatışmaların Önlenmesinde, Çözümünde** ve Barışın İnşasındaki Rolüne İlişkin Rec (2010) 10 sayılı Tavsiye Kararı,
- 2012 Bakanlar Komitesi **Engelli Kadın ve Kız Çocuklarının** Haklarının Korunması ile ilgili Tavsiye Kararı CM/Rec (2012),
 - 2013 Bakanlar Komitesinin **Cinsiyet Eşitliği ve Medya** ile ilgili Tavsiye Kararı CM/Rec (2013),
 - 2015 Bakanlar Komitesi'nin **Sporda Cinsiyetin Ana Akımlaştırılmasına** Yönelik Tavsiye Kararı CM/Rec (2015),
 - 2017 Bakanlar Komitesinin **Görsel İşitsel Alanda Cinsiyet Eşitliğine** Yönelik Tavsiye Kararı CM/Rec (2017),
 - 2019 Bakanlar Konseyinin **Cinsiyetçilikle Mücadele ve Cinsiyetçiliği Önleme** Kararı CM/Rec (2019).

Avrupa Konseyinin Önemli Politikaları

Avrupa Konseyi Kadın, Kız ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesi Politikası

Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi (2005/2008)⁴⁰ insan ticaretinin önlenmesini, insan ticareti mağdurlarının korunmasını ve insan ticaretine karşı ulusal ve uluslararası işbirliğini amaçlayan bir sözleşmedir. Sözleşme mağdurların korunmasına aktif müdahale edebilmek için İnsan Ticaretiyle Mücadele Uzmanlar Grubu (**GRETA**) ve Taraf Devletler Komitesi'nden (Committee of Parties) oluşan iki kanatlı denetim mekanizması oluşturmuştur. 2008 tarihinde yürürlüğe giren sözleşme Türkiye'de 19 Şubat 2016 tarihli *Resmî Gazete*'de yayımlanarak kabul edilmiştir.

³⁹ <https://www.coe.int/tr/web/human-rights-channel/stop-sexism>

⁴⁰ CoE (2005). Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi. Council of Europe. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1371>)

AK bu çerçevede, özellikle çocuklara yönelik cinsel suçları önlemeye yönelik etkin önlem alabilmek için **Çocuk Hakları için Avrupa Konseyi Stratejisi 2016-2021**’i yayınladı.⁴¹

Türkiye, Sözleşmeyi 19/03/2009 tarihinde imzalamış ve 02/05/2016 tarihinde onaylamıştır. Sözleşme Türkiye’de 01/09/2016 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Avrupa Konseyi Cinsel Taciz ve İstismara Karşı Çocukların Korunması Politikası

Avrupa’da yaklaşık her beş çocuktan birinin bir çeşit cinsel şiddet mağduru olduğu ve vakaların yaklaşık %80’inde istismarcının çocuğun tanıdığı biri olduğu iddia edilmektedir. Çocuklara karşı cinsel şiddet ve istismarın çeşitlenerek görünür hale geldiği bilinmektedir. Örneğin, aile veya yakın ilişkiler çevresinde cinsel istismar, fuhuş veya cinsel istismar materyalleri aracılığıyla cinsel sömürü, internet ile mümkün hale gelen cinsel şiddet ve akranlar tarafından cinsel saldırı özellikle kız çocukları için ciddi bir hak ihlali haline gelmiştir.

1990 tarihli BM Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin (CRC) 34. maddesiyle çocukları bu tip şiddetten korumayı devletin sorumluluğu kapsamına almıştı. 2000 yılında imzalanan çocukların satılması, çocuk fuhuşu ve çocuk pornografisinin önlenmesine ilişkin **CRC Opsiyonel Protokolü**⁴² ile çocukların cinsel şiddetten yasal olarak korunması daha da güçlendirildi.

Avrupa Konseyinin **Cinsel Taciz ve Cinsel İstismara Karşı Çocukların Korunmasına ilişkin Sözleşmesi**,⁴³ diğer adıyla **Lanzarote Sözleşmesi**, spesifik olarak çocukların cinsel şiddetten korunması amacına yönelik olarak hazırlanan ilk bölgesel anlaşmadır. Sözleşme, 2007 yılında Lanzarote’de (İspanya) kabul edilmiş, 2010 yılında yürürlüğe girmiştir ve tüm Avrupa Konseyi Üye Devletleri tarafından imzalanarak yürürlüğe girmiştir.

Avrupa Birliği Toplumsal Cinsiyet Eşitliği için Özel Strateji ve Politikaları

Avrupa Konseyi belgeleri dışında aşağıdaki Avrupa Birliği belgeleri de Türkiye için yol gösterici, genel anlamda insan haklarının korunması açısından ve dolayısıyla kadın haklarının korunması ve kadın erkek eşitliğinin sağlanması için önemli belgelerdir:

- Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi⁴⁴ (2000),
- Avrupa Komisyonu Kadın Erkek Eşitliği Güçlendirme Şartı: Avrupa Kadın Şartı⁴⁵ (2010),
- Avrupa 2020 Stratejisi⁴⁶ (2010),
- Avrupa Belediyeler ve Bölgeler Konseyi (CEMR) Avrupa Yerel Yaşamda Kadın-Erkek Eşitliği Şartı⁴⁷ (2006).

AB, 2000’li yıllardan başlayarak, PEP’in temel önerisi olan “**Toplumsal Cinsiyeti Ana Akımlaştırma**” stratejisini uygulamak için özel strateji ve politikalar geliştirmeye başladı. Bu

⁴¹ CoE (2016). Avrupa Konseyi Çocuk Hakları Stratejisi (2016-2021). <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1731>

⁴² CRC Opsiyonel Protokolü (2014). <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/OPICCRC.aspx>

⁴³ CoE (2007). Çocukların Cinsel Suistimal ve Cinsel İstismara karşı Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi - Lanzarote 2007. Council of Europe. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1373>)

⁴⁴ Avrupa Komisyonu (2015). Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi. Avrupa Komisyonu. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/623>)

⁴⁵ Avrupa Komisyonu (2010). Kadın Erkek Eşitliği Güçlendirme Şartı: Avrupa Kadın Şartı. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52010DC0078>

⁴⁶ Avrupa 2020 Stratejisi (2010). <https://ab.gov.tr/45169.html>

⁴⁷ CEMR (2006). Avrupa Yerel Yaşamda Kadın-Erkek Eşitliği Şartı. Avrupa Belediyeler ve Bölgeler Konseyi (CEMR). (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/724>)

stratejiler bir yandan **kadın-erkek fırsat eşitliği** ilkesi gereğince “**eşit muamele**” politikalarına, diğer yandan dirençli eşitsizliklerin yok edilmesi için “**olumlu eylem ve olumlu ayrımcılık**” politikalarına dayanan, ikili bir yaklaşımla ele alındı. Bu strateji gereği her beş yılda bir yenilenen periyodik eylem planları, her ülke için yıllık uygulama ve izleme raporları hazırlanmaya, yol haritaları düzenlenmeye başlandı.

2000 yılında çıkarılan **cinsel yönelimi** de kapsamına alana yönerge ile ve 2002 yılında çıkarılan **taciz ve cinsel tacizi** ayrımcılık olarak tanımlayan başka bir yönerge ile kapsamını genişletti.

Bu çerçevede bugüne kadar hazırlanıp uygulamaya konmuş AB Eylem Planları şunlardır:

- 2001-2005 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Topluluk Çerçeve Stratejileri⁴⁸
- 2006-2010 Kadın-Erkek Eşitliği Yol Haritası⁴⁹
- 2010-2015 Kadın-Erkek Eşitliği Stratejisi⁵⁰
- 2016-2019 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejik Yükümlülükleri⁵¹
- 2020-2025 Eşitlik için Birlik: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisi⁵²

AB Eylem planlarında TCE için öngörülen strateji ve hedeflere bakarsak çok geniş bir ayrımcılık ve cinsiyete dayalı eşitsizlikler alanının kapsandığını görürüz. En son ve hâlâ uygulamada olan eylem planının hedeflerine örnek olarak bakalım:

Avrupa Birliği Eşitlik için Birlik: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisi 2020-2025 temel hedefleri şunlardır:

- *Cinsiyete dayalı şiddete son vermek,*
- *Cinsiyete ilişkin kalıp yargılar ile mücadele etmek,*
- *İş gücü piyasasındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin azaltılması,*
- *Ekonominin farklı sektörlerinde eşit katılım sağlanması,*
- *Cinsiyete dayalı ücret ve emeklilik ödeneklerindeki uçurumları kapatmak,*
- *Ev içi bakım yükünün eşit dağılımı ve karar alma ve siyasette cinsiyet dengesinin sağlanması şeklinde belirtilmiştir.*

Belgenin bazı önemli hedefleri şunlardır:

- Strateji, hedeflenen eylemleri gerçekleştirmek üzere hem toplumsal cinsiyetin **ana akımlaştırılması**, hem de farklı eşitsizlikleri katmanlaştıran **kesişimsellikleri** dikkate almak gerektiğini vurgular.
- Cinsiyet temelli **şiddetin sona erdirilmesi amacıyla** İstanbul Sözleşmesi ve 190 sayılı ILO sözleşmesinin imzalanması ve uygulanması başta olmak **üzere toplumsal**

⁴⁸ European Commission (2001). Community framework strategy on gender equality (2001-2005) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3Ac10932>

⁴⁹ European Commission. (2006). A Roadmap for equality between women and men (2006-2010). <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1729>

⁵⁰ European Commission. (2010). Strategy for equality between women and men (2010-2015) <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1733>

⁵¹ European Commission, (2016). Strategic Engagement for Gender Equality (2016-2019) <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/751>

⁵² European Commission. (2020). A Union of Equality: Gender Equality Strategy (2020-2025). European Commission. (<http://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/783>)

cinsiyet temelli şiddetin Avrupa suçları kapsamına alınması ile cinsel istismar, gibi şiddet biçimlerine yönelik ek önlemler alınması öngörülür.

- Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik zararlı uygulamalar arasında tanımlanan **zorunlu kürtaj ve kısırlaştırma, erken ve zorla evlilikler, namus saikiyle şiddet** gibi şiddet biçimlerine yönelik tavsiyeler geliştirilir.
- Strateji belgesinde AB'nin TCE'yi ana akımlaştırarak ele alınacağını belirttiği diğer alanlardaki önemli eylem planları şunlardır:
 - *İnsan Hakları ve Demokrasi için AB Eylem Planı (2020-2024),*
 - *Kadınlar, Barış ve Güvenlik üzerine AB Stratejik Yaklaşımı ve Eylem Planı 2019-2024.*

Avrupa Birliği Eylem Planlarının izlenmesi

Eylem planlarının izlenmesi kapsamında yayınlanan önemli izleme raporları şunlardır:

- *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği için Strateji 2016-2019* belgesi değerlendirme raporu yayınlandı.⁵³
- Avrupa Komisyonu *Kadın Erkek Eşitliği 2019 Yıllık Raporu* yayınlandı.⁵⁴
- EIGE, 2019 *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Endeksi* verilerini yayınladı.⁵⁵
- Avrupa Birliği Pekin +25 değerlendirmesi.⁵⁶

Yukarıda zikrettiğimiz uluslararası belgelerde en temel kadın hakları ihlali olarak kadınlara yönelik erkek şiddetinin özel olarak ele alındığını görüyoruz. Bu nedenle biz de kadınlara yönelik erkek şiddetinin önlenmesiyle ilgili önerilen politikalara kısaca bakalım.

⁵³ European Commission, (2019). European Gender Equality Law Review, issue 2019/2

<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1734>

European Commission.(2019). New Vision on Gender Equality 2019, ed. Nial Crowley & Silvia Sansonetti

<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/983>

⁵⁴ European Commission. (2019). Annual Report 2019 Report on Equality Between Women and Men in The EU,

<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1006>

⁵⁵ Gender Equality Index (2019). <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2019>

⁵⁶ EIGE (2020). Beijing + 25: the fifth review of the implementation of the Beijing Platform for Action in the EU Member States. European Institute for Gender Equality (EIGE). (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/545>)

ULUSLARARASI ALANDA KADINLARA YÖNELİK ŞİDDETİN ÖNLENMESİ STRATEJİ VE POLİTİKALARI

Kadınlara Yönelik Şiddetin Genişleyen Bağlamı

Bütün dünyada kadınlara yönelik şiddetin önlenmesi ve kadınların adalete eşit erişimlerinin sağlanması her tür kadın hakları ihlallerini önlemenin temeli olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Böylece her türlü cinsiyet temelli şiddetin ve özellikle kadın ve kız çocuklarına yönelik şiddetin tanımı ve kapsamı zaman içinde genişlemiştir. Kadınlara yönelik erkek şiddetinin önlenmesi için sadece kadınların şiddete karşı korunması değil, kadınların adalete eşit erişim hakkı, kadın ve kız çocukların doğurganlık hakkının korunması, kız çocuklarının çocuk yaşta, erken ve zorla evlendirilmelerinin, kadın ticaretinin ve kadın yoksulluğunun önlenmesi de kadınlara yönelik şiddet ile bağlantılı çözülmesi gereken sorunlar olarak tanımlanmaya başlanmıştır.

BM Belgelerinde Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi

CEDAW’da Kadınlara Yönelik Şiddetin Önlenmesi

- Kadınlara yönelik şiddetin önlenmesini, kadınların haklarını erkeklerle eşit bir biçimde koruyacak **hukuki mekanizmaların kurulmasını** (özel yetkili ulusal yargı kurumları ve diğer kamu kurumları) kadınların her tür her ayrımcılık karşısında etkin korunmasının koşulu olarak tanımladı (Madde 2/c).
- Ayrıca, kadınların temel haklarının korunmasını, kanun önünde eşitlik hakkına dayandırdığı kadar, “**kadınların adalete erişim hakkı**” ile de ilişkilendirdi (Madde 15).
- “**Evlenmede erkeklerle eşit hak**”, “**özgür olarak eş seçme ve özgür ve tam rıza ile evlenme hakkı**”nın ihlalini temel hak ihlali olduğunu vurguladı.
- “**Çocuğun erken yaşta nişanlanması veya evlenmesi**”ni kadına yönelik temel bir hak ihlali olarak değerlendirerek devletlere “**çocuğun yüksek menfaatini**” gözetme yükümlülüğü getirdi (Madde 16).
- “**Kadın ticaretinin her biçiminin ve kadınların fuhşunun önlenmesi**”ni şiddet kapsamında ele alarak gerekli her türlü önlemin alınmasını devletlerin yükümlükleri arasında tanımladı (Madde 6).

CEDAW tarafından çizilen bu kapsama zaman içinde ilaveler de oldu:

Kadınların ve kız çocuklarının üreme sağlığı ve üreme haklarının korunması 1994 Kahire Nüfus ve Kalkınma Konferansı tarafından uluslararası düzeyde savunularak kadınların güçlenmesinin kaçınılmaz şartı olarak kabul edildi.

1995 **Pekin Eylem Planı**’nın “Kız Çocukları” ile ilgili kritik alan tanımında çocuk, erken yaşta ve zorla evlilik kavramlarının üçüne de farklı biçimlerde yer verildi. Erken evliliklerin önlenmesi

konusunda din ve geleneklerin olumsuz etkilerine karşı tedbirlerin geliştirilmesi, minimum evlenme yaşının belirlenmesi, bu evlilikleri destekleyen olumsuz tutum ve uygulamaların ortadan kaldırılmasına yönelik yasal düzenlemelerin yapılmasını karara bağladı.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 2002 tarih ve 57/176 sayılı Kararı, evlilik amaçlı insan ticaretine değinerek bu tür evlilikleri temel kadın hakları ihlaline yol açan özel bir **şiddet türü** olarak tanımladı.

CEDAW 31 sayılı Genel Tavsiye Kararı⁵⁷ ile çocuk ve/veya zorla evliliklere yönelik alınması gereken önlemler tanımlandı. Çocuk yaşta evliliğin sık sık gebelik ve çocuk doğurma ile sonuçlandığı, bu nedenle anne ölümleri ve bununla ilgili hastalıkların arttığına vurgu yapan kararda, kültürel olarak farklılaşan uygulamaların ortadan kaldırılmasında bütünlüklü bir yaklaşıma ihtiyaç olduğunu belirtti. Gerekli yasal düzenlemelerin yapılması, kız çocukları ve kadınlara yönelik ayrımcılığı pekiştiren sosyal ve kültürel normlarda değişimi hedefleyen kamusal farkındalığı artıracak çalışmalar yapılması, kız çocukları ve kadınların güçlenmelerinin desteklenmesi, bu alana ilişkin veri toplanması, izlemenin yapılması tavsiyeler arasında yer aldı.

CEDAW Komitesinin 33 sayılı Tavsiye Kararı’nda kadınların adalete erişiminin sağlanması bütün hakların hayata geçirilmesinin temeli olduğu belirtildi.⁵⁸

CEDAW Komitesi 35 sayılı Tavsiye Kararı’nda⁵⁹ 33 sayılı Tavsiye Kararı ışığında kadına yönelik şiddet vakalarında adalete etkin erişimin sağlanması için yargının tüm bileşenlerinin gözden geçirilip güçlendirilmesi gerektiği belirtildi. Kararın, yasal mevzuata yönelik olarak alınması gereken önlemler bölümünde 31(a) çocuk ve zorla evlilikler ile diğer zararlı uygulamalar toplumsal cinsiyet temelli şiddet formları arasında sayılmış, bu konuya tolerans gösterilmesine izin verilmemesi belirtilmiştir.

CEDAW Komitesi 36 sayılı Genel Tavsiye Kararı’nda⁶⁰ (2017) Kadın ve kız çocuklarının eğitimi, yoksulluğun azaltılması, gelir ve daha sağlıklı bir yaşam imkânının artırılması, çocuk evliliklerinin ve anne ölümlerinin azalması ve hastalıklar ile mücadele açısından işlevine değinilmiştir. Ailenin rızası olsun ya da olmasın evlilik yaşının 18 olmasının sağlanması, kız çocuklarının okula gitmemelerinin zorla evlilik ihtimalini ve gebeliği artırdığı bu nedenle kız çocuklarının eğitimlerine devam etmelerinin sağlanması dile getirilmiştir.

⁵⁷ CEDAW (2014). 31 sayılı Genel Tavsiye Kararı. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1735>

⁵⁸ CEDAW (2015). 33 sayılı Genel Tavsiye Kararı. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1597>

⁵⁹ CEDAW (2017). General recommendation No. 35 on gender-based violence against women, updating general recommendation No: 19. CEDAW. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/688>)

⁶⁰ CEDAW (2017). General recommendation No. 36 on girls' and women's right to education. CEDAW. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1036>)

BM Eylem Planlarında Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi

BM'nin küresel düzeyde uyguladığı arka arkaya gelen iki eylem planı, **Bin Yılın Kalkınma Amaçları 2000-2015** ve **Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları 2015-2030** da kadınlara yönelik şiddetin önlenmesini temel hedefleri arasına almıştır.

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları 2015-2030'nin⁶¹ 5. Hedefinde yer alan kız çocukları ve kadınları güçlendirerek toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlanması için sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması ve barışçıl ve kapsayıcı toplumları teşvik edilmesi, herkes için adalete erişim sağlayan ve her düzeyde etkili, hesap verebilir ve kapsayıcı kurumların oluşturulması gereği belirtilmektedir.

Kadınlara yönelik ayrımcılığın ve şiddetin önlenmesi için kadınların adalete erişiminin stratejik önemi belirtilmektedir. Bunun da cinsel sağlık ve üreme haklarına erişimden mülkiyet hakkına erişime kadar cinsiyet eşitliğini sağlayan, sürdüren ve koruyan yasalar ve politikalar ile başarılabileceği belirtilir (Hedef 5-6).

Cinsiyet Temelli Şiddetin Önlenmesi ile İlgili Diğer Özel Amaçlı Düzenlemeler

Birleşmiş Milletler'in Yasal Yardıma Erişim ve Suçta Adalet Sistemleri belgesinin (*United Nations Principles and Guidelines on Access to Legal Aid in Criminal Justice Systems*)⁶² 6. ve 10. İlkelerinde adalete erişimde toplumsal cinsiyetin nasıl dikkate alınması gerektiğine işaret edilerek, hassasiyetin gösterileceği gruplar arasında kadınlar özellikle sayılmış ve bu gruplara adli yardımlara ilişkin özel önlemler alınması gerekliliğinin altı çizilmiştir. Ayrıca aynı belgenin **9 sayılı yönergesi** kadınların adli yardıma erişiminin uygulamasına yönelik hususları düzenlemiştir.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, aşırı yoksulluk ve insan haklarına ilişkin raporunda⁶³ yapısal ayrımcılıktan etkilenen gruplardan biri olarak kadınların sosyal yaptırımlardan çekindikleri için, örneğin ev içi şiddet veya cinsel şiddet mağduru olmalarına rağmen hukuka başvuramadıklarına, erkek bir tanıdıkları olmadan tek başlarına hareket etmekten korktuklarına ve bu anlamda adalete erişim mekanizmalarından faydalanamadıklarına dikkat çekerek bu durumun kadın yoksulluğu ile bağlantısına vurgu yapmıştır.⁶⁴

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliğinin İnsan Hakları İhlalleri Olarak Toplumsal Cinsiyet Klişeleri (*Gender Stereotyping as a Human Rights Violation*) başlıklı raporunda, toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcı klişelerin insan haklarının hayata geçirilmesini ne kadar engellediğinin henüz farkında olunmadığına dikkat çekerek⁶⁵ özellikle adli kolluk vb. kurum ve kamu görevlilerinin cinsiyetçi ön yargılarla davranmalarının yaygın olduğunu ve bunların önlenmesi gerektiğini vurgulamıştır.

⁶¹ Sustainable Development Goals <https://sdgs.un.org/> Göstergeler için bkz.:

<https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/11803Official-List-of-Proposed-SDG-Indicators.pdf>

⁶² United Nations Office on Drugs and Crime (2013). United Nations Principles and Guidelines on Access to Legal Aid in Criminal Justice Systems. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1662>

⁶³ UN General Assembly (2012). Report of the Special Rapporteur on extreme poverty and human rights.

<https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Poverty/A-67-278.pdf>

⁶⁴ Report of the Special Rapporteur on extreme poverty and human rights, s. 7, paragraf 21-22-23.

<https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Poverty/A-67-278.pdf>

⁶⁵ OHCHR, *Gender Stereotyping as a Human Rights Violation*, 2014, s. 8 <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1658>

Avrupa Konseyi Belgelerinde Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi

Avrupa Konseyi kadınlara yönelik şiddetin önlenmesinde adalete eşit erişim koşullarının sağlanmasını öncelikle vurgulamaya başladı ve önerdiği özel önlemlerin sıkı uygulanmasını tavsiye etti. Şiddetin önlenmesi, adalete eşit erişimde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için Avrupa Konseyinin tavsiyeleri⁶⁶ şunlardır:

- *Uzmanlık mahkemelerinin kurularak prosedürlerin hızlandırılması,*
- *Konuyla ilgili uzman savcılarının istihdamı,*
- *Ayrı polis birimlerinin oluşturulması,*
- *Şiddet ve ayrımcılığa maruz kalan kadınlar için ücretsiz adli yardım,*
- *Silahlı çatışmada şiddete maruz kalan kadınların adalete erişimi ve zararların tazmininin sağlanması,*
- *Kadına yönelik şiddet davalarında sivil toplumun yer almasına ilişkin hukuki dayanak oluşturmak,*
- *Eşitlik Birimlerinin konu bağlamında güçlendirilmesi,*
- *Hukukçulara yönelik toplumsal cinsiyet eğitimi verilmesi,*
- *Koruma tedbirleri, acil durum tedbirleri, şiddet uygulayanın şiddete uğrayana yaklaşmaması için tedbirlerin alınması.*⁶⁷

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Tavsiye Kararlarında da adalete erişim bağlamında toplumsal cinsiyet vurgusu cinsiyet ayrımcılığına ilişkin davaların olabildiğince çabuk, masrafsız ve gerekirse ücretsiz hukuki yardımla çözüme kavuşturulması gerektiği,⁶⁸ şiddet mağduru kadınlara destek için şiddetle mücadeleyle ilişkin elverişli araçlar geliştirmesine yönelik hususlar vurgulandı.⁶⁹

⁶⁶ Council of Europe (2016). Guaranteeing Equal Access of Women to Justice. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1671>

⁶⁷ *Guaranteeing Equal Access of Women to Justice*, s. 5.

Ayrıca Bkz.: CoE (2015). Gender Equality Commission - Compilation of good practices to reduce existing obstacles and facilitate women's access to justice. Council of Europe. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1145>)

⁶⁸ Council of Europe Committee of Ministers (1985). Recommendation No. R (85) 2, On Legal Protection Against Sex Discrimination. <https://rm.coe.int/168058ff43>

⁶⁹ Council of Europe Committee of Ministers (2002). Recommendation No. 5, On the Protection of Women Against Violence. https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805e2612

Avrupa Konseyi Eylem Planlarında Şiddeti Önlemek İçin Öngörülen Politikalar

Avrupa Konseyi Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Strateji Belgesi 2018-2023’te kadınların adalete eşit erişim hakkını planın altı stratejik alan içine aldı.⁷⁰

Strateji III: Kadınların adalete eşit erişimini sağlamak için:

- CEDAW’ın kadınların adalete erişimi hakkındaki 33 sayılı Genel Tavsiye Kararını (2015) dikkate almak,
- “Kadınların adalete eşit erişimini garanti etmeye ilişkin” Bern Konferansı (2016) tavsiyelerinin uygulanmak,
- Üye devletlerin iyi uygulama örneklerini yaymak,
- Cinsiyete göre ayrıştırılmış araştırmaları ve standartlaştırılmış veri toplanmasını teşvik etmek,
- Avrupa Konseyinin 2016-2021 Yargı Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı Eylem Planı (Eylem 2.4) uyarınca toplumsal cinsiyet klişelerinin adli karar verme üzerindeki zararlı etkilerini önlemek,
- Yargı ve kolluk kuvvetleri mensuplarına toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların insan hakları konusunda eğitim verilmesi,
- Kadınların adalete erişimiyle ilgili konularda yargı mensuplarında farkındalık oluşturmak için mahkeme kararlarını izlemek,
- Ulusal eşitlik kurumlarının bu konudaki çalışmalarını teşvik etmek,
- Kadınları adalete erişim sürecinde güçlendirme araçlarını ve iyi uygulamaları tanımlamak ve yaymak,
- Özellikle kırılgan durumdaki kadınların adalete erişimini teşvik etmek için Avrupa Konseyi araçları hakkında bilgilendirmek gereklidir.

Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)

Türkiye’nin ilk imzacı olduğu Sözleşme 2011 yılında imzaya açılarak 2014 yılında yürürlüğe girdi. Sözleşme cinsiyet temelli **şiddetle mücadele politikalarının nasıl ana akımlaştırılacağı**nı en geniş bağlamda ele alarak tanımlıyor. Sözleşme bu süreci tanımlarken devletin dört temel ödevi, yani politikalar oluşturma, önleme, şiddete uğrayanı koruma-güçlendirme ve şiddet uygulayanı kovuşturma görevlerinden bahsediyor. Sözleşme, kadınlara yönelik şiddeti yalnızca cezalandırma ya da cezasızlığı ortadan kaldırma ile değil, kadınların korkmadan, güven içerisinde, şiddetten uzak ve ayrımcılığa uğramadan yaşamasına ve maruz bırakıldıkları şiddet için tazmin edilmelerine de olanak sağlamayı amaçlıyor.

İstanbul Sözleşmesi, Avrupa’da kadına karşı şiddet konusunu insan hakları bağlamında ele alan, **bağlayıcılığı ve yaptırım gücü olan ilk sözleşme**dir. Ayrıca kadınlara yönelik her türlü ayrımcılığı önlemek için imzacı ülkelere sorumluluk yüklemesiyle diğer sözleşmelerden daha kapsayıcıdır. Kadınlara yönelik ayrımcılık içeren kanunları ve uygulamaları yürürlükten

⁷⁰ Council of Europe, (2018). Council of Europe Gender Equality Strategy 2018-2023. Council of Europe. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1023>)

kaldırmak, gecikmeden tedbir almak, ayrımcılığı yaptırımlar yoluyla yasaklamak ifadelerini içermektedir (Madde 4).

Sözleşme daha çok kadınlar için geçerlidir, çünkü kadınların kadın oldukları için (aile içi şiddet, zorunlu kürtaj vb.) maruz kaldıkları veya erkeklere kıyasla daha fazla maruz kaldıkları (cinsel taciz ve ırza geçme, ısrarlı takip, aile içi şiddet, zorla evlendirme, zorla kısırlaştırma) şiddet türlerini kapsamaktadır.

Çok daha az rastlansa da erkekler de İstanbul Sözleşmesi'nin kapsadığı aile içi şiddet ve zorla evlendirme gibi bazı şiddet türlerine maruz kalmaktadırlar. Sözleşmede bu durum kabul edilerek, sözleşmeye taraf olan devletler sözleşme hükümlerini erkekler, çocuklar ve yaşlılar dahil olmak üzere, aile içi şiddetin tüm mağdurlarına uygulamayı teşvik etmektedir. Devletler sözleşmeyi söz konusu aile içi şiddet mağdurlarına uygulayıp uygulamayacaklarına karar verebilirler.

Sözleşmede, sözleşme hükümlerinin toplumsal kimlik üzerinden herhangi bir ayrımcılık yapmadan uygulanması gereği açıkça ifade edilmektedir. Aile içi şiddetin cinsel kimlik ve cinsel yönelim tanımadığı bilinmektedir. Transgender, lezbiyen, biseksüel bireyler, eşcinsel erkekler de dahil olmak üzere, toplumsal cinsiyet kimlikleri nedeniyle, aile içi şiddet, cinsel saldırı, ırza geçme veya zorla evlendirmeye mazur kalan tüm mağdurların ilgili destek ve korumadan dışlanmaması güvence altına alınmıştır. Böylece, aile içi şiddete maruz kalanlar için sağlanan barınaklardan yararlanma ve şiddetten arınmış bir yaşam sürme hakkı sağlanmış olacaktır.

Ayrıca göçmen ve mülteci kadınlar da ikamet durumları nedeni ile bu tür destek hizmetlerinden mahrum bırakılabilmektedirler. Örneğin engelli kadınlar ve/veya etnik azınlıklara mensup kadınlar, HIV/AIDS'le yaşayan kadınlar gibi pek çok kadının çeşitli ayrımcılık türleri ile karşılaşmaları mümkündür. Bu, kadının cinsiyete dayalı şiddet mağduru olduğu durumlarda da farklılık göstermez.

İstanbul Sözleşmesi'nin amaçları sözleşme metninde şu şekilde ifade edilmiştir:

- a. Kadınları her türlü şiddete karşı korumak ve kadına karşı şiddeti ve aile içi şiddeti önlemek, kovuşturmak ve ortadan kaldırmak,*
- b. Kadına karşı her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve kadınları güçlendirmek de dahil olmak üzere, kadınlarla erkekler arasında önemli ölçüde eşitliği yaygınlaştırmak,*
- c. Kadına karşı şiddet ve aile içi şiddetin tüm mağdurlarının korunması ve bunlara yardım edilmesi için kapsamlı bir çerçeve, politika ve tedbirler tasarlamak,*
- d. Kadına karşı şiddeti ve aile içi şiddeti ortadan kaldırma amacıyla uluslararası işbirliğini yaygınlaştırmak,*
- e. Kadına karşı şiddet ve aile içi şiddetin ortadan kaldırılması için bütüncül bir yaklaşımın benimsenmesi maksadıyla kuruluşların ve kolluk kuvvetleri birimlerinin birbiriyle etkili bir biçimde işbirliği yapmalarına destek ve yardım sağlamak.*

Sözleşme, **bütüncül politikalar** öngörerek veri toplama, önleme, koruma ve destek sağlanması ve hukuki tedbirlerin alınması dahil (mağdurların saldırganlara karşı hukuki yollara başvurusunu sağlayacak yasal tedbirler), soruşturma, kovuşturma süreçlerini kapsamaktadır.

Devletlerin kadına yönelik şiddeti önlemek için ne yapabileceği, ne yapması gerektiği açıkça ifade edilmektedir.

İstanbul Sözleşmesi İzleme Mekanizması: GREVIO

İstanbul Sözleşmesi’nin izleme mekanizması, sözleşmenin taraflarca uygulanmasını değerlendirmeyi ve iyileştirmeyi amaçlamaktadır. Mekanizma, birbirinden ayrı, ancak birbiriyle etkileşime giren iki yapıdan oluşur:

- Bağımsız bir uzman kuruluş olan **Kadına ve Ev İçi Şiddete Karşı Mücadeleye İlişkin Uzman Grubu’dur (GREVIO)**. GREVIO’nun görevi, sözleşmenin taraflarca uygulanmasındaki gelişimi izlemektir. GREVIO ayrıca uygun olan hallerde Sözleşme içeriği ve amacı hakkında genel önerilerde bulunabilir.
- Diğer izleme mekanizması ise İstanbul Sözleşmesi’ne taraf devlet temsilcilerinden oluşan siyasi bir yapı olan **Taraflar Komitesi**’dir. Taraflar Komitesi, GREVIO raporlarını ve sonuçlarını takip eder ve ilgili taraflara önerilerde bulunur. Taraflar Komitesi, GREVIO üyelerinin seçiminden de sorumludur.

GREVIO tarafından gerçekleştirilen “ülkelere göre değerlendirme prosedürü”, taraf devletin İstanbul Sözleşmesi’ni onaylamasının akabinde yapılan o taraf devlete ilişkin ilk değerlendirme ile başlar. Bu bağlamda GREVIO, taraflarca, ilgili Avrupa Konseyi organlarından, diğer uluslararası belgelerle kurulan uluslararası kurumlar (BM Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi), sivil toplum örgütleri (STÖ) ve ulusal insan hakları kurumları tarafından kendisine sunulan cevap ve bilgileri değerlendirir. Elde edilen bilgilerin yetersiz olması durumunda, GREVIO ülke ziyaretleri düzenleyebilir. Yetkili makamlarla yapılan bir bilgi paylaşımı ve istişare aşamasının ardından, GREVIO nihai raporunu ve sonuçlarını karara bağlar ve bunları ilgili taraflara gönderir. GREVIO’nun nihai raporları ve sonuçları, kabul edilmelerinin akabinde ilgili tarafların yorumlarıyla birlikte kamuya duyurulur. GREVIO’nun hazırladığı rapor, GREVIO’nun sonuçlarının uygulanması için alınacak önlemlerle ilgili özel tavsiyeler benimseyecek olan Taraflar Komitesine iletilir.

GREVIO Türkiye’ye ilişkin ilk Değerlendirme Raporu’nu 15 Ekim 2018 tarihinde açıklamıştır.⁷¹

ILO Sözleşmeleri

İşyerinde cinsel şiddet ve tacizin ortadan kaldırılmasına ilişkin 190 sayılı ILO Sözleşmesi: 2019 yılında imzalanan 190 sayılı sözleşme,⁷² çalışma yaşamında şiddet ve tacizin yasaklanması, bu alana ilişkin politikaların üretilmesi, şiddetin önlenmesi ve şiddet ile mücadele için gerekli önlemlerin alınmasını içerecek stratejik planların hazırlanması, şiddet mağdurlarının desteklenmesi, izleme mekanizmalarının oluşturulması/ güçlendirilmesi, şiddet ve taciz konusundaki farkındalığın artırılması ve bilgilendirme içerikli programlar, eğitimler, rehberler gibi dokümanlar hazırlanması ve çalışma yaşamında bireylere bu bilgilerin

⁷¹ Rapor metni hakkında bilgi için bu Rapor Türkiye’de uluslararası izleme bölümüne bkz.

⁷² Violence and Harassment Convention (2019).
https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C190

aktarılması amacını taşımaktadır. Sözleşme imzalandığı tarihten bir yıl sonra (25 Haziran 2021) yürürlüğe girecektir.⁷³

⁷³ International Labour Organization (2019). Çalışma Yaşamında Şiddet ve Tacizin Ortadan Kaldırılmasına Yönelik Sözleşme. International Labour Organization (ILO). (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/687>)

TÜRKİYE’DE TCE ANA AKIMLAŞTIRMA POLİTİKALARININ İZLENMESİ

Bu bölümde, yukarıda ele aldığımız, toplumsal cinsiyet eşitliğinin hayata geçirilmesi için uluslararası düzeyde öngörülmüş, uygulanması önerilmiş, Türkiye tarafından da imzalanarak uygulanması taahhüt edilmiş strateji ve politikaların Türkiye’de nasıl ele alındığını, uygulandığını ve değerlendirildiğini izlemek için gerekli verileri gözden geçireceğiz.

Ana Akımlaştırma ile İlgili Mevzuatın İzlenmesi

Ulusal mevzuatta TCE’nin ne düzeyde meşru ve uygulamaya yönelik olarak düzenlenmiş olduğunu saptamak izleme açısından önemli bir aşamadır. Bunun için başta anayasa olmak üzere ilgili diğer temel yasalara ve politikaları şekillendiren kurumların yetki-görev mevzuatına bakmak gereklidir.

Anayasa’da TCE

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 2004 ve 2010 yıllarında kadın erkek eşitliği açısından aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Anayasa’nın 10. maddesi;

“Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir”.

2004 yılında eklenen fıkra: *“Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.”*

2010 yılında eklenen fıkra: *“Bu maksatla alınacak tedbirler, eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.”*

“Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadır.”⁷⁴

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda 2004 ve 2010 yılında yapılan değişikliklerle cinsiyet eşitliğini hayata geçirme görevi devlete verilmiştir ve bu amaçla uygulanacak tedbirlerin, yani **“olumlu ayırmacılık”** yapılacak durumların eşitliğe aykırı olduğu iddiasında bulunulamayacaktır.

⁷⁴ 9/2/2008 tarihli ve 5735 sayılı Kanun’un 1’inci maddesiyle, bu fıkraya “bütün işlemlerinde” ibaresinden sonra gelmek üzere “ve her türlü kamu hizmetlerinden yararlanılmasında” ibaresi eklenmişti. Ama daha sonra bu madde hükmü Anayasa Mahkemesinin 5/6/2008 tarihli ve E.: 2008/16, K.: 2008/116 sayılı Kararı ile iptal edildi. <https://www.mevzuat.com/anayasa-mahkemesinin-e-2008-16-k-2008-116-sayili-karari-5735-sayili-turkiye-cumhuriyeti-anayasasinin-bazi-maddelerinde-degisiklik-yapilmasina-dair-kanun-ile-ilgili-/>

Maddenin eşitlik anlayışı sadece “**kadın erkek eşitliği**”ne dayanmaktadır. **Toplumsal cinsiyet eşitliği**nden bahsedilmemektedir.

Maddenin son fıkrasından ise Anayasa Mahkemesinin iptal kararı ışığında devletin bu görevi yaparken sadece “kanun önünde eşitlik” ilkesine uyacağını anlıyoruz. Çünkü “**her türlü kamu hizmetinden yararlanmada eşitlik**” ilkesine ilişkin madde hükmünün Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiş olması uyumun şart olmadığını söylemektedir.

“Kamu hizmetlerine erişimde cinsiyet eşitliği”nin Anayasa’da yer almasının reddedilmiş olması “**eşitlik izleme**” açısından önemli bir engeldir. Bu hükme göre devlet gerekli gördüğü durumlarda kamu hizmetine eşit erişim hakkını temel bir hak olarak kabul etmeyebilecektir. Bu düzenlemeye göre örneğin camilerde kadınlara eşit ibadet koşullarının sağlanması talep edilemeyecektir.

Anayasa’da Ailede Eşitlik

Anayasa’nın 41. Maddesi şöyledir:

“Aile, Türk toplumunun temelidir,

2001 yılında eklenen fıkra: ve eşler arasında eşitliğe dayanır.”

“Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar.”

2010 yılında eklenen fıkra: “Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir.”

2010 yılında eklenen fıkra: “Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır.”

Devletin aile ile ilgili görevini tanımlayan normlar şöyledir:

Devlet aileyle ilgili görevlerini **teşkilat kurarak** gerçekleştirecektir. Aile ile ilgili bir bakanlığın olmasının dayanağı bu hükümdür.

Devlet **eşler arası eşitliği** sağlayacaktır ama bu eşitliğin temel normunun ne olacağı belirtilmemiştir. Eşitlik, kadın ve erkeğin hak ve özgürlüklerinin eşitliği midir? Dolayısıyla buradaki eşitlik kriterinin ne olduğu yoruma muhtaç ve somut uygulamaya çok da yansımamış bir hükümdür. Diğer deyişle hükmün neyi engellemek üzere yazıldığı belirsizdir. Bu nedenle, uygulanmakta olan aileyi koruma ve güçlendirme politikalarının “eşitlik” ilkesine ne kadar uyum sağladığını izlemek önemlidir.

Ailede ana ve çocuğun korunması ve **aile planlamasının öğretimi** devletin görevleri arasındadır.

“**Çocuğun yüksek yararı**” ve çocukların “**istismardan korunması**” Anayasa ile devlete verilmiş temel bir görevdir.

Anayasa’da Kadının İnsan Hakları ile ilgili Uluslararası Normlara Uyum Hükümü

Anayasa’nın 90. Maddesi şöyledir:

“Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz.”

2004 yılında eklenen fıkra: *“Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır.”*

Bu hükme göre, bu raporda referans vereceğimiz, kadınların temel insan haklarının korunması ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin hayata geçirilmesi ile ilgili, Türkiye’nin imzaladığı **uluslararası sözleşmelerin uyulması zorunlu ulusal kanun hükmünde** olduğu belirtilmektedir. Bu hüküm gereğince başta CEDAW ve İstanbul Sözleşmesi uyulması zorunlu hukuki mevzuat içinde üstün konumdadır.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İçeren Temel Yasalar

Türkiye’de doğrudan kadın haklarının korunması (KHK), kadın erkek eşitliği (KEE) ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin (TCE) sağlanmasını amaçlayan, yakın zamanda hazırlanmış ya da yakın zamanda toplumsal cinsiyet duyarlılığı ile gözden geçirilerek düzeltilmiş önemli yasalar şunlardır:

- 5251 sayılı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun (2004)
- Kadının Statüsü Danışma Kurulu (5251 sayılı Yasa/Madde 15)
- 5840 sayılı Kadın-Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Kanunu (2009)
- 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu (2012)
- 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun (2012)
- Türk Medeni Kanunu (2001)
- Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Usullerine Dair Kanun (4787)
- Türk Ceza Kanunu (5237 sayılı ve 2004 tarihli)
- İş Kanunu (4857 sayılı ve 22.5.2003 tarihli)

TCE’ye Duyarlı Olmayan Temel Yasalar

Türkiye’de, kendisine ulusal eylem planları ya da idari ve siyasi kararlarla, kadın haklarının korunması (KHK), kadın erkek eşitliği (KEE) ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin (TCE) sağlanmasıyla ilgili görevler verilmiş önemli kamu kurumları vardır. Bu kurumların uygulamalarını belirleyen mevzuatta, kendilerine verilen bu görevleri hangi ilke ve hedeflere göre yapacakları belirlenmemiştir. Bu kamu kurumlarının yürüttüğü kamu politikalarının, görev ve yetki tanımlarının Anayasa’nın 90. Madde hükmüne uygun olarak yapılması ve toplumsal cinsiyete duyarlı hale getirilmesi gereklidir. Mevcut durumda yetkili ama duyarlı olmayan kurum uygulamaları önemli sorunlara neden olabilmektedir. Bu kurumların görev ve yetkilerini tanımlayan bazı önemli yasalar aşağıda listelenmiştir:

- 979 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun (KHK ile düzenlendi) (2011),
- 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun (1961),
- 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu (1983),
- 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu (1983),
- 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu (2005),
- 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu (2004),
- 5393 sayılı Belediye Kanunu (2005),
- 6253 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı İdari Teşkilatı Kanunu (2011),
- 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu (1965),
- 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları Kurumu (TİHK) Kanunu (2016),
- 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu (2007 tarihli hali).

Aşağıdaki kamu hizmet alanlarını düzenleyen mevzuatın TCE’ye duyarlı hale getirilmesi gerekir:

- Meslek örgütleri yasaları (Türkiye Barolar Birliği, Türkiye Mimar Mühendis Odaları Birliği-TMMOB gibi),
- Bürokrasi üst kurullarının görev ve yetkilerini düzenleyen kurumların yasaları (RTÜK, YÖK, TÜBİTAK, BDDK gibi),
- Adli yardımla ilgili mevzuat,
- Arabuluculuk Mevzuatı (Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu ve Yönetmeliği).

TCE Ana Akımlaştırma Politikalarının İzlenmesi

11. Ulusal Kalkınma Planı’nda Toplumsal Cinsiyet Duyarlılığının İzlenmesi

KHK, KEE, TCE’nin hayata geçirilmesi için temel strateji **ana akımlaştırma**dır. Bu nedenle Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi’nin ilk kalkınma planı olarak hazırlanan **11. Kalkınma Planı (2019-2023)**⁷⁵ Temmuz 2019’da yayınlanmıştır.⁷⁶

Bir önceki plan olan 2014-2018 yıllarını kapsayan **10. Kalkınma Planı’nda**⁷⁷ kadın erkek eşitliğini amaçlayan politikalar “Aile ve Kadın” başlıklı bölümün altında yoğunlaşmıştı. “Eğitim”, “Temel Hak ve Özgürlükler”, “Çocuk ve Gençlik”, “İstihdam ve Çalışma Hayatı”, “Nüfus Dinamikleri”, “Girişimcilik ve Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ)” başlıkları altında da cinsiyet eşitliğine ilişkin çeşitli amaç, hedef ve politikalar belirlenmişti. Ayrıca Öncelikli Dönüşüm Programları çerçevesinde yer alan, “İşgücü Piyasasının Etkinleştirilmesi Programı”⁷⁸ ve “Ailenin ve Dinamik Nüfus Yapısının Korunması Programı”⁷⁹’nda da toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin amaç, hedef ve göstergelere yer verilmişti.

10. Kalkınma Planı hazırlık çalışmaları kapsamında Kalkınma Bakanlığı tarafından 46 “Özel İhtisas Komisyonu” ve 20 “Çalışma Grubu” oluşturulmuştu. Toplumsal Cinsiyet Çalışma Grubu’nda, “eğitim, sağlık, şiddet, istihdam, karar alma ve siyasete katılım” olmak üzere beş temel alanda “alt gruplar” oluşturularak, Türkiye’deki mevcut durumu, sorun alanları ve çözüm önerilerini de kapsayan detaylı bir rapor hazırlanmıştı.⁸⁰

11. Kalkınma Planında, ayrımcılık yasağı, insan onuruna saygı, özen gösterme, güçlenme normlarına değinilmekle birlikte kadın erkek eşitliği ve toplumsal cinsiyet eşitliği ifadeleri kullanılmamış, sadece “hak, fırsat ve imkânlardan eşit yararlanma” hedefi tanımlanmıştır. Uluslararası normlar arasında sadece şiddetsizlik normuna yer verilmiştir.

Planda kadın haklarını koruma, kadın erkek eşitliği ve toplumsal cinsiyet eşitliği hedefleri hiçbir bağlamda geçmemektedir. Planın temel kavramları **ailenin güçlendirilmesi** ve **kadının güçlendirilmesidir**. Bu kavramlar alt başlıklar olarak “*Nitelikli İnsan, Güçlü Toplum*” ana başlığı altında yer almaktadır.

Planın Temel Stratejisi

11. Kalkınma Planının “**Nitelikli İnsan, Güçlü Toplum Hedefleri ve Politikaları**” başlığı altında ele alınan önemli hedef ve politikalar şöyledir:

⁷⁵ SBB (2019). On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023). Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı.

(<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/831>)

⁷⁶ Daha önceki Kalkınma Bakanlığı tarafından yayınlanmış ve kadın sorunlarından bahseden önceki kalkınma planları: 2007-2013 Dönemi 9. Kalkınma Planı, 2014-2018 Dönemi 10. Kalkınma Planı ve 2019-2023 Dönemi 11. Kalkınma Planıdır.

⁷⁷ Kalkınma Bakanlığı (2013). Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018. T.C. Kalkınma Bakanlığı.

(<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/114>)

⁷⁸ Kalkınma Bakanlığı (2015). Onuncu Kalkınma Planı-İşgücü Piyasasının Etkinleştirilmesi Programı. T.C. Kalkınma Bakanlığı.

(https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/8lsgucu_Piyasasinin_Etkinlestirilmesi_Programi.pdf)

⁷⁹ Kalkınma Bakanlığı & Aile ve Sosyal Politika Bakanlığı (2015). Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018), Ailenin ve Dinamik Nüfus Yapısının Korunması Programı Eylem Planı. Kalkınma Bakanlığı. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/247>)

⁸⁰ KSGM (2018). Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2018-2023. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. s. 26.

(<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/887>)

Planın hedef kitesinin tanımlandığı 536. paragrafta klasik bir sıralama içinde kadınlar yer almaktadır:

536. *Plan dönemi kalkınma perspektifi özel politika gerektiren **çocuklar, gençler, kadınlar, engelliler, yaşlılar** gibi toplumun tüm kesimlerini kapsayıcı bir yaklaşımla hazırlanmıştır.*

539. *İşgücü piyasasına girme ve kalmada **özellikle gençlerin, kadınların ve engellilerin** yaşadıkları sorunlara çözümlerin geliştirildiği Plan döneminde; işgücü piyasasında yaşanan dijital dönüşüm ve teknolojik gelişmelerin neden olduğu önemli değişimleri dikkate alan, toplumun tüm kesimlerine insana yaraşır iş fırsatlarının sunulmasına yönelik politikalar uygulanacaktır.*

Planda hedef kitlelerinin belirlendiği tanımlarda **erkeklerden** hiç bahsedilmemektedir. Oysaki özellikle şiddet faili olarak erkeklerin ya da aile içinde eşit yük ve sorumluluk paylaşımı bağlamında erkeklerin cinsler arası eşitliğin sağlanmasına katılmaları plan hedefleri içinde yer alması hayati önem taşımaktadır.

Planda cinsiyet eşitliği sadece **fırsat eşitliği** olarak geçmektedir:

548. Fırsat eşitliği temelinde, tüm kademelerde eğitime erişim sağlanacaktır.

Ailenin ve kadınların güçlendirilmesi ile ilgili hedef ve politikaların tanımlarında cinsiyet eşitliğin sağlanmasının hedeflenmemesi Anayasa'nın 41. Maddesi hükmü karşısında tartışmalı bir durum yaratmaktadır. İlgili Anayasa hükmünde yer alan "ailede eşitlik" ilkesinin bu uygulamalar çerçevesinde "güçlendirme" ile nasıl uyumlu olarak hayata geçirileceği belirsizdir. Çünkü Planda eşitlik ile ilgili bağlamlarda sadece güçlendirme yer almaktadır:

541. Ailenin güçlendirilmesine yönelik politikalar, toplumsal bütünleşme ve sosyal riskleri azaltmaya dönük kamu politikalarının en etkililerinden ve en önemlilerindendir.

542. *Güçlü toplumun inşası **kadınların güçlenmesiyle** mümkün olacaktır. Bu bağlamda, kız çocuklarının ve kadınların eğitim ve öğrenime erişimi ile sosyal ve ekonomik hayata katılımının artırılması, kaynaklara erişimin kolaylaştırılması, kadının toplum içindeki statüsünün geliştirilmesi için farkındalığın artırılmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır.*

Ailenin Güçlendirilmesi Politikası Hedefleri: Milli ve Manevi Değerlerin Korunması

Planda "milli ve manevi değerler" ve "evrensel değerler" çelişkisi gibi yan yana ele alınmıştır. Oysaki birçok başka siyasi belgede bu iki norm birbiriyle zıt referans kaynakları olarak kullanılmaktadır:

551. Milli, manevi ve evrensel değerler esas alınarak küresel gelişmelere ve ihtiyaçlara uygun eğitim içerikleri ve öğretim programları hazırlanacaktır.

595. Milli ve manevi değerlerimiz ile sağlıklı nesillerin devamını ve aile kurumunu tehdit eden yönelimleri özendirecek tüm faaliyetlere karşı mücadele edilecek ve bu alanda toplumsal bilinç güçlendirilecektir.

İş ve Aile Hayatını Uyumlaştırma

Plan, önemli ve hayati bir politika olarak, iş ve aile hayatının uyumlulaştırılmasını bir hedef olarak tanımlamıştır. Ama aynı zamanda bu uyumlaştırmanın hem kadınlar hem de erkekler için gerekliliğinin belirtilmemesi bir eksikliktir. Çünkü bu tür politika hedefleri sadece kadınlara ev işleriyle çalışma hayatını birlikte yürütebilecekleri düzenlemelere yönelerek erkekleri tamamen dışarda bırakmaktadır:

*570. 2. Kadınların işgücüne ve istihdama katılımlarının artırılmasını teminen **bakım hizmetlerine erişimin kolaylaştırılması başta olmak üzere iş ve aile yaşamını uyumlaştıran uygulamalar** dinamik bir biçimde hayata geçirilecektir.*

*594. **Aile ve iş yaşamının uyumlaştırılmasına yönelik programlar** geliştirilecek ve yürütülecektir.*

Ailenin Güçlendirilmesi için Büyük Ailenin ve Evliliklerin Teşviki

Planın, ailenin güçlendirilmesi politika hedefi olarak, evliliklerin ve büyük ailenin teşviki gibi, devletin karışmaması gereken bireysel ve özel yaşam alanlarına dahil olma talebi dikkat çekici ama o ölçüde de gerçeklikten uzak bir hedeftir:

*593. 6. **Evliliklerin artmasını ve devamlılığını teşvik edici eğitimler ve danışmanlık hizmetleri** yaygınlaştırılacaktır.*

*593. 8. ... **geniş ve büyük aile modelleri** özendirilecektir.*

Ailede Sorumlulukların Eşit Değil Adil Paylaşımı

Plan, cinsler arası eşitliği gerçekleştirme hedefinin olmadığını göstererek, aile ve ev içi sorumlulukların paylaşımının eşit değil adil paylaşım gereği düzenleneceğinin belirtiyor. Bu hedef, adaletin gerçekleşme kriterinin neye göre belirleneceği meselesi bir yana, Anayasa'nın 41. Madde hükmüne de aykırı bir hedeftir:

*594. 1. Eğitimin tüm kademelerinde **ev içi sorumlulukların adil paylaşımı** konusunda sorumluluk bilincini yükseltici eğitim faaliyetleri düzenlenecektir.*

*596. 3. Görsel ve işitsel medya kullanılarak **aile, evlilik, aile içi iletişim ve etkileşim** konularında eğitim programları yaygınlaştırılacaktır.*

Kadınların Güçlendirilmesi için Hedef ve Politikalar

Planın Kadın (2. 3. 5.) başlığı altında geniş ve detaylı hedefler yer almaktadır. Bu hedeflerde yer alan stratejik içerikleri kısaca şöyle özetleyebiliriz:

- *Kadınlara yönelik her türlü ayrımcılığı önlemek, hak, fırsat ve imkânlardan eşit biçimde yararlanmalarını ve güçlenmelerini sağlamak,*
- *Kadınların hayata ve karar alma mekanizmalarının her düzeyine aktif katılımı teşvik etmek,*
- *Kadın girişimcilere iş geliştirme süreçlerinde danışmanlık ve rehberlik hizmeti sunmak,*
- *Kadınların internet sitesi, portal, aplikasyon gibi dijital ortamlardaki ekonomik faaliyetlerinin geliştirilmesini desteklemek,*
- *Kadınlar tarafından kurulan kooperatiflerini desteklemek,*
- *Kadınların özel sektörde yönetim ve karar organlarında daha yüksek oranda yer almaları teşvik etmek,*
- *Kız çocuklarının fen, teknoloji, mühendislik, matematik alanlarındaki mesleklere yönlendirilmesini desteklemek,*

- Kadına yönelik şiddetin, erken yaşta zorla evliliklerin ve her türlü istismarın önlenmesine yönelik koruyucu ve önleyici hizmetlerin etkinliğini ve kapasitesini artırmak,
- Medyada kadın temsiliyi iyileştirmek,
- Kadınların dijital okuryazarlık eğitimlerine katılımlarını artırmak,
- Kırsal alanda kadınlara, genç çiftçilere vb. gruplara pozitif ayrımcılık uygulanmasını sağlamak,
- Başta kadın ve gençler olmak üzere özel politika gerektiren grupların istihdamının artırılmasını amaçlamak,
- Çocuğa yönelik ihmal, istismar ve şiddeti önleyecek program ve uygulamalar geliştirmek.

Kalkınma Planı'nda yer alan kadınların güçlendirilmesiyle ilgili hedeflerin göstergeleri ve gösterge değerlerini gösteren tablo aşağıdaki gibidir. Bu tabloda yer alan işgücüne katılım oranı %38.5 olarak hedeflenirken, istihdam hedefinin %39 olmasındaki tutarsızlık göze çarpmaktadır. İşgücüne katılım oranı hem istihdamdakileri, hem işsizleri kapsadığı için her zaman istihdam oranından yüksek olması gerekir.

	2018	2023
Okullaşma Oranı, Kadın (ilkokul) %	91,6	100
Okullaşma Oranı, Kadın (ortaöğretim) %	83,4	100
Okullaşma Oranı, Kadın (yükseköğrenim) %	47,4	60
Kadın İstihdam Oranı (%)	29,4	39
İşgücüne Katılım Oranı, Kadın (%)	34,2	38,5
Parlamentodaki Kadın Temsil Oranı (%)	17,3	20
Kendi Hesabına Çalışanlar İçindeki Kadın Oranı (%)	17,8	20
İşveren Olarak Çalışanlar İçindeki Kadın Oranı (%)	8,7	10

Kaynak: 2018 yılı verileri TÜİK Toplumsal Yapı ve Cinsiyet İstatistikleri, 2023 verileri On Birinci Kalkınma Planı tahminleridir.

11. Kalkınma Planı’nın (2019-2023) Toplumsal Cinsiyet Duyarlılığının Değerlendirilmesi

10. Kalkınma Planı’nda, geri plana itilen ve çok sınırlı olarak yer verilen **toplumsal cinsiyet eşitliği normuna**, 11. Kalkınma Planı’nın **hiçbir bölümünde yer verilmemiş** ve bunun yerine sadece **ailenin güçlenmesi ve kadının güçlenmesinden** bahsedilmiştir. **Eşitlik normunun terk edilmesi** ve sadece sınırlı yerde **fırsat eşitliğinden** bahsedilmesi kadınların temel haklarının korunması açısından önemli bir risktir. Planda sadece cinsiyet eşitliğinden değil, “ailenin güçlendirilmesi” ile ilgili hedef ve politikalar saptanırken Anayasa’nın 41. maddesinin amir hükmü olan **ailede kadın erkek eşitliğinden** de bahsedilmemiştir. Planda kadın haklarının korunması, kadın erkek eşitliği ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin hiç geçmemesi evrensel **insan hakları ve eşitlik normlarından açıkça uzaklaşmadır**.

Daha önceki kalkınma planlarında sağlık, nüfus ve kadın konularında “toplumsal cinsiyet” başlıklı bağımsız özel ihtisas komisyonları oluşturulmuş, raporları basılmış ya da web sitelerinde yayımlanmış olmasına rağmen, 11. Kalkınma Planı’nda bu başlıklarda özel ihtisas komisyonları oluşturulmamıştır. 11. Kalkınma Planı hazırlık çalışmaları sırasında oluşturulan **Toplumsal Cinsiyet Çalışma Grubunun çalışması iptal edilmiş** (kapsadığı alanlar eğitim, sağlık, şiddet, istihdam, karar alma ve siyasete katılım idi) ve ilgili çalışma grubu raporuna planda yer verilmemiştir.

Plan hedef grupları arasında, kadınlara yönelik şiddetin önlenmesi dahil olmak üzere, erkekler, fail ya da mağdur olarak yer almamaktadır. Kadınlara yönelik erkek şiddetini önleme hedeflerinden bahsederken fail erkeklerden hiç bahsedilmemesi ciddi bir sorun alanı oluşturmaktadır. Oysaki erkek şiddetinin önlenmesi, sorumlu ve duyarlı babalığın teşviki gibi konular, planın hedef ve politikaları arasında yer alması gereken temel konulardır. Ayrıca **hem şiddet faileri hem de şiddeti önlemede aktif rol oynayacak toplum kesimleri içinde erkeklerin yer alması** stratejik öneme sahiptir.

Planın giriş paragrafında “*milletimizin temel değerlerini ve beklentilerini karşılamak, ... temel yol haritası olacaktır*” ifadesinin (s. 1) sadece **kadın, aile ve gençlerle ilgili** olarak kullanılması ama hiçbir yerde **erkeklerden bahsedilmemesi**, erkeklerin milli ve manevi değerlerle sınırlı olmadığı anlamına mı gelmektedir? Erkekleri dışarda bırakan bu değerlerin neler olduğu, kimler tarafından tanımlanıp nasıl uygulanacağına dair bir somut bir tanım Planda yer alamamaktadır. Ayrıca bu tür değerleri koruma amaçlarının sadece **performans ölçme-değerlendirme-izleme açısından sorunlu** olmakla kalmadığı, bu tür “belirsiz” tanımların zaman zaman **kadınlara karşı cinsiyetçi kalıp yargıları meşrulaştırdığı** bilinmektedir.

11. Kalkınma Planı’nda kadın hakları ile ilgili hedef ve politikalar sadece **Nitelikli İnsan, Güçlü Toplum** bölümü altında ele alınmıştır. Kadınların yaşadığı temel insan hakları ihlallerinin ve cinsiyete dayalı her türlü ayrımcılığının önlenmesine ilişkin hedef ve politikalar sadece eğitim, istihdam, sağlık, ailenin güçlendirilmesi ve kadın alt başlıkları ile ilgili yer verilmiştir. Çocuk, gençlik, sosyal hizmetler, yoksulluk, yaşanabilir kentler, sürdürülebilir çevre, şehirleşme gibi diğer alt başlıklarda tamamen **cinsiyetsiz hedef ve politikalar** ele alınmıştır. Söz konusu alanlarda kadın ve kız çocuklarının maruz kaldıkları cinsiyete dayalı ayrımcılıkla ilgili saptanan hiçbir hedef ve politika yoktur. Bu durum ulusal düzeyde temel politika hedefi olan **cinsiyet eşitliğini ana akımlaştırma amacının** eksik uygulandığını göstermektedir.

Plan hedef ve politikalarına baktığımızda **önemli eşitsizlik ve cinsiyetçi ayrımcılıkların olduğu konularda** “eğitim vermek”, “kamuoyunu bilgilendirmek”, farkındalık oluşturmak” gibi **“dolaylı” politikaların** benimsendiği görülmektedir. Oysaki **direngen eşitsizliklerin** ve cinsiyetçi ayrımcılıkların önüne geçilebilmesi için çoğu zaman **kamu otoritesinin doğrudan dönüştürücü müdahalesini** öngören politikalar uygulamak ve Anayasa’nın 10. maddesinin ve CEDAW’ın 5. maddesinin amir hükümlerine göre, gerektiğinde direngen eşitsizlikleri düzeltici **olumlu ayrımcılık** tedbirleri almak gerekmektedir. Örneğin kadın çalışanların sendikalarda etkin üye ve yönetici olabilmeleri için sendikalara asgari kadın üye ve kadın yönetici sayısı koşulu getirmek doğrudan müdahaleye bir örnek oluşturabilir. Benzer biçimde, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadına yönelik şiddetle mücadele amacıyla hazırlanan ulusal eylem planlarında kendisine görev verilmiş kamu kurumların üst düzey yöneticileri içinde en az %40 kadın yönetici olmasını zorunlu tutmak gibi doğrudan müdahale politikaları olmaksızın direngen eşitsizlikleri çözmek mümkün değildir.

Bir önceki planın **“toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme”** konusunda farkındalık oluşturulacak ve örnek uygulamalar geliştirilecektir” ifadesine yeni planda yer verilmemiştir.

Planda yer alan “Çocuk” alt başlığında hedefler ve politikalar cinsiyet belirtilmeden ele alınmıştır. Bu alt başlıkta ele alınan sorunların özellikle kız çocukları ilgilendirdiğinden bahsedilmemiş ve kız çocuklarının eşit haklarını sağlamak için alınması gereken tedbirler ele alınmamıştır. **Pekin Eylem Planı’nın 12 kritik alanından birinin kız çocuklar olduğu** burada hatırlanmalıdır. Çocuk yaşta, erkek ve zorla evlendirmelerin, çocuk istismarı ve tacizinin cinsiyetsiz biçimde ele alınması önemli bir eksikliktir.

TCE’yi Ana Akımlaştırmanın Ulusal Eylem Planlarından İzlenmesi

TCE’yi ana-akımlaştırmanın temel politika stratejisi olduğu, farklı siyasal belgelerde, örneğin 10. Kalkınma Planı’nda ve şimdiye kadar hazırlanmış ulusal eylem planlarında ifade edilmiştir. Ana akımlaştırma temel ilkesinin mevzuatta yer almış olması çok olumlu bir durumdur ama uygulamada ne kadar hayata geçirilebildiği izlenmesi, değerlendirilmesi ve öneriler geliştirilmesi gereken önemli bir konudur. Ana akımlaştırma stratejisinin nasıl yapılacağını tanımlayan temel belgeler ulusal eylem planları ve öncelikle de toplumsal cinsiyet eşitliği ulusal eylem planları olduğundan bu planların içeriğine yakından bakmak gerekir. Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili genel amaçlı ile ilgili ulusal eylem planları şunlardır:

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planları

- 1996 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı⁸¹
- Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı 2008-2013⁸²
- Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2018-2023⁸³

Ulusal Eylem Planlarının Öncelikli Kritik Alanları ve Pekin Eylem Planı (PEP)

Pekin Eylem Planında (PEP) yer alan 12 kritik alan kadın haklarının korunması için öncelikli ve stratejik önemi olan alanlardır. Bu kritik alanlar şunlardır:

1. *Kadınlar ve Yoksulluk,*
2. *Kadınların Eğitim ve Öğrenimi,*
3. *Kadınlar ve Sağlık,*
4. *Kadınlara Yönelik Şiddet,*
5. *Silahlı Çatışmalar ve Kadınların Korunması,*
6. *Kadınlar ve Ekonomi,*
7. *Yetki ve Karar Alma Sürecinde Kadınlar,*
8. *Kadınların İlerlemesinde Kurumsal Mekanizmalar,*
9. *Kadınların İnsan Hakları,*
10. *Kadınlar ve Medya,*
11. *Kadınlar ve Çevre,*
12. *Kız Çocukları.*⁸⁴

1996 yılında, Pekin Eylem Platformuna katılım ertesi Türkiye’de yapılan ilk ulusal eylem planında 8 kritik alana yer verilmiştir. PEP’de yer alan “kadınların yoksulluğu”, “silahlı çatışmalar ve kadınların korunması”, “kadınlar ve çevre” kritik alanlarına bu Ulusal Plan’da yer verilmemiştir.

2008-2013 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı temel normlarını “Toplumsal cinsiyet yaklaşımı”, “Toplumsal cinsiyet eşitliği” ve “Toplumsal cinsiyetin ana-akımlaştırılması” olarak

⁸¹ KSGM (1998). 1995 Yılında Pekin’de Gerçekleşen IV. Dünya Kadın Konferansı Sonuçlarının Uygulanması ve İzlenmesine İlişkin Ulusal Eylem Planı. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü.

(<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1280>)

⁸² KSGM (2008). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı 2008-2013. T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü.

(<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/110>)

⁸³ KSGM (2018). Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2018-2023. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.

(<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/887>)

⁸⁴ <https://eige.europa.eu/beijing-platform-for-action>

saptamış ve öncelikli kritik alanları “ulusal mekanizmanın oluşturulması” hariç olmak üzere (ulusal mekanizma artık oluşmuş olduğundan) 7 kritik alana indirmiştir.

2018-2023 Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı ise, daha önceki planda temel norm olarak vurguladığı “toplumsal cinsiyet eşitliği” normuna uyumdan vazgeçmiştir. Bunun yerine “Kadınların Güçlendirilmesi” normunu temel almış ve öncelikli kritik alanlar içinden “kadın yoksulluğu”nu ve “Kadınlar ve çevre” başlıklarını çıkartarak 5 temel alan saptamıştır: eğitim, sağlık, ekonomi, karar alma mekanizmalarına katılım ve medya.

Ulusal eylem planlarının kapsamına alacağı kritik alanların zaman içinde daralması politikanın müdahale alanının daralması ve tanımlanan alanlarda daha detaylı ve derinlemesine politik müdahalelerin planlandığı anlamına gelebilir. Özellikle kadın yoksulluğunun, çevre sorunlarından kaynaklı kadın sorunlarının ve kız çocuklarının yaşadığı ayrımcılıkların başka temalar altında mı yer aldığı yoksa hiç mi konu edilmediği izlemeye değer bir konudur.

Özellikle silahlı çatışma bölgelerinde kadınların korunmasının başından itibaren Türkiye’de ana akımlaştırma politikalarının dışında tutulması ise başlı başına üzerinde durulması gereken bir konudur.

Söz konusu, cinsiyete dayalı ayrımcılıkların en yoğun olduğu kritik alanların, Türkiye’de de kadının insan hakları ihlallerini izleme açısından stratejik önemde olmasına rağmen, ulusal planlarda kapsam dışında tutulma gerekçesini anlamak zordur.

Aşağıda kapsadıkları kritik alanlar itibariyle Ulusal Eylem Planlarının TCE ile uyumu açısından karşılaştırmalı bilgisi yer almaktadır:

Tablo: TCE Ulusal Eylem Planlarında Yer Alan Hedeflerin Pekin Eylem Planı ile Uyumu

	Pekin Eylem Planı	1996 ulusal Eylem Planı	2008-2013 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı	2018-2023 Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı

Temel normlar			➤ Toplumsal cinsiyet yaklaşımı ➤ Toplumsal cinsiyet eşitliği Toplumsal cinsiyetin ana-akımlaştırılması	➤ Kadınların güçlendirilmesi
Temel politika hedefleri	12 Temel Hedef ➤ Kadınlar ve Yoksulluk, ➤ Kadınların Eğitim ve Öğrenimi , ➤ Kadınlar ve Sağlık, ➤ Kadınlara Yönelik Şiddet, ➤ Silahlı Çatışmalar ve Kadınların Korunması ➤ Kadınlar ve Ekonomi, ➤ Yetki ve Karar Alma Sürecinde Kadınlar, ➤ Kadınların İlerlemesinde Kurumsal Mekanizmalar, ➤ Kadınların İnsan Hakları ➤ Kadınlar ve Medya ➤ Kadınlar ve Çevre Kız Çocukları	8 Temel Hedef ➤ Kadınların eğitim ve öğrenimi, ➤ Kız çocuklarının korunması, ➤ Kadın ve sağlık ➤ Kadınlara karşı şiddetin önlenmesi, ➤ Kadınlar ve ekonomi, ➤ Karar alma süreçlerine kadınların katılımı , ➤ Kadınların gelişimi için Kadınların ilerlemesinde ulusal mekanizmalar oluşturulması, Kadınlar ve medya	7 Temel hedef: ➤ eğitim, ➤ sağlık, ➤ ekonomi, ➤ yetki ve karar alma süreçlerine katılım, ➤ yoksulluk, ➤ medya ➤ çevre	5 Temel hedef: ➤ eğitim, ➤ sağlık, ➤ ekonomi, ➤ karar alma mekanizmalarına katılım, ➤ medya (21 Alt Hedef, 21 Strateji", 126 Faaliyet)
İzleme mekanizması	➤ CEDAW Komitesi resmi ve gölge raporları	➤ Yok.	➤ Gösterge verileri ile TÜİK tarafından yapılacaktır.	Performans göstergeleri üzerinden AÇSHB yıllık raporlar hazırlayacak

Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2018-2023’ün⁸⁵ İzlenmesi

KSGM tarafından yayımlanan ve süresi dolan **2008-2013 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eylem Planı** sonrasında, yeni planın hazırlanması amacıyla teknik kurul toplanmış, hazırlık sürecinde birçok toplantı yapılarak plan taslağı hazırlanıp Bakanlığın imzasına sunulmuştur. Ancak onay sürecinde olduğu belirtilen Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı uzun süre yürürlüğe girmemiştir. Eski planın süresinin dolmasının üzerinden 5 yıl geçtikten sonra, Ulusal Eylem Planı toplumsal cinsiyet eşitliği değil kadının güçlenmesi başlığıyla yeniden yazılarak yayımlanmıştır. Bu durum, siyasi iradenin toplumsal cinsiyet kavramı üzerine yapılan tartışmalar ve bu kavramın kurumsal anlamda kullanımının terk edilmesinin bir sonucu ve göstergesidir.

Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi’nde, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları’nın 5. amacı olan “toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve tüm kadınların ve kız çocuklarının güçlenmesi” amacına atıfta bulunulması dışında, hiçbir hedef ve stratejide toplumsal cinsiyet normuna atıf yapılmamıştır.

Strateji Belgesinin Temel Normu Olarak “Kadınların Güçlenmesi”

Belgede güçlenmenin tanımı ve kapsamı **BM 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları’nın**⁸⁶ “toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve tüm kadınların ve kız çocuklarının güçlenmesi”ne ilişkin 5. hedefine atıfta bulunmakla birlikte, bundan farklı olarak, hedef ve stratejiler içinde **toplumsal cinsiyet eşitliğinden hiç söz etmeden kadınların güçlenmesini** tanımlamaktadır. Buna göre güçlenme, “kadınların kendi hayatları üzerinde güç ve kontrol sahibi olmaları ve stratejik seçimler yapma yeteneklerini kazanmaları sürecidir. Ama bu güçlenmenin cinsiyet eşitliğini sağlamada yeterli olmayacağı durumlarda eşitliği sağlamanın bir amaç olamayacağını buradan anlamak gerekir, bu husus belirsizdir.

Planda yer alan kadının güçlenmesi tanımı Avrupa Toplumsal Cinsiyet Enstitüsü EIGE’ye referansla yapılmıştır:

- “Kadınların güçlenmesi”, “kadınların kendi hayatları üzerinde güç ve kontrol sahibi olmalarını ve stratejik seçimler yapma yeteneklerini kazanmaları sürecidir. Kadınların güçlenmesi beş unsurdan oluşmaktadır; “kadınların kendi değerinin farkında olması; seçeneklere sahip olma ve bunlar arasında tercih yapma hakkı; fırsatlara ve kaynaklara erişim hakkı; ev içinde ve dışında kendi hayatlarını kontrol etme gücüne sahip olma hakkı; ulusal ve uluslararası düzeyde daha adil bir toplumsal ve ekonomik düzen oluşturmak için toplumsal değişimin yönünü etkileme becerileri” Bu bağlamda, eğitim, öğrenim, farkındalığın artması, kendine güvenin gelişmesi, seçeneklerin çoğalması, kaynaklara erişimin ve kontrolün artırılması, cinsiyete dayalı ayrımcılık ve eşitsizlik içeren kurumların ve yapıların dönüştürülmesi için çalışmalar yapılması, kadınların ve kız çocuklarının güçlenmesi sürecinde önemli araçlar arasındadır “ (Plan, s.17).

Strateji Belgesinin Özellikleri: Planın Temel Normları, Meşruluk Gerekçeleri, Taahhütleri

Strateji belgesini önceki eylem planlarından ayıran önemli özellik, sorumlu kuruluş(ların) ve kurumların yapacağı faaliyetlerin tamamlanmasına ilişkin **süre** ve faaliyetin gerçekleştirilmesine ilişkin temel **performans göstergelerine** yer vermesidir. Böylece **izleme ve değerlendirmeyi mümkün kılacak araçlar** bu planda sunulmaktadır. Fakat planda

⁸⁵ KSGM (2018). Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2018-2023. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/887>)

⁸⁶ BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları <https://turkey.un.org/tr/sdgs>

uygulama ile ilgili durumun KSGM tarafından düzenli izlenmesi öngörülmüş olmakla yayınlanmış ve kamuya sunulmuş izleme raporları yoktur.

2018-2023 dönemi Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi, 2008-2013 Dönemi Eylem Planı’nda yer alan beş temel politika eksenine yer vermiştir: eğitim, sağlık, ekonomi, karar alma mekanizmalarına katılım, medya.

Planın bir önceki Ulusal Plan’a göre farkı izleme konusunda ayrıntılı bir sistem öngörmesi; her bir faaliyete ilişkin “**performans göstergeleri**” geliştirilmiş olması; plan uygulama döneminin sona ermesine bir yıl kala, her bir politika eksenine özel olarak belirlenen “hedefler”e ulaşıp ulaşılmadığına ilişkin bir etki analizi yapılmasının taahhüt edilmesidir.

Güçlenme Strateji Belgesinde Meşruluk Kaynağı Olan Referanslar

Planın kendi meşruluk kaynaklarını tanımlarken kullandığı temel referanslar şunlardır:

- Türkiye’nin 1985 yılında imzalayıp 1986 yılında yürürlüğe koyduğu Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi CEDAW,
- Türkiye’nin 2000’de imzalayıp 2002’de yürürlüğe koyduğu CEDAW İhtiyari Protokolü,⁸⁷
- 1995 tarihli Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu,
- 2015 Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA) 5. hedefinde tanımlanmış olan “toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve tüm kadın ve kız çocuklarının güçlenmesi”,
- BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme ve BM Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesi (BM İkiz Sözleşmeleri),
- BM İnsan Hakları Konseyi’nin (İHK) izlemesi (Türkiye’nin ilk incelemesi 2010, ikinci incelemesi 2015 yılında gerçekleştirilmiştir.),
- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları,
- Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi),
- AK Avrupa Sosyal Şartı,
- Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Sözleşmeleri,
- BM Çocuk Hakları Sözleşmesi,
- BM Kadınların Siyasal Haklarına İlişkin Sözleşme,
- BM Engelli Hakları Sözleşmesi,
- AK İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi,
- AK Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi,
- AK Avrupa Kentsel Şartı,
- Yerel Yaşamda Kadın Erkek Eşitliği Şartı,
- BM Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı Eylem Programı (ICPD) .

Güçlenme Strateji Belgesinde Yer Alan Strateji, Hedef ve Politikalar

Belgenin Sunuş kısmında açıklanan temel politika bakış açısında kadınların güçlenmesi ile ailenin güçlenmesi arasında nasıl bir ilişki kurulduğu şöyle tanımlanıyor:

⁸⁷ Bugüne kadar İhtiyari Protokol kapsamında Türkiye aleyhine yapılan başvurular arasında, 14 Temmuz 2009 tarihinde R.K.B. adlı vatandaş tarafından yapılan başvuru neticesinde Komite 24 Şubat 2012 tarihli kararı ile CEDAW Sözleşmesi’nin 2 (a ve c), 5 (a), 11 (1-a ve d) maddelerinin Türkiye tarafından ihlal edildiğine karar vermiştir. (Plan s. 27, dipnot 5)

- Kadınların güçlenmesinin önemini sadece cinsiyet temelli bir anlayışla açıklamak, gelecek nesilleri büyütme, yetiştirme ve aileye güç katma değerini göz ardı etmek mümkün değildir.
- Dolayısıyla kadının güçlenmesi, bireysel hak ve menfaatlerine erişim sağlaması; aile ve toplumsal yapımızın güçlenmesi bakımından son derece hayati bir hedeftir.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı olarak “Güçlü Kadın, Güçlü Aile, Güçlü Türkiye” hedefiyle çalışmalarımıza devam ediyoruz.
- Kadın çalışmalarımızı “kadının güçlenmesi”, “kadına yönelik şiddet ile mücadele” ve “erken yaşta ve zorla evliliklerle mücadele” olmak üzere üç ekseninde yürütüyoruz.

Strateji Belgesi metninde yer alan önemli özelliklerini şöyle özetleyebiliriz:

Birey olarak kadına referans: Kadınların toplumsal yaşama tam ve eşit bireyler olarak katılımlarında karşılaştıkları engellerin aşılması ifadesi kadınların “eşit birey” olması gereği tanımını yapmaktadır.

Bütüncül bakış ve ana akımlaştırma: Kadınların yaşadıkları sorunların, pek çok farklı alanla bağlantılı olması nedeniyle konunun bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gerekmektedir. **Kadın erkek fırsat eşitliği anlayışının tüm ana plan ve programlara yerleştirilmesi** amacıyla kadınların güçlenmesinden sorumlu ulusal mekanizmanın çalışmalarının yanı sıra bu alanda faaliyet gösteren tüm kurum ve kuruluşların ulusal mekanizmayla işbirliği içinde hareket etmeleri ve kadın erkek fırsat eşitliği anlayışını politikalara ve uygulamalara yansıtmaları gerekmektedir.

Kadınların güçlenmesinin sağlanmasına yönelik önlemler kalkınma planları, hükümet programları, stratejik planlar gibi politika belgelerinde yer almaktadır (s.16).

Kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılması ve kadın-erkek fırsat eşitliğinin tüm kamu politikalarına dâhil edilmesi hazırlanan eylem planlarının amacı olarak tanımlanıyor.

Strateji Belgesi ve Eylem Planı’nda beş temel politika eksenine –eğitim, sağlık, ekonomi, karar alma mekanizmalarına katılım, medya– ilişkin mevcut durum, temel amaç, hedefler, stratejiler ve faaliyetler düzenlenmiştir. Plan söz konusu beş temel politika eksenine ilişkin “5 Temel Amaç”, “21 Hedef”, “21 Strateji”, “126 Faaliyet”e yer verilmiştir.

Planda görev verilen her bir kurum ve faaliyeti gerçekleştirmede ilgili diğer kurumlar ayrı ayrı belirtilmektedir. Ayrıca faaliyetin gerçekleştirilme süresi, izleme göstergesi planda yer almaktadır.

Planın en önemli yeniliği, beş temel politika alanı olan eğitim, sağlık, ekonomi, karar alma mekanizmalarına katılım, medya alanlarını yatay kesen “Kesişen Politika Alanları” alanlarının saptanmış olması, yani her beş alanda ayrı ayrı olarak ele alınması gereken sorun alanlarının saptanmış olmasıdır.

Kesişen Politika alanları şunlardır:

- Mevzuat değişiklikleri,
- Cinsiyet ayrıştırmalı verilerin mevcudiyeti,
- Kadın-erkek fırsat eşitliği eğitimleri,
- İzleme değerlendirme ve etki analizi çalışmaları,
- Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme çalışmaları,
- Yerel yönetimlerle işbirliği,
- Sivil toplum kuruluşları ile işbirliği,

- *Üniversiteler ile işbirliği,*
- *Özel sektör ile işbirliği,*
- *Engellilik,*
- *Yaşlılık,*
- *Kırsal alanda yaşayan kadınlar,*
- *Geçici koruma/uluslararası koruma başvurusu veya statüsü sahibi kadınlar,*
- *Kız çocukları,*
- *Erkek çocukları da dâhil kadınların güçlenmesi sürecine erkeklerin katılımı (Plan, s. 21).*

Kadınlara Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planları İzlenmesi

Bugüne kadar hazırlanarak uygulanmış Kadınlara Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planları⁸⁸ şunlardır:

- *Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi Ulusal Eylem planı (2007-2010),*
- *Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı (2012-2015),*
- *Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı (2016-2020),*
- *Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Koordinasyon Planı (2020-2021).*

Kadınlara yönelik şiddetle mücadele ulusal eylem planlarının temel normu, daha önce toplumsal cinsiyet eşitliğini hayata geçirmek olarak tanımlanmışken, diğer ulusal eylem planları ve siyasi belgelerde meydana gelen norm değişikliğine paralel olarak, değiştirildiği görülmektedir.

2016-2020 Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı⁸⁹ “toplumsal cinsiyet” kavramını, İstanbul Sözleşmesi’ne uygun olarak, “belli bir toplumun kadınlar ve erkekler için uygun gördüğü sosyal olarak inşa edilen roller, davranışlar, etkinlikler ve yaklaşımlar” olarak tanımlamıştır.

Plan kadınlara yönelik şiddetin nedenlerini şöyle açıklamıştır:

- *BM kararlarında kadına yönelik şiddetin kadınlar ve erkekler arasındaki tarihi eşitsiz ilişkilerden doğduğu, kadına yönelik şiddetin kadınların her türlü insan haklarını ve temel özgürlüklerini kullanmaktan mahrum bıraktığı, kadınların kapasitesini geliştirebilmeleri için büyük bir engel yarattığı kabul edilmiştir.*
- *Yine taraf devletlere yükümlülük getiren ve bu alanda bağlayıcılığa sahip tek sözleşme olan “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)” kadına yönelik şiddeti bir insan hakları sorunu olarak görmekte ve toplumsal cinsiyet ile ilişkilendirmektedir. Sözleşmede kadına yönelik şiddetin, erkeklerin kadınlar üzerinde tahakküm aracı olduğu ve kadınları ikincilleştirip gelişmelerini engellediği ve bunun da kadın ve erkek arasındaki güç eşitsizliğiyle ilgili olduğu belirtilmektedir.*
- *Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi (CEDAW Komitesi), 19 No.lu Tavsiye Kararı’nda kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, “bir kadına sırf kadın olduğu için yöneltilen ya da oransız bir şekilde kadınları etkileyen şiddet” olarak tarif edilmiştir. Bu şiddet, “kadına fiziksel, zihinsel ya da cinsel yönden zarar veya acıya neden olan davranışları, bu davranışlara ilişkin tehditleri, zorlamayı ve özgürlüklerin kaybedilmesine neden olan diğer davranışları” kapsamaktadır.*
- *Kadına yönelik şiddet, ister kamusal isterse özel yaşamda meydana gelsin, kadınlara fiziksel, cinsel veya psikolojik acı veya ıstırap veren veya verebilecek olan cinsiyete dayanan bir eylem veya bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma anlamına gelir. Azınlık gruplara dahil olan kadınlar, yerli kadınlar, mülteci kadınlar, göçmen kadınlar, kırsal bölgelerde veya uygarlığa uzak topluluklarda yaşayan kadınlar, bakıma muhtaç kadınlar, ceza veya tutukevlerindeki*

⁸⁸ Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planları <https://www.aile.gov.tr/ksgm/ulusal-eylem-planlari/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-planlari/>

⁸⁹ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, (2016). Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı 2016-2020. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/113>)

kadınlar, kız çocukları, engelli kadınlar, yaşlı kadınlar ve silahlı çatışma bölgelerinde bulunan kadınlar gibi bazı kadın gruplarının şiddete karşı savunmasız bulundukları da özel olarak vurgulanmaktadır.⁹⁰

- *2011 yılında ülkemiz tarafından imzalanan ve 2014'de yürürlüğe giren İstanbul Sözleşmesi'nde kadına yönelik şiddet, "Bir insan hakları ihlali ve kadınlara yönelik ayrımcılığın bir biçimi olarak anlaşılmaktadır ve ister kamusal ister özel alanda meydana gelsin, kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik zarar veya ıstırap veren veya verebilecek olan toplumsal cinsiyete dayalı her türlü eylem ve bu eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma anlamına gelir" biçiminde tanımlanmıştır.*
- *İstanbul Sözleşmesi'ne uygun olarak hazırlanan 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'da kadına yönelik şiddet, "kadınlara, yalnızca kadın oldukları için uygulanan veya kadınları etkileyen cinsiyete dayalı bir ayrımcılık ile kadının insan hakları ihlaline yol açan ve bu Kanun'da şiddet olarak tanımlanan her türlü tutum ve davranış" olarak tanımlanmıştır.*

Eylem Planının Temel Aldığı Uluslararası Sözleşme ve Belgeler

- BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi,
- BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW),
- CEDAW Komitesi'nin 12 No.lu Tavsiye Kararı (1989),
- CEDAW Komitesi'nin 19 No.lu Tavsiye Kararı (1992),
- 1993 Viyana Dünya İnsan Hakları Konferansı (kadının insan hakları kavramının BM insan hakları belgelerine girmesi),
- BM Kadınlara Karşı Şiddetin Tasfiye Edilmesine Dair Bildiri (1993)⁹¹ (kadına yönelik şiddet konusunda ilk uluslararası belge),
- 1995 Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu,
- Pekin Eylem Platformu'nun izlenmesi amacıyla gerçekleştirilen Pekin +5, Pekin +10, Pekin +15 toplantıları sonuç raporları,
- BM "2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri,
- Avrupa Konseyi (AK) Bakanlar Komitesi'nin "Aile İçi Şiddet" konulu Tavsiye Kararı (1985), "Çocukların ve Genç Kadınların Cinsel İstismarı, Fuhuş ve Pornografiye Sürüklenmesi" konusunda İlke Kararı (1988), Aile İçi Şiddet Konusunda Sosyal Önlemler" konulu Tavsiye Kararı (1990),
- 1993 "Kadın Erkek Eşitliği" konulu III. Avrupa Konseyi Bakanlar Konferansı kararları,
- 2002 AK Bakanlar Komitesi Kadınların Şiddete Karşı Korunması Tavsiye Kararı (2002/5),
- 2011 AK Bakanlar Komitesi "Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi.

⁹⁰AÇSHB'nin bu planda kaynak olarak gösterdiği uluslararası belgelere bakanlık web sayfasında önceden yer alan erişim silinmiştir.

⁹¹ TBMM (1993). BM Kadınlara Karşı Şiddetin Tasfiye Edilmesine Dair Bildiri.
<https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/221-227.pdf>

Eylem Planı’nda Ulusal Politikanın Tanımlanması

- Anayasa’nın 90. maddesinin 2004 yılında değiştirilmesiyle CEDAW, İstanbul Sözleşmesi gibi temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmeler ulusal düzenlemeler karşısında üstün konuma getirilmiştir.
- Anayasa’nın yanı sıra Medeni Kanun, İş Kanunu ve Türk Ceza Kanunu gibi temel kanunlarda yapılan reformlarla, Türkiye’de tüm mevzuat, kadın erkek eşitliği ilkesini gözeten ve kadına yönelik şiddete sıfır tolerans tanıyan bir yapıya kavuşturulmuştur.
- 2005 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediyeler Kanunu ile Büyükşehir Belediyeleri ve nüfusu 50.000’i geçen belediyelere kadın ve çocuklar için konukevleri açma görevi verilmiştir. Söz konusu düzenlemede 2012 yılında yapılan değişiklik ile Büyükşehir Belediyeleri ile nüfusu 100.000’i geçen belediyelerin kadınlar ve çocuklar için konukevleri açması “zorunlu” hale getirilmiştir.
- 1998 tarihli “4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun”dur. Söz konusu kanunda 2007 yılında değişikliğe gidilerek, kanunun kapsamı genişletilmiş; ayrıca 2008 yılında Kanun’un Uygulama Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir.
- 4320 sayılı Kanun’un yerine 2012 yılında 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun yürürlüğe girmiştir. Söz konusu kanun, “İstanbul Sözleşmesi” hükümleri de göz önüne alınarak düzenlenmiştir. 6284 sayılı Kanun ile herhangi bir ayırım içermeyecek şekilde şiddete uğrayan veya uğrama tehlikesi bulunan tüm kadınlar, çocuklar, diğer aile bireyleri ve tek taraflı ısrarlı takip mağdurları Kanun kapsamına dahil edilmiş; fiziksel, cinsel, ekonomik ve psikolojik şiddeti de kapsayacak şekilde “şiddet”, “ev içi şiddet” ve “kadına yönelik şiddet” kavramları tanımlanmıştır.
- Kanun’un Uygulama Yönetmeliği ile Kadın Konukevleri Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik Ocak 2013’te yürürlüğe girmiştir.
- Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri Hakkında Yönetmelik ise 17 Mart 2016 tarih ve 29656 sayılı *Resmî Gazete*’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.
- 2005 yılında Töre ve Namus Cinayetleri ile Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi amacıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde Meclis Araştırma Komisyonu kurulmuş; Komisyon Raporunu takiben Temmuz 2006’da “Çocuk ve Kadına Yönelik Şiddet Hareketleri ile Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi için Alınacak Tedbirler” konulu 2006/17 sayılı Başbakanlık Genelgesi yayımlanmıştır.
- 10. Kalkınma Planında kadınlara yönelik şiddetin önlenmesi için geliştirilen politikalara yer verilmiştir.
- AÇSHB tarafından uygulanacak “Aile ve Dinamik Nüfus Yapısının Korunması Programı” kapsamında “Eylem Planı”⁹² hazırlanmıştır. Eylem Planı’nın, “Politika 1. 2: Aile içi şiddet ve istismarın önlenmesine yönelik hizmetlerin geliştirilmesi” başlığı altında kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddetin önlenmesine ilişkin önlemlere yer verilmiştir.

⁹² Kalkınma Bakanlığı (2015). Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018), Ailenin ve Dinamik Nüfus Yapısının Korunması Programı Eylem Planı. Kalkınma Bakanlığı. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/247>)

Eylem Planı Amaç ve Hedefleri

Planın beş temel amacı vardır:

1. *Toplumsal cinsiyet eşitliği, kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddetle mücadele konularında mevzuatta düzenlemeler yapmak ve uygulamadaki aksaklıkları ortadan kaldırmak.*
2. *Kadına yönelik şiddeti doğuran ve pekiştiren olumsuz tutum ve davranışların ortadan kaldırılması amacıyla, toplumsal cinsiyet eşitliği, kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddet konularında toplumsal farkındalık, duyarlılık, bilinç kazandırmak ve zihniyet dönüşümünü sağlamak.*
3. *Şiddete uğrayan kadına, varsa çocuk/çocuklarına ve şiddet uygulayan ve uygulama ihtimali bulunanlara yönelik sağlık hizmetlerinin düzenlenmesi ve uygulanmasını sağlamak.*
4. *Şiddete uğrayan ve uğrama tehlikesi bulunan kadınlara, varsa çocuklarına yönelik ulaşılabilir koruyucu ve önleyici hizmetlerin daha etkili verilmesi ve yaygınlaştırılması ile bu kişilerin sosyoekonomik olarak güçlenmelerini sağlamak.*
5. *Kadına yönelik şiddetle mücadelede etkin hizmet sunumunun gerçekleştirilmesi amacıyla kurum/kuruluş ve ilgili sektörler arası işbirliği mekanizmasını güçlendirmek ve politika geliştirmek (Plan, s. 43).*

Planın Tanımladığı Faaliyetler

Eylem planının yer alan beş faaliyet konusu ve bu konulara ilişkin hedefler şunlardır:

1. Mevzuat Düzenlemeleri

- 1.1. *İstanbul Sözleşmesi başta olmak üzere kadının insan haklarına ilişkin uluslararası sözleşmeler ve belgeler çerçevesinde **Anayasa ve ilgili temel Kanunlarda değişiklik** yapılacaktır.*
- 1.2. ***6284 Sayılı Kanun'un** uygulamada etkinliğinin artırılması amacıyla gerekli değişiklikler yapılacak ve **ikincil mevzuat çıkarılacaktır.***
- 1.3. *İstanbul Sözleşmesi ve 6284 sayılı Kanun kapsamında sorumlulukları bulunan kurumların kurumsal mevzuatları (teşkilat kanunu, yönetmelik, yönerge, genelge, talimat vb.) söz konusu Sözleşme ve Kanun ile **uyumlaştırılacaktır.***

2. Farkındalık Yaratma ve Zihniyet dönüşümü

- 2.1. *Kadına yönelik şiddet konusunda **hizmet sunan tüm kurum ve kuruluş temsilcilerine** yönelik olarak seminer, atölye çalışması vb. **etkinliklerin işbirliği içinde düzenlenmesi** sağlanacaktır.*
- 2.2. *Kadına yönelik şiddetle mücadelede yer alan tüm kurum ve kuruluşlarda, kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi için **eğitici eğitimleri** yapılacak, **eğitici havuzu oluşturulacak** ve eğitimlerin sürekliliği sağlanacaktır.*
- 2.3. *Politika yapıcılara, karar vericilere, hizmet sunanlara ve kamuoyuna yönelik **olarak duyarlılık kazandırıcı** televizyon, radyo programları ile görsel, işitsel ve basılı materyaller işbirliği içinde hazırlanacak ve dağıtım/yayınlanması sağlanacaktır.*

2.4. Kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamında **erkeklerle yönelik farkındalık yaratma ve zihniyet dönüşümü** sağlamak amacıyla çalışmalar yürütülecektir.

2.5. Okul öncesi eğitimden başlayarak **örgün ve yaygın eğitimin tüm kademelerinde kadına yönelik şiddet ve toplumsal cinsiyet eşitliği** kapsamında mevcut eğitim müfredatları/programları incelenerek, ihtiyaç duyulması halinde revize edilecek ve etkin uygulanması sağlanacaktır.

2.6. **Erken yaşta ve/veya zorla evlendirmelerin önlenmesine** dair ulusal ve yerel düzeyde çalışmalar yürütülecektir.

2.7. Kadına yönelik şiddet konusunda düzenlenecek eğitim programlarının etki analizleri yapılarak, ortaya çıkan sonuçlar kapsamında mevcut programlar ve materyaller güncellenecektir.

3. Koruyucu ve Önleyici Hizmet Sunumu ve Şiddet Mağdurlarının Güçlenmesi

3.1. **Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri tüm illerde** yaygınlaştırılacak, kapasiteleri ve hizmetlerin standardizasyonu geliştirilecektir.

3.2. **Kadın konukevlerinde** sunulan hizmetlerin standartlarının geliştirilmesine yönelik çalışmalar yürütülecek ve ihtisaslaşma sağlanacaktır.

3.3. Belediye Kanunu gereğince nüfusu 100.000'i geçen tüm belediyeler tarafından **konukevi/sığınmaevi açılmasına** yönelik çalışmalar yürütülecektir.

3.4. **Şiddet mağduru kadınların** konukevi sonrası **desteklenmesi** ve izlenmesi amacıyla model oluşturulacaktır.

3.5. Şiddet mağdurunun etkin korunması için **teknik araç ve yöntemlerin kullanılması** yaygınlaştırılacaktır.

3.6. Şiddet mağduru kadınlar ile birlikte birimlerden hizmet alan şiddet mağduru/tanığı çocuklara yönelik **psikososyal destek programları** geliştirilecek ve uygulanacaktır.

3.7. **Mülteci ve sığınmacı kadın ve çocukların** koruyucu ve önleyici hizmetlerden faydalanmaları sağlanacaktır.

3.8. **İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı** tarafından kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamında il ve ilçe düzeyinde **uzmanlaşmış hizmet birimleri kurularak**, kapasiteleri artırılacaktır.

3.9. **ALO 183 Sosyal Destek Hattı'nın** kadına yönelik şiddetle mücadelede hizmet sunum kapasitesi güçlendirilecektir.

3.10. Kadın hizmet birimlerinden yararlanan **kadınların istihdama yönelik meslek edindirme kurslarından** ve girişimcilik eğitimlerinden faydalanmalarına yönelik işbirliği çalışmaları yürütülecektir.

4. Sağlık Hizmetlerinin Düzenlenmesi ve Uygulanması

4.1. *İstanbul Sözleşmesi gereğince, kadına yönelik şiddet kapsamındaki **adli vakalarda ikincil mağduriyetin ve bulgu kaybının önlenmesi** amacıyla kurumsal hizmet birimleri oluşturularak, sayı ve kapasitesi artırılacaktır.*

4.2. *İstanbul Sözleşmesi gereğince, cinsel şiddet mağdurları için **özel hizmet modelleri** oluşturulacak ve uygulamaya geçilecektir.*

4.3. *6284 sayılı Kanun kapsamında hakkında önleyici tedbir kararı verilen şiddet uygulayanlara yönelik rehabilitasyon ve destek programları uygulamak üzere **psikososyal destek merkezleri kurulacak** ve kapasitesi geliştirilecektir.*

4.4. *Şiddete uğrayan, tanık olan çocuklar ile şiddete meyilli veya şiddet davranışı gösteren çocuklara yönelik **özel terapi ve rehabilitasyon programları** uygulanacaktır.*

5. Kadına yönelik şiddetle mücadelede etkin hizmet sunumunun gerçekleştirilmesi amacıyla kurum/kuruluş ve ilgili sektörler arası işbirliği mekanizmasını güçlendirmek ve politika geliştirmek

5.1. *Kadına yönelik şiddet verilerinin etkin biçimde izlenmesi amacıyla **kurumlararası ortak veri tabanı** oluşturulacaktır.*

5.2. *Kadına yönelik şiddetle mücadelede mevcut protokoller sürdürülecek, yeni **işbirliği protokolleri** hazırlanacaktır.*

5.3. *Kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamında **merkezi ve yerel düzeyde faaliyette bulunan komite/kurulların etkin faaliyet** göstermelerine yönelik çalışmalar yürütülecektir.*

5.4. *Kadına yönelik şiddetin maliyetinin hesaplanması amacıyla **araştırma** yürütülecektir.*

5.5. *Erkeklerin şiddet algısını ortaya koymak amacıyla **araştırma** yapılacaktır.*

5.6. *Ölümlerle sonuçlanan kadına yönelik şiddet vakalarının derinlemesine analizini yapmak üzere **araştırma** yapılacaktır.*

5.7. *Şüpheli kadın intiharları ile töre ve namus adı altında işlenen cinayetlerle ilgili **araştırma** yapılacaktır.*

Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Koordinasyon Planı 2020-2021⁹³

Plan, 2020 yılında uygulaması biten bir önceki eylem planı yerine, yeni beş yıllık plan hazırlanmadan önce, iki yıllık bir süre için geçerli “Koordinasyon Planı” başlıklı, daha çok uygulamaya yönelik bir “yardımcı” eylem planı niteliğindedir.

Koordinasyon Planı'nda hiçbir yerde **cinsiyet eşitliği** normu geçmemekte **sadece ailenin güçlendirilmesi** ve **kadının güçlendirilmesi** normlarına yer verilmektedir.

Plan 2020 yılından başlayarak şiddetle mücadele konusunda görevlendirilmiş kurumların eşgüdümünü ve uygulama sonuçlarını izleyebilmek için görevlendirilmiş kurumlar arasında bir işbirliği protokolü imzalanmasını sağlayarak uygulamaya koymuştur.

Koordinasyon Planı çerçevesinde AÇSHB, Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı arasında 25 Kasım 2019 tarihinde **"Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Kurumsal İşbirliği ve Eşgüdümün Arttırılmasına Dair Protokolü"**⁹⁴ imzalamıştır.

Protokol, kadınlara yönelik şiddet ile mücadele için mevcut durum analizi yaparak çözüm önerilerini ve kurumların sorumluluklarını belirlemiştir. Koordinasyon Planı somut göstergeler aracılığıyla yapılan çalışmaların izlenmesini hedeflemektedir.

Koordinasyon Planı'nda, altı kamu kurum ve kuruluşunun temel sorumluluğu üstlendiği 6 hedef ile ortak hükümler başlığı altında 1 hedef olmak üzere 7 hedef ve 75 gösterge bulunmaktadır.

Plan “kurumsal kapasitenin gelişmesi” başlığı altında öncelikle aile ile ilgili kurumların uygulamalarına işaret etmektedir. Örneğin, “kadına yönelik şiddet olaylarının risk analizinin doğru yapılabilmesi amacıyla **Aile Bilgi Sistemine** entegre edilmek üzere risk analiz modülü” geliştirilmesi, **Aile Danışmanlığı**, **Aile Sosyal Destek Programı** (ASDEP) gibi uygulamalardan yararlananlar arasındaki kadına yönelik şiddet vakalarının belirlenmesi ve bir sosyal hizmet modülü geliştirilmesi, ASDEP kapasitesinin geliştirilmesi, Aile Danışmanlığı sisteminin yaygınlaştırılması hedefleri Bakanlığın kadınlara yönelik şiddet ile mücadelede aileyi önelediğine işaret etmektedir.

Planda “farkındalık artırma ve bilinç yükseltme” alt hedefi konusunda en fazla sorumluluk **Diyanet İşleri Başkanlığı**'na verilmiştir. Koordinasyon Planı'nda, “Temel Aile Bilinci Eğitimi”, “Huzurlu Aile, Güçlü Toplum, Güvenli Gelecek Projesi”, Ailenin Korunması ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesinde Toplumsal Farkındalığın Sağlanması” projesi, “Aile İçi Şiddetin Önlenmesinde Dinî Referanslar” konularında DİB faaliyet yürütmesi planlanmıştır.

Koordinasyon Planı, Belediye Kanunu gereğince kadın konukevi açma yükümlülüğüne yönelik çalışmalar için İçişleri Bakanlığını sorumlu kıldığından, belediye yükümlülüklerinin mülki idare amirleri tarafından hatırlatılması ve bu yükümlülüklerin mülki teftiş kapsamında da denetlenmesi vurgulanmıştır.

⁹³ AÇSHB (2019), Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Koordinasyon Planı (2020-2021). Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/935>)

⁹⁴ Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Kurumsal İşbirliği ve Eşgüdümün Arttırılmasına Dair Protokol (2019). <https://ailevecalisma.gov.tr/media/31490/kys-isbirligi-protokolu-25-11-2019-imzali-renkli.pdf>

Planda yerel yönetimlerin faaliyetlerine de iki düzeyde değinilmektedir. Birinci düzeyde İçişleri Bakanlığı koordinasyonunda kurumsal kapasitenin geliştirilmesi alt hedefine (3.2.) yönelik Belediye Kanunu gereğince sığınma evi açma yasal sorumluluğu olan belediyelerin bunu yerine getirmeleri için çalışma yürütülmesi (Faaliyet 3.2.3.) yer almaktadır. İkinci düzeyde ise Diyanet İşleri Başkanlığı koordinasyonunda farkındalık artırma ve bilinç yükseltme alt hedefine (6.1.) yönelik olarak belediyeye nikah başvurusunda bulunan çiftlere yönelik seminerlerin yaygınlaştırılması (Faaliyet 6.1.6.), belediyelerin meslek edindirme kurslarında seminer düzenlenmesi (Faaliyet 6.1.9.) gibi çalışmalar yer almaktadır.

Bu koordinasyon planıyla ilgili bakanlıklar ve Diyanet İşleri Başkanlığında mevzuatın etkin uygulanması, kapasitenin güçlendirilmesi ve farkındalık artırılması ve bilinç yükseltme olmak üzere üç ana başlıkta hedefler belirlenmiştir. Planda ayrıca koordinasyonla ilgili hükümler de belirtilmiştir. Planda koordinasyonun etkin bir şekilde uygulanması için Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı koordinasyonunda oluşturulacak **“Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Teknik Kurulu”** vasıtasıyla 3'er aylık dönemlerde toplantı yapılacağı ve Teknik Kurul tarafından hazırlanan **izleme ve değerlendirme raporunun** yılda bir kez toplanan **“Kadına Yönelik Şiddet İzleme Komitesi”**ne sunulacağı belirtilmektedir. Bu planın uygulanması kurumlar arası koordinasyon anlamında önemli bir adımdır.

Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Eylem Planlarının Değerlendirilmesi

- Planlarda şiddet failleri hakkında somut bir tanım, önlemeye yönelik etkin bir müdahale planı ve stratejik hedefler ve öncelikler tespiti yoktur.
- Eylem planı mağdur odaklıdır, failleri odağına almamaktadır. Bu nedenle sonuçları telafi etmeyi amaçlamakta ama sorunların çıkış kaynaklarına dair bir amaç içermemektedir.
- Mevzuat düzenlemelerinin henüz tamamlanmadığı görülmektedir.
- Kadın konuk evi sayılarının hala yetersiz olduğu ŞÖNİM'lerin kapasitelerinin yeterli olmadığı görülmektedir.

İnsan Hakları Eylem Planında TCE'nin Ana Akımlaştırılması

Cumhurbaşkanlığı Strateji Dairesi Başkanlığı tarafından Mart 2021 tarihinde yayınlanan **İnsan Hakları Eylem Planı**'nın⁹⁵ kadın haklarının korunması, cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve toplumsal cinsiyetin dikkate alınması açısından taşıdığı özellikleri şöyle özetleyebiliriz:

Eylem Planı'nda 11 Temel İlke tanımlanmıştır. Bu ilkelerden biri **cinsiyete dayalı ayrımcılık yapmama ve hukuk önünde eşitlikten** bahseder. Bu ilke eşitlik ilkesini en klasik anlamıyla ayrımcılık yapmamaya dayalı hukuki eşitliğin sağlanmasını olarak ele almıştır. CEDAW'ın 5. maddesi ve Anayasa'nın 10. maddesi gereğince, gerçek bir eşitlik sağlamak için dirençli eşitsizlikler karşısında doğrudan müdahale edilme gerekliliğinin kabul edilmesine ilişkin genel ve temel bir norm bu ilkeler arasında yer almaz. İlkede tanımlanan ayrımcılık konuları ayrı ayrı belirtilmemiş bu nedenle kadınların insan haklarının korunması, cinsiyet eşitliğinin sağlanması da bu temel ilkeler arasında yer almamıştır. Üçüncü Temel İlke ifadesi şöyledir:

⁹⁵ Adalet Bakanlığı (2021). İnsan Hakları Eylem Planı. T.C. Adalet Bakanlığı. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1333>)

Temel İlke 03: “Dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebepler temelinde hiçbir ayrımcılık söz konusu olmaksızın herkes hukuk önünde eşittir” (Plan, s. 14).

Plan, eşitliği sağlama amacıyla desteklenmesi gereken toplumsal kesimleri cinsiyet körü bir tanımla “Çocuklar, kadınlar, engelliler ve yaşlılar” olarak sıralayarak ele alır.

Eylem Planı’nda cinsiyet eşitliği, erkek ve kız çocuğu terimleri kelime olarak hiç geçmez.

Kadınlarla İlgili Önemli Plan Hedefleri

Planda yer alan hedefleri şöyle özetleyebiliriz:

Kadınların mağdur olarak dikkate alınması

“Çocuklar, kadınlar, engelliler ve yaşlılar başta olmak üzere suç mağdurlarına yönelik psiko-sosyal destek ve bilgilendirme gibi hizmetlerin etkinliği artırılacaktır.

Adliyelerde suç mağdurlarının kendilerini yalnız hissetmemelerine yönelik tedbirler artırılacaktır. Bu kapsamda çocuklar, kadınlar, engelliler ve yaşlılar başta olmak üzere bu kişilere adli süreçlerde yardımcı olmak amacıyla kurulan Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlükleri yaygınlaştırılacaktır” (“Mağdur Haklarının Korunması”, Plan, s. 26).

Boşanma davalarında arabuluculuk öngörülüyor

İstanbul Sözleşmesi’nin boşanma davalarında kullanılmasını uygun bulmadığı arabuluculuk kurumu plan kapsamında öneriliyor. Plan “Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yollarının Etkinliğinin Artırılması ve Yaygınlaştırılması” başlığı altında arabuluculuk kurumunun uygulanacağını şöyle belirtiyor:

“boşanma sürecinde özellikle kadın ve çocukların örselenmelerini önlemek için uluslararası sözleşmelerdeki standartlar da dikkate alınarak mahkeme temelli aile arabuluculuğu müessesesi oluşturulacaktır” (Plan, s. 47).

Aile içi şiddetin önlenmesi

Planın 6. amacı şiddetle mücadele ilgili hedefleri içeriyor. 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’un uygulanmasını sağlayan eylem planlarının⁹⁶ yanı sıra daha etkin bir sistem oluşturmak üzere 2020-2021 yılında yürütülecek faaliyetlerini “Acil Faaliyet Planı” adı altında ele alındığı belirtiliyor. Bu uygulamanın Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Adalet, İçişleri, Milli Eğitim ve Sağlık Bakanlıklarının ortak çalışmalarıyla yürütüleceği belirtilmiştir (Plan, s. 67).

Kadına karşı şiddetle mücadelede aile mahkemeleri tarafından verilen tedbir kararlarında uzmanlaşmasının sağlanması amacıyla 20 Mart 2020 tarihinde, “Tedbir Mahkemeleri” faaliyete geçirilmiştir.

Hedef 6.3. Aile İçi Şiddet ve Kadına Karşı Şiddetle Mücadelenin Etkinliğinin Artırılması başlığı altında bazı hedefleri detaylandırmıştır:

⁹⁶ Bu kapsamda “Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Eylem Planları (2007-2010, 2012-2015, 2016-2020)” ile “Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2018-2023)” uygulanmaktadır.

“Eşe karşı işlenen suçlarla ilgili kanunda öngörülen cezayı artıran sebepler, boşanmış eşi de kapsayacak şekilde genişletilecektir.

Tek taraflı ısrarlı takip fiilleri ayrı bir suç olarak düzenlenecek ve böylelikle mağdurlara sağlanan güvence artırılacaktır.

Cinsel saldırı mağduru kadınların ikincil örselenmelerini önlemek amacıyla hastanelerde oluşturulan özel merkezler/kadın destek birimleri yaygınlaştırılacaktır.

Aile içi şiddet ve kadına karşı şiddetten kaynaklanan suçların etkin bir şekilde soruşturulması amacıyla kurulan özel soruşturma büroları ülke genelinde yaygınlaştırılacaktır.

Şiddet mağduru kadınların hak arama yollarını etkin bir şekilde kullanabilmeleri için Ceza Muhakemesi Kanunu 234’üncü maddesi uyarınca avukat görevlendirilmesi imkânı getirilecek, adli yardım hizmetlerinden yararlanma koşulları kolaylaştırılacaktır.

Aile içi şiddet bürolarında görevli Cumhuriyet savcılarını ile tedbir kararlarına bakmakla görevli hâkimlere uygulama birliğinin sağlanması için düzenli olarak eğitim verilecektir.

Tehdit altındaki kadınların daha etkin korunmasını sağlamak için önleyici ve koruyucu kapasite artırılacak ve bu kapsamda teknolojik imkânlardan da azami ölçüde yararlanılacaktır.

Haklarında uzaklaştırma kararı verilenler başta olmak üzere, aile içi şiddet veya kadına karşı şiddet uygulayanların rehabilitasyonu sağlanacak, bu amaçla öfke kontrolü ve stres yönetimi gibi etkili programlar geliştirilecektir.

Boşanma sürecinin taraflar ve çocuklar üzerindeki olası olumsuz etkilerini en aza indirebilmek, özellikle çocukla kişisel ilişkinin sağlıklı yürütülmesini sağlamak amacıyla süreç hakkında taraflar ve çocuklar bilgilendirilecek ve ihtiyaç duyanlara psiko-sosyal destek sağlanacaktır” (s. 75).

Planda yer alan kadınlarla ilgili diğer hedefler şöyledir:

Kişi başına düşen yeşil alan miktarı artırılacak, yeşil alanlar, kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve engelliler için güvenli ve erişilebilir hale getirilecektir (Hedef 8.7. Sağlıklı ve Yaşanabilir Çevrenin Korunması, s. 101).

Kadın istihdamının artırılması ve kadınların çalışma hayatına adil şartlarda katılmaları için kamuda gerekli tedbirler alınacak, özel sektör kuruluşları teşvik edilecektir (Hedef 9.1. Kamu Görevlilerinin İnsan Hakları Farkındalığının Artırılması, s.109).

Dil, din, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, mezhep ve benzeri nedenlerle yapılan nefret söylemi ve ayrımcılıkla etkili bir şekilde mücadele edilecektir (Hedef 4.4. Nefret Söylemi ve Ayrımcılıkla Mücadelede Etkinliğin Artırılması s. 59).

TCE Açısından Ana Akımlaştırılması Gereken Diğer Ulusal Eylem Planları

Türkiye’de kamu yönetimi alanında kamu hizmetlerinin tanımlanıp planlanmasıyla ilgili giderek daha çok alanda eylem planı hazırlanarak uygulanmaktadır. Bu eylem planlarının her biri toplumsal cinsiyet eşitliğini ana akımlaştırma stratejisi gereği kadın haklarının korunması, kadın erkek eşitliğinin sağlanması ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin dikkate alınması normları ile

uyumlu ve bu normlara duyarlı olması gerekir. Bu nedenle aşağıda listelediğimiz Ulusal Eylem Planlarının izleme açısından dikkate alınması gerekir.

- Ulusal İstihdam Stratejisi (2014-2023),⁹⁷
- TÜBİTAK Vizyon 2023 Strateji Belgesi (2003-2023),
- Öğretmen Strateji Belgesi (2017-2023),
- Adalet Bakanlığı, Yargı Reformu Stratejisi Eylem Planı 2020.⁹⁸

Uygulama süresi geçmiş olmakla beraber örnek olması için geriye dönük olarak bakılabilecek diğer eylem planları şunlardır:

- Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı (2015-2018),
- Ulusal E-Devlet Stratejisi ve Eylem Planı (2016-2019),
- Kırsal Alanda Kadının Güçlendirilmesi Ulusal Eylem Planı (2012-2016),
- Sağlık Sektörü için Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Ulusal Strateji ve Eylem Planı (2005-2015),
- KOSGEB Girişimcilik Stratejisi ve Eylem Planı (GİSEP) (2015-2018),
- Ulusal Çocuk Hakları Stratejisi Belgesi ve Eylem Planı (2013-2017),
- MEB Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2015-2019),
- Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi (2014-2018),
- Mesleki ve Teknik Eğitim Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2014- 2018),
- YÖK Strateji Belgesi (2016-2020),
- (TÜBİTAK) Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (2014-2020).

⁹⁷ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2013). Ulusal İstihdam Stratejisi, <http://www.sp.gov.tr/tr/temel-belge/s/105/Ulusal+Istihdam+Stratejisi+ 2014-2023>

⁹⁸ Adalet Bakanlığı (2020). Yargı Reformu Stratejisi Eylem Planı, <https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/5102020133816eylemplani.pdf>

Ulusal Eylem Planlarının Ulusal Mekanizma İçinde İzlenmesi

Genel amaçlı eylem planlarında uygulamasını izleme görevi, gösterge verilerini geliştirerek yapmak üzere TÜİK’e verilmişti. Son Ulusal Eylem Planı’nda ise planda yer verilen performans göstergeleri kullanılarak, bu izlemenin AÇSHB tarafından, yıllık izleme raporları hazırlanarak yapılacağı belirtilmiştir. Ama bu yıllık izleme raporları şimdiye kadar hazırlanmamış ve kamuoyuyla paylaşılmamıştır. İzleme raporu adı altında yayınlanmış olanlar ise sadece ilgili kurumların faaliyet raporlarının bir araya getirilmesi ile oluşturulmuş, izleme niteliği olmayan belgelerdir.⁹⁹

Uygulamayı yapan kurumun kendi uygulamasını izlemesi ancak bir iç izleme ve denetim olabilir. Ama normlara uygun izleme mutlaka bağımsız kurumlarca yapılmalıdır. Bu nedenle ulusal mekanizmanın izlenmesi ancak sivil toplum aktörlerinin gerekli bilgilere ulaşması ile mümkün olabilecektir. Bu açıdan da ciddi engeller vardır. Gerçekte ise ulusal eylem planlarının resmi ve sivil izlemesi hala yapılamamaktadır.

Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı’nda görev verilmiş sorumlu kurum ve kuruluşların uygulamalarının sistematik olarak izlenmesi ve değerlendirilmesi önemlidir. Bu amaçla izleme ve değerlendirme mekanizmasının oluşturulması şöyle öngörülmektedir:

- *Eylem Planı tablolarında yer alan her bir faaliyete ilişkin “performans göstergeleri” izleme ve değerlendirmeyi kolaylaştıracak ölçülebilir araçlardır.*
- *Eylem Planı’nda stratejiler altında yer verilen faaliyetlerin izlenmesine ilişkin bir raporlama formatı oluşturulacaktır.*
- *Eylem Planı’na ilişkin değerlendirmelerde bulunmak üzere sorumlu ve ilgili kurumlardan temsilcilerin katılımıyla ASPB koordinasyonunda her yıl “İzleme Toplantısı” gerçekleştirilecektir. Sorumlu kurumlar belirlenen raporlama formatı çerçevesinde hazırlayacakları raporları, belirlenecek takvime göre yılda bir kez ASPB tarafından geliştirilecek web tabanlı izleme sistemine gireceklerdir.*
- *Sorumlu kurumlar, her bir faaliyete ilişkin “performans göstergesi”nin gerçekleşme durumunu İzleme Toplantısı sırasında ve raporlama yoluyla sunacaklardır.*
- *Sorumlu kurumların sunduğu raporlar, ASPB tarafından derlenerek, yıllık “İzleme Raporu” hazırlanacaktır.*
- *Ayrıca Planın uygulama döneminin sona ermesine bir yıl kala, Plan çerçevesinde Türkiye’de kadınların güçlenmesine yönelik yürütülen çalışmaları bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirmeye ve envanterini çıkarmaya yönelik bir etki analizi çalışması yapılacaktır. Söz konusu etki analizi çalışmasında, her bir politika eksenine özel olarak belirlenen “hedefler”e ulaşıp ulaşılmadığı analiz edilecektir (s. 22).*

⁹⁹ Yayınlanmış izleme ve değerlendirme raporları için bkz.: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/ksgm/ulusal-eylem-planlari/izleme-ve-degerlendirme-raporlari/>

Ana Akımlaştırmayla Görevli Kurumların İzlenmesi

Ulusal Eylem Planlarında Ana Akımlaştırma¹⁰⁰ ile Görevli Kurumlar

- Koordinatör: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB)¹⁰¹ – Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM)

Ulusal Mekanizmada Koordinatör Kurumun Bürokratik İstikrarı

1990’da Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı kuruldu.

1990’da 422 sayılı KHK ile Bakanlığa bağlı Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü kuruldu.

1989’da 396 sayılı KHK ile kurulan Aile Araştırma Kurumu, bu Bakanlığa bağlandı.

2011’de Bakanlığın adından Kadın kelimesi çıkartıldı ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı oldu.

2011’de 633 sayılı KHK ile kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı çatısı altında kadın sorunları birimi ile aşağıdaki hizmetler birleştirildi:

- Aile ve Sosyal Araştırmalar,
- Çocuk Koruma,
- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Hizmetleri,
- Özürlüler İdaresi.

2004’te Bakanlık 5251 sayılı Kanunla Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü’nün görevlerini yeniden tanımlandı.

2018’de Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçişle birlikte 703 sayılı KHK ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı birleştirildi (1 No.lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi).

2021’de Bakanlık, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı olarak ikiye ayrıldı (21 Nisan 2021 Tarihli ve 31461 Sayılı Resmi Gazete yayınlanan Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi).¹⁰²

Ulusal Mekanizma İçinde Tanımlanan Sorumlu Kurumlar/Birimler

- Milli Eğitim Bakanlığı,
- Diyanet İşleri Başkanlığı Aile Dini Rehberlik Büroları,
- Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı bünyesinde Eğitim Yayım ve Yayınlar Dairesi Başkanlığı/Kırsalda Kadın Hizmetleri Çalışma Grubu,
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB) bünyesinde İstihdam Politikaları Daire Başkanlığı/Cinsiyet Eşitliği Şubesi Müdürlüğü,
- ÇSGB koordinasyonunda Kadın İstihdamı Ulusal İzleme ve Koordinasyon Kurulu,
- Türkiye İstatistik Kurumu’nda (TÜİK) Demografi İstatistikleri Daire Başkanlığı/Hayati ve Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri Grubu,

¹⁰⁰ Ana akımlaştırma politikası ve Ulusal mekanizma hakkında temel bilgiler için bkz: Ecevit, Y. & Bayrakçeken Tüzal, G. (2019). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi İçin El Kitabı*. CEİD Yayınları. s. 69-75. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/180>)

¹⁰¹ Rapor yazım sürecinde Bakanlık, 21 Nisan 2021 Tarihli ve 31461 Sayılı Resmi Gazete yayınlanan Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı olarak ikiye ayrıldı. Bu düzenleme Rapor içeriğini doğrudan ilgilendiren bir değişiklik yaratmadığı ve kurum yapısında çok sık değişiklik yapıldığı için Rapor metninde yer alan bilgileri aynen muhafaza etmeyi tercih ettik. İlgili cumhurbaşkanlığı Kararnamesi için bkz: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/04/20210421-5.pdf>

¹⁰² <https://www.aile.gov.tr/bakanlik/hakkinda/tarihce/>

- Sağlık Bakanlığı Türkiye Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü/Kadın ve Üreme Sağlığı Daire Başkanlığı ve Yönetim Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nde Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Birimi,
- Yerel yönetimlerin ve belediyelerin cinsiyet eşitliği birimleri, meclis eşitlik ihtisas komisyonları, belediyelere bağlı kadın konukevleri, kadın danışma merkezleri,
- Üniversitelerde mevcut Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezleri ya da Kadın Çalışmaları Anabilim Dalları.

Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi ile Görevli Kurumlar

- Kadın Konukevleri,
- ŞÖNİM'ler,
- Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü e Mağdur Hakları Daire Başkanlığı,
- Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Dairesi Başkanlığı Aile İçi Şiddetle Mücadele Şube Müdürlüğü,
- Jandarma Genel Komutanlığı Asayiş Daire Başkanlığı "Aile İçi Şiddetle Mücadele ve Çocuk Şube Müdürlüğü",
- İl Jandarma Komutanlıkları Asayiş Şube Müdürlüğü "Çocuk ve Kadın Kısım Amirliği",
- İlçe Jandarma/Jandarma Karakol Komutanlığı seviyesinde "Çocuk ve Kadın Suçları İşlem Astsubayı",
- ASPB ALO 183 Hattı, 155 Polis İmdat Hattı ve 156 Jandarma İmdat Telefonu.

Görevli Danışma, Denetim ve Başvuru Kurumları

- Kadının Statüsü Danışma Kurulu (5251 sayılı yasaya göre kurulan),
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu (KEFEK),
- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu,
- Kamu Denetçiliği Kurumu (Ombudsmanlık),
- Yükseköğretim Kurulu (YÖK)-Akademide Kadın Çalışmaları ve Sorunları Birimi.

Cinsiyet Eşitliğini Gerçekleştirmeye Görevli Kurumların Yönetimlerinde Cinsiyet Eşitliği

Cinsiyet eşitliğini gerçekleştirme ile görevli kurumlardan Ticaret Bakanı ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanı dışında, bütün kurumların en üst yöneticileri erkektir.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB)¹⁰³ cinsiyet eşitliği politikalarının uygulanmasından sorumlu bakanlık olarak kendi yönetim makamlarında kadınlara eşit yer vermemektedir. Bakan ve KSGM genel müdürü dışında, genel müdür ve daire başkanlarının çoğunluğu erkektir.¹⁰⁴

¹⁰³ İlgili cumhurbaşkanlığı Kararnamesi için bkz.: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/04/20210421-5.pdf>

¹⁰⁴ <https://www.ailevecalisma.gov.tr/bakanlik/bakanlik-yoneticileri/bakanlik-birim-amirleri/>

Bakanlık merkez teşkilatında 1.672 kadın (%38), 2.717 erkek personel (%62); taşra teşkilatında 27.460 kadın (%58), 19.668 erkek (%42); yurt dışı teşkilatında kadın (%24), 29 erkek (%76) personel çalışmaktadır.¹⁰⁵

Kamu Denetçiliği Kurumu (KDK) başkanı her zaman erkek olmakla birlikte kurumda görev yapan beş denetçiden ikisi kadındır.¹⁰⁶

Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) giderek daha etkin görevler üstlenen bir kurum olarak başkan, Din İşleri Yüksek Kurulu ve Teftiş Kurulu üyeleri ile kurumun diğer üst yöneticileri arasında hala kadınlara yer yoktur. Sadece beş başkan yardımcısı içinde bir kadın yönetici vardır.¹⁰⁷ Aile Dini Rehberlik Bürolarının bağlı olduğu Din Hizmetleri Genel Müdürü olarak da bir erkek atanmıştır. Bugüne kadar hiç kadın müftü yetişmemiştir.

Türkiye İnsan Hakları Kurumu (TİHEK) üst yönetiminde yer alan başkan, başkan yardımcısı ve 9 kurul üyesi içinde sadece bir kadın üye vardır.¹⁰⁸

Türkiye Bilim ve Teknoloji Araştırmaları Kurumu TÜBİTAK bilimsel araştırmalar ve araştırma projelerinin yönetiminde çok önemli kararlar alan bir kurumdur. TÜBİTAK'ın altı kişilik Yönetim Kurulunda hiç kadın yer almamaktadır.¹⁰⁹

Cinsiyet Eşitliği ile Görevli Kurumların Uygulama Kapasiteleri

Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı

Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi uygulamasının başlaması¹¹⁰ önemli kurumsal değişikliklerle birlikte gerçekleştirilmiştir ve bu nedenle birçok kurumun teşkilat yapısı ve görevleri değiştirilmiştir. Yeni kurumlar düzenine göre başbakanlık yerine Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (SBB) geçmiştir.

Aile ve Sosyal Politikalar ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik bakanlıklarının teşkilat kanunlarındaki düzenlemeyle iki bakanlık Aile, Çalışma, Sosyal Hizmetler Bakanlığı adı altında bir araya getirilmiştir. Kalkınma Bakanlığı Cumhurbaşkanlığının bağlı kuruluşu olan Strateji ve Bütçe Başkanlığına katılmıştır. Kamuda çalışanların verileri ile ilgili önemli bir kaynak olan Devlet Personel Dairesi Başkanlığı, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nda bir genel müdürlük haline getirilmiştir.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın (AÇSHB)¹¹¹ Toplumsal Cinsiyet Duyarlılığı

Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı iken göreve başlığında kadın terimi çıkartılıp kapsamı genişletilen Bakanlık, bugün Aile ve Toplum Hizmetleri, Çocuk Hizmetleri, Kadının

¹⁰⁵ Strateji Daire Başkanlığı (2021). 2020 Yılı Faaliyet Raporu, s. 26. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/73621/2020-faaliyet-raporu.pdf>

¹⁰⁶ <https://www.ombudsman.gov.tr/KamuDenetçileri>

¹⁰⁷ <https://dinhizmetleri.diyanet.gov.tr/>

¹⁰⁸ <https://www.tihet.gov.tr/kategori/kurul-uyeleri/>

¹⁰⁹ <https://www.tubitak.gov.tr/tr/kurumsal/hakimizda/icerik-yonetim-kurulu>

¹¹⁰ 9 Temmuz 2018 Tarihli ve 30473 Sayılı Resmi Gazete'de 703 Sayılı "Anayasada Yapılan Değişikliklere Uyum Sağlanması Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname <https://www.olaganustuhul.com/ohal/dosya/uploads/2018/07/KHK703-20180709M3-1.pdf>

¹¹¹ Rapor yazılırken Bakanlık 21 Nisan 2021 tarihli ve 73 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı adında iki ayrı bakanlığa bölündü.

Statüsü, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri, Şehit Yakınları ve Gaziler, Sosyal Yardımlar, Çalışma, İş Sağlığı ve Güvenliği, Uluslararası İşgücü alanlarındaki genel müdürlüklerinden oluşmaktadır. Bu geniş kapsamlı görev tanımı kadın haklarının korunması, kadın erkek eşitliğinin gerçekleştirilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması görevlerinin hem öncelikler hem kaynak kullanımı açısından marjinalleşmesine yol açmıştır.

Kurumun vizyon ve misyonu: Kadının aile içinde kaybolması

Ulusal Eylem Planının sorumlu uygulayıcı kurum olarak AÇSHB'nin misyon ve vizyonunda kadın haklarının korunması, kadın erkek eşitliğinin gerçekleştirilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması hedeflerine hiç yer verilmemiş, sadece **“aileyi güçlendirme ve toplumsal değerlerin korunması”** vurgusu öne çıkmıştır.¹¹²

Bakanlığın misyonu: “Toplumsal değerler çerçevesinde bireyi ve aileyi güçlendiren sosyal hizmetler sunmak; sosyo-ekonomik kalkınmaya katkı sağlama hedefiyle istihdamı artıran, çalışma hayatını düzenleyen, denetleyen tedbirler almak ve sosyal güvenlik sisteminin etkinliğini sürdürmek.”

Bakanlığın vizyonu: “Ailenin güçlü, bireyin mutlu olduğu, çalışan ve üreten müreffeh bir Türkiye” olarak belirlenmiştir.

AÇSHB Strateji, Amaç ve Hedefleri

AÇSHB'nin temel belgeleri olan Faaliyet Raporu, Strateji Planı ve Performans Göstergelerine kadın haklarının korunması, kadın erkek eşitliğinin gerçekleştirilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması açısından bakılır:

AÇSHB 2019-2023 Stratejik Planında Yer Alan Amaç ve Hedefler

Bakanlığın Strateji Planı'nda tanımlanmış 6 temel amaç ve bu amaçlara ilişkin 27 alt hedef vardır.¹¹³ Bu 6 temel amaç içinde kadın haklarının korunması ile ilgili tanımlanmış temel bir amaç yer almamaktadır:

A 1: Bireyin, ailenin ve toplumsal yapının korunması ve güçlendirilmesi,

A 2: Koruyucu ve önleyici hizmetlerin niteliğinin geliştirilmesi, niceliğinin artırılması ve fırsat eşitliğinin sağlanması,

A 3: Barınma, bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinin güçlendirilmesi,

A 4: İş gücü piyasasının etkinleştirilmesi,

A 5: Sağlıklı, güvenli ve güvenceli bir çalışma ortamının oluşturulması,

A 6: Kurumsal kapasite ve hizmet kalitesinin artırılması.

<https://www.kamuajans.com/guncel/cumhurbaskanligi-kararnamesi-kararname-numarasi-73-h559790.html> Rapor metni, yazıldığı tarihte geçerli olan belgeleri dikkate alarak yazıldı.

¹¹² AÇHS (2019). “Miyon-ve-Vizyonumuz”, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2019-2023 Stratejik Planı. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (<http://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1043>)

¹¹³ Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2019-2023 Stratejik Planı.

http://www.sp.gov.tr/upload/xSPStratejikPlan/files/HIP8i+ACSHB_2019-2023_Stratejik_Plan.pdf

Temel amaçların gerçekleştirilmesine yönelik alt hedeflerin tanımlarına bakarsak 27 alt hedef içinde sadece 3 tanesi kadınların korunması ile ilgilidir:

Hedef 1.4: Kadına yönelik ayrımcılıkla mücadele etmek ve kadının toplumdaki konumunu güçlendirmek,

Hedef 2.4: Kadına yönelik şiddetle mücadelede önleyici ve koruyucu hizmetler sunmak,

Hedef 3.1: Kadınlara, çocuklara, engellilere ve yaşlılara yönelik özellikli barınma ve bakım hizmetlerini geliştirmek ve yaygınlaştırmak.

AÇSHB Temel Performans Göstergeleri

Bakanlığın Performans Programı’nda yer alan 14 temel gösterge içinde kadın ve kız çocuklarıyla ilgili sadece 3 temel gösterge¹¹⁴ vardır:

Temel göstergelerin başlangıç değeri 2018 ve bu değerin 2023 yılında alacağı değerler şöyledir:

PG 1.4.2. Kadının güçlendirilmesine yönelik uygulanan proje/program/faaliyet sayısı 0’dan 40’a yükseltilecek.

PG 1.5.1. Şartlı Eğitim Yardımından faydalanan kız çocuklarının okula devam oranı %91’den %96’ya yükseltilecek.

PG 4.3.1. Kadın iş gücüne katılım oranı (15+ yaş) %34,2’den %38,5’e yükseltilecek (s.21).

AÇSHB Performans Bütçesinde Yer Alan “Kadının Güçlenmesi” Programı’nın Özellikleri

AÇSHB 2020 yıllık bütçesinde yer alan 29 temel program içinde sadece “Kadının Güçlenmesi” Programı’nın ilgili iki alt programı vardır:

- Kadına Yönelik Ayrımcılık ve Şiddetle Mücadele Edilmesi,
- Kadının Toplumsal Statüsünün Geliştirilmesi ve Fırsat Eşitliğinin Sağlanması.

Bu Programların **Performans Göstergeleri** şunlardır:

Alt Program: Kadına Yönelik Ayrımcılık ve Şiddetle Mücadele Edilmesi Performans Göstergeleri

Alt Programın Kapsamı: Kadınlara yönelik şiddet ve erken yaşta zorla evliliklerin önlenmesi amacıyla, uygulanan koruyucu ve önleyici hizmetlerin nicelik ve niteliğinin artırılarak, şiddet mağdurunun güçlenmesinin sağlanmasıdır.

Performans Göstergeleri

¹¹⁴ Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2021). 2021 Performans Programı. <https://ailevecalisma.gov.tr/media/72684/acshb-2021-yili-performans-programi.pdf>

Performans Göstergesi	Ölçü Birimi	2018	2019 Planlanan	2019 YS Gerç. Tahmini	2020 Hedef	2021 Tahmin	2022 Tahmin
Kadın konukevi sayısı	Sayı	144	145	145	150	155	160
Kadın konukevlerinde kalan kadın sayısı	Sayı	40.329	43.038	43.038	43.532	44.032	44.532
Kadın konukevlerinde kalan çocuk sayısı	Sayı	29.110	30.185	30.185	31.272	32.353	33.434
Kadına yönelik ayrımcılık ve şiddetle mücadele kapsamında farkındalık etkinliklerine katılan kişi sayısı	Sayı	35.000	50.000	50.000	65.000	80.000	95.000
Şiddet önleme ve izleme merkezi sayısı	Sayı	79	81	81	81	81	81

Alt Program: Kadının Toplumsal Statüsünün Geliştirilmesi ve Fırsat Eşitliğinin Sağlanması Performans Göstergeleri

Alt Programın Kapsamı: Kadınların toplumsal hayatın tüm alanlarında hak, fırsat ve imkânlardan eşit biçimde yararlanmalarını ve güçlenmelerini sağlamak için eğitimin tüm kademelerine tam erişim ve etkin katılımın sağlanması, sağlık bilincinin artırılması, çalışma hayatında değişen işgücü piyasası dinamikleri doğrultusunda ekonomik hayatta söz sahibi olmaları, karar alma mekanizmalarında yerel ve ulusal düzeyde temsilin artırılması ve karar süreçlerine etkin katılımları konularında çalışmalar yürütülmesidir.

Performans Göstergesi	Ölçü Birimi	2018	2019 Planlanan	2019 YS Gerç. Tahmini	2020 Hedef	2021 Tahmin	2022 Tahmin
İşbaşı eğitim programlarından yararlanan kadın sayısı	Sayı	125.011	131.250	150.000	137.500	143.750	156.250
Kadının güçlendirilmesine yönelik uygulanan proje ve program sayısı	Sayı	7	10	10	25	30	35
Kadının güçlenmesine yönelik farkındalık etkinliklerine katılan kişi sayısı	Sayı	352.000	450.000	450.000	575.000	700.000	825.000
Mesleki eğitim programlarından yararlanan kadın sayısı	Sayı	55.656	68.250	60.000	71.500	74.750	78.000

Kadının Güçlenmesi Programının Bütçe Ödeneklerinin İzlenmesi

2020 Toplam Tahmini Bütçe ödenekleri içinde kadın ve aile ile ilgili ödeneklerin tutarları ve toplam bütçeye oranları¹¹⁵ şöyledir:

	AÇSHB 2020 Bütçesi	Ödeneğin bütçe içinde oranı %
Toplam bütçe	136.690.300.000	100
Ailenin güçlendirilmesi	1.325.878.000	0.96
Kadının Güçlenmesi	358.559.000	0.26
<i>Ayrımcılık ve Şiddetle Mücadele</i>	342.453.000	0.025
<i>Fırsat Eşitliğinin Sağlanması</i>	16.106.000	0.0011

AÇSHB Stratejik Planı ve Bütçesinin Değerlendirilmesi

- AÇSHB’nin vizyon ve misyon tanımında kadın haklarının korunması, toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçekleştirilmesi normlarına yer verilmemiştir. Bakanlığın tanımladığı “bireyi ve aileyi güçlendirmek” misyonu yerine getirilirken cinsler arasında eşitlik ve toplumsal cinsiyet eşitliği normlarına uyumlu davranacağına dair bir taahhüt yoktur. Bakanlık yürütmekle sorumlu olduğu eylem planlarına başlık olarak “kadınların güçlenmesi” normuna yer vermiş ama bu normun daha önceki belgelerde olduğu gibi, kadın haklarının korunması, kamu hizmetinin cinsiyet eşitliğine göre yürütülmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin gereklerine uyum sağlanması çerçevesinde yorumlanacağına dair bir ifadeye yer vermemiştir. Bu nedenle “kadınların güçlenmesi” normunun benimsenmesinin diğer normları dikkate almadan yorumlanacağı anlamına gelmektedir.¹¹⁶ Bu durum Türkiye’nin uluslararası ve ulusal belgelerinde benimsediği temel eşitlik normlarına uyumda önemli bir strateji değişikliği yaptığının göstergesidir.
- AÇSHB toplam bütçesinin %0.97’si “Ailenin Korunması” programına ve %0.26’sı ise “Kadının Güçlenmesi” Programına harcanmaktadır. Bu durum artık Bakanlığın adından “kadın” çıkartıldığından bu yana, sadece kadınların güçlendirilmesi değil, “aile”nin güçlendirilmesi hedefinin de de bakanlığın faaliyetleri içinde marjinal hale geldiğini göstermektedir.
- Yukarıda yer verdiğimiz bütçe özet tablosundan görüleceği üzere **kadın ve ailenin korunmasına ayrılan bütçe Bakanlığın toplam bütçesinin %1.2’sidir. Kadınların güçlenmesine ayrılan ödenek %0.26, kadınların şiddetten korunması için ayrılan ödenek tutarı % 0.0025, yani onbinde 25’tir.** Bu tutar Bakanlık bütçesinin artık kadın haklarını korumakla ilgili yürüteceği hizmetlerin yaşayacağı sınırlılığı açıkça göstermektedir.
- Kadına yönelik şiddetle mücadelede temel bir hizmet birimi olan kadın konukevlerindeki kapasite artış hedefleri çok sınırlıdır.

¹¹⁵ Ödeneklerin detaylarına ilişkin tablolar için bkz.. EK-3.

¹¹⁶ AÇHS (2019). Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2019-2023 Stratejik Planı. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1043>)

- Temel faaliyetin “bilinç yükseltme”, “farkındalık eğitimi” benzeri faaliyetler olarak tanımlanması izleme açısından sorun yaratmaktadır. Çünkü bu tür faaliyetler etki analizi yapılmadan etkinliği ölçülemeyecek ve performans açısından değerlendirilmesi zor faaliyetlerdir. Etkin bir izleme ve performans değerlendirmesi yapılabilmesi için bu faaliyetlerin niteliklerini de tanımlayan göstergeler saptamak gereklidir. Örneğin “Çalışmayı kim, hangi kriterlere göre, hangi hedef kitleye yönelik yapmaktadır? Çalışma etkinliğini ölçmek için izleme yapılmakta mıdır?” Eğer bu tür performans göstergeleri saptanmamışsa bu tür bilgileri içermeyen “farkındalık eğitimi” sorun çözücü olmaktan çoğu zaman uzak kalmaktadır.
- AÇSHB’nin yürüttüğü kamu hizmeti içinde kadın haklarının korunması gereği ailenin korunması politikası gölgesinde ve sınırlılıkları içinde kalmış ve gerekli düzeyde etkin bir politika olma özelliğini yitirmiştir. Bu durumun zaten Bakanlığın isminden “kadın” teriminin çıkarılmasının doğal ve istenen sonucu olduğu söylenebilir.
- Bakanlığın yürüttüğü kamu hizmeti içinde kadın haklarını korumanın kaybolması yanı sıra cinsiyet eşitliği, kadın erkek eşitliği, toplumsal cinsiyet eşitliği kavramları da geçmemekte, sadece kadın erkek fırsat eşitliği terimi zaman zaman, sınırlı konularla ilgili olarak yer almaktadır.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM)

8 Haziran 2011 tarihli *Resmî Gazete*’de yayımlanan 633 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile AÇSHB’nin ana hizmet birimlerinden biri olarak yeniden yapılandırılmıştır.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü-ŞÖNİM-Kadın Konukevleri-İlk Kabul Birimleri

Kadın konukevleri ile 6284 sayılı Kanun kapsamında kurulan Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM) Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde yer almaktadır.¹¹⁷

ŞÖNİM’ler şiddetin önlenmesi ile koruyucu ve önleyici tedbirlerin etkin bir biçimde uygulanmasına yönelik güçlendirici ve destekleyici danışmanlık, rehberlik, yönlendirme ve izleme hizmetlerinin verildiği ve çalışmaların yedi gün yirmi dört saat esasına göre yürütüldüğü merkezlerdir.

İlk Kabul Birimleri Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüklerine ya da ŞÖNİM'lere başvuran ve barınma ihtiyacı bulunan şiddet mağduru kadınların ilk gözlemlerinin yapıldığı, psikososyal ve ekonomik durumlarının incelendiği ve geçici kabullerinin yapılarak iki haftaya kadar kalabildiği birimlerdir.

Kadın Konukevleri fiziksel, duygusal, cinsel, ekonomik ve sözlü istismara veya şiddete maruz kalan kadınların şiddetten korunması, psikososyal ve ekonomik sorunlarının çözülmesi, güçlendirilmesi, bu dönemde varsa çocukları ile birlikte barınma ve diğer ihtiyaçlarının karşılanması amaçlanmaktadır. ASPB’ye bağlı kadın konukevlerinde psikososyal destek hizmetlerinin yanı sıra hukuki destek hizmetleri için Barolarla, iş ve meslek desteği için gerek Milli Eğitim Müdürlüklerine bağlı Halk Eğitim Merkezleri ile gerekse Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlükleri ile işbirliği yapılmaktadır.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı İl Müdürlükleri ve Sosyal Hizmet Merkezleri ŞÖNİM’lerin bulunmadığı yerlerde şiddete uğrayanlara yönelik danışmanlık, rehberlik ve sosyal destek hizmetleri sunmaktadır.

¹¹⁷ Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2016). Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı 2016-2020, Ankara, s. 35.
<https://www.ailevecalisma.gov.tr/uploads/ksgm/uploads/pages/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-planı/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-planı-2016-2020-icin-tiklayiniz.pdf>

ALO 183 Sosyal Destek Hattı AÇSHB bünyesinde aile, kadın, çocuk, engelli, yaşlı, şehit yakınları ile gaziler ve gazi yakınlarına yönelik hizmetler sunan bir telefon hattıdır. "Alo 183 Sosyal Destek Hattı" şiddete uğrayan ya da uğrama riski taşıyan, destek ve yardıma ihtiyacı olan kadın ve çocuklar için psikolojik, hukuki ve ekonomik danışma hattı olarak çalışmaktadır. Bu hat, 7 gün 24 saat hizmet vermektedir ve ücretsizdir.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ilk kurulduğu andan itibaren sivil örgütlerle, ilgili uzmanlarla çalıştığı için kamu kurumları içinde en deneyimli, birikime sahip ve duyarlı politikaları uygulama becerisi olan bir kurum olarak önemli ve merkezi öneme sahip bir kurumdur.

İŞKUR

İŞKUR'un 2019-2023 Stratejik Planı'nda¹¹⁸ Temel Politika ve Öncelikleri arasında kadınların çalışma hayatına girişini kolaylaştıracak ve kadın istihdamını artıracak düzenlemeler kapsamında ihtiyaca göre belirlenmiş mesleki eğitim programlarının hayata geçirileceği belirtilmektedir.

On Birinci Kalkınma Planı'nda ve Yeni Ekonomi Programı'nda (YEP) İŞKUR'un Sorumlu Olduğu Tedbirler'e gönderme yapılarak "İşgücü piyasasında kadın istihdamını artıracak şekilde kadınların özellikle kodlama, yazılım gibi teknoloji üretimi alanlarında mesleki eğitim ve beceri gelişimi fırsatları güçlendirilecektir" taahhüdünde bulunmaktadır.

Ayrıca Program'da izleme kapsamında eğitim açısından iki performans göstergesi konulmuştur:

- PG 3.1.2. Yıllık işbaşı eğitim programlarından yararlanan kadın sayısı (Kümülatif)
- PG 3.2.2. Yıllık mesleki eğitim kurslarından yararlanan kadın sayısı

İstihdamda özel politika gerektiren grupların istihdamının artırılması kapsamında İŞKUR ve KSGM'nin 2018'de "Çalışan Anneler" projesi ile AÇSHB'ye bağlı ev içi şiddetle mücadele birimlerden sosyal ve mali destek alan çocuklu kadınların mesleki beceri ve iş deneyimi kazanması için işbirliği yapılmıştır.

İŞKUR'un Performans göstergeleri şunlardır:

- Özel sektörde işe yerleştirilenlerin içindeki kadın oranı,
- İş ve meslek danışmanlığı hizmeti verilen kadın sayısı,
- Yıllık mesleki eğitim kurslarından yararlanan kadın sayısı.

İçişleri Bakanlığı

İçişleri Bakanlığı kadına yönelik şiddetle mücadelede aktif görev verilmiş kurumlardan biridir. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Koordinasyon Planı'nda (2020-2021) kadına yönelik şiddetle mücadeleyi ana akımlaştırma çerçevesinde görev verilen İçişleri Bakanlığı mevzuat ve uygulamasının kendisine verilen görevi yerine getirebilecek kurumsal düzenlemesi ve TCE normlarına uyumlu faaliyet gösterme koşullarının olup olmadığı izlenmesi gereken önemli bir konudur.

¹¹⁸ İŞKUR (2019). Stratejik Plan (2019-2023). Türkiye İş Kurumu. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1046>)

İçişleri Bakanlığının görev ve yetkilerini düzenleyen mevzuat içinde TCE normlarına uyumunu zorunlu kılacak bir düzenleme yoktur.¹¹⁹

Bakanlığın çalışma hedef ve politikalarını gösteren İçişleri Bakanlığı 2019-2023 Stratejik Planı içinde kadınlara yönelik şiddet ifadesine yer verilmediği gibi şiddet ile mücadele hatta kadın kelimeleri hiç kullanılmamıştır.

6284 sayılı Kanun kapsamında şiddete uğrayan kadına ve beraberindeki çocuklara uygun bir barınma yeri, geçici maddi yardım, psikolojik, meslekî, hukukî ve sosyal destek, şiddete uğrayan kadının can güvenliği tehlikesinin bulunması durumunda geçici olarak koruma altına alınması ve kreş imkânı sağlanması için tedbir kararları mülki amirler tarafından verilebilmektedir. Şiddet mağdurları bulundukları yerdeki valilik ve kaymakamlıklara başvurarak koruyucu tedbir kararlarının alınması talebinde bulunabilmektedir.

Aile İçi ve Kadına Karşı Şiddetle Mücadele Büro Amirlikleri

İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Daire Başkanlığı bünyesinde yer alan, aile içi ve kadına karşı şiddetle ilgili suçlarla ilgilenen birim, Aile İçi ve Kadına Karşı Şiddetle Mücadele Şubesi'dir. Kasım 2015 tarihi itibarıyla, 81 ilin İl Emniyet Müdürlüğünde de "Aile İçi ve Kadına Karşı Şiddetle Mücadele Büro Amirlikleri" kurulmuştur.¹²⁰

Jandarma bünyesinde Aile İçi Şiddetle Mücadele ve Çocuk Şube Müdürlüğü görev alanı kapsamında mevcut hizmetlerin koordinasyonu ve ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmakla görevlidir.

Kolluk Kuvvetleri

Polis ya da Jandarma şiddete maruz kalan kadınların ilk başvurdıkları kurumlar arasında yer almaktadır. Bunun yanı sıra, 6284 sayılı Kanun kapsamında kolluk kuvvetlerinin tedbir kararı alabilme, karar alınmasını talep edebilme, kararların yerine getirilmesini sağlama gibi çok geniş ve önemli görevleri bulunmaktadır.

Emniyet Genel Müdürlüğü

Merkezde Emniyet Genel Müdürlüğü, Asayiş Daire Başkanlığına bağlı Aile İçi Şiddetle Mücadele Şube Müdürlüğü, ülke çapında aile içi şiddetle mücadelede mevcut hizmetlerin iyileştirilmesinden, ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliğinden, şiddete maruz kalan kişiler için tedbirlerin gerçekleştirilmesi ile ilgili güvenlik hizmetlerinin koordinasyonundan sorumludur. Yerelde ise il ve ilçe merkezlerinde polis merkezleri mevcuttur.

Aile içi ve kadına karşı şiddet olaylarına ilişkin polis tarafından yürütülen hizmetleri geliştirmek ve kurumlar arası koordinasyonu sağlamak amacıyla 11 Kasım 2015 tarihinde 81 İl Emniyet Müdürlüğü Asayiş Şube Müdürlüğü bünyesinde "Aile İçi ve Kadına Karşı Şiddetle Mücadele Büro Amirliği" kurulmuştur.

Ayrıca şiddete uğrayan kadınlar veya şiddete ya da şiddet uygulanma tehlikesine tanık olan kişiler 7 gün 24 saat ücretsiz olarak Alo 155 Polis İmdat hattını arayabilmektedir.

¹¹⁹ <https://www.icisleri.gov.tr/>

¹²⁰ Küçükler A., & Öz Yıldız, S., (2016). Aile İçi Kadına Karşı Şiddetle Mücadele, Ankara: Polis Akademisi Yayını. s. 53. <http://www.pa.edu.tr/Upload/editor/files/aile-ici-ve-kadina-karsi-siddetle-mucadele.pdf> (Erişim Tarihi: 3.11.2020).

Jandarma Genel Komutanlığı

Merkezde Jandarma Genel Komutanlığı Aile İçi Şiddetle Mücadele ve Çocuk Şube Müdürlüğü, görev alanı kapsamında mevcut hizmetlerin koordinasyonu ve ilgili kurum ve kuruluşlar ile işbirliğinden sorumludur.

Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü

2017’deki Anayasa değişikliği sonrası Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’ne geçişle birlikte söz konusu olan idari/kurumsal değişiklikler arasında 2018 yılında Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü’nün **Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü** olarak, İçişleri Bakanlığı uhdesinden çıkarılarak **Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na bağlanması** yer almaktadır.¹²¹

İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, yerel yönetimlerin faaliyetlerini izlemek, yatırım ve hizmetlerinin temel plan ve programlara uygun şekilde yapılmasını sağlamakla görevliydi. Yeni düzenleme ile bu görevin Çevre ve Şehircilik Bakanlığına bağlı Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü tarafından nasıl yapılacağının izlenmesi önemli bir izleme gündemidir. Çünkü kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamında yerel yönetimler, etkin hizmet sunumunun sağlanması bakımından önemli bir konumda yer almaktadır. Mevcut mevzuata göre büyükşehir belediyeleri ve nüfusu 100 binin üzerindeki belediyelere kadın konukevi açmak yükümlülüğü getirilmiştir.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM)¹²²

2013 yılında kurulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, göç alanına ilişkin politika ve stratejileri belirlemek ve uygulamak, yabancıların Türkiye’ye giriş ve Türkiye’de kalışları, Türkiye’den çıkışları ve sınır dışı edilmeleri, uluslararası koruma, geçici koruma ve insan ticareti mağdurlarının korunmasıyla ilgili iş ve işlemleri yürütme görevlerini gerçekleştirmektedir. GİGM’nin kadın sığınmacı ve mültecilerle ilgili sorunların çözümünde cinsiyet eşitliğini nasıl dikkate alacağı önemli bir konudur.

İçişleri Bakanlığı Kadın Destek Projesi (KADES)

KADES veya Kadın Acil Destek İhbar Sistemi uygulaması İçişleri Bakanlığı tarafından acil duruma müdahale etmek için kadına yönelik şiddeti önlemek amacıyla geliştirilmiştir. Uygulamayla eşinden veya bir başkasından şiddet gören ya da şiddete maruz kalma ihtimali olan kadınların, akıllı telefonları üzerinden yapacakları ihbarlarla hızlı bir şekilde sisteme ulaşabilmeleri sağlanmak istenmiştir.¹²³

İçişleri Bakanlığı Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Genelgesi¹²⁴

İçişleri Bakanlığı kendi görev tanımı içinde kadın haklarının korunması, kadın-erkek eşitliğinin sağlanması, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ile ilgili bir görev tanımı ve ilgili normlara yer vermemiş olmakla birlikte Ocak 2020’de kadına yönelik şiddetin önlenmesi ile ilgili bir genelge yayınlamıştır. Tüm illerin valiliklerine gönderilen **İçişleri Bakanlığı Genelgesi**’nin genel esasları şöyledir:

¹²¹ Anayasa değişikliği gereği yasa değişikliği ile değil Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile gerçekleşen bu düzenleme çerçevesinde Genel Müdürlük, 10.07.2018 tarih ve 30474 sayılı *Resmî Gazete*’de yayımlanan 1 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı bünyesinde kurulmuştur. Görev ve yetkileri için bkz.

¹²² <https://yeryonetimler.csb.gov.tr/kurulus-ve-gorevler-i-91361>

¹²³ <https://www.goc.gov.tr/>

¹²⁴ Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı, Kadın Destek Uygulaması, <https://www.icisleri.gov.tr/kadin-destek-uygulamasi-kades>, (Erişim Tarihi: 15.09.2020).

¹²⁴ <https://www.icisleri.gov.tr/81-ile-kadina-yonelik-siddetle-mucadele-genelgesi>

- *Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın personeline aile içi ve kadına yönelik şiddetin önlenmesi, bu kapsamdaki yasal mevzuatın etkin uygulanması konusunda 2020-2021 tarihlerinde hizmet içi eğitimlerin verilmesi,*
- *Koordinasyon Planı, 6284 sayılı Kanun ve Uygulama Yönetmeliği, ŞÖNİM, KYŞ ile Mücadele İl Koordinasyon, İzleme, Değerlendirme Komisyonlarının toplantılarının düzenli olarak yapılması,*
- *Tüm paydaşları ve bizzat valilerinin bu toplantılara katılımının sağlanması,*
- *Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının bu alandaki çalışmalarını artırılmasının desteklenmesi,*
- *Aile İçi ve Kadına Karşı Şiddet Olayları Kayıt Formunun iyileştirilmesine yönelik çalışmalar yürütülmesi,*
- *KADES uygulamasının yaygınlaştırılması,*
- *UYAP/POLNET/JABS/ŞÖNİM ortak portalının ivedi olarak tamamlanması, hizmet sunumunda yaşanan sorunların çözümüne ilişkin çalışmaların yürütülmesi.*

Genelgede, devletin özen gösterme yükümlülüğü ile şiddetsizlik normları yer almıştır. Eşitlik normu ise kadın erkek eşitliği olarak ifade edilmiştir

Adalet Bakanlığı

Adalet Bakanlığı ulusal eylem planlarında kadına yönelik şiddetle mücadelede aktif görev verilmiş bakanlıklardan biridir. Bu görevi yaparken uyacağı ilkeler, hedefler ve stratejilerin kadın haklarının korunması, kadın erkek eşitliğinin sağlanması ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçekleştirilmesi açısından izlenmesi önemlidir.

Adalet Bakanlığının temel politika uygulama hedef ve stratejilerini belirleyen belgelere bakarak bu konuda durumu görmeye çalışalım. Bu belgeler¹²⁵ şunlardır:

- Yargı Reformu Stratejisi 2019
- Yargı Reformu Eylem Planı
- Adalet Bakanlığı 2019-2023 Stratejik Planı

Bu belgeler hazırlanırken dikkate alındığı belirtilen, yargı etiğine ilişkin **Bangalore Yargı Etiği İlkeleri** ve **Budapeşte İlkeleri**'ne atıfla hazırlanan belgelerde Bakanlığın stratejik yaklaşımı şu başlıkları içermektedir:

- *Mağdur hakları mevzuatının geliştirilmesi,*
- *Adli görüşme odalarının yaygınlaştırılması,*
- *Adli yardıma başvuru prosedürünün basitleştirilmesi,*
- *Adliyelerde ön büroların oluşturulması,*
- *Yeni bir İnsan Hakları Eylem Planının hazırlanması,*
- *Suçta sürüklenen çocukların davalarının öncelikli görülmesinin sağlanması veya şiddet içermeyen bazı suçlardan hükümlü olan yaşlı, kadın ve çocukların cezalarının elektronik izleme merkezi aracılığıyla evde infazının sağlanması.*

¹²⁵ Bu konudaki belgeler için bkz.: <https://yargireformu.adalet.gov.tr>

Planda toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya ve dezavantajlı grupların adalete erişimini kolaylaştırmaya ilişkin yer alan hususlardan başlıcaları¹²⁶ ise şunlardır:

- *Hâkim, savcı ve personel alımında kadın-erkek eşitliği ilkesinin gözetilmesine devam edilmesi*
- *Ceza infaz yöntemlerine yönelik politikalarda şiddet içermeyen bazı suçlardan hükümlü olan yaşlı, kadın ve çocukların cezalarının elektronik izleme merkezi aracılığıyla evde infazının sağlanması*

Adalet Bakanlığı bünyesinde şiddete uğrayan kadınların başvurabileceği birimler şunlardır:

- Aile İçi Şiddet Suçları Soruşturma Bürosu
- Ayrımcılık ve Cinsel Dokunulmazlığa Karşı İşlenen Suçlar Soruşturma Bürosu
- Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü

Aile İçi Şiddet Suçları Soruşturma Bürosu

27 Haziran 2011 tarihinde Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı bünyesinde Aile İçi Şiddet Suçları Soruşturma Bürosu kurulmuş, Adalet Bakanlığının 2019 tarihli Genelgesiyle de bu büroların yaygınlaştırılacağı ve bu bürolarda uzman savcılarının görev yapacağı belirtilmiştir.¹²⁷ Bu büroların görevleri yönergelerle düzenlenmektedir. Örneğin Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı Genel Çalışma Esas ve Usulleri Hakkında Yönerge'ye göre büronun başlıca görevi 3.2.1. maddesinde şu şekilde¹²⁸ belirtilmektedir:

Bu büro tarafından;

- *Aynı veya ayrı çatı altında yaşayan eş ve çocukların,*
- *Aynı çatı altında yaşayan ve birlikte oturma iradesi ile hareket eden (kan ve sıhri hısımlar) diğer aile bireylerinin,*
- *Aynı evi karı-koca ilişkisi ile paylaşanların,*
- *Evlilik birliği ya da beraberliği herhangi bir sebeple sona ermiş kişilerin,*
- *Birbirlerine yönelik şiddet içeren eylemlerine ilişkin soruşturmalar yürütülür ve sonuçlandırılır.*

Bu bürolar yakın ilişkide bulunanlar arası şiddet eylemlerini soruşturmak bakımından önemlidir. Ayrıca 6284 sayılı Kanun gereğince şiddete maruz kalanlar, karakol, aile mahkemeleri yanında Cumhuriyet Savcısına da başvurabilmektedir. Bu anlamda konuya özgü savcılıkların kurulması, kolluktaki bürolar gibi şiddete uğrayanların konunun uzmanı tarafından ayrıntılı dinlenmelerinin sağlanması, ihtiyaçların saptanması ve bunlara göre tedbir kararları alınması bakımından önem taşımaktadır.

Ayrımcılık ve Cinsel Dokunulmazlığa Karşı İşlenen Suçlar Soruşturma Bürosu

Savcılıklar düzeyinde kurulan bu büroların görevleri yönergelerle belirlenmektedir. Örneğin bu büronun görevi Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı Genel Çalışma Esas ve Usulleri Hakkında

¹²⁶ Bu konudaki bilgiler için Bkz.: Adalet Bakanlığı(2019) Adalet Bakanlığı 2019-2023 Stratejik Planı

[https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/27102020154519Stratejik%20Plan%20\(2019-2023\)%202023.10.2020.pdf](https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/27102020154519Stratejik%20Plan%20(2019-2023)%202023.10.2020.pdf).

¹²⁷ Bkz. <http://esitlikadaletkadın.org/adalet-bakanligindan-kadina-siddetle-mucadele-icin-genelge/>

¹²⁸ Yönerge için bkz. <https://rayp.adalet.gov.tr/resimler/54/dosya/yonerge26-06-20209-45-am.pdf>

Yönerge’nin 3.2.4. maddesinde düzenlenmiştir. Bunlar arasında insanlığa karşı suçlardan başlayıp, çocukların cinsel istismarına kadar cinsel şiddetle ilgili suçlar yer almaktadır.¹²⁹ Ayrımcılık ve cinsel şiddet konularında uzman savcılıkların kurulması adalete erişim bakımından konunun uzmanlar tarafından ele alınmasını sağlaması dolayısıyla son derece önemlidir.

Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü

Adalet Bakanlığı Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Başkanlığınca adli süreçte mağdurlara ve özellikle kırılgan gruplara yönelik onarıcı adalet ve sosyal hukuk devleti ilkeleri çerçevesinde etkin, sürdürülebilir ve ulaşılabilir bir mağdur destek sistemi kurulması amacıyla iller düzeyinde müdürlükler kurulmaya başlanmıştır. Bu müdürlüklerle “*suç mağdurlarının tamamına yönelik etkin bir bilgilendirme ve yönlendirme sistemi kurulması, hali hazırda çocuk ve aile mahkemelerinde görev yapan uzmanlar aracılığıyla sağlanan psiko-sosyal destek faaliyetlerinin Cumhuriyet başsavcılıkları, ceza mahkemeleri ve hukuk mahkemelerini de kapsayacak şekilde genişletilmesi, hizmet sunumuna ilişkin standartların geliştirilerek, vaka yönetiminin uygulandığı, adli görüşme odalarının kullanıldığı etkin bir sistemin kurulması hedeflenmiştir. Müdürlükler bünyesinde, Bilgilendirme ve Yönlendirme Bürosu, Kırılgan Grup Destek Bürosu, Ceza Yargılaması Destek Bürosu ve Hukuk Yargılaması Destek Bürosu yer almaktadır*”.¹³⁰ Bu şekilde sadece adli sisteme dahil olmuş olan suç mağdurlarına yönelik değil, bütün vatandaşlara adli süreçle ilgili bilgilendirme yapılması hedeflenmektedir. Kırılgan gruplar olarak da çocuklar, cinsel suçlara maruz kalanlar, aile içi şiddet mağdurları, kadınlar, engelliler ve yaşlılar sayılarak, bu kişilere yönelik adli destek planıyla gerekli desteklerin verileceği belirtilmektedir. Müdürlüklerin sunacağı hizmetler şu şekilde belirtilmektedir:

Müdürlüklerin kurulması ile;

- *Suç mağdurlarının tamamına yönelik adalete erişim kapsamında etkin bir bilgilendirme ve yönlendirme sistemi kurulmuştur.*
- *Halen çocuk ve aile mahkemelerinde bulunan uzmanlar aracılığıyla sağlanan psiko-sosyal destek çalışmaları tüm mahkemeleri ve Cumhuriyet başsavcılığını kapsayacak şekilde verilmektedir.*
- *Çocuk ve boşanma sürecine has kurgulanan mevcut sistem tüm kırılgan grup mensuplarını kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Adli süreçte; cinsel suç, aile içi şiddet, terör, göçmen kaçakçılığı veya insan ticareti suçu mağdurları ile çocuk, kadın, yaşlı ve engelli mağdurlar özel olarak desteklenmektedir.*
- *Hizmet sunumuna ilişkin standartlar geliştirilerek, vaka yönetiminin uygulandığı, adli görüşme odalarının kullanıldığı etkin bir sistem kurulmuştur. Çocuk ve Aile içi şiddet büroları ile tüm ceza mahkemelerinde uzman desteği sağlanmaktadır.*
- *AÇSHB, ÇİM ve Kolluk mekanizmaları ile birlikte Barolar ve STK’lar ile işbirliği ve eşgüdüm içerisinde çalışılarak, koruma zincirinin adli süreçteki halkası güçlendirilmektedir.*

¹²⁹ Yönerge için bkz. <https://rayp.adalet.gov.tr/resimler/54/dosya/yonerge26-06-20209-45-am.pdf>

¹³⁰ <https://magdur.adalet.gov.tr/adm-nedir-01761>.

Adalet Bakanlığı Mağdur Hakları Daire Başkanlığının hazırladığı raporda kadınların karakollarda yaşadıkları problemlere yer verilmekte, ifade alan polisin erkek olmasının, polisin şikayetleri ciddiye almamasının ve karakol aşamasının yavaş ilerlemesinin başlıca problemleri oluşturduğu saptanmıştır. Mahkeme ortamıyla ilgili bilgisizlik, mahkemede güvenlik sorunlarının olmasının, şiddet uygulayanla aynı ortamda ifade verilmesinin, mahkeme sürecinin yavaş ilerlemesinin başlıca engelleri oluşturduğu belirtilmektedir.

Adalet Bakanlığı Mağdur Hakları Daire Başkanlığının hazırladığı raporda, mağdur kadınlar adli süreçte yer alan avukatların geç atanması, davayla ilgilenmemesi ve kendi imkânlarıyla avukat bulduklarında da avukatlık ücretini karşılamadaki zorluklarını belirtmişlerdir. Aynı araştırma adalete erişimdeki en büyük engelin kadınların maddi zorlukları olduğunu da ortaya koymaktadır. Özellikle mahkeme masrafları, nafaka meblağlarının çok düşük olması, erkeğe verilen para cezasının kadını da etkilemesi başlıca problemleri oluşturmaktadır. Bazı vakalarda erkeğin kendisine verilen para cezasını kadına ödettiği belirtilmektedir. Ayrıca avukata para ödenmese de dosya parası ve vekalet ücretini kadınların ödemek zorunda olduğu ve sığınma evinde kalan kadınlar için bunun büyük bir zorluk olduğu da ifade edilmektedir.

Adli yardıma erişim açısından ceza davaları söz konusu ise müdafisi olmayan kadına müdafî atanabilmekte, ancak hukuk davalarında adli yardım sınırlı kalmaktadır. Cinsiyete Dayalı Şiddetle Mücadelede Yargılama Standartları kılavuzunda bu konuda hak kayıpları yaşandığı belirtilmektedir.¹³¹

Adli Görüşme Odaları

Adli Görüşme Odaları, Adalet Bakanlığı Mağdur Hizmetleri Daire Başkanlığı tarafından 2012-2014 yılları arasında “Çocuklar İçin Adalet Projesi”nin çıktısı olarak ve görüşme yapılacak kişilerin ikincil mağduriyete uğramalarını önlemek amacıyla kurulmuş olup, “Bekleme Odası”, “Görüşme Odası” ve “Gözlem Odası” şeklinde üç odadan oluşan özel alanlar olarak tanımlanmaktadır. 2017 yılından itibaren bu odalar, özel ortamlarda ifade ve beyanlarının alınması gerektiği veya fail ile yüz yüze gelmesinde sakınca bulunduğu değerlendirilen, öncelikli olarak mağdur, tanık ve suça sürüklenen çocukların, cinsel suç ve aile içi şiddet suçu mağdurları ile diğer kırılgan gruba mensup mağdurların ifade ve beyanlarının alınmasında kullanılmasına başlanmıştır. 2017 tarihinde kurulmaya başlanan odaların bütün illere yaygınlaştırılması çalışmalarının devam ettiği belirtilmektedir.¹³²

Sağlık Bakanlığı

Sağlık Bakanlığı Stratejik Planı (2019-2023)¹³³

Stratejik planın temel değerleri evrensellik, hakkaniyet, katılımcılık, iş ahlakı, şeffaflık, hesap verebilirlik, sürdürülebilirlik, kanıta dayalılık, kalite ve verimlilik ve sağlıkta inovasyonu olarak tanımlanmıştır. Ancak planda eşitlik, ayrımcılık yasağı/kesişimsellik, özen gösterme, insan onuruna saygı ve şiddetsizlik normlarına değinilmemiştir.

Stratejik planda misyon ve vizyonun temel değerleri arasında cinsiyete dayalı eşitsizlikleri ortadan kaldırmaya yönelik bir duyarlılık yoktur.

¹³¹ Kadın Dayanışma Vakfı (2018). Cinsiyete Dayalı Şiddetle Mücadelede Yargılama Standartları-Avukatlar İçin Kılavuz. Kapasite Geliştirme Derneği - Kadın Dayanışma Vakfı. *Adli Süreç*, s. 35-36. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/452>)

¹³² Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, <https://magdur.adalet.gov.tr/ago-nedir-01587>. Mağdur görüşme odaları için bkz. <https://magdur.adalet.gov.tr/adli-gorusme-odasi-bulunan-adliyeler-01554>.

¹³³ Sağlık Bakanlığı (2019). 2019-2023 Stratejik Planı. Sağlık Bakanlığı. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1078>)

Bir önceki planda (2013-2017) yer alan, “toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamında sağlık hizmetlerini iyileştirmek” stratejisine ise bu planda yer verilmemiştir.

Stratejik Planda Kadınlarla İlgili Hedefler

Stratejik Planın 2.3.5. Kadın başlığı altındaki 603. maddesinin hedefi “*kadınlara sunulan sağlık hizmetleri iyileştirilip, farkındalık çalışmaları aracılığıyla sağlık bilincinin yükseltilmesi sağlanacaktır*” biçimindedir. Bu maddeyle ilişkili olarak kanser tarama programı ile sağlıkta okur-yazarlığın geliştirilmesi gündeme getirilmiştir.

Performans göstergeleri arasında “*Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Programı’na Yönelik İl Sağlık Müdürlüklerinde Eğitim Almış Sağlık Çalışanları oranı*” belirlenmiştir.

Plan, izleme ve değerlendirme bağlamında ele alındığında performans göstergelerine yer verildiği, ilgili hedef göstergelerin plan dönemi başlangıç değeri ve plan sonunda ve plan süresince yıllara göre ulaşılması hedeflenen değer belirtilmiştir. Ayrıca, izleme ve raporlama sıklığı belirtilmiştir.

Sağlıkla İlgili Ulusal Mekanizma Kurumları

Türkiye Anne, Çocuk ve Ergen Sağlığı Enstitüsü (TAÇESE) de yeni kurulan enstitülerden biridir.¹³⁴ Enstitünün yapılanması ve faaliyetlerine dair yönetmelik 24 Kasım 2017 tarihli *Resmî Gazete*’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

2015 yılında **Toplum Sağlığı Merkezleri (TSM) ve Bağlı Birimler Yönetmeliği** yürürlüğe girmiştir. TSM’ler bünyesinde Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Birimi (AÇSAP) kurulabilmektedir. Sağlık Bakanlığı verilerine göre 2017 yılında AÇSAP sayısı 181dir.¹³⁵

Ayrıca özel politika/hizmet gerektiren gruplara yönelik olarak evde sağlık hizmeti, gezici sağlık hizmeti, mobil sağlık hizmeti, yerinde sağlık hizmeti gibi düzenlemeler giderek daha düzenli olarak uygulanmaya başlamıştır.

Sağlık Bakanlığı TCE Uyumunun Değerlendirilmesi

Bakanlığın Stratejik Planı’nda temel değer olarak, **toplumsal cinsiyet eşitliği normuna yer verilmemiş, belgede de “eşitlik” yerine “hakkaniyet” kavramı tercih edilmiştir.** Bu durum daha önce de belirtildiği gibi son dönemde toplumsal cinsiyet eşitliği kavramının terk edilmesinin bir yansımasıdır. TCE yerine “toplumsal cinsiyet adaleti” veya “hakkaniyet” kavramları daha sıklıkla telaffuz edilir olmuştur. Hakkaniyet kavramı her ne kadar bazı BM kuruluşları tarafından da halen kullanılsa da uluslararası insan hakları sözleşmeleri bağlamında ve ilgili terminolojide yeri yoktur. Uluslararası insan hakları sözleşmelerinde temel alınan norm eşitliktir. Hakkaniyet öznel ve farklı yorumlara açık bir kavramdır. Hakkaniyet hükümetlerin yetersiz kaldıklarında her türlü gerekçeyi sunmalarına izin veren yanıltıcı bir sosyal hedeftir, oysa eşitlik bir insan hakkı ve dolayısıyla yasal bir zorunluluktur.

Stratejik belgenin hedefleri incelendiğinde, kadın sağlığının bütüncül ve bütün yaşam evreleri düşünülerek ele alınmadığı ve **sadece “anne sağlığı” vurgusu** yapıldığı görülmektedir.

¹³⁴ <https://www.tuseb.gov.tr/tacesse/hakkimizda>

¹³⁵ KSGM (2018). Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2018-2023. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (<http://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/887>)

Cinsel sağlık ve üreme sağlığının sadece annelik ve doğuma indirgenerek ele alınması sorundur. Yine bu alanda özellikle önem verilen sezaryen doğumların azaltılması ve normal doğumların artırılmasıdır.

Kadın sağlığının önemli belirleyicilerinden biri olan **aile planlaması ya da doğum kontrol yöntemleri/ kontrasepsiyon** kelime olarak bile stratejik planda yer almamıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)

Stratejik Planı ve 2020 Performans Programı

Bakanlığın 2019-2023 Dönemi Stratejik Planı’nda ve 2019 Performans Programlarında TCE’ye yer verilmiştir. Söz konusu belgelerde MEB bünyesinde yer alan 11 genel müdürlüğe tanımlanan görevler içinde kız çocukları ve kadınlara atıf bulunan genel müdürlükler şunlardır:

- Temel Eğitim Genel Müdürlüğü,
- Öğretmen Yetiştirme Genel Müdürlüğü,
- Ortaöğretim Genel Müdürlüğü,
- Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü,
- Strateji Geliştirme Başkanlığı.

MEB 2019–2023 Stratejik Planı’nda¹³⁶ MEB görevleri içinde kız öğrenciler özel ilgi gerektiren gruplar arasında sayılmıştır. Tanım şöyledir:

Özel ilgi gerektiren gruplar tanımı “Kız öğrencilerin, engellilerin ve toplumun özel ilgi bekleyen diğer kesimlerinin eğitime katılımını yaygınlaştıracak politika ve stratejiler geliştirmek, uygulamak ve uygulanmasını koordine etmek” Bakanlığın görevleri arasındadır. Bu tanımdaki “özel ilgi gerektiren gruplar” tanımının ikincilleştirici niteliği olup olmadığı sorgulanmaya değerdir.¹³⁷

Performans Göstergeleri

Planın Performans göstergeleri arasında MEB’e bağlı yöneticiler arasında %18 olan kadın oranının (PG 2.2.2.), 2023’te % 21 olması hedeflenir.

Devamsızlığın takibine ilişkin göstergesi yoktur.

Hedef 4.1.1.’de kız çocukların ortaöğretime katılımlarının artırılmasına, devamsızlık ve sınıf tekrarlarının azaltılmasına yönelik çalışmalar yapılacağı belirtilmiş olmakla birlikte hedefe ilişkin bir performans göstergesi tanımlanmamıştır.

Şiddetle ilgili eğitimlerin göstergesi yoktur.

Hedef 6.4.: Başta çocuk ve kadına yönelik olmak üzere şiddetle mücadele bağlamında farkındalık eğitimleri düzenlenmesi tanımlanmış ama hedefe ilişkin bir performans göstergesi tanımlanmamıştır.

¹³⁶ MEB (2019). Millî Eğitim Bakanlığı 2019 – 2023 Stratejik Planı. Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1041>)

¹³⁷ MEB 2019–2023 Stratejik Planı’nda “Özel Politika veya Uygulama Gerektiren Gruplar” (Dezavantajlı Gruplar), diğer gruplara göre eğitiminde ve istihdamında daha fazla güçlük çekilen kadınlar, gençler, uzun süreli işsizler, engelliler gibi bireylerin oluşturduğu gruplar olarak tanımlanmaktadır.

MEB 2020 Performans Programı¹³⁸

Programda MEB’in ilgili görevleri şöyle tanımlanmıştır:

- **600.10.** kız çocuklarının fen, teknoloji, mühendislik, matematik alanlarındaki mesleklere yönlendirilmesi için çalışmalar yürütüleceği belirtilmiş ancak, Performans Programı’nda bu konuda bir hedef ya da **gösterge saptanmamıştır.** .
- **601.1.** Kadınların ve kız çocuklarının eğitimin tüm kademelerinde kayıt, devam ve tamamlama oranları artırılacağı ve Performans Göstergesi olarak zorunlu orta öğretim yaş grubundaki kız öğrenci oranının (bu yaş grubundaki kız çocuğu nüfusuna oranı) %87,5’tan 2022’de %88’e çıkartılacağı hedeflenmiştir. 10-13 yaş kız çocuklarının okullaşma oranı 2018 de %98,53 iken 2020 için %100 olarak hedeflenmiştir. 6-9 yaş kız çocuklarının okullaşma oranının da 2018’de %98,42 iken 2020 için %100 olması hedeflenmiştir.

MEB 2019 Yılı İdare Faaliyet Raporu¹³⁹

Yönetici cinsiyet oranı (%): Hedeflenen Gösterge Düzeyi (%)28 iken Yıl Sonu Gerçekleşmesi 18,5 olmuş ve Gerçekleşme Oranı (%) 66,1 olarak saptanmıştır.

Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB)

Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) ulusal eylem planlarında zaman içinde temel görevler üstlenen önemli bir kurum haline geldi. Şiddeti Önleme Koordinasyon Planı 2020-2021 kapsamında imzalanan **AÇSHB ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasında 2018 yılında işbirliği protokolü’nde¹⁴⁰** DİB, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler, Adalet, İçişleri, Milli Eğitim ve Sağlık Bakanlıkları arasında yer almış ve politika uygulamasında stratejik düzeyde önem verilen bir kurum olmuştur. Ulusal Planlarda DİB’ye verilen görevlerin öncelikli alanları şunlardır:

- Kız çocukları ve kadınların eğitim düzeylerinin yükseltilmesi,
- Kadına yönelik şiddetin önlenmesi,
- Erken yaşta ve zorla evlendirilmenin önüne geçilmesi,
- Kadın sağlığı konusunda farkındalık yaratma,
- Kadın hakları ve ailenin korunması alanlarında dinî rehberlik.

DİB’nin TCE Normlarına Uyumu

- DİB Anayasa’nın 10. maddesinde yer alan toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamanın devletin görevi olduğu ilkesini dikkate almamaktadır. 2018 yılından başlayarak DİB görev tanımından “toplumsal cinsiyet eşitliği”ne uyumlu çalışma gereği çıkarılmış ve bunun yerine kadınlara “Adalet ve Hakkaniyet Bağlamında” davranma tavsiyesi yer almıştır. DİB’nin tavsiye ve yorumlarında referans verilen ahlaki kurallar ve manevi değerlerde cinslere göre farklılaştırılmış din anlayışı ve ayrımcı içerikler yer almaktadır.

¹³⁸ MEB (2020). 2020 Yılı Performans Programı. Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1042>)

¹³⁹ https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_03/01175437_MillY_EYitim_BakanlYY_2018_YYIY_Ydare_Faaliyet_Raporu_YayYn2.pdf

¹⁴⁰ AÇSHB ve DİB (2018). Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasında İşbirliği Protokolü. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı & Diyanet İşleri Başkanlığı. (<http://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1097>)

- Din İşleri Yüksek Kurulu (DİYK) kadın ve aileyi ilgilendiren konularda görüş bildirirken Medeni Hukuk alanına giren konularda hukukun dışına çıkarak (örneğin boşanma ve annenin velayet hakkı, kürtaj ve tüp bebek) yorum yapabilmektedir.
- DİB kadın, çocuk ve aile konusunda hangi ilkelere uyarak hizmet yürüteceği belirsizdir. Bu nedenle din görevlilerinin yorumlarının hukuka uygunluğunu izlemek mümkün değildir.
- Aile Dini Rehberlik Büroları (ADRB) kendisine başvuran kişilere Medeni Yasa hükümlerini dikkate almaksızın, yorum ve tavsiyelerde bulunuyor ama Ulusal Eylem Planı’na göre yerine getirmekle yükümlü olduğu, başta kadınlara yönelik aile içi şiddetin önlenmesi gibi hayati konularda ciddi bir çalışma yapmıyor.
- DİB, aileyi koruma görevinin yaparken sadece kadınlara hitap ediyor; hiçbir çalışmasında erkekleri hedef grup olarak almıyor ve erkeklere yönelik iyi babalık, iyi kocalık, iyi erkeklik tavsiyelerinde bulunmuyor. DİB’nin erkeklere şiddete karşı ve aile sorumluluklarını eşit olarak üstlenmesi tavsiyesi yoktur. Annelik bir meslek olarak görülmekte ve annelik ile bağdaşmayan işleri yapmaması açık bir ayrımcılık içermektedir.
- Kadınlara yönelik şiddeti Önleme Ulusal Eylem Planı’na dayalı 2020-2021 Şiddet Önleme Koordinasyon Planında DİB görevi olarak yer alan “kadına yönelik şiddetin önlenmesi”ne ilişkin kurumun yaptığı uygulamanın kuralları belli değildir. Bu görevlerin nasıl yerine getirildiğine ilişkin izleme raporu hazırlanmamaktadır. DİB faaliyetleri sırasında ailede eşitlik ve 6284 sayılı Yasanın gereklerinin yerine getirilmesine ilişkin bir çalışma yoktur.
- DİB’nin yürüttüğü, başta dini eğitim olmak üzere, her türlü dini hizmetinin karar vericileri ve yönetenleri erkek, hizmetlerden yararlananlar ağırlıklı olarak kadındır. DİB’ye bağlı din hizmetlerinin yürütülmesinde hizmet verenler ve hizmetten yararlananlar açısından cinsiyet temelli ayrımcılık ciddi düzeyde dikkat çekicidir¹⁴¹.

¹⁴¹ Bkz.: Sancar, S. (2020). *Din Hizmetlerine Erişimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması 2018-2020 Güncellemesi*. CEİD Yayınları. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1298>)

Ulusal Mekanizma İçinde İlgili Diğer Kurumlar

TBMM Kadın-Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu (KEFEK)¹⁴²

5840 sayılı Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Kanununa göre Komisyona vatandaşlar tarafından bireysel başvuru yazılı olarak yapılmaktadır. 5840 sayılı Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Kanunu kurumun görevlerini tanımlamıştır. Bu görevler içinde aşağıda özetlediğimiz üzere çok önemli görevler vardır. Ama bu görevlerin ne kadar yerine getirildiğine dair elimizde bir veri yoktur.

Komisyonun önemli görevleri:

- *Her tür kanun teklifinin kadın erkek eşitliği konusunda T.C. Anayasasına, uluslararası yükümlülüklerle uygunluğunu inceleyerek görüş sunmak.*
- *Her yasama yılının sonunda Türkiye'deki kadın erkek eşitliğinin sağlanmasına yönelik gelişmelere ilişkin bir değerlendirme raporunu Türkiye Büyük Millet Meclisine sunmak.*
- *Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmaların kadın erkek eşitliği ve kadın hakları konusundaki hükümleri ile T.C. Anayasası ve diğer ulusal mevzuat arasında uyum sağlamak için yapılması gereken değişiklikleri ve düzenlemeleri belirlemek.*
- *Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığınca havale edilen kadın erkek eşitliğinin ihlaline ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığa dair iddialar ile ilgili başvuruları incelemek ve gerekli gördüğü hallerde ilgili mercilere iletmek.*

KEFEK'in bugüne kadar hazırladığı inceleme raporları¹⁴³ şunlardır:

- Erken Yaşta Evlilikler,
- Kadına Yönelik Şiddet Konusunda Mevzuattaki ve Uygulamadaki Noksanlıkların Tespiti,
- Cinsiyeti Nedeniyle Kadın Üzerinde Oluşturulan Psikolojik Şiddet,
- Başlık Parası ve Geleneksel Evlilikler,
- İşyerinde Psikolojik Taciz (Mobbing),
- Eğitim Sistemimizdeki Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Yeri,
- Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinde Medyanın Rolü,
- Toplumsal Cinsiyet Açısından Anayasa,
- Her Alandaki Kadın İstihdamının Artırılması ve Çözüm Önerileri,
- Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme.

Komisyonun en son yayınlanan yıllık faaliyet raporu 24. Döneme ve 2015 yılına aittir.¹⁴⁴ Komisyon son yıllarda hiçbir çalışma yapmamış görünmektedir. TBMM Kadın-Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu 2015 yılından sonra herhangi bir stratejik plan, performans programı, faaliyet raporu vb. yayınlamamıştır.

¹⁴² <https://tbmm.gov.tr/komisyoni/kefe/hakkinda.htm>

¹⁴³ TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu- KEFEK (2010). Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesinde Mevzuattaki ve Uygulamadaki Noksanlıkların Tespitine İlişkin Komisyon Raporu.. (<http://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1102>)

¹⁴⁴ <https://www.tbmm.gov.tr/komisyoni/kefe/faaliyet.htm>

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK)¹⁴⁵

6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanununa göre kuruma başvurular kural olarak ihlal yapılan uygulamaya itiraz edilip sonuç alınamaması durumunda yapılmaktadır. Ancak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde doğrudan doğruya kuruma da başvuru yapılmaktadır. Başvurulardan ücret alınmamaktadır.

6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanununun 1. maddesinde kurumun amacı belirtmektedir:

*Bu Kanunun amacı; insan onurunu temel alarak insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınması, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada **ayrımcılığın önlenmesi** ile bu ilkeler doğrultusunda faaliyet göstermek, işkence ve kötü muameleyle etkin mücadele etmek ve bu konuda ulusal önleme mekanizması görevini yerine getirmek üzere Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun kurulması, teşkilat, görev ve yetkilerine ilişkin esasların düzenlenmesidir.*

Kanunun 3. maddesi de eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağını belirtmektedir:

- *Herkes, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada eşittir.*
- *Bu Kanun kapsamında cinsiyet, ırk, renk, dil, din, inanç, mezhep, felsefi ve siyasi görüş, etnik köken, servet, doğum, medeni hâl, sağlık durumu, engellilik ve yaş temellerine dayalı ayrımcılık yasaktır.*

TİHEK’in 2018 yılında Faaliyet Raporu, Ayrımcılıklarla Mücadele 2018 Yılı Raporu,¹⁴⁶ Ulusal Önleme Mekanizması 2018 Raporu,¹⁴⁷ İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi 2018 Yılı Raporu¹⁴⁸ yayınlamıştır. Bu raporlarda, kadın erkek eşitliği/fırsat eşitliği ve kadınlara yönelik şiddet ile mücadele konularına ilişkin çalışmalar değerlendirilmiştir.

2018’de TİHEK tarafından İstanbul’da düzenlenen I. **Uluslararası İnsan Hakları Sempozyumu** sonrası yayınlanan bildiriler el kitabında cinsiyet eşitliği konulu sadece iki yazı yer almıştır.¹⁴⁹

TİHEK 2019 yılı Faaliyet Raporu’nda¹⁵⁰ ise, kadınlar ile erkeklerin eşit haklara sahip olduğu belirtilmekle birlikte, genel olarak faaliyetler aile hakkına odaklanmıştır. 2019 yılında **Şiddetin Önlenmesi Çalıştayı** düzenlenmiştir. Çalıştayda şiddet, insana karşı şiddet temasıyla insan onuruna dayalı insan hakları çerçevesinde tanımlanmıştır. Çalıştay “ailenin korunması/ aile içi şiddetin önlenmesinde öncül tedbirler”, “toplumsal değerler ve şiddetle mücadele”, “eğitim hayatında şiddet”, “çalışma hayatında şiddet”, “spor ve şiddet” ve “şiddetin önlenmesi ve medya” alt başlıkları tartışılmıştır. Kadına yönelik şiddetin ve kadın cinayetlerinin yaygın olduğu dönemde, TİHEK’in kadına yönelik şiddeti gündemine almak yerine ailenin korunması ve aile içi şiddetin önlenmesinden bahsetmesi çok dikkat çekicidir.

Şiddetin Önlenmesi Çalıştayı açılış konuşmasında TCE odaklı bir ifade yer almamakla birlikte Başkan Süleyman Arslan, kadına yönelik şiddete değinmiştir. Arslan kime yönelik olursa olsun

¹⁴⁵ <https://www.tih.gov.tr/>

¹⁴⁶ TİHEK (2019). Ayrımcılıkla Mücadele 2018 Yılı Raporu. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu. (<http://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1098>)

¹⁴⁷ TİHEK (2019). İşkence ve Kötü Muameleye Karşı Ulusal Önleme Mekanizması 2018 Yılı Raporu. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu. (<http://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1099>)

¹⁴⁸ TİHEK (2019). İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi 2018 Yılı Raporu. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu. (<http://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1100>)

¹⁴⁹ TİHEK (2019). I. Uluslararası İnsan Hakları Sempozyumu İnsan Haklarını Yeniden Düşünmek Bildiriler Kitabı. https://www.tih.gov.tr/upload/file_editor/2019/04/Sempozyum1.pdf

¹⁵⁰ TİHEK (2020). Faaliyet Raporu 2019. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1101>)

şiddetin her türüsüne karşı çıktıklarını belirtmiş ama aşağıdaki alıntıda görüleceği üzere çok sorunlu bir yaklaşım sergilemiştir:

“...Ülkemizde yüzlerce kadın cinayeti olduğu bir gerçektir. Ancak binlerce erkek cinayeti olduğu da bir gerçektir. Erkek cinayetlerinin önemli bir kısmı da aile meselelerine ilişkindir. Yüzlerce kadının cinayetini önemserken binlerce erkeğin cinayeti karşısında aynı duyarlılığı göstermemek ve gerekli tedbirleri almamak eşitlik anlayışına sığmaz... Cinsiyeti, ırkı, rengi, etnik kökeni, dili, dini, inancı, mezhebi, felsefi veya siyasi görüşü, medeni hali, yaşı, doğum durumu, sağlığı veya engellilik durumu ne olursa olsun her insan, onur bakımından eşit doğar. Bu nedenle, şiddette cinsiyet ayrımcılığına da hayır diyoruz”.¹⁵¹

Kamu Denetçiliği Kurumu-Ombudsman (KDK)¹⁵²

Kamu Denetçiliği Kurumu Anayasa’nın 74. maddesine yer alan bir kurum olup, ilgili 6328 sayılı Kanunun 5. maddesine göre idarenin işleyişine ilişkin şikayetleri, insan haklarına dayalı adalet anlayışı çerçevesinde hukuka ve hakkaniyete uygun şekilde incelemekle görevlidir.

Kurum görev alanında bir kamu denetçisi kadın ve çocuk hakları alanında da başvurulara bakmaktadır. Buna göre birimin çalışmaları şu şekilde ifade edilmektedir:

“Anayasamızın Kanun Önünde Eşitlik” başlıklı 10. maddesi kadınlar ve erkeklerin eşit haklara sahip olduğu, devletin bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlü olduğu açıkça düzenlenmiştir. Sadece hukuk sistemimizdeki mevzuat düzenlemelerinin kadınların mağdur edilmesinin önüne geçilmesinde yeterli olmadığı aşikârdır. Ne kadar iyi düzenleme, hukuki düzenleme yaparsanız yapın, yazarsanız yazın uygulayıcının bakış açısı yadsınamaz bir gerçekliktir. Bu nedenle kadına karşı bakış açısının değiştirilmesi, farkındalık yaratılması ve zihniyet değişikliği önem arz etmektedir. Menfaat ihlali bulunan başvuruları almamakla birlikte, Kurumumuz çalışma ve usul esaslarını belirleyen yönetmeliğin 7. maddesinde yer alan; “Şikâyetin insan hakları, temel hak ve özgürlükler, kadın hakları, çocuk hakları ve kamuyu ilgilendiren genel konulara yönelik olması halinde menfaati ihlali aranmaz.” hükmünden hareketle kadının insan hakları ile ilgili olarak menfaat ihlali şartı aranmaksızın, sivil toplum kuruluşları ile diğer kişilerin şikâyet başvuruları Kurumumuzca incelenebilmektedir. İstanbul Sözleşmesinin dayandığı ilkelerden biri olan, kadına karşı şiddete mücadele alanında bütüncül, eşgüdümlü ve etkili işbirliğini içeren politikaların hayata geçirilmesi konusunda Kamu Denetçiliği Kurumu, Ombudsmanlık olarak¹⁵³ görevini yaptığı belirtilmektedir.

Türkiye Belediyeler Birliği (TBB)

Türkiye Belediyeler Birliği, Türkiye’deki bütün belediyeleri tek çatı altında toplamak amacıyla 2002 yılından itibaren mahalli idare birliği statüsünde çalışan bir kamu kuruluşudur. Kurum, ulusal ve uluslararası düzeyde belediyeleri temsil etme yetkisine sahip ve bütün belediyelerin doğal üyesi olduğu tek mahalli idare birliği niteliğindedir.

Bütün belediyelerin doğal üye olduğu bu kurumun yerel düzeyde yürütülen kamu hizmetlerinin toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı hale getirilmesi açısından stratejik önemi vardır. Kurumun bu stratejik önemine rağmen mevzuatı ve politikalarında bu konuda bir duyarlılık söz konusu değildir. **Türkiye Belediyeler Birliği Stratejik Planı 2020 – 2024**¹⁵⁴ belgesinde de toplumsal cinsiyet eşitliğini amaçlayan bir çalışmaya yer verilmemiştir.

¹⁵¹ Arslan, Süleyman (2019). Şiddetin Önlenmesi Çalıştayı Açılış Konuşması. <https://www.tihek.gov.tr/tihek-baskani-suleyman-arslanin-siddetin-onlenmesi-calistayi-acilis-konusmasi/>

¹⁵² <https://www.ombudsman.gov.tr/>

¹⁵³ <https://kadin.ombudsman.gov.tr/celileozlemuncak/index.html>, (Erişim Tarihi 21.10.2020).

¹⁵⁴ Türkiye Belediyeler Birliği (2019). Stratejik Plan 2020 – 2024. https://www.tbb.gov.tr/online/stratejik_plan_2020

Kurumun görev alanı içine giren önemli bir konu Avrupa Belediyeler ve Bölgeler Konseyi - CEMR tarafından hazırlanmış ve dünyada birçok yerel yönetimin imza atarak uygulamayı taahhüt ettiği **Avrupa Yerel Yaşamda Kadın Erkek Eşitliği Şartı**’nın Türkiye’de de yaygınlaşmasını destekleyecek çalışmalar yapması gereğidir.

Yerel Yaşamda Avrupa Kadın Erkek Eşitliği Şartı, yerel yönetimlerin bu şarta imza koyarak kadın-erkek eşitliği ilkesini hayata geçirmeyi kamusal bir görev olarak kabul etmesini ve kendi yetki alanları dahilinde şarttaki taahhütleri uygulamasını öngörmektedir.

Türkiye Bilimsel Teknik Araştırmalar Kurumu (TÜBİTAK)

Kurum 2020 Yılı Performans Programı’nda,¹⁵⁵ “Araştırma, Geliştirme ve Yenilik Programları” ve “Bilim, Teknoloji ve Yenilik Kültürü ile İnsan Kaynağının Geliştirilmesi Hedefi” başlığı altında Performans Göstergesi olarak:

Bilim insanı burs ve desteklerinden yararlanan kadınların 2018 de %47 olan oranın 2020 için %49’a çıkarılması hedefi konulmuştur.

TÜBİTAK’ın yönetiminde hiç bilim kadını yer almamıştır. Öte yandan yakın zamanda Ar-Ge ve yenilik alanında kadın-erkek araştırmacılar arasında dengenin sağlanmasına ilişkin bir politika belgesi¹⁵⁶ yayınlamıştır. Bu politika belgesinde TÜBİTAK’ın 24.12.2019 tarihinden itibaren aşağıdaki hedefleri uygulamaya başlayacağı söylenmektedir:

- TÜBİTAK, bilimsel mükemmeliyet ve/veya araştırma kalitesinin teminini gözeterek Ar-Ge ve yenilik destek programları kapsamında, karar almaya yönelik oluşturulan yönetim mekanizmalarında (grup yürütme kurulları ve danışma kurulları) ve proje değerlendirme ve izleme süreçlerinde kadın ve erkek araştırmacıların katılımında denge gözetilmesini benimser ve gerekli görüldüğü durumlarda kadın araştırmacı oranının dengeyi sağlayacak şekilde artırılmasını sağlayacaktır.
- TÜBİTAK, kadın araştırmacıların Ar-Ge ve yenilik destek mekanizmalarına başvurularını teşvik etmek amacıyla, araştırmacıların bakmakla yükümlü oldukları bebek veya küçük çocuklarına yönelik ihtiyaç duydukları kolaylaştırıcı tedbirlere Ar-Ge ve yenilik destek mekanizmaları mevzuatlarında yer verilmesine önem verecektir.
- TÜBİTAK aracılığıyla desteklenen Ar-Ge ve yenilik projeleri kapsamında oluşturulan proje ekipleri içinde kadın araştırmacı ve/veya bursiyerlere yer verilmesini teşvik edecektir.
- Teknoloji tabanlı girişimcilik alanında kadın araştırmacılara özel çağrılarının yayınlanmasını teşvik edecektir.
- TÜBİTAK, Ar-Ge ve yenilik destek programları kapsamında ve Ar-Ge merkez ve enstitüleri aracılığıyla yürütmekte olduğu faaliyetlerde kadın-erkek araştırmacı dengesini istatistikler aracılığıyla düzenli olarak izleyecektir.
- TÜBİTAK, araştırma kalitesini temin etmek kaydıyla araştırma merkez ve enstitülerinde istihdam edilen araştırmacılar arasında kadın ve erkek araştırmacı dengesinin sağlanmasına üst derecede özen gösterecektir.
- Ar-Ge ve yenilik alanındaki TÜBİTAK tarafından yürütülen faaliyetlerde kadın araştırmacılara sağlanan kolaylıklar ve verilen öneme ilişkin farkındalık faaliyetleri yürütecektir.

¹⁵⁵ Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu. TÜBİTAK (2020). 2020 Yılı Performans Programı.

(<http://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1056>)

¹⁵⁶ <https://www.tubitak.gov.tr/tr/haber/tubitak-sureclerinde-kadin-arastirmacilarin-katiliminin-artirilmasina-yonelik-politika-ilkeleri>

Sivil Örgütlerin ve Araştırma Kurumlarının TCE İzleme Çalışmaları

Sivil Örgütlerin Kadına Yönelik Şiddet, Göç ve LGBTİ+ Hakları İzleme Çalışmaları

BİANET¹⁵⁷ Erkek Şiddet Çetelesi

- **Erkek Şiddeti Çetelesi** çalışması ile kadınlara, çocuklara ve LGBTİ+ bireylere yönelik cinsiyet temelli şiddet vakalarını izliyor ve aylık verileri içeren rapor ve görsel.

Kadın Dayanışma Vakfı

- 2020 “Ben Susmadım Diğer Kadınlar da Susmasın “Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet ve Ayrımcılık: Ankara’da Yaşayan Suriyeli Kadınların Deneyimleri”,¹⁵⁸
- 2019, Mülteci Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyet Temelli Ayrımcılık ve Şiddetle Mücadele El Kitabı,¹⁵⁹
- 2018 Cinsiyete Dayalı Şiddetle Mücadelede Yargılama Standartları: Avukatlar İçin Kılavuzu¹⁶⁰.

Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu

- 2018 Ocak-Kasım Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu Davaları Yargıda Cinsiyetçilik Raporu.¹⁶¹

TCK 103 Kadın Platformu

Çocuğa yönelik cinsel istismar ile ilgili TCK’nın 103. maddesinde yapılması öngörülen bazı değişiklikleri engellemek üzere 2016 yılında, 140’a yakın kadın örgütü bir araya gelerek TCK 103 Kadın Platformu’nu¹⁶² oluşturdu. Platform, kadın ve çocuk dernekleri, aile hekimleri, avukatlar gibi çeşitli kesimlerin de katılımıyla “cinsel istismarcılara yönelik af ve istismar eden kişi ile evlilik önermesine” karşı işbirliği yapmayı amaçlıyor. Platform, TCK 103. Maddenin değiştirilmesi ile ilgili yasama süreçlerini izliyor ve bu konuda şu ortak talepleri dile getiriyor:

- 15 yaş altındaki çocukların cinsel davranışa rızasının olduğunun kabul edilemeyeceği açıkça belirtilmelidir.
- Erken yaşta ve zorla evlendirme Ceza Kanunu’nda suç olarak düzenlenmelidir.
- Çocukların dini nikah ile evlendirilmesi suç olarak düzenlenmelidir ve dini nikahla yapılan tüm evlilikler kayıt altına alınmalıdır.

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı

¹⁵⁷ <https://m.bianet.org/kadin/bianet/133354-bianet-siddet-taciz-tecavuz-cetelesi-tutuyor>

¹⁵⁸ Bkz. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1751>

¹⁵⁹ Bkz. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1750>

¹⁶⁰ Kadın Dayanışma Vakfı, K. (2018). Cinsiyete Dayalı Şiddetle Mücadelede Yargılama Standartları-Avukatlar İçin Kılavuz. Kapasite Geliştirme Derneği - Kadın Dayanışma Vakfı. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/452>)

¹⁶¹ Platform kadınlara yönelik şiddet davalarını izliyor ve bu davalarla ilgili aylık Türkçe ve İngilizce şiddet verileri derleyerek yayınlıyor. <http://kadincinayetlerini-durduracagiz.net/davalarimiz/2865/2018-ocak-kasim-kadin-cinayetlerini-durduracagiz-platformu-davaları-yargıda-cinsiyetçilik-raporu>

¹⁶² <https://www.tck103kadinplatformu.net/>

- 2020, Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Alanındaki Olağanüstü Hal Uygulama İzlenimleri.¹⁶³

Genç LGBTİ+ Derneği

- COVID-19 Salgınında LGBTİ+ Topluluğunun Durumu Raporu.¹⁶⁴

Sosyal Politika, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği (SPoD)¹⁶⁵

Stratejik davalama yoluyla izleme¹⁶⁶

- 2020 Türkiye’de LGBTİ+ Hakları için Stratejik Davalama: Deneyimler, İçgörüler, Sonraki Adımlar,¹⁶⁷
- 2018 Belediye Eşitlik Endeksi Raporu.¹⁶⁸

Kaos Gey ve Lezbiyen Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği (Kaos GL)

- 2019 “Homofobi ve Transfobi Temelli Nefret Suçları Raporu”,¹⁶⁹
- KAOS GL Dergisi,¹⁷⁰ (177. Sayısı Mart-Nisan 2021 tarihli)
- LGBTİ+’ların İnsan Hakları 2018 Yılı Raporu,
- 2019 Türkiye’nin LGBTİ Mülteciler ile İmtihani Raporu.

Göç Araştırmaları Derneği (GAR)

- Mecburiyet, Müzareke, Değişim: Suriyeli Kadınların Çalışma Deneyimleri ve Toplumsal Cinsiyet İlişkileri.¹⁷¹

¹⁶³ <https://morcati.org.tr/genel/438-kadina-yonelik-siddetle-mucadele-alanindaki-olaganustu-hal-uygulama-izlenimleri-2/> 39 Mart, Nisan, Mayıs ve Haziran 2020 dönemlerine ilişkin raporlara erişim için bkz. <https://morcati.org.tr/yayinlarimiz/raporlar/>

¹⁶⁴ <https://www.sivilsayfalar.org/raporlar/genc-lgbti-covid-19-salgininda-lgbti-toplulugunun-durumu-raporu/>

¹⁶⁵ Örgütün LGBTİ+ Danışma Hattı: 0850 888 5428 <https://spod.org.tr/>

¹⁶⁶ Stratejik davalama “İnsan hakları aktivizminde önemli bir yer tutan stratejik davalama, bir başvuru veya dava sürecinin, başvuruğun acil taleplerinin ötesinde, hukuki veya sosyal bir gelişme de elde etmek üzere kullanılması “ olarak tanımlanmaktadır.

¹⁶⁷ <https://www.sivilsayfalar.org/wp-content/uploads/2020/09/T%C3%BCrkiye%E2%80%99de-LGBT%C4%B0-Haklar%C4%B1-j%C3%A7in-Stratejik-Davalama.pdf>

¹⁶⁸ SPoD (2019). Belediye Eşitlik Endeksi Raporu - 2018. Sosyal Politikalar Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1246>)

¹⁶⁹ Kaos GL, 2019 Yılında Türkiye’de Gerçekleştirilen Homofobi ve Transfobi Temelli Nefret Suçları Raporu, https://kaosgl.org/gokkusagi-forumu-kose-yazisi/2019-homofobi-ve-transfobi-temelli-nefret-suclari-raporu-onsoz_ (Erişim Tarihi 21.09.2020).

¹⁷⁰ <http://www.kaosgldergi.com/anasayfa.php>

¹⁷¹ <https://gocarastirmalaridernegi.org.tr/calismalar/arastirmalar/turkiye-de-goc-baglaminda-dayaniklilik-calisma-ve-toplumsal-cinsiyet>

Kadın Çalışmaları Derneği (KÇD)

- 2018 Mülteci Kadınlarla Çalışan STK’lar İçin El Kitabı,¹⁷²
- 2018 Medyada Mülteci Kadınlar: Yerel Medya Çalışanları İçin Hak Odaklı Habercilik Rehberi: Etik ve Politik Olarak Sorumlu Habercilik.¹⁷³

Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM)

- 2018 Türkiye’deki Suriyeli Kadınlar ve Kız Çocuklarının İhtiyaç Analizi Raporu.

Hevî LGBTİ+ Derneği

- Mülteci LGBTİ+ Sağlık Hakkı ve Ayrımcılık Raporu.¹⁷⁴

Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği

- 2017 Türkiye’de “Geçici Koruma” Altında Suriyeliler ve Seks İşçiliği Raporu.¹⁷⁵

Uluslararası Göç Örgütü (IOM)

- 2019 Göç Krizi İşleyiş Çerçevesi raporu da kadın ve kız çocuklara insani yardım yapılırken toplumsal cinsiyetten kaynaklı eşitsiz güç ilişkilerini göz önünde bulundurmanın önemini belirtmektedir.
- 2019 İstanbul’da Temel Değerlendirmesi: Saha Gözlem Raporu, göçmen kadın gruplarının çalışma alanları ve yaşadıkları ayrımcılık deneyimlerine dair bilgiler sağlamaktadır.

Engelli Kadınlar Derneği

- 2021 Covit 19 Pandemi Sürecinde Engelli Kadınların İnsan Hakları İzleme Raporu.¹⁷⁶

Sivil Örgütlerin Siyasete Eşit Katılım İzleme Çalışmaları

Eşitlik İçin Kadın Platformu’nun (EŞİK) TBMM İzleme Raporları

1 Ekim 2020 tarihinden itibaren her ay TBMM’de Genel Kurul görüşmelerinde, diğer yasama çalışmalarında, komisyon toplantılarında, soru önergeleri ve önerilen yasa taslaklarında kadın sorunları ya da cinsiyet eşitliği konularının içeriğini ve yer alma oranını izleyerek raporluyor.¹⁷⁷ EŞİK bu çalışmayla çok önemli bir boşluğu dolduruyor.

Kadın Adayları Destekleme Derneği (KA-DER)

¹⁷² Soykan, C., Hanbay Çakır, E. & Tarıkçı, H. (2018). *Mülteci Kadınlarla Çalışan Stk’lar İçin El Kitabı*. Kadın Çalışmaları Derneği. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1459>)

¹⁷³ Yıldız, P. & Salmanoğlu-Erol, C. (2018). *Medyada Mülteci Kadınlar Yerel Medya Çalışanları İçin Hak Odaklı Habercilik Rehberi "Etik ve Politik Olarak Sorumlu Habercilik"*. Kadın Çalışmaları Derneği. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1600>)

¹⁷⁴ <http://hevilgbti.org/multeci-lgbti-saglik-hakki-ve-ayrimcilik-raporu-yayimda/>

¹⁷⁵ Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği, K. & Ördek, K. (2017). *Türkiye’de Geçici Koruma Altında Suriyeliler ve Seks İşçiliği*. Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/464>)

¹⁷⁶ ENGKAD (2021). *Covid-19 Pandemi Sürecinde Engelli Kadınların İnsan Hakları İzleme Raporu*. Engelli Kadın Derneği. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1456>)

¹⁷⁷ <https://esikplatform.net/tbmm-esitlik-izleme/>

- 2019 “Kapsayıcı Belediye Yönetişim Karnesi”¹⁷⁸ pilot izleme çalışması,
- 2019 *Yerel Seçimlerine Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Perspektifinden Bakmak*¹⁷⁹ raporu seçime giren siyasi partilerin seçim beyannamelerini de değerlendiriyor.
- 2019 “Temsilde Kadın-Erkek Eşitliği Karnesi”.¹⁸⁰

Kadın Koalisyonu

- “Siyasal Partilerin Program ve Tüzüklerinin Feminist Perspektiften İncelenmesi”.¹⁸¹

Yönetim Kurulunda Kadın Derneği¹⁸²

- “2020 Yönetim Kurulunda Kadın Türkiye Raporu”.¹⁸³

Eşit Haklar için İzleme Derneği

- 31 Mart 2019 Mahalli İdareler Genel Seçimi Bağımsız Seçim İzleme Platformu Raporu.¹⁸⁴

Yerel İzleme, Araştırma ve Uygulama Derneği (YERELİZ)

- Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin Yerelleştirilmesinde Dünyadan İyi Örnekler Raporu,¹⁸⁵
- Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin Yerelleştirilmesinde İyi Örnekler Kitabı.¹⁸⁶

Türkiye Sosyal ve Ekonomik Etütler Vakfı (TESEV)

- Üst Düzey Karar Almada Kadın Katılımı Araştırması,¹⁸⁷
- Yargıda Kadın Temsili ve Türkiye Çalışması,¹⁸⁸
- “Yerel Yönetişimde Kadının Güçlenmesi” 2017 araştırma raporu,¹⁸⁹
- “Kadınlar için Yerel bir Katılım Aracı Olarak Eşitlik Birimleri” 2017 raporu,¹⁹⁰
- “Kadınların Kent Hakkı: Bütün Köşebaşlarını İstemek”.¹⁹¹

¹⁷⁸ Ka-Der & Argüden Yönetişim Akademisi (2019). Kapsayıcı Belediye Yönetişim Karnesi. Kadın Adayları Destekleme Derneği (KA.DER) ve Argüden Yönetişim Akademisi Yayınları. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1287>)

¹⁷⁹ Karışık, A., Dokuzcan, H., Akpınar, E. & Karaoğlu, N. (2020). 2019 Yerel Seçimlerine Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Perspektifinden Bakmak. Kadın Adayları Destekleme Derneği Yayınları. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1153>)

¹⁸⁰ <http://ka-der.org.tr/ka-der-geleneksel-8-mart-temsilde-kadin-erkek-esitligi-karnesini-acikladi/>
<https://www.haberturk.com/iste-turkiye-nin-kadin-erkek-esitligi-karnesi-haberler-2605589-ekonomi>

¹⁸¹ <http://kadinkoalisyonu.org/category/2019/>

¹⁸² <https://www.yonetimkurulundakadin.org/raporlar>

¹⁸³ <https://gazetesu.sabanciuniv.edu/yonetim-kurullarinda-kadin-uye-sayisi-artistini-surduruyor>

¹⁸⁴ <https://www.esithaklar.org/yayinlar/>

¹⁸⁵ YERELİZ (2018). Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin Yerelleştirilmesinde Dünyadan İyi Örnekler. Yerel İzleme Uygulama ve Araştırmalar Derneği. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1289>)

¹⁸⁶ YERELİZ (2018). Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin Yerelleştirilmesinde İyi Örnekler Kitabı. Yerel İzleme Uygulama ve Araştırmalar Derneği. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1290>)

¹⁸⁷ Akdoğan, I. (2019). Üst Düzey Karar Almada Kadın Katılımı - Women's Participation in High-Level Decision Making. TESEV. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/876>)

¹⁸⁸ Emrah Oder, B. (2019). Yargıda Kadın Temsili ve Türkiye: Değerlendirme Notu. TESEV.

<https://www.tesev.org.tr/tr/research/yargida-kadin-temsili-ve-turkiye/>

TESEV toplumsal cinsiyet raporları için Bkz.: <https://www.tesev.org.tr/tr/topics/toplumsal-cinsiyet-esitligi/>

¹⁸⁹ Bayraktar, U. (2017). TESEV İyi Yönetişim Raporları Belediyelerde Kadın, Kadınlar için Belediye. TESEV Yayınları. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/385>)

¹⁹⁰ Yalçın, Z. (2017). TESEV Sürdürülebilir Kalkınma Politika Notları. <https://www.tesev.org.tr/wp-content/uploads/rapor-kadınlar-icin-yerel-bir-katılım-araci-olarak-esitlik-birimleri.pdf>

¹⁹¹ Tuncer, S. (2018) TESEV İyi Yönetişim Tartışmaları.: https://www.tesev.org.tr/wp-content/uploads/rapor-Kadınların.kent_.hakki_.butun_.kosebaşlarını.istemek.selda_.tuncer1.pdf

- “Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımı ile Belediyelerde Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Politikalar Geliştirilmesi”.¹⁹²

¹⁹² Altun, D. (2018). “Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımı ile Belediyelerde Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Politikalar Geliştirilmesi”. TESEV Sürdürülebilirlik Tartışmaları. https://www.tesev.org.tr/wp-content/uploads/rapor_Surdurulebilir.Kalkinma.Yaklasimi.ile_Belediyelerde.Toplumsal.Cinsiyete.Duyarli-Politikalar.Gelistirilmesi.Derya_Altun_.pdf

Sivil Örgütlerin İstihdamda Cinsiyet Eşitliği İzleme Çalışmaları

Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi (KEİG)

2018 “Kadın Kooperatifleri Kılavuzu/ Türkiye’de Kadın Kooperatifleşmesi: Eğilimler ve İdeal Tipler”,¹⁹³

2020 Covid 19 salgınının kadın emeği ve istihdamı üzerine etkileri raporu.¹⁹⁴

Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV)

“Türkiye’de Kadın Kooperatifleri’nin Mevcut Durumu” çalışmasıyla kadın kooperatiflerinin çalışmalarının etkisinin nasıl izleneceğine ve değerlendirileceğine dair çeşitli göstergeler geliştirilmiştir.¹⁹⁵

Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Kadın Çalışma Grubu (TMMOB KÇG)

2019 **Kadın Kurultayı ve Sempozyumu** ekonomik krizin kadınlar üzerindeki etkisi ve yerel yönetimlerde kadınların durumu ile ilgili bir çalışma yapmıştır.¹⁹⁶

Türk Tabipler Birliği Kadın Hekimlik ve Kadın Sağlığı Kolu

2020 “Kadın Emeği ve Sağlık” Raporu (TTB Kadın Hekimlik ve Kadın Sağlığı Kolu tarafından yapılan ve Türkiye’nin farklı bölgelerinden yüzde 78’i TTB üyesi olan 1005 kadın hekimin katıldığı çalışmanın sonuçları).¹⁹⁷

Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu (KESK)

“İşyerinde Kadın Emekçilerin Temel Sorunları Araştırması” (25 Aralık 2019 – 15 Şubat 2020 tarihleri arasında web tabanlı bir ankete dayalı veri sunuyor).¹⁹⁸

Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK)

- “Türkiye İşçi Sınıfının Görünümü Araştırması (2017)”¹⁹⁹ cinsiyete göre ayrılmış bilgi sunuyor.
- DİSK-AR’ın Covid-19 Döneminde Kadın İşgücünün Görünümü Raporu (Haziran 2020)²⁰⁰

Küresel Sanayi İşçileri Sendikası (INDUSTRIALL)

¹⁹³ http://www.keig.org/wp-content/uploads/2018/11/kooperatif_kilavuz_keigWeb.pdf

¹⁹⁴ <http://www.keig.org/korona-salgininin-yarattigi-kriz-kadin-emeqi-acisindan-ne-ifade-ediyor/> ve Erdoğan S., <http://www.keig.org/covid-19-krizi-ve-kadin-istihdami-ve-issizligi>

¹⁹⁵ <https://www.kedv.org.tr/turkiyede-kadin-kooperatiflerinin-mevcut-durum-raporu>

https://www.kedv.org.tr/public/uploads/files/6_Kad%C4%B1n%20Kooperatifleri%20Bulus%CC%A7mas%C4%B1%20Raporu.pdf

¹⁹⁶ <https://www.tmmob.org.tr/sayfa/tmmobde-44-donem-kadin-calismalari>

¹⁹⁷ https://www.ttb.org.tr/userfiles/files/VI_Kadin-Hekimlik-Kadin-Sagligi-Kongresi-Sonuc-Bildirgesi.pdf

¹⁹⁸ <https://kesk.org.tr/2020/02/27/kesk-kadin-arastirmasi-kesk-8-mart-programi>

¹⁹⁹ Bkz. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1744>

²⁰⁰ Bkz. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1738>

- 2020 “Türkiye’deki Üye Sendikalarda Kadın Temsili ve Kadına Yönelik Faaliyetler” Raporu.²⁰¹

Sivil Örgütlerin Eğitime Erişimde Cinsiyet Eşitliği İzleme Çalışmaları

Eğitim Reformu Girişimi (ERG)

Örgütün 2017 ve 2020 yılları için yayınladığı Eğitim İzleme Raporları²⁰² cinsiyet verilerini de içeriyor.

Eğitim Sen

Eğitimde Cinsiyetçilik Raporu 2018.

Eğitim-Bir-Sen

2020 Kadın Öğretmenlerin Çalışma Hayatı: Tespitler ve Öneriler Raporu.²⁰³

Sivil Örgütlerin Spor Olanaklarına Erişimde Cinsiyet Eşitliği İzleme Çalışmaları

Kadınlar İçin Spor ve Fiziksel Aktivite Derneği (KASFAD)

KASFAD’ın 2020 yılında yayımladığı izleme Raporu dört alanda izleme faaliyeti gerçekleştirilmiştir: spora katılım, spor yönetimi, antrenörlük ve spor eğitimi²⁰⁴

Sivil Örgütlerin Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzleme Amaçlı Araştırmaları

Kürtaj Hakkı ile İlgili Araştırma ve Raporlar

Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması (TAP) Vakfı ve Nüfus Bilim Derneği Raporu

- 2017 Sisteme Değil, İsteğe Bağlı Hizmet: Sağlık Çalışanlarının Gözünden İstanbul’da Kürtaj ve Aile Planlaması Hizmetlerinin Durumu²⁰⁵ raporu.

Kadir Has Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Araştırma Merkezi

- Yasal Ancak Ulaşılabilir Değil: Türkiye’deki Kamu Hastanelerinde Kürtaj Hizmetleri – 2020 raporu Türkiye genelindeki hastanelerin ne kadarında isteğe bağlı düşük hizmeti verildiğini ortaya koyuyor ve böylece yasal olan bir hizmetin fiilen ulaşılmaz hale getirilmesini izliyor.²⁰⁶

Kadın Dayanışma Vakfı

²⁰¹ Türer, A. (2020). Türkiye’deki Üye Sendikalarda Kadın Temsili ve Kadına Yönelik Faaliyetler Haritalama Çalışması. Industrial Küresel Sanayi İşçileri Sendikası. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/903>)

²⁰² <https://www.egitimreformugirisimi.org/egitim-gozlemevi/izleme-raporlari/>

²⁰³ <https://www.kamuajans.com/egitim-personeli/kadin-ogretmenlerin-calisma-hayati-tespitler-ve-oneriler-h547146.html>

²⁰⁴ KASFAD (2020). Türkiye’de Sporda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İzleme Raporu-2020 , <https://www.kasfad.org/?p=2797>

²⁰⁵ Topgöl, C., Adalı, T., Çavlin, A. & Dayan, C. (2017). Sisteme Değil, İsteğe Bağlı Hizmet: Sağlık Çalışanlarının Gözünden İstanbul’da Kürtaj ve Aile Planlaması Hizmetlerinin Durumu. Nüfusbilim Derneği, Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı, UNFPA Türkiye Ofisi. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1079>)

²⁰⁶ O’Neil, L., Altuntaş, D. & Keskin, &. (2020). Yasal Ancak Ulaşılabilir Değil: Türkiye’deki Kamu Hastanelerinde Kürtaj Hizmetleri - 2020. Kadir Has Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Araştırma Merkezi. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1219>)

- 2019 Yoksulluk Nafakası Araştırması.²⁰⁷

Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) erkeklik ve babalık araştırmaları

- “Ebeveynlik, Erkeklik ve Çalışma Hayatı Arasında Türkiye’de Babalık” Araştırması,²⁰⁸
- “Erkeklik ve Babalık Hâlleri”.²⁰⁹

TCE TEMALİ ARAŞTIRMA YAPAN SİVİL ÖRGÜTLER

Kadir Has Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Araştırma Merkezi

- Akademik ve İdari Personel İçin Üniversiteler Tarafından Sağlanan Kreş/Gündüz Bakım Hizmetleri Araştırması Raporu 2020,²¹⁰
- Türkiye’de Özel Sektör Çalışanı Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans, İnterseks ve Artıların Durumu 2020 Yılı Araştırması,²¹¹
- Türkiye’de Kamu Sektörü Çalışanı Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans, İnterseks ve Artıların Durumu 2020 Yılı Araştırması,²¹²
- Türkiye’de Yükseköğretimdeki Cinsiyet Eşit(siz)liği, 2019,²¹³
- Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Algısı Araştırması 2020,²¹⁴
- Tüm İşletmeler için Cinsel ve Cinsiyete Dayalı Taciz ve Saldırıya Karşı Araç Seti 2021.²¹⁵

KONDA

- 2021 İstanbul Sözleşmesi Ağustos 2020 Barometresi ²¹⁶ Araştırması,
- 2018 Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Raporu KONDA Hayat Tarzları 2018 Araştırması.²¹⁷

²⁰⁷ Akçabay, F. & Women, U. (2019). Yoksulluk Nafakası Araştırması (Sosyo-hukuki bir inceleme). Kadın Dayanışma Vakfı. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/426>)

²⁰⁸ Bozok, M. (2018). Ebeveynlik, Erkeklik ve Çalışma Hayatı Arasında Türkiye’de Babalık. AÇEV. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/801>)

²⁰⁹ Tol, U. & Taşkan, D. (2018). Erkeklik ve Babalık Halleri. AÇEV. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/804>)

²¹⁰ O’Neil, L., M., Altuntaş, D., Keskin, &. & Özgen, &. (2021). Akademik ve İdari Personel İçin Üniversiteler Tarafından Sağlanan Kreş/Gündüz Bakım Hizmetleri Araştırması Raporu. Kadir Has Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Araştırma Merkezi. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1567>)

²¹¹ O’Neil, L., Ergün, R., Değirmenci, S., Turanlı, K. & Erkengel, D. (2020). Türkiye’de Özel Sektör Çalışanı Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans, İnterseks ve Artıların Durumu 2020 Yılı Araştırması. Kaos GL Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği (KAOS GL) & ve Kadir Has Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Araştırma Merkezi. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1146>)

²¹² O’Neil, L., Ergün, R., Değirmenci, S., Turanlı, K. & Erkengel, D. (2020). Türkiye’de Kamu Çalışanı Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans, İnterseks ve Artıların Durumu 2020 Yılı Araştırması. Kaos GL Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği (KAOS GL) & Kadir Has Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Araştırma Merkezi. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1149>)

²¹³ O’Neil, L., M., Altuntaş, D., Aldanmaz, B., Quirant Quiles, R. M., Rose, N., & Tekmen, H., (2019). Türkiye’de Yükseköğretimdeki Cinsiyet Eşit(siz)liği. Kadir Has Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi. <https://gender.khas.edu.tr/sites/gender.khas.edu.tr/files/inline-files/Yuksekogretimdeki%20Cinsiyet%20Esitsizligi%20TR.PDF>

Kadir Has Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Araştırma Merkezi, K. (2020). Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Algısı Araştırması (2020). Kadir Has Üniversitesi. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/324>)

²¹⁴ Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Araştırma Merkezi, K. (2020). Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Algısı Araştırması (2020). Kadir Has Üniversitesi. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/324>)

²¹⁵ <https://gender.khas.edu.tr/tr/tum-isletmeler-icin-cinsel-ve-cinsiyete-dayali-taciz-ve-saldiriya-karsi-arac-seti>

²¹⁶ KONDA (2020). İstanbul Sözleşmesi. KONDA Araştırma ve Danışmanlık. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/943>)

²¹⁷ KONDA (2019). Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Raporu KONDA Hayat Tarzları 2018 Araştırması. KONDA Araştırma ve Danışmanlık. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/919>)

IPSOS

- **2019 Türkiye Barometresi Araştırması Kadın – Erkek Eşitliği verileri.**²¹⁸

YÖNEYLEM Araştırma

- Seçmenlerin Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden Çekilme Kararına Dair Görüşü²¹⁹ Mart 2021 Raporu.

Diğer Sivil Örgütlerin Çalışmaları

- **Denge ve Denetleme Ağı (DDA)** Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eylem Plan (2020-2023)²²⁰
- **Sabancı Üniversitesi, SU Gender**'in Yükseköğretimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Mekanizmaları 2019 Araştırması,²²¹
- **Eşitlik, Adalet ve Kadın Platformu**²²² 2019 yerel seçimleri Kadın Adaylara Rehber: Etkili Siyaset İçin Sahip Olmanız Gereken Özellikler broşürü,²²³
- **Dış Politikada Kadınlar Grubu (DPK)** Almanak: 2020'de Kadınlar, Dünya Politikası ve Türkiye,²²⁴
- **Kamusal Politika ve Demokrasi Çalışmaları'nın (PODEM)** Kadınların Gözünden Türkiye Araştırması.²²⁵

Türk Sanayi ve İşinsanları Derneği (TÜSİAD)

Toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili raporları²²⁶

- 2018 Dijital Teknolojiler ve Ekonomi Büyüme: Dijital Teknoloji Sektörlerinde Türkiye'nin Konumu, Fırsatları, Seçenekler Raporu²²⁷ (dijital teknoloji alanında farklı sektörlerde kadın istihdam oranının ve mevcut sorunları ele alıyor).

Sivil Örgütlerin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İzleme Platformları

- CEDAW Sivil Toplum Yürütme Kurulu (CEDAW STYK),
- İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu,
- Eşitlik için Kadın Platformu (EŞİK),²²⁸
- Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu (KCDP),²²⁹

²¹⁸ Araştırma 21 Aralık 2018 – 4 Ocak 2019 tarihleri arasında toplam 18,800 bireyle 27 ülkede gerçekleştirilmiştir. <https://www.ipsos.com/tr-tr/dunyada-ve-turkiyede-kadin-erkek-esitligi-konusundaki-tutumlari-arastirdik>

²¹⁹ YÖNEYLEM (2021). Seçmenlerin Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden Çekilme Kararına Dair Görüşü. Yöneylem Sosyal Araştırmalar Merkezi. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1566>)

²²⁰ Hatiboğlu-Kısat, B. (2020). Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Anaakımlaştırma Programı Toplumsal Cinsiyet Eylem Planı (2020-2023). Denge ve Denetleme Ağı. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1089>)

²²¹ Göker, G. & Polatdemir, A. (2019). Türkiye'de Yükseköğretimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Mekanizmaları: Bir Temel Değerlendirme Çalışması. Sabancı Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Mükemmeliyet Merkezi (SU Gender) ve Research Worldwide İstanbul. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1155>)

²²² <http://esitlikadaletkadin.org/page/2>

²²³ <http://esitlikadaletkadin.org/kadin-adaylara-rehber-etkili-siyaset-icin-sahip-olmaniz-gereken-ozellikler>

²²⁴ <http://wfp14.org/>

²²⁵ Gülöz Bakır, Z., Dark Kahyaoğlu, G. & Çamdereli, R. (2019). Kadınların Gözünden Türkiye: Siyaset, Ekonomi ve Toplumsal Meseleler. Kamusal Politika ve Demokrasi Çalışmaları Derneği PODEM Yayınları. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/873>)

²²⁶ <https://tusiad.org.tr/toplumsal-cinsiyet-esitligi-cg>

²²⁷ https://tusiad.org.tr/tum/item/download/9070_e98b2690260ed6c3c8b63c42369c08a2

²²⁸ <https://esikplatform.net/>

²²⁹ <http://www.kadincinayetlerininurduracagiz.net/kategori/veriler?sayfa=8>

➤ Kadın Koalisyonu.²³⁰

²³⁰ <http://kadinkoalisyonu.org/>

Türkiye’nin TCE Politikalarının Uluslararası İzlenmesi

Türkiye, kadın haklarının korunmasını, kadın erkek eşitliğinin sağlanmasını ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçekleştirilmesini amaçlayan uluslararası sözleşmelere imza attığı ve taraf olduğu için, aynı zamanda, bu sözleşmelerle öngörülmüş izleme mekanizmalarınca da izlenmeye onay vermiştir. Söz konusu uluslararası izleme mekanizmalarına belli dönemlerde kendi uygulamalarıyla ilgili rapor sunmak, bu kurumların Türkiye hakkında izleme yapmasına yardımcı olmak ve sivil örgütlerin de devletin uygulamalarını izleyerek bu mekanizmalara rapor hazırlamalarına (gölge-sivil raporlar) izin vermek durumundadır. Bu çerçevede, Türkiye hakkında uluslararası izleme mekanizmalarınca hazırlanan raporlarda ele alınan eleştiri ve tavsiyelere de kısaca bakmak gerekir. Söz konusu kurumsal izleme mekanizmaları içinde Türkiye açısından önemli olan iki örgüt şunlardır:

Cinsiyet eşitliği izleme kurumları:

- CEDAW Komitesi
- İstanbul Sözleşmesi GREVIO Komitesi

Bu izleme mekanizmalarının Türkiye’nin imzalayarak taraf olduğu sözleşmelerden öncelikle dikkate alınan belgeler şunlardır:

Cinsiyet eşitliği izlemede temel alınan belgeler:

- 1981 CEDAW–Kadınlara Karşı her türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi,
- 1995 Pekin Bildirgesi ve Eylem Planı,
- Bin Yıl Kalkınma Amaçları 2000-2015,
- Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları-2015-2030,
- Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları 2030 Gündemi,
- Kadına Yönelik Şiddet ve Aile içi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşme (İstanbul Sözleşmesi).

CEDAW İzleme Raporları

Türkiye uzun yıllar CEDAW Komitesi ile işbirliği içinde izleme çalışmalarını sürdürmüştür. Bu kapsamda Komiteye sunulan resmi ve sivil ülke raporları şunlardır:

CEDAW Komitesi’ne Sunulan Türkiye Sivil İzleme (Gölge) Raporları

- 2016-Türkiye CEDAW Sivil Toplum Yürütme Kurulu, *BM Kadınlara Karşı Her türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi İzleme Komitesi’ne sunduğu 7. Periyodik Dönem Gölge Raporu*,²³¹
- 2016-KADEM, *Türkiye’nin CEDAW Komitesi’ne Sunduğu Yedinci Periyodik Rapor için STK Gölge Raporu*,²³²
- 2010-Türkiye’nin Kadına Karşı Ayrımcılığı Önleme Komitesi’ne Sunduğu Altıncı Periyodik Rapor için STK Gölge Raporu,²³³

²³¹ CEDAW Sivil Toplum Yürütme Kurulu (2016). CEDAW - STYK 7. Dönem Gölge Raporu. CEDAW Sivil Toplum Yürütme Kurulu. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1119>)

²³² Kadın ve Demokrasi Derneği (KADEM), K. (2016). Türkiye’nin CEDAW Komitesi’ne Sunduğu Yedinci Periyodik Rapor için STK Gölge Raporu. Kadın ve Demokrasi Derneği (KADEM). (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/407>)

²³³ Rapor CEDAW Sivil Toplum Yürütme Kurulu ve TCK Kadın Platformu tarafından hazırlanmıştır.

- 2005- Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) Türkiye Gölge Raporu,²³⁴
- 1997-Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin (CEDAW) Uygulamasına İlişkin Türkiye STK Gölge Raporu.²³⁵

CEDAW Komitesine Türkiye Devleti Adına Sunulan Ülke Raporları

- 2014 -Yedinci Dönemsel Türkiye Raporu²³⁶
- 2012- Ara Dönem Türkiye Raporu²³⁷
- 2008- Altıncı Dönemsel Türkiye Raporu²³⁸
- 2003- Dördüncü ve Beşinci Birleştirilmiş Dönemsel Türkiye Raporu²³⁹
- 1993- İkinci ve Üçüncü Birleştirilmiş Dönemsel Türkiye Raporu²⁴⁰

İstanbul Sözleşmesi-GREVIO İzleme Raporları

Türkiye açısından bugün için önemli izleme mekanizması en son ve en kapsamlı cinsiyet eşitliği belgesi olan Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin (İstanbul Sözleşmesi) izleme mekanizması olan **GREVIO İzleme Raporlarıdır**.

GREVIO Birinci Türkiye İzleme Raporu

İstanbul Sözleşmesi izleme uzmanlar grubu olan GREVIO'nun Türkiye hakkında Sözleşmedeki yükümlülöklere referans vererek hazırladığı ilk izleme raporu 15 Eylül 2018 tarihinde yayınlandı. 116 sayfalık raporda, sözleşme maddelerine karşılık durum değerlendirmesi ve kadınlara yönelik ve eviçi şiddetle mücadele için alınması gereken önlemler konusunda öneriler yer alıyor. GREVIO raporunda, uluslararası normlar açısından bu çalışmada belirtilen normlara ilişkin eksikliklere dikkat çekilerek, bu konuda yapılması gerekenler ayrıntılı biçimde aktarılmıştır²⁴¹.

Türkiye'nin GREVIO raporuna karşılık olarak hazırladığı resmi yanıt Ekim 2018 tarihinde sunulmuş ve yanıt olarak yapılan çalışmalar özetlenmiş ve belirtilen eksikliklere eylem planları

Toplum Yürütme Kurulu, C. & Platformu, T. (2010). Türkiye'nin Kadına Karşı Ayrımcılığı Önleme Komitesi'ne Sunduğu Altıncı Periyodik Rapor için STK Gölge Raporu. CEDAW Sivil Toplum Yürütme Kurulu ve TCK Kadın Platformu.

(<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1118>)

²³⁴ Rapor Kadının İnsan Hakları - Yeni Çözümler Vakfı tarafından hazırlanmıştır:

Kadının İnsan Hakları - Yeni Çözümler Vakfı, K. (2005). Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) Türkiye Gölge Raporu. Kadının İnsan Hakları - Yeni Çözümler Vakfı ve TCK Kadın Platformu.

(<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1122>)

²³⁵ Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler Eşitlik İzleme Komitesi & Mor Çatı Vakfı (1997). Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin (CEDAW) Uygulamasına İlişkin Türkiye STK Gölge Raporu. Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler Eşitlik İzleme Komitesi ve Mor Çatı Vakfı. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1123>)

²³⁶ Bu rapor hakkında Bakanlık ve KSGM web sayfasında her hangi bir belge bulunmamaktadır.

²³⁷ CEDAW (2013). CEDAW Interim Report. CEDAW. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/321>)

²³⁸ TBMM (2008). Birleşmiş Milletler Cedaw Komitesine Sunulmak Üzere Hazırlanan Altıncı Periyodik Türkiye Raporu. TBMM. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/314>)

²³⁹ Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü (2003). Birleşmiş Milletler Cedaw Komitesine Sunulmak Üzere Hazırlanan Dördüncü Ve Beşinci Birleştirilmiş Periyodik Türkiye Raporu. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/312>)

²⁴⁰ CEDAW (1993). CEDAW İkinci ve Üçüncü Birleştirilmiş Periyodik Türkiye Raporu.

(<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/310>)

²⁴¹ GREVIO (2018). Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)'nin hükümlerinin hayata geçirilmesini sağlayan yasal ve diğer tedbirlere ilişkin GREVIO(İlk)Değerlendirme Raporu TÜRKİYE. KSGM (resmi Olmayan Çeviri). (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1134>)

Raporun İngilizce metni: GREVIO (2018). GREVIO Baseline Evaluation Report Turkey. Council of Europe. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1135>)

başta olmak üzere yapılan çalışmalara ilişkin bilgi verildiği ve uygulamaya konulacağı belirtilmiştir.

GREVIO’nun Türkiye değerlendirme raporu önerilerin sunulmasında ise kademeli aciliyet seviyelerine karşılık gelen farklı fiillerin kullanımını benimsemiştir. Bunlar öncelik sırasına göre “ısrarla tavsiye etmek” (*urge*), “kuvvetle teşvik etmek” (*strongly encourage*), “teşvik etmek” (*encourage*) ve “davet etmek”tir (*invite*). GREVIO, acil önlem alınması gerektiğini düşündüğü hususlarda “ısrarla tavsiye etmek” fiilini kullanır. “Kuvvetle teşvik eder” fiili ise, GREVIO’nun sözleşmenin kapsamlı bir şekilde uygulanmasını sağlamak için yakın gelecekte düzeltilmesi gereken eksikliklere dikkat çektiği durumlarda kullanılır. Üçüncü aciliyet seviyesine işaret eden “teşvik etmek” fiili ise, muhtemelen daha sonraki bir aşamada olsa da, dikkat gerektiren eksiklikler için kullanılır. Son olarak, “davet” fiili, daha küçük boşluklara veya önerilere işaret eder.

GREVIO’nun Türkiye’ye Sunduğu Bazı Önemli Tavsiyeler

- Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik cinsel şiddet, zorla evlilik ve “töre” saikiyle işlenen suçlara özel önem atfederek, İstanbul Sözleşmesi’nde ele alınan tüm şiddet türlerini kapsamlı bir şekilde ele alarak kadınlara yönelik şiddete ilişkin eşgüdümlü yanıtların güçlendirilmesi,
- Kadına yönelik şiddetin önlenmesi ve bununla ulusal ve yerel düzeyde mücadele edilmesi için STK desteği dahil uygun insan ve finansal kaynak tahsis edilmesi,
- Ulusal koordinasyon biriminin güçlendirilmesi ve başta kadın STK’lar olmak üzere sivil toplum kuruluşlarının katılımının artırılmasıyla politikaların koordinasyon, izleme ve değerlendirilmesinin geliştirilmesi,
- Sağlık sektöründe veri toplama işleminin sistematikleştirilmesi ve tüm idari ve adli verilerin toplanmasının veri koruma standartlarına uygun hale getirilmesi,
- Sözleşme dahilinde ele alınan kadına yönelik şiddet tezahürlerine yönelik farkındalık artırma çalışmalarının hızlandırılması,
- Eğitimin planlanıp uygulanmasına kadın STK’ların uzmanlığını da dahil ederek ilgili tüm görevlilere uygun zorunlu ilk ve hizmet içi eğitim verilmesi için gerekli tedbirlerin alınması;
- Kadınların yasal işlemler esnasında hukuki yardım ve koruma tedbirlerinin yanı sıra tazminata erişimlerinin kolaylaştırılması,
- Mağdurların ceza muhakemesinde uzlaştırmacılık sürecinde kendi özgür iradesiyle yer almasını sağlayacak ek tedbirlerin alınması,
- Uzman kadın STK’larla işbirliği içerisinde, kadın sığınmacılar için toplumsal cinsiyet duyarlı usuller, kılavuz ilkeler ve destek hizmetlerinin geliştirilmesi ihtiyacı söz konusudur (s.10).²⁴²

GREVIO’ya sunulan raporlara GREVIO Türkiye hükümeti resmi yanıtı:

- Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi’nin hükümlerinin hayata geçirilmesini sağlayan yasal ve diğer tedbirlere ilişkin GREVIO Raporu’na ilişkin Türkiye’nin nihai görüşleri.²⁴³

Sivil Örgütlerin GREVIO İzleme Raporları

GREVIO’ya Türkiye sivil örgütlerinin sundukları raporlar da şunlardır:

²⁴² GREVIO Raporu tavsiye ve önerilerinin geniş özeti için bkz.: EK 1.

²⁴³ KSGM (2018). Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi’nin hükümlerinin hayata geçirilmesini sağlayan yasal ve diğer tedbirlere ilişkin GREVIO Raporu’na ilişkin Türkiye’nin nihai görüşleri. KSGM. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1629>)

- 2017, İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu, *Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin hükümlerini yürürlüğe koyan yasal ve diğer tedbirler hakkında Türkiye'nin İlk Raporuna İlişkin Sivil Toplum Örgütlerinin Gölge Raporu*,²⁴⁴
- BİANET (Independent Communication Network) Shadow Report²⁴⁵
- KADEM 'in gölge Raporu: *NGO Shadow Report for the Periodical Questionnaire Response to be submitted by Turkey to GREVIO*,²⁴⁶
- Gökkuşluğu Kadın Platformu (GİKAP) gölge Raporu: *Rainbow Istanbul Women's Associations Platform (GİKAP) The Ngo Shadow Report on The Responses Submitted by Turkey to the GREVIO Committee*,²⁴⁷
- KASAV (Kadın Sağıkçılar Eğitim ve Dayanışma Vakfı) Gölge Raporu.²⁴⁸

²⁴⁴ 2017 yılında Mor Çatı, Kadın Sığınağı Vakfı, Kadın Dayanışma Vakfı, Kadınlarla Dayanışma Vakfı, Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği, Eşitlik İzleme Kadın Grubu, Engelli Kadın Derneği, Kaos GL Derneği, Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği'nin içinde yer aldığı İstanbul Sözleşmesi İzleme Platformu GREVIO Gölge Raporu hazırlamıştır. Bağımsız İletişim Ağı (BİANET), Gökkuşluğu İstanbul Kadın Kuruluşları Platformu (GİKAP), Bağımsız Kadın ve Demokrasi Derneği (KADEM) ve Kadın Sağıkçılar Eğitim ve Dayanışma Vakfı (KASAV) tarafından da GREVIO'ya bağımsız gölge raporlar sunulmuştur. Rapor için bkz..

İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu, &. (2017). Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin hükümlerini yürürlüğe koyan yasal ve diğer tedbirler hakkında Türkiye'nin İlk Raporuna İlişkin Sivil Toplum Örgütlerinin Gölge Raporu. İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu.

(<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1120>)

²⁴⁵ Kuyucu, N. (2017). BİANET (Independent Communication Network) Shadow Report. Bağımsız İletişim Ağı BİANET. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1136>)

²⁴⁶ KADEM (2017). NGO Shadow Report for the Periodical Questionnaire Response to be submitted by Turkey to GREVIO. Kadın ve Demokrasi Derneği KADEM. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1140>)

²⁴⁷ GİKAP(2017). Rainbow Istanbul Women's Associations Platform (GİKAP) The Ngo Shadow Report on The Responses Submitted by Turkey to the GREVIO Committee. GİKAP Gökkuşluğu İstanbul Kadın Kuruluşları Platformu. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1138>)

²⁴⁸ KASAV (2017). Acc. to Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) To the Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO). KASAV - Kadın Sağıkçılar Eğitim ve Dayanışma Vakfı. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1137>)

Avrupa Birliği Türkiye Ülke Raporları²⁴⁹

2019 Avrupa Birliği Türkiye İlerleme Raporu'nda cinsel yönelim ve cinsel kimliğin korunması ile ilgili olarak ayrımcılık yapmama ilkesinin yasal zeminde yeterince korunmadığını belirtmektedir.²⁵⁰

2020 Avrupa Birliği Türkiye Ülke Raporu AİHS 12 numaralı Protokolünün Türkiye tarafından onaylanması ve buna göre düzenleme yapılması, İstanbul Sözleşmesi gereğince cinsel yönelim ve toplumsal cinsiyet kimliğine yönelik ayrımcılık yapmayı yasaklamakla ilgili hukuki düzenleme yapılması gerektiğini belirtmektedir.²⁵¹ Bu bağlamda özellikle Anayasa'daki eşitlik ilkesinin kapsamına cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğinin eklenmesi ve Ceza Kanunu'ndaki nefret ve ayrımcılık yapma suçunun kapsamının genişletilmesi önem taşımaktadır.

Türkiye Ulusal Eylem Planlarının Hükümet Tarafından İzlenmesi

Toplumsal cinsiyet eşitliği ulusal eylem planlarının uygulanmasından sorumlu KSGM'nin plan uygulamalarını izleme göreviyle ilgili yayınladığı izleme raporları şunlardır:

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı-1996 (izlemesi yapılmamıştır)

Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele I. Ulusal Eylem Planı 2007-2010 ile ilgili İzleme:

- 2010 Yılı İzleme ve Değerlendirme Toplantısı Birleşik Raporu
- 2009 Yılı İzleme Ve Değerlendirme Toplantısı Raporu

Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele II. Ulusal Eylem Planı (2012-2015) ile ilgili İzleme:

- 2014-2015 İzleme ve Değerlendirme Toplantısı Birleşik Raporu
- 2012-2013 İzleme ve Değerlendirme Toplantısı Birleşik Raporu

Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele III. Ulusal Eylem Planı (2016-2020) ile ilgili İzleme:

- 2016-2017 İzleme ve Değerlendirme Toplantısı Raporu

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği I. Ulusal Eylem Planı (2008-2013) ile ilgili İzleme:

- 2013 Yılı Birleşik Raporu
- 2012 Yılı Birleşik Raporu
- 2010 Yılı Birleşik Raporu
- 2009 Yılı Birleşik Raporu

Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2018-2023) (yayınlanmış bir izleme raporu yoktur)

²⁴⁹ Bütün raporlar için bkz.: https://www.ab.gov.tr/ilerleme-raporlari_46224.html

²⁵⁰ 2019 Türkiye Raporu, s. 42.

²⁵¹ 2020 Türkiye Raporu, s.38.

BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları İzleme Raporları

BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile İlgili Hükümet Tarafından Hazırlanan İzleme Raporu: Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları 2019 Değerlendirme Raporu

Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Türkiye 2019 yılı Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri konusundaki çalışmalarını ikinci kez gönüllü ülke raporları (voluntary national reviews – VNR) içerisinde *Yüksek Düzey Politik Forum*’unda sunmuştur.

Rapor²⁵² Türkiye’nin imzaladığı ve taraf olduğu BM-Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları 2015-2030 Eylem Planı’na göre hazırlanan resmi uygulama izleme raporudur. Raporda hedef 5 kapsamında önerilen politikaların uygulamasını izlemek için geliştirilmiştir, 14 gösterge değeri de dahil olmak üzere, Türkiye’deki durum hakkında bilgi verilmektedir.

➤ Hükümetin verdiği yanıtlar içinde önemli olanları bazılarını şöyle özetleyebiliriz:

Hedef 5.2. kapsamında Kadın konukevi hizmet sunumunda yaşanan sorunların tespiti ve çözümüne yönelik politika geliştirmek amacıyla Aile Bilgi Sistemine “Kadın Modülü” entegrasyon çalışmaları devam etmektedir.

Hedef 5.3.’ün kapsamını oluşturan erken yaşta ve zorla evliliklerin önlenmesine yönelik, Erken Yaşta ve Zorla Evliliklerle Mücadele Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2018-2023) hazırlanmıştır.

Hedef 5.4. kapsamındaki Ulusal İstihdam Stratejisi ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı da bu kapsamda politikalar içeren önemli dokümanlardır.

Hedef 5.5. kapsamında Türkiye’de siyasete ve karar alma mekanizmalarına aktif katılım konusunda cinsiyet eşitliği arzulanan seviyede değildir. Bu nedenlerle mevzuatı ve uygulamayı güçlendirici ilave politika geliştirmeye ihtiyaç bulunmaktadır.

Hedef 5.6. kapsamında anne-çocuk ve üreme sağlığı ile cinsel sağlık haklarına erişime yönelik Türkiye Üreme Sağlığı Programı (2003-2007) ve Sağlık Sektörü İçin Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Ulusal Stratejik Eylem Planı (2005-2015) temel politika dokümanı niteliği taşımaktadır.

Hedef 5.b. kapsamında kadınların bilgi ve iletişim teknolojilerine erişimine ilişkin olarak, Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planında (2015-2018) kadınların bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımı bakımından izlenmesi ve özel önem verilmesi gereken gruplar arasında sayılması politika olarak benimsenmiştir.

Hedef 5.c. kapsamındaki konularından biri olan cinsiyete duyarlı bütçeleme konusu, 10. Kalkınma Planında, Ulusal İstihdam Stratejisi ve Eylem Planında (2014-2016) ve TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunun “Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Raporu”nda yer almaktadır.

Hedef 5.1. ve 5.c. kapsamında 2015-2016 yılları arasında yapılan yasal değişikliklerle ile doğum ve ebeveyn izinlerinde kadınlar lehine düzenlemeler yapılmıştır. Bununla birlikte, doğum izni bağlamında erkeklerin rolünün artırılması gerektiği ihtiyacı halen devam etmektedir.

➤ SKA Göstergeleri Bazında İlerlemeler ise şöyle yanıtlanmıştır:

²⁵² SBB (2019). Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Değerlendirme Raporu. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1061>)

SKA 5 hedefleri kapsamında 14 gösterge bulunmakta ve bu göstergelerden 9’u üretilmektedir.

Hedef 5.4.’ün göstergesi Türkiye’deki kadınların ücretsiz bakım emeği için harcadıkları zamandır. Türkiye’de kadınlar erkeklerin yaklaşık 6,22 katı kadar ücretsiz bakım emeği için zaman harcarken, Avrupa ve Orta Asya’da bu göreceli oran ortalama sadece 2,5 kat olarak tespit edilmektedir.

Hedef 5.b.’nin göstergesi (cep telefonu sahibi bireylerin cinsiyet bazında oranı) cinsiyet bazında ayrıştırılmış veri üretilmemektedir, internet erişiminin cinsiyet bazında kırılımı mevcuttur.

➤ Raporda hükümetin uygulama ile ilgili genel değerlendirmesi şöyledir:

Türkiye’de kadın-erkek eşitsizliğinin en yüksek olduğu alanlar siyasi temsil, ekonomik etkinlik, işgücüne katılım, mesleki-teknik eğitim ve teknoloji kullanımı olarak saptanmaktadır.

Çocuk bakımı ve ev işlerinde iş yükünün dağılımı önemli boyutta eşitsizlik sergilemekte ve zaman içinde çok az değişim göstermektedir. Bu konu kadınların eğitim, istihdam, siyasi ve ekonomik etkinlik alanlarındaki gelişiminin önünde en büyük engellerden biri olarak nitelendirilmektedir.

Türkiye’de kadına yönelik şiddetin göreceli olarak yüksek düzeyde olması ve erken yaşta ve zorla evliliklerin sürmesi de Türkiye’nin uluslararası düzeydeki kadın-erkek eşitliği konusundaki konumuna olumsuz yansımaktadır.

Cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik politikaların gelişiminde eşitsizliğin yüksek olduğu alanlara yönelik, politika, program ve projelerin bütüncül bir yaklaşımla öncelikler doğrultusunda planlanarak ele alınması ve gerekli yapıların oluşturulması önem taşımaktadır. Bunların uygulamaya geçirilmesinde kamu, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve diğer paydaşlar arasında koordinasyonun sağlanabilmesi için mekanizmaların kurulmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Hedeflere ulaşılabilmesi için cinsiyet eşitliği politikalarının gelir eşitliğine ve yoksulluğun azaltılmasına yönelik politikalarla entegre edilmesine, eğitim ve istihdam politikalarının cinsiyet eşitliğini destekleyici şekilde düzenlenmesi ile politika ve projelerin sonuçlarının izlenmesine özel önem verilmesi gerekmektedir.

SKA 5, diğer SKA hedeflerinden en çok etkilenen SKA’lar arasında yer almaktadır. SKA 5 hedefleri üzerinde en güçlü etkiye sahip SKA’lar SKA 1 (Yoksulluğa Son), SKA 2 (Açlığa Son), SKA 3 (Sağlık ve Kaliteli Yaşam), SKA 4 (Nitelikli Eğitim), SKA 8 (İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme), SKA 9 (Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı), SKA 10 (Eşitsizliklerin Azaltılması), SKA 11 (Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar), SKA 16 (Sulh ve Adalet) ve SKA 17’dir (Amaçlar için Ortaklıklar). Dolayısıyla, söz konusu SKA’lar öncelikli olmak üzere hemen hemen tüm SKA’ların cinsiyet eşitliği bağlamında ele alınması, cinsiyete duyarlı bütçeleme kavramı gibi bütüncül yaklaşımlara önem verilmesi gerekli görülmektedir. Diğer taraftan, SKA 5; SKA 1, SKA 8 ve SKA 9 hedeflerini önemli ölçüde etkilemekte, bu bağlamda kadın istihdamına yönelik politikalar ön plana çıkmaktadır.

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile İlgili Sivil Örgütler Raporu

BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Türkiye 2. Ulusal Gözden Geçirme Sivil Toplum Alternatif Raporunda²⁵³ yer alan bazı önemli saptamalar şöyledir:

²⁵³ Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler Derneği, Kadın Dayanışma Vakfı, Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği, Kadınlarla Dayanışma Vakfı, Kadın Koalisyonu – Uluslararası Çalışma Grubu, Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, EŞİTİZ – Eşitlik İzleme

Türkiye, SKA’nın hayata geçirilmesi ve izlenmesi ile ilgili adımların gerekli hızda ve ölçüde atmamıştır.

Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın ve kız çocuklarının güçlenmesi konularında (5. Amaç) endişe verici, yapısal geri gidişler ve beyanların varlığı Türkiye’nin Amaç 5’e ve diğer ilgili alt hedeflere ulaşmasını imkânsız kılacaktır.

Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın ve kız çocuklarının güçlenmesine dair kazanılmış haklara yönelik -özellikle kadınların boşanma sonrasında aldıkları yoksulluk nafakası, kadınları erkek şiddetine karşı koruyan 6284 no’lu yasa, İstanbul Sözleşmesi ve kadınların cinsellik ve doğurganlık sağlığına dair haklarına yönelik- siyasi saldırıların devam etmesi endişe vericidir.

Devlet, yıllardır kadına yönelik şiddetle mücadele konusunda çalışan bağımsız kadın örgütleri yerine aileyi temel alan ve dini referanslarla hak meselesine yaklaşan, kadınların ve kız çocuklarının haklarını geleneksel aile kavramının bütünlüğü için araçsallaştıran ya da görmezden gelen farklı çıkar grupları ile daha yakın çalışmaktadır. Bu durum toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda siyasi bir kararlılığın bulunmadığının, aksine kadınları ve kız çocuklarını aile içerisindeki geleneksel rollere hapseden bir bakış açısının devletin en üst kademeleri tarafından desteklendiğinin kanıtıdır.

Türkiye’de toplumsal cinsiyet temelli kadına yönelik şiddet sonrası hizmetler oldukça sınırlı ve ŞÖNİM sayıları yetersizdir. Tecavüz kriz veya cinsel şiddet sevk merkezlerinin bulunmamaktadır. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın bütçesinin son derece az bir kısmı toplumsal cinsiyet temelli şiddetin sonlandırılmasına ayrılmaktadır.

SKA Amaç 3.7.’de yer almasına rağmen kapsamlı cinsellik eğitimlerine hala müfredatta yer verilmemektedir. SKA 5.3.’e aykırı bir şekilde, çocuk, erken yaşta ve zorla evliliklerin Türkiye’de, kadın ve kız çocukları için bir sorun olmaya devam etmektedir.

Türkiye’deki Suriyeli göçmenlerin ve Afganistan, Irak, İran gibi ülkelerden gelen uluslararası koruma statüsündeki sığınmacılar ve Avrasya, Afrika ve Asya ülkelerinden gelen çoğunluğu kadın düzensiz ve/veya kağıtsız statüsünde göçmenlerin cinsiyet temelli şiddet ve güvencesiz çalıştırılmaya en açık grubu oluşturduğu açıktır. Suriyeli mülteciler diğer gruplara oranla desteklere nispeten daha kolay erişebilmektedir. Ancak toplumsal cinsiyet temelli şiddetle ilgili desteklere Suriyeli kadınlar ve çocuklar da dahil olmak üzere tüm göçmen grupların erişimlerinin zordur.

Özellikle kağıtsız göçmenlerin güvencesiz olarak cinsel şiddet tehdidi altında çalışmakta ve yüksek sınırdışı edilme tehdidi sebebiyle yasal haklarını arayamamaktadırlar.

Pekin +25 İzleme Raporları

Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformunun 25. Yılı için Hazırlanan Ulusal Rapor

BM Kadının Statüsü Komisyonuna sunulmak üzere Türkiye’nin Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformunun 25. Yıldönümü için hazırlanmış olduğu ulusal değerlendirme raporu²⁵⁴ toplumsal

Kadın Grubu, YERELİZ – Yerel İzleme Araştırma ve Uygulamalar Derneği. (2019). Kadın Örgütleri: Türkiye 2. Ulusal Gözden Geçirme Sivil Toplum Alternatif Raporu. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/923>)

²⁵⁴ UN (1995). Comprehensive National Review Report and Survey Prepared By Turkey On The Occasion Of 25th Anniversary Of Adoption Of 4th World Conference On Women And Beijing Declaration And Platform For Action (1995). United Nations. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1143>)

cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlenmesi için esas olarak son beş yılda yapılan çalışmalara, elde edilen kazanımlara ve karşılaşılan güçlüklerle dair soruları cevaplamaktadır.²⁵⁵

Raporda kadınların ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda etkin katılımını artırmak için yapılan çalışmalar ve karşılaşılan zorluklardan söz edilirken, öncelikli alan olarak kadınların işgücüne ve istihdama katılım durumları ele alınmıştır. Kadınların ekonomik ve sosyal güçlenmesi açısından hükümet politikaları ve kalkınma planlarında işgücü ve istihdama katılımlarının desteklendiği ancak işgücü piyasasında ayrımcı uygulamaların devam ettiği ve kurumsal bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılmasına ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Güvenceli esneklik, aktif ve pasif işgücü piyasası programlarıyla kadın istihdamını artırma çalışmalarının sürdürüldüğü belirtilen raporda yasal değişikliklerin yanı sıra proje bazlı yürütülen çalışmalara örnekler verilmektedir. Bu örneklerin özellikle bakım hizmetleriyle ilişkili olanları aşağıda SGK ve İŞKUR faaliyetleri kapsamında aktarılmıştır.

İki kısımda sunulan raporun ilk kısmında, öncelikler ile bu alandaki başarılar ve sorunlar, ikinci kısımda ise 12 kritik alana ilişkin ilerlemelere dair değerlendirmeler yer almaktadır. Kritik alanlardan biri olan kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddet alanında son 5 yılda hangi alanlarda eylemlere öncelik verildiği sorusuna (13. Soru) verilen cevapta öncelik alanlar şöyle tanımlanmıştır:

- *Cinsel şiddet ve evlilik içi tecavüzü de içeren partner şiddeti/ev içi şiddet,*
- *Kamusal alanlarda eğitim ve çalışma yaşamında cinsel istismar ve şiddet,*
- *Teknoloji aracılığıyla (siber şiddet, çevrim içi ısrarlı takip gibi) kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddet,*
- *Kadın cinayetleri,*
- *Çocuk, erken yaşta ve zorla evlilikler,*
- *Kadınlar ve kız çocuklarının ticareti olarak belirtilmiştir.*

Bu alana ilişkin eylemler arasında İstanbul Sözleşmesi'nin imzalanması, 6284 sayılı Kanun, Türk Ceza Kanunu'nda 2014 yılında yapılan düzenleme ile çalışma yaşamındaki cinsel istismar suçu ile ilgili olarak çalışanlar arasındaki istismar cezasının artırılması, 2016 yılında yapılan çocuklara yönelik cinsel istismar cezasının artırılmasına yer verilmiştir. 2016-2020 yıllarını kapsayan Kadınlara Yönelik Şiddet ile Mücadele Ulusal Eylem Planı'nda, 79 ilde yapılan Kadınlara Yönelik Şiddet ile Mücadele İl Eylem Planları, ŞÖNİM sayısının artırılarak 2019 Mart ayında 79 ile çıkarıldığı belirtilmiştir. Daha önce 2018 yılında hazırlandığı belirtilen ancak halen kamuoyu ile paylaşılmayan Erken Yaşta ve Zorla Evliliklerle Mücadele Eylem Planı'nın 2019-2023 yılları için hazırlandığı belirtilen raporda, çocuk evlilikleri ifadesi kullanılmadan erken ve zorla evlilikler ile mücadele kapsamında yürütülen çalışmalar aktarılmıştır.

AÇSHB ile İçişleri Bakanlığı arasında yapılan protokol kapsamında geliştirilen acil durumda ihtiyaç duyan kadınların arayabileceği **Kadın Destek Sistemi (KADES)** telefon uygulamasının başlatıldığı belirtilmiştir. **Diyanet İşleri Başkanlığı** yapılan protokol kapsamında AÇSHB'nin kadına şiddet ile mücadeleyi aile eğitimi ile çözmeyi hedefleyerek Aile Eğitimi Programları düzenlendiği belirtilmiştir.

²⁵⁵ UN WOMEN web sayfasında yer alan ulusal değerlendirmeler altında bulunan raporun KSGM tarafından hazırlandığına dair bir ibare olamamakla birlikte, konu bu kuruluşun sorumluluk alanına girdiği için onlar tarafından hazırlandığı varsayılmıştır.
<https://www.unwomen.org/en/csw/csw64-2020/preparations#national-level-reviews>

Raporda, Sağlık Bakanlığının yürüttüğü çalışmalar da özetlenmiştir. Bu çalışmalar arasında göçmenlere yönelik olarak toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılıklar ve kadınlara yönelik şiddet konusunda “Kadınlara Yönelik Aile İçi Şiddetin Önlenmesi Programı”, “Çocuklar ve Kadınlara Yönelik Ruh Sağlığı Hizmetlerinin Güçlendirilmesi için Göçmen Sağlığı Merkezlerinde Çalışan Ebe ve Hemşirelerin Eğitimi”, “Afetlerde Sosyal Travma ve Psiko-sosyal Destek Programı” hakkında bilgi verilmiştir. Sağlık Bakanlığı, UNFPA ile imzalandığı kontrat çerçevesinde üreme sağlığı hizmetleri, anne ve çocuk ölümleri ve hastalıkları, HIV, istenmeyen ve riskli gebelikler, cinsel ve toplumsal cinsiyet temelli şiddet ve üreme sağlığı ile ilişkili diğer riskler konularında çalışmalar yürüttüğü ve ayrıca Üreme Sağlığı Strateji ve Eylem Planının da güncellendiği belirtilmiştir.

Pekin+ 25 Türkiye Kadın Platformu Politika Tutum Belgesi²⁵⁶

Pekin Eylem Platformunun 25.yılında Türkiye’de kadın örgütleri ve LGBTİ+ örgütler bir araya gelerek bir Politika Tutum Belgesi hazırlamışlardır. Belgede Türkiye kadın hareketinin mücadelesi sonucunda toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda mevzuatta oldukça ilerleme sağlandığı ancak bunların uygulamalara yansımadağı veya uygulamada ciddi sorunlarla karşılaşıldığı belirtilmiştir. Belgede temel alanlarda “İşgücü piyasası, eğitim, siyasete ve karar mekanizmalarına katılım, kadınlara yönelik şiddet” alanlarında toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine ilişkin mevcut durum paylaşılmış ayrıca Suriyeli sığınmacı kadın ve kız çocuklarının, LGBTİ+’ların ve engelli kadınların yaşadığı çoklu ayrımcılıklara yer verilmiştir.

Siyasi irade tarafından son dönemde yoğun olarak gündeme getirilen toplumsal cinsiyet eşitliği karşıtlığına dikkat çekilen belgede, kadınların boşanma sonrasında aldıkları yoksulluk nafakasının, kadınların şiddetten korunmasına ilişkin 6284 sayılı yasanın ve İstanbul Sözleşmesi’ne yönelik saldırıların kaygıyla karşılandığı belirtilmiştir.

Raporda, feminizm karşıtlığı ve aşırı sağ hareketlerin küresel çapta yükselişte olduğu vurgulanmış; daralan demokratik alanlar ile bunların sivil toplum ve özellikle de kadın örgütleri ve feminist örgütler üzerindeki etkilerine acilen odaklanma ihtiyacı bulunduğu vurgulanmıştır. Hükümetlerin bu tavrına karşılık, kadın hakları savunucularının ve LGBTİ+ örgütlerinin güvenle, doğrudan başvurabilecekleri küresel bağımsız bir kadın kuruluşuna ihtiyaç olduğu belirtilmiştir.

Politika belgesinde, bu kuruluşun uluslararası taahhütlerin ne ölçüde uygulandığını izlemenin yanı sıra küresel çapta kadınların başvurularına ve ihtiyaçlarına cevap verebilmesi, uluslararası kurumlar ve hükümetler tarafından da tanınması ve var olan CEDAW, GREVIO, kadın hakları ve insan hakları konusunda çalışan Özel Raportörler ve ilgili diğer kurumlarla protokoller yapma gücüne sahip olması gerektiği belirtilmiştir.

²⁵⁶ Türkiye Pekin +25 Kadın Platformu. (2019). Türkiye Pekin +25 Kadın Platformu Politika Tutum Belgesi. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/922>)

Uluslararası Endeksler, İzleme Göstergeleri ve Türkiye’nin Güncel Durumu

Toplumsal cinsiyet eşitliğini konu alan ve uluslararası kurumlar tarafından yayınlanan endeksler zaman içinde ülkeler arası karşılaştırma yapmayı sağlamakta ve bir ülkenin yıllar itibarıyla diğer ülkeler karşısındaki konumunun nasıl değiştiğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle Türkiye’nin toplumsal cinsiyet eşitliği açısından durumunu değerlendiren uluslararası endekslere bakalım.

BM Toplumsal Cinsiyet Gelişme Endeksi (GDI)

Türkiye’nin BM 2019 İnsani Gelişme Endeksi (HDI)²⁵⁷ verilerine göre konumu şöyledir:

- Türkiye’nin 2020 yılında yayınlanan endeks değeri 0.820,
- Bu değerle Türkiye, 189 ülke ve bölge arasında 54. sırada,

İnsani Gelişme Endeksi verileriyle birlikte hesaplanan GDI, TCE ile ilgili üç alt alana ilişkin değişkenleri dikkate alıyor.

- Uzun ve sağlıklı yaşam göstergesi: doğumda beklenen yaşam süresi,
- Bilgi göstergesi: yetişkin okur-yazarlık oranı ve eğitimde bileşik okullaşma oranı,
- Yaşam standardına erişim göstergesi: satın alma gücü paritesine göre hesaplanan kazanılmış gelir.

Bu değişkenlerin verilerine göre hesaplanan değerler şöyledir.

- Türkiye Endeks değerleri kadınlar için 0.784 ve erkekler için 0.848’dir.
- Aynı verilere göre Türkiye GDI değeri 0,92.
- Türkiye beş ülke grubu içinde 4. grup olan orta ve düşük eşitliğe sahip ülkeler grubuna girmiştir.²⁵⁸

BM Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (GII)

2010 yılından bu yana hesaplanan endeks cinsiyete dayalı eşitsizliklerin detaylarını göstermesi açısından önemlidir.

Endeks üç alt değişken verilerini kullanır:

- Üreme sağlığı: anne ölümlülük oranı ve ergen doğum oranı,
- Güçlenme: parlamentodaki kadın oranı ve nüfusun en az ortaöğretime sahip olan kadın ve erkek oranı,
- İşgücü piyasası: kadın-erkek işgücüne katılım oranları.

Türkiye, 2019 verilerine göre 189 ülke arasında 0.306 endeks değeri ile 68. sıradadır (dördüncü grup ülkeler arasında) ve gösterge verileri şöyledir:

²⁵⁷ UNDP (2020). Human Development Report 2020 The next frontier Human development and the Anthropocene. United Nations Development Programme. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1113>)

²⁵⁸ UNDP (2020). Gender Development Index. <http://hdr.undp.org/>

- Anne ölüm oranı gösterge değeri 100 bin canlı doğum içinde 17,
- Ergen doğum oranı binde 26.6,
- Parlamentoda kadınların oranı yüzde 17.4,
- En az ortaöğretime sahip olan kadın oranı yüzde 50.2, erkeklerde bu oran yüzde 72.2,
- Kadınlarda işgücüne katılım oranı yüzde 34.0, erkeklerde bu oran yüzde 72.6’dır.²⁵⁹

İnsani Gelişme Gösterge Panelleri (Human Development Dashboards)²⁶⁰

Gösterge Paneli 2 / Yaşam Döngüsü Toplumsal Cinsiyet Açığı

Panelde yer alan göstergeler Türkiye’de kadınların orta öğretim düzeyleri, tarım dışı istihdamdaki payları, karşılıksız ev ve bakım işlerine ayırdıkları zaman ve yerel yönetimlerde temsile bakımından en alt grup ülkeler arasında yer aldığını ortaya koymaktadır. Gençlik döneminde eğitimde başlayan eşitsizlik sonraki yıllarda karşılıksız ev ve bakım işlerinin süresi, çalışma hayatına katılım ve karar mekanizmalarına katılımı güçlenerek sürmektedir.

SKA Toplumsal Cinsiyet Endeksi (EM2030 SDG Gender Index)

Eşit Ölçüler bağımsız sivil toplum kuruluşu tarafından hazırlanan SKA Toplumsal Cinsiyet Endeksi, 129 ülkede toplumsal cinsiyet eşitliğinin durumunu eğitim, sağlık, toplumsal cinsiyet temelli şiddet, iklim değişimi, insana yakışır iş ve diğer ilgili alanlarda 14 Sürdürülebilir Kalkınma Amacı altında yer alan seçilmiş göstergelerle hesaplamaktadır. Endeks 2030 Kalkınma Gündemi’ne referansla dünyada toplumsal cinsiyet eşitliğinin anlık görüntüsünü vermektedir. Türkiye’nin 2019 SKA Toplumsal Cinsiyet Endeks değeri 65,2’dir. 60-69 aralığı endekste yer alan toplumsal cinsiyet eşitliği göstergelerinin zayıf düzeyde yerine getirildiğini göstermekte olup Türkiye 129 ülke içerisinde 70. sıradadır.

UNDP Toplumsal Cinsiyet Sosyal Normları Endeksi (GSNI)

Dünya Değerler Araştırması’nda (WVS) toplumsal cinsiyet eşitliğiyle ilgili tutum soruları kullanılarak oluşturulan Toplumsal Cinsiyet Sosyal Norm Endeksi siyaset, eğitim, ekonomi ve fiziksel bütünlük olmak üzere dört bileşenden oluşmaktadır. Endeks hesaplanırken kullanılan göstergeler:

- (1) “Genelde, erkekler kadınlardan daha iyi siyasi liderler oluyor” ifadesine katılanların oranı,
- (2) Kadınların erkeklerle aynı haklara sahip olması gerektiğini düşünenlerin oranı,
- (3) “Üniversite eğitimi, erkekler için kadınlardan daha önemlidir” ifadesine katılanların oranı,
- (4) “Ülkede eğer erkekler iş bulamıyorsa çalışmak kadınlardan çok erkeklerin hakkıdır” diye düşünenlerin oranı,
- (5) “Genel olarak, erkekler kadınlardan daha iyi şirket yöneticisi oluyor” diye düşünenlerin oranı,

²⁵⁹ UNDP (2020). Gender Inequality Index. <http://hdr.undp.org/en/content/gender-inequality-index-gii>

²⁶⁰ UNDP (2019). Dashboard 3: Women’s empowerment Technical note. United Nations. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1344>)

- (6) Erkeğin birlikte olduğu kadını dövmesini doğru bulanların oranı,
(7) Kürtajı onaylayanların oranıdır.

Toplumsal cinsiyet normu olarak değerlendirilen bu yedi göstergeden en az birine katılım düzeyi yüksek olanlar toplumsal cinsiyet önyargısına sahip olarak tanımlanmaktadır. Toplumsal Cinsiyet Sosyal Normları Endeksi'ne göre dünyada toplumsal cinsiyet yanlılığı artmakta ve Türkiye'de de bu olumsuz değişim endeks değerlerine yansımaktadır. Türkiye endeks değerlerine göre bu yedi göstergeden en az ikisini onaylayanların oranı 2005-2009 aralığında son yüzde 77,6'dan 2010-2014 aralığına kadar geçen zamanda yüzde 85,7'ye yükselmiştir. Hiç ön yargısı olmayan kadınların oranı yüzde 4.4, erkeklerin oranı yüzde 2.6'dır. En az önyargı kadınlarda yüzde 30, erkeklerde yüzde 34 ile eğitim alanında. ²⁶¹

OECD Toplumsal Kurumlar ve Toplumsal Cinsiyet Endeksi (SIGI)

OECD'nin Toplumsal Kurumlar ve Toplumsal Cinsiyet Endeksi, kadınlar ve erkekler arasındaki ayrımcılıkların toplumsal kurumlar ve sosyal normlar aracılığıyla pekiştirilme düzeyini ortaya koymak amacıyla aile içi ayrımcılık, kısıtlı fiziksel bütünlük, üretken ve mali kaynaklara sınırlı erişim ile kısıtlı medenî haklar alt başlıkları altında yer alan 33 gösterge ile hesaplanmaktadır. Endeks değeri en düşükten en yükseğe doğru sıralanan yüzde 20'lik dilimler halinde ifade edilmekte ve yüzde 0-20 en düşük düzeyli ayrımcılık grubunu göstermektedir.

- Aile içi ayrımcılığın alt göstergeleri: yasal evlilik yaşı, erken evliliklerin oranı, hane içi sorumluluklar, miras ve boşanma ile ilgili yasalar,
- Kısıtlı fiziksel bütünlüğün alt göstergeleri: kadına yönelik şiddetle ilgili yasalar, kadın sünneti, üreme üzerinde kontrol ve aile planlamasına erişim, kayıp kadın oranı, doğurganlık tercihi,
- Üretken ve mali kaynaklara sınırlı erişimin alt göstergeleri: araziye güvenli erişim, toprak dışındaki varlıklara güvenli erişim, finansal hizmetlere erişim ve işyerinde sahip olunan haklar, çalışan kadınlara yönelik tutumlar,
- Kısıtlı medeni hakların alt göstergeleri: vatandaşlık hakkı, seyahat hakkı, politik söz ve temsil ve adalete erişim hakkı olarak sayılabilir.

2014'te 107 ülke arasında 35. Sırada iken 2019'da 120 ülke arasında 58. Sıraya gerileyen Türkiye SIGI 2019 yılı endeks verisine göre, yüzde 25 oranıyla düşük düzeyli ayrımcılık grubu ülkeleri arasında yer almıştır. Ancak aile içi ayrımcılıkta yüzde 33'le, üretken ve mali kaynaklara sınırlı erişimde yüzde 37 ile orta düzey ayrımcılık söz konusudur. Sınırlı sivil özgürlüklerde yüzde 20 ile düşük düzeyli ayrımcılık ve kısıtlı fiziksel bütünlükte yüzde 8 ile çok düşük düzey ayrımcılık vardır. ²⁶²

Dünya Ekonomik Forumu (WEF) Küresel Toplumsal Cinsiyet Uçurum Endeksi (GGGI)

Uluslararası bir sivil toplum örgütü olan Dünya Ekonomik Forumu tarafından hazırlanan endeks 153 ülkenin verisi üzerinden toplumsal cinsiyet uçurumunu karşılaştırma imkânı vermektedir. Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılıkları dört alanda ortaya koymakta olup bunlar eğitim (4 gösterge), sağlık (2 gösterge), ekonomik katılım ve fırsatlar (5 gösterge) ile siyasi

²⁶¹ UNDP (2020). 2020 Human Development Perspectives Tackling Social Norms A Game Changer For Gender Inequalities. United Nations. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/827>)

²⁶² OECD, 2019, *Social Institutions and Gender Index SIGI 2019 Global Report*, https://read.oecd-ilibrary.org/development/sigi-2019-global-report_bc56d212-en#page35

güçlenme (3 gösterge) olup, toplam 14 göstergelyi içermektedir. Kadınların erkeklere oranı biçiminde verilen tüm göstergelerde, “1” mutlak eşitliğe karşılık gelmektedir.

- İşgücüne katılım ve fırsatlarda alt göstergeler: işgücüne katılım oranı, benzer iş için ücret, hesaplanan kazanılmış gelir, profesyonel ve teknik işler, kanunu koyucu, üst düzey görevli ve yöneticiler,
- Eğitimde alt göstergeler: okur-yazarlık oranı, ilköğretimde okullaşma, ortaöğretimde okullaşma, yükseköğretimde okullaşma,
- Sağlık ve yaşamda alt göstergeler: doğumda cinsiyet oranı, beklenen sağlıklı yaşam süresi,
- Siyasi güçlenmede alt göstergeler: parlamentoda kadın oranı, bakanlık pozisyonlarında kadın oranı, son elli yılda ülkenin kadın/erkek devlet yöneticisiyle geçirdiği yıllar.

Endeksin 2020 Raporu’nda Türkiye, 153 ülke içinde 130. sırada yer almış olup eşitlik puanı 0.635’dir. Başlangıç yılı olan 2006’da 105. sırada olan ve 0.585 puanı bulunan Türkiye ilerleyen yıllarda puanını yükseltmesine rağmen diğer ülkelerin daha hızlı gelişmesinden ötürü sıralamada geriye düşmüştür.²⁶³ Endeks değerinin alt bileşenlerinden olan ekonomik katılım ve fırsatlarda 136. sırada, eğitime erişimde 113. sırada, sağlık ve yaşam süresinde 64. sırada ve politik güçlenmede 109. sıradadır. Sağlıktaki ilerlemeye karşın, ekonomik katılım ve fırsatlar, eğitime erişim ve siyasi güçlenme alanlarında sıralamada gerilemiştir.

²⁶³ WEF (2019). Global Gender Gap Report 2020. World Economic Forum. s. 343.
(<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/930>)

Türkiye’deki Endeksler

TEPAV 81 ilde Türkiye’nin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi

Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliği endeks çalışmaları ilk kez TEPAV’ın 2014 yılındaki “81 İl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi” isimli çalışmasıyla başlamıştır. BM Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği endeksini illere uyarlayan endeks her iki yılda bir tekrarlanmış ve il düzeyinde sağlık, parlamentoda temsil edilme, eğitim, iş gücüne katılım olmak üzere 4 temel gösterge üzerinden inşa edilmiştir. 2020’deki yeni karne çalışması kapsamında endeksi oluşturan gösterge sayısı artırılmış ve 3 alt endeks ile 11 adet göstergeden oluşacak şekilde tasarlanmıştır. Endeks değerine eşit katkı sunan 3 alt endeks; (i) siyaset ve ekonomide temsil edilme, (ii) üretim faaliyetlerine katılım (SGK verileri üzerinden özel sektörde kayıtlı istihdam) ve (iii) eğitime katılım alanlarını kapsamaktadır. Çalışma kapsamında gösterge setinin belirlenmesinde, AB, UNDP ve WEF tarafından gerçekleştirilen endeks çalışmaları ve Birleşmiş Milletler Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri Minimum Seti temel alınmıştır. Endeks değerleri 0 ile 1 aralığında değişmekte ve 1’e yakınlık, belirlenen göstergelere göre kadın erkek oranının birbirine eşit olduğunu gösterirken, sıfıra yakınlık değeri ise tam eşitsizliği yansıtmaktadır.

2020 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Endeksi’ne göre 81 ilin ortalama endeks skoru 0,471’dir. En eşitlikçi il 0,542 endeks değeri ile Muğla’dır ve arkasından İzmir, Yalova ve İstanbul gelmektedir. Buna karşılık 2020 endeks skorlarına göre göre toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en fazla olduğu illerin başında 0,395 endeks değeri ile Muş gelmekte onu Bingöl, Bayburt ve Şırnak izlemektedir.²⁶⁴

YANINDAYIZ Derneği İlçe Düzeyinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Endeksi

İlçe düzeyinde TCE ölçülmesine ilişkin bir diğer çalışma ise, Yanındayız Derneği ve İstanbul Üniversitesi Şehir Politikaları Uygulama ve Araştırma Merkezi ile işbirliği içinde yürütülmüştür. Kanada Büyükelçiliği ve Kanada Yerel Girişimler Fonu desteği ile yürütülen çalışmada Türkiye genelinde 100.000 ve üzeri nüfusa sahip 234 ilçeyi kapsayan bir endeks hesaplanmıştır. Endekste “politik katılım ve karar alma”, “ekonomik hayat ve kaynaklara erişim”, “eğitim”, “sağlık ve spor” alt başlıklarında toplam 27 gösterge yer almaktadır. Endeks değerleri 0 ve 1 arasındadır ve yayınlanan sonuçlara göre en eşitlikçi ilk 10 ilçenin 5’i İstanbul (Kadıköy, Bakırköy, Beylikdüzü, Beşiktaş, Şişli), 3’ü İzmir (Karşıyaka, Bornova, Bayraklı), 1’i ise Çanakkale’de (Merkez), diğeri ise Ankara’da (Çankaya) illerindedir.²⁶⁵

²⁶⁴ Taşöz Düşündere, A., Kavas Bilgiç, A. & Avşar, &. (2020). 81 İlde Türkiye’nin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi. TEPAV. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1083>)

²⁶⁵ Şeker, M., Akduran, &., Saldanlı, A. & Bektaş, H. (2020). İlçe Düzeyinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Endeksi - Türkiye, 81 İl, 234 İlçe. Yanındayız Derneği. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1084>)

Kadın Girişimcilik Endeksi (KAGİDER)

KAGİDER 2019 yılında “Türkiye Kadın Girişimcilik Endeksi-2019 Araştırma Raporu”nu yayınlamıştır. 2018/2019 yılı Global Girişimcilik İzleme Raporu’na göre Türkiye erken aşama girişimcilik aktivitesi toplamında 48 ülke içinde 15. sırada yer almakla birlikte kadın girişimci sayısı erkeklerin yarısından daha azdır. 438 kadın girişimci ile görüşülen araştırmanın bulguları temelinde davranış skoru, algı skoru ve gelecek skoru olarak üç bileşene dayanarak oluşturulan endekste uzun zamandır hem yurtdışında hem de Türkiye’de faaliyet gösteren, yüksek cirosu olan, 50+ kişi istihdam eden, gelecekte büyüme ve karlılık beklentisi olan vb. özelliklere sahip kadın girişimci profili 100 puan kabul edilmiş ve görüşülen kadın girişimcilerin ortalama skorunun 44 olduğu bulunmuştur.²⁶⁶

²⁶⁶ Türkiye Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER) (2019). Türkiye Kadın Girişimcilik Endeksi- 2019 Araştırma Raporu. Kadın Girişimcilik Araştırması. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/427>)

Türkiye’de Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Veri Toplama ve Yayınlama: Türkiye İstatistik Kurumu

CEDAW ve Pekin Eylem Planı başta olmak üzere Türkiye’nin imzaladığı birçok uluslararası sözleşme ve eylem planı, toplumsal cinsiyet kavramı çerçevesinde araştırmalar yapılmasını ve gösterge geliştirilmesini ve veri üretimini temelde ulusal istatistik teşkilatlarına görev olarak vermiştir.²⁶⁷ Kadın sorunlarından sorumlu olan ulusal mekanizma işlevini üstlenen ve o günkü adıyla Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü olan müdürlüğün kurulması, Birleşmiş Milletler kuruluşlarının desteklediği araştırma projeleri, üniversitelerde kadın sorunları araştırma ve uygulama merkezlerinin ve yüksek lisans programlarının kurulması toplumsal cinsiyete ilişkin veri üretilmesinin önemli adımlarıdır. Ulusal istatistiklerin üretilmesinden sorumlu Türkiye İstatistik Kurumu’nda²⁶⁸ (TÜİK) da 1993 yılında Toplumsal Yapı ve Kadın İstatistikleri Şubesi kurulmuştur. Amacı, “Türkiye’de kadının toplum içindeki yerinin belirlenmesi ve sosyo-ekonomik kalkınma içinde kadının katkısını güçlendirmeye yönelik ulusal ve uluslararası politikaların üretilmesi, geliştirilmesi ve değerlendirmesi için gerekli olan güvenilir, güncel ve kapsamlı veri toplamaktır. Bunun için *Kadın İstatistikleri ve Göstergeleri Veri Tabanı oluşturulması ve geliştirilmesi*”ni amaçlayan şube çalışmaları ile birlikte bu alandaki veri üretiminin kapsamı genişletilmiştir.

Kadına yönelik şiddet ile ilgili olarak kamu kurum ve kuruluşlarına önemli sorumluluklar yükleyen 2006/17 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile kamu kurumlarının toplumsal cinsiyete ilişkin yürüttükleri faaliyetler arasında araştırma projeleri ve veri üretimi de dâhil olmuştur. Bu gelişmelerin bir sonucu olarak, kamu kurumlarında da ilgili çalışma alanlarında araştırmalar ve veri konusunda çalışmalar başlatılmıştır. Türkiye Avrupa Birliği’ne (AB) uyum sürecinde kadın erkek eşitliği ile ilgili AB direktifleri doğrultusunda politikalar geliştirmeyi, yasal düzenlemeler yapmayı ve bu yasaları uygulamaya geçirerek toplumsal cinsiyete duyarlı veri üretilmesini desteklemiştir.

Bugün için, ulusal düzeyde toplumsal cinsiyete ilişkin veri üretiminden sorumlu olan TÜİK bünyesinde, *Demografi İstatistikleri Daire Başkanlığı/ Hayati ve Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri Grup Başkanlığı* toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması amacıyla güvenilir ve güncel istatistikler üretmektedir. Bu istatistikler *Resmî İstatistik Programı* (RİP) kapsamına hazırlanmaktadır. TÜİK, 2008 yılından itibaren ilgili birimleri, farklı kamu kurum ve kuruluşları ile üniversitelerin idari kayıt verileri ve anketlerinden yararlanılarak toplumsal cinsiyet göstergeleri derleyerek “Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri Veri Seti”²⁶⁹ yayımlamaktadır. Her yıl “Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri Raporu”²⁷⁰ hazırlanmakta, ayrıca 2012 yılından itibaren 8 Martlara özel olarak “İstatistiklerle Kadın”²⁷¹ haber bülteni hazırlanmaktadır. Uluslararası karşılaştırılabilirliğin sağlanması amacıyla “BM Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri Minimum

²⁶⁷ CEDAW’ın göstergelerle izleme tavsiye kararları: CEDAW Komitesi 9 Sayılı Tavsiye Kararı (1989); CEDAW Komitesi 35 Sayılı Genel Tavsiye Kararı- Madde 48, Koordinasyon İzleme ve Veri Toplama; CEDAW 35 Sayılı Genel Tavsiye Kararı -Madde 51, Koordinasyon İzleme ve Veri Toplama (2017)

²⁶⁸ O dönemki adı Devlet İstatistik Enstitüsüdür.

²⁶⁹ Veri setine <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1> adresinden erişilebilir. 2021 yılı itibarıyla 17 başlık altında 141 gösterge mevcuttur: nüfus, doğurganlık, sağlık, engellilik, evlenme, aile yaşamı, boşanma, eğitim, işgücü, seçilmiş meslekler, iş-kazanç memnuniyeti, siyasal yaşam, şiddet ve güvenlik, zaman kullanımı, yoksulluk, ölümlülük, sürdürülebilir kalkınma göstergeleri başlıkları yer almaktadır.

²⁷⁰ <https://biruni.tuik.gov.tr/yayin/views/visitorPages/index.zul>

²⁷¹ <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2019-33732>

Seti”nde yer alan göstergelere ait Türkiye verileri²⁷² elde edilerek 2017 yılından itibaren TÜİK web sayfası aracılığı ile kullanıcılara sunulmaktadır.

TÜİK, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı/KSGM ile ulusal düzeyde toplumsal cinsiyet istatistikleri üretilmesine yönelik çalışmalar ile Avrupa Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü (EIGE) tarafından Avrupa Birliği ve üye ülkeleri için hesaplanan Cinsiyet Eşitliği Endeksi’nin Türkiye için ulusal düzeyde hesaplanmasına ilişkin çalışmalarını sürdürmektedir. Ayrıca, Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Konseyi (UNECE), Eurostat ile uluslararası çalışmalarını sürdürmekte ve ulusal ve uluslararası bilgi talepleri ve soru kâğıtlarında yer alan toplumsal cinsiyet istatistikleri ile ilgili veri taleplerini karşılamaktadır. Toplumsal cinsiyete ilişkin veri konusunda, kurumun üretmekte sorun yaşadığı alanlar, bunların daha çok idari kayıt sistemindeki veri eksikliğinden kaynaklandığını göstermektedir.

AÇSHB KSGM’nin İçişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı gibi kurumlar ile yürüttüğü protokoller çerçevesinde çalışma alanına ilişkin veri üretilmesi de dâhil edilmektedir. Ayrıca kamu kurumlarının son dönemde yayımladıkları stratejik planlarda çeşitli göstergeler ile faaliyetlerinin izlenmesi planlanmış olsa da, bu planların çoğunda toplumsal cinsiyet konusuna yer verilmesi oldukça sınırlıdır. Kamu kurumlarının idari kayıtlardan ürettiği istatistikler ve yürüttükleri araştırmalar ile artan veri konusundaki çalışmalara rağmen, halen önemli eksiklikler söz konusudur. Bu eksikliklerin bir kısmı, her kurumun kendi alanında toplumsal cinsiyet eşitliği ve cinsiyet ayrımında verinin öneminin bilincinde olmaması, yeterli bilgi ve duyarlılığı olmaması ile açıklanabilir. Öte yandan, kadın cinayetleri gibi bir alanda kamu kurumlarının elindeki veriyi şeffaf olarak paylaşmamaları önemli sorunlardan biridir.

Türkiye’de BM Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri Minimum Seti’ndeki 52 göstergenin hepsi üretilmemektedir. Bu kapsamda, *cinsiyete göre banka veya finans kuruluşunda veya mobil para hizmeti sunucusunda hesabı olan (15 yaş ve üstü) yetişkinlerin oranı, üç yaş altı bakım hizmetlerinden yararlanma oranı ve cinsiyete göre virüs ilaçlarından yararlanma oranı* üretilmeyen göstergeler arasındadır.²⁷³

1999’dan beri, Pekin hedeflerine ulaşılmasına yönelik ilerlemeyi izlemek için AB Konseyi Başkanlıkları tarafından da bir dizi nicel ve nitel gösterge geliştirilmiştir. Bunlar arasında yer alan *cinsiyet ücret açığı, annelik ücret açığı, anne ve babaların işgücüne katılım oranı* göstergesi ve *cinsiyete göre çok boyutlu yoksulluk oranı* gibi göstergelerin verileri Türkiye’de üretilmemektedir. Uluslararası karşılaştırılabilirlik açısından göstergelerin tanımlarının ve hesaplama yöntemlerinin bu uyumu sağlayacak düzeyde olmasının önemi ön plana çıkmaktadır.

Veriye dayalı politikanın kamu politikaları açısından daha çok önem kazanmasıyla veri sadece kamu kurumları ve üniversitelerin üretimi ile sınırlı kalmamıştır. Küresel düzeyde toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin göstergelerin ve endekslerin sayısının artması, sivil toplum örgütlerini, kadın örgütlerini ve hak temelli çalışan örgütleri de ihtiyaç duydukları veriyi üretmeye

²⁷² <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1>. Bu gösterge setindeki 5 başlık altında ekonomik yapı, üretim faaliyetlerine katılım ve kaynaklara erişim, eğitim, sağlık ve ilgili hizmetler, kamu yaşamı ve karar alma ile kadınların ve kız çocuklarının insan hakları başlıkları altında 54 gösterge yayımlanmaktadır.

²⁷³ UN Minimum Set of Gender Indicators

(<https://genderstats.un.org/files/Minimum%20Set%20Indicators%202018.11.1%20web.pdf>)

TÜİK BM Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri Minimum Seti (<https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1>)

yönelmiştir. Bu alanda, birçok kurum ve kuruluş göstergeler üretmeye ve endeksler geliştirmeye başlamıştır. CEİD'in çalışmaları bu kapsamda değerlendirilmelidir.

TÜRKİYE’DE TCE’NİN ANA AKIMLAŞTIRILMASI POLİTİKALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

TCE Ana Akımlaştırma Mevzuat, Politika ve Sorumlu Kurum Kapasitelerinin Değerlendirilmesi

TCE Politikalarının Genel Yaklaşımının ve Bakış Açısının Değerlendirilmesi

Türkiye’de 2018 yılından bu yana, hükümetin resmi belgelerinde, ulusal eylem planlarında ve uygulamaya yönelik çalışmalarda, toplumsal cinsiyet eşitliği, temel bir norm olarak, yer almamaktadır. Bunun yanı sıra birçok resmi belgede de raporda işaret ettiğimiz üzere, kadın haklarını koruma, kadın erkek eşitliği normlarına da uyumdan bahsedilmemektedir.

Ulusal politikalar ve ilgili kurumların siyasi ve hukuki belgelerinde kadın haklarının korunması, kadın erkek eşitliği ve toplumsal cinsiyet eşitliği normları yerine **“ailenin korunması ve güçlendirilmesi”**, **“milli ve manevi değerlerin korunması”** normlarına yer verilmektedir. Buna ilaveten, Diyanet İşleri Başkanlığı belgelerinde görüldüğü gibi, **merhamet, şefkat, adalet** gibi kavramların eşitlik yerine kullanılmaya başlandığı saptanmıştır.

Burada örneklediğimiz temel evrensel normları kullanmaktan ve cinsler arası eşitlik hedefini dile getirmekten kaçınmanın vatandaşların **hukuka dayalı, hak temelli korunmasını amaçlayan bir kamu yönetiminden** uzaklaşma olduğuna dikkat çekmek gerekir.

Devlet kurumlarının, eşitlik adına vatandaşların temel haklarını koruması yerine, kendi doğru bulduğu **değerler ve ahlak üzerinden vatandaşlara hizmet sunmasının**, devletin temeli olarak hukuku sarsıcı ve farklı ve çoğul olabilecek değerler arasında tercih yaparak **ayrımcılık yaratıcı** olacağı açıktır.

Ulusal politikanın **“ailenin korunması”** ile ilgili hedeflerinin Anayasa’nın 41. maddesinde yer alan **“eşler arasındaki eşitlik”** ilkesine aykırı olmaması gerekir. Bu nedenle “ailenin korunması” politikasının uygulama ilkelerinin hukuki çerçevesinin saptanmış olması ve uygulama bu ilkelere göre gerçekleştirilerek izlenmesi gereklidir. Bu kurala uyulmadığı için çoğu uygulamada “ailenin korunması” politikası kadınların aile içinde yaşadığı temel kadın hakları ihlallerine karşı kamu kurumlarını duyarsız ve özensiz hale getirmektedir.

Ulusal politikanın **dönüştürücü değil, tavsiye edici** nitelikte kalması bizi bir tercihle karşı karşıya bırakmaktadır. Cinsiyete dayalı eşitsizlikler zaten ayrımcı zihniyetler, kültürel pratikler ve cinsiyetçi alışkanlıklar olarak var olurlar. Sorun çözmek için bunların değişimini desteklemek kadar, mevcut hak ihlallerine de hukuki ve politik araçlarla müdahale şarttır. Temel hak ihlallerinin önlenmesi, dönüşümün kültürel değişikliklere bırakılmaması bu alandaki temel stratejilerin vazgeçilmez ilkesidir.

Zihniyetleri dönüştürmek önemli bir hedef olmakla birlikte, önemli olan cinsiyete dayalı ayrımcılığı önleyecek tedbirlerin alınması ve bu konuda gerektiğinde eşitliğin sağlanması için kurumların politika uygulama alanlarına müdahale ederek değişimin sağlanmasıdır; bunun için gerektiğinde kamu gücünün kullanılabilmesidir. Zihniyet dönüşümü sağlamak için gerektiğinde olumlu ayrımcılık ve kota politikalarıyla müdahale etmek gerekebilir.

Ulusal Eylem Planlarının Değerlendirilmesi

Ulusal eylem planlarında performans göstergelerine yer verilmeye başlanması olumlu bir gelişmedir. Bu performans göstergelerinin ışığında politika uygulamalarının izlenmesi önemli ve yeni bir aşama olacaktır.

Ulusal eylem planlarında yer alan hedef ve faaliyetlerin, **kamu** otoritesi adına cinsiyet temelli eşitsizliklere **doğrudan müdahale etme ve değiştirme** yerine, **dolaylı, sivil ve kültürel alanda devlet dışı aktörlerin eylemlerine bağlı** olarak şekillenecek nitelikte olması önemli bir eksikliktir. Örneğin ulusal eylem planlarında yer alan faaliyetlerin çoğu rol model oluşturma, farkındalık yaratma, kamuoyunu bilinçlendirme gibi dolaylı müdahale amaçlayan hedeflerdir.

Ulusal eylem planlarının dilinin çoğu zaman **pasif ve edilgen bir politika dili** olduğunu görüyoruz. Bu durum ulusal eylem planlarında yer alan faaliyetlerin kamu düzeni adına icra gücünü kullanmayan, sadece dolaylı müdahale ve tavsiye niteliğindeki çalışmalarla yetinileceğini gösteren bir özelliktir.

T.C. Anayasasının 10. maddesinde uygulanması meşru görülmüş **olumlu ayrımcılık politikalarının**, yardıma muhtaç kadınlara yönelik **sosyal yardımlar dışında, uygulanmadığı** görülüyor. Oysaki açıkça cinsiyete dayalı ayrımcılıkların ve eşitsizliklerin devam ettiği stratejik alanlarda, örneğin kamu kurumlarının yönetim düzeylerinde, yerel yönetimlerde ya da ulusal parlamentoda kadınların düşük katılım oranlarının uluslararası düzeye yükseltilmesi için ulusal eylem planları doğrudan bir müdahale, kurumları dönüştürücü eylemler öngörmemesi eksikliktir.

Mevcut ulusal eylem planları ile **direngen eşitsizliklerin çözülemediği açıktır**. Ulusal eylem planlarında mevcut eşitsizlikler tanımlanmış ve politikalara konu edilmiş olmakla birlikte **uygulanmayan ve uygulanması izlenmeyen ulusal eylem planları** ile karşı karşıyayız. Ulusal eylem planlarının hem kamu denetim makamlarınca hem de bağımsız ve sivil kurumlarca izlenerek uygulamanın yönlendirilmesi çok hayati bir gerekliliktir. Ulusal eylem planlarının izleme raporları hazırlanıp yayınlanmamakta ve bu nedenle planları yazılan faaliyetlerin ne ölçüde gerçekleştiği bilinmemektedir. İzleme yoluyla değerlendirme yapılmadığı için bir sonraki plan için yol gösterici sonuçlar da elde edilememektedir. Her plan neredeyse kendi başına bir çalışma olarak gerçekleştirilmekte ve sadece temenni niteliğinde bir siyasi belge niteliğinin ötesine geçememektedir.

TCE politikasının ana akımlaştırılması açısından bakıldığında 2018-2023 Eylem Planı'nda, bir önceki plana göre, daha fazla kamu kurumuna, sorumlu kurum olarak yer vermesi olumlu bir gelişmedir. Öte yandan, toplumsal cinsiyet eşitliğinin hayata geçirmekle görevlendirilen bu yeni kamu kurumlarının (Diyanet İşleri Başkanlığı gibi) görev ve yetkilerini tanımlayan kurum mevzuatlarında bu görevleri hangi ilkelere göre yapacakları ise belirsizdir. Bu kamu kurumlarına görev verildiğinde bu görevi kendi hizmet alanlarında nasıl yapacaklarına ilişkin açık ve somut tanımların olmaması sorunludur. Çünkü bu kurumlar zaman zaman, bu raporda bazı örneklerini gösterdiğimiz üzere, cinsiyetçi ve eşitlik karşıtı uygulamalara yer verebilmektedir. Ulusal eylem planlarında görev verilen kurumların mevzuatlarının hızla toplumsal cinsiyete duyarlı hale getirilmesiyle ilgili eksiklerinin tamamlanması gereklidir.

Kadınlara Yönelik Şiddetle Mücadele Planlarının ve Kurumsal Kapasitelerin Değerlendirilmesi

Kadınlara yönelik şiddetin önlenmesi oldukça dar kapsamda ele alınmaktadır. Sadece şiddet ile ilgili olmasa da her konuda kadınların adaletle eşit erişiminin sağlanamaması, erken yaşta

ve zorla evlendirmeler, kadın yoksulluğunun yaygın ve çözümsüz bırakılmasının da bir tür şiddet olarak tanımlanması gerekir.

Kadınlara yönelik şiddetin çoğu zaman **kadınlara merhamet ve acımayı çağrıştıran vicdani bir sorun** olarak tanımlanarak ve sadece **aile içi şiddete indirgenerek ele alınması** çok sakıncalı sonuçlara neden olabilecek bir eksikliktir.

Ulusal politikalar ve kurumların işleyişi açısından bakıldığında LGBTİ+’ların yüz yüze kaldığı şiddetin önlenmesinin çok az ele alındığı ve LGBTİ+’ların yaşadığı ayrımcılıkların dikkate alınmadığı görülmektedir. Bu konu *2020 Avrupa Komisyonu Türkiye Raporunda* da ele alınmıştır.²⁷⁴ Bu konuda özellikle cinsiyetçi ön yargıların etkin olduğu vurgulanmıştır.

Kadınlara yönelik şiddetle mücadele ulusal politikası ve sorumlu kurumların işleyişine bakıldığında, **kesişimsellik** dediğimiz, farklı eşitsizliklerin cinsiyete dayalı eşitsizliklerle üst üste binerek katlanan ve katmerlenen eşitsizliklerin varlığına ve bunlarla mücadele stratejilerine yeterince önem verilmediği görülmektedir.

Pekin Eylem Platformunun 12 kritik alanında biri olan **kız çocuklarına özgü temel hak ihlallerinin** kendine özgü boyutları dikkate alınmamakta ve kız çocukları eylem planlarında özel ilgi gerektiren hedef kitle arasında sayılmamaktadır. Ulusal politika belgelerine göre çocukların cinsiyet yoktur ve ayrımcılığa ve şiddete uğrayan çocukların kız ya da oğlan olması fark etmemektedir. Oysaki Türkiye’de çocuk yaşta ve zorla evlendirilen kız çocuklarının oranının yüksekliği bu alanda özel çözüm politikalarının gerekli olduğunun kanıtıdır.

KSGM, “2018-2023 yılları için **Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı’nda**²⁷⁵ “Erken Yaşta ve Zorla Evliliklerle Mücadele Eylem Planı”nı da en kısa zamanda uygulamaya geçireceğiz” ifadesine yer vermesine rağmen bu plan halen yayınlanmamıştır.

Ulusal politika belgelerinde yer aldığı üzere toplumsal cinsiyete dayalı veri sağlama ve yayınlama konusunda önemli veri eksikliği söz konusudur. Bu konuda da gelişmelerin sağlanması için, özellikle KSGM ve TÜİK’in çalışmalar yapması gereklidir.

Raporun hazırlandığı dönem içinde Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı 20 Mart 2021 tarihli bir kararı ile **İstanbul Sözleşmesi’nden çekildiğini açıkladı**. Bu karar şaşkınlık ve eleştiri ile karşılanmakla birlikte birçok kurum ve kuruluş tarafından bu kararın hukuken geçersiz olduğu iddia edildi ve 6284 sayılı Yasanın uygulanması çerçevesinde hâlâ sözleşme hükümlerinin geçerli kabul edileceği belirtildi.²⁷⁶ Kadınlara yönelik şiddetin önlenmesi açısından çok önemli bir hukuki düzenleme olan İstanbul Sözleşmesi’ni uygulamayacağını açıklayan Cumhurbaşkanlığının bu kararı kadınların temel haklarını koruma açısından ciddi bir geri adım olduğu açıktır. Türkiye’de kadın hakları karşıtı dar bir çevrenin siyasi baskısı ile ortaya çıkan bu durum umarız ki kısa zamanda yargı kararları ile düzeltilir ve İstanbul Sözleşmesi uygulanmaya devam eder.

²⁷⁴ European Commission (2020). Turkey 2020 Report. European Commission. s. 25.

<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1255>

²⁷⁵ KSGM (2018). Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2018-2023. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.

<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/887>

²⁷⁶ Tepkiler için bkz.: <https://www.dw.com/tr/istanbul-s%C3%B6zle%C5%9Fmesinden-%C3%A7ekilme-karar%C4%B1na-tepkiler/a-56937068>

BÖLÜM II

GÖSTERGELERLE İZLEME VE GÖSTERGE VERİLERİ

Gösterge Uzman Grubu

Prof. Dr. Gülay Toksöz

Doç. Dr. İlknur Yüksel-Kaptanoğlu

Doç. Dr. Emel Memiş

Dr. Hilal Arslan

Aslıhan Kabadayı

Oğuzhan Akyıldırım

Bengin İnanc

GÖSTERGELERLE İZLEME VE GÖSTERGE VERİLERİ

CEİD olarak toplumsal cinsiyet eşitliğinin izlenmesi konusunda 2017 yılından itibaren yürüttüğümüz çalışmalar kapsamında öncelikli olarak belirlenen alanlarda, bu alanların uzmanları tarafından hazırlanan haritalama ve izleme raporları üretildi. Avrupa Birliği tarafından desteklenen Türkiye'de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi Faz-I kapsamında *eğitim, sağlık, istihdam, siyasal kararlara katılım, kadınlara yönelik şiddet, kentsel haklar ve hizmetler, insan/kadın ticareti, spor, medya ve din hizmetlerine erişim* alanlarında toplumsal cinsiyet eşitliğini ele alan bu raporlarda toplam 1355 göstergeye yer verildi. Böylece, ilk proje kapsamında verisi mevcut 515 gösterge ile önerilen 820 göstergeden oluşan kapsamlı bir gösterge seti ortaya çıktı. 2020 başında başlayan projenin ikinci fazında *adalet erişim, kadın mülteciler, gelir, yoksulluk ve sosyal adalet, erkeklik ile bilim, teknoloji, mühendislik ve matematik disiplinlerinde* toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin 5 haritalama raporu daha eklendi. Bu raporlarda da verisi mevcut 184 gösterge ile önerilen 415 gösterge vardı.

Söz konusu tematik alan raporları²⁷⁷ şöylece sıralanabilir:

Siyasal Kararlara Katılımda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği:²⁷⁸ Prof. Dr. Serpil Sancar

İstihdamda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği:²⁷⁹ Prof. Dr. Gülay Toksöz/Doç. Dr. Emel Memiş

Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği:²⁸⁰ Prof. Dr. Mine Göğüş-Tan

Sağlık Hizmetlerine Erişimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği:²⁸¹ Prof. Dr. Ayşe Akın, Ezgi Türkçelik

Medyada Toplumsal Cinsiyet Eşitliği:²⁸² Prof. Dr. Seçil Büker

Kadınlara Yönelik Şiddet ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği:²⁸³ Doç. Dr. İlkur Yüksel-Kaptanoğlu

Sporda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği:²⁸⁴ Prof. Dr. Canan Koca

İnsan/Kadın Ticareti ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği:²⁸⁵ Doç. Dr. Emel Coşkun

Kentsel Haklar ve Hizmetlere Erişimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği:²⁸⁶ Dr. Özgün Akduran, Doç. Dr. Ayşegül Yakar-Önal, Prof. Dr. Gülay Günlük-Şenesen

Din Hizmetlerine Erişimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği:²⁸⁷ Dr. Mine Yıldırım, Dr. Özgür H. Çınar, Dr. Zehra Yılmaz, Dr. Hilal Arslan

Yoksulluğun Önlenmesi, Sosyal Koruma ve Sosyal Yardımlarda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: Doç. Dr. Emel Memiş, Doç. Dr. Seçil Aysed Bahçe

Bilim, Teknoloji, Mühendislik ve Matematik Alanlarında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: Doç. Dr. Fatma Umut Beşpınar, Dr. Ezgi Kadayıfçı

Erkekler, Erkeklikler ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: Prof. Dr. Serpil Sancar, Doç. Dr. Murat Göç-Bilgin

²⁷⁷ CEİD tarafından yayımlanan tüm tematik alan raporlarına ve güncelleme raporlarına [buradan](https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/176) erişebilirsiniz.

²⁷⁸ Bkz. <https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/176>

²⁷⁹ Bkz. <https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/171>

²⁸⁰ Bkz. <https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/182>

²⁸¹ Bkz. <https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/173>

²⁸² Bkz. <https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/175>

²⁸³ Bkz. <https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/179>

²⁸⁴ Bkz. <https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/177>

²⁸⁵ Bkz. <https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/181>

²⁸⁶ Bkz. <https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/174>

²⁸⁷ Bkz. <https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/178>

Adalete Erişimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: Prof. Dr. Gülriz Uygur, Dr. Nadire Özdemir

Kadın Mülteciler ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: Dr. Kristen Biehl, Dr. Cavidan Soykan, Ceki Hazan

Ayrıca UN Women tarafından desteklenen **Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evlendirmelerle Mücadele (ÇEZE) Projesinde** Doç. Dr. İlknur Yüksel-Kaptanoğlu, Dr. Hilal Arslan, Sevinç Ünal ve Ülker Şener tarafından hazırlanan raporda²⁸⁸ çocuk, erken yaşta ve zorla evlilikler alanında geliştiren 22 verisi mevcut ve 55 önerilen olmak üzere toplam 77 gösterge vardı. Böylece Türkiye’nin toplumsal cinsiyet eşitliği açısından izlenmesine temel oluşturulacak 16 tematik alana ilişkin haritalama çalışmasının çerçevesi çizildi.

İkinci Proje kapsamında oluşturduğumuz CEİD Gösterge Uzman Grubu olarak, göstergeler ile toplumsal cinsiyet eşitliğinin izlenmesini kolaylaştırmak amacıyla tüm bu raporlardaki göstergeleri gözden geçirerek Yıllık Rapor için sınırlı sayıda gösterge belirledik. Bu çalışma, önümüzdeki yıllar için hedeflediğimiz Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Endeksi çalışması için de bir hazırlık niteliği taşıdı. Göstergelerdeki ifadeleri

- Uluslararası kuruluşların gösterge tanımlarına/revizyonlarına uyum
- Ulusal göstergelerdeki tanımlara/ifadelere uyum
- Göstergelerin kapsamı (istatistiki bölgeler düzeyinde üretilip/üretilmemesi),
- Erişilebilir olduğu yıllar
- Mevcut/alternatif veri kaynakları

açısından da değerlendirdik. Ayrıca veri tipi (nicel ya da nitel), verinin ölçü birimi (oran, sayı gibi) ile gösterge gruplamalarının katmanlarına ilişkin açıklamaları da ekledik. Bu katmanları oluştururken, Birleşmiş Milletler’in kullandığı kriterleri temel aldık. Göstergelerin BM Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri Minimum Seti’ndeki ve Avrupa Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü (EIGE) tarafından Avrupa Birliği ve üye ülkeleri için hesaplanan Cinsiyet Eşitliği Endeksi’ndeki göstergelerle uyumlu olması için çaba gösterdik.

Yıllık İzleme Raporu için seçtiğimiz göstergeleri aşağıdaki başlıklar altında gruplandırdık:

1. **Verisi mevcut göstergeler:** Ulusal düzeyde üretilen ve erişilmesi mümkün olan göstergeler. Bu göstergelerin değerlerine güncel veri ve verinin mevcut olması ölçüsünde en az iki yılın karşılaştırması biçiminde yer verdik. Bu karşılaştırmanın yıllar itibariyle gelişmenin ne yönde olduğunun izlenmesi açısından önem taşıdığını düşünüyoruz. Aynı zamanda önümüzdeki yıllarda eşitsizliğin çeşitli tezahür alanlarını gösteren bu göstergeler üzerinden izleme yapılmasının, toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinde veriye dayalı politika üretmek bakımından yarar sağlayacağı görüşündeyiz.
2. **Önerilen göstergeler:** Bu başlık altında yer alan göstergelerin bir kısmı veriye erişimin mümkün olduğu, bir kısmı ise özel olarak bir araştırma yapılmasını gerektiren göstergelerdi.
 - a. **Erişilebilecek göstergeler:** Verisi mevcut olmakla birlikte üretilmeyen, ancak toplumsal cinsiyete duyarlı gösterge üretilmesine yönelik farkındalığın artması ve göstergenin oluşturulması için çaba harcanması durumunda erişilmesi mümkün olan göstergeler.
 - b. **Araştırma gerektiren göstergeler:** Göstergelerin üretilmesi için verinin bir araya getirilmesi konusunda yoğun çaba harcanması gereken, farklı kurumların verilerinin birleştirilmesini, hiç gündeme gelmeyen konularda saha araştırmasını gerektiren göstergeler.

²⁸⁸ Bkz. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1686>

Yıllık İzleme Raporu için 16 tematik alana ilişkin göstergeleri seçerken bazı göstergelerin birden fazla alanla ilişkili olması durumunda sadece bir alanda yer almasına özen gösterdik. Tematik alanlara ilişkin mevcut (146) ve önerilen (144) gösterge olmak üzere tüm göstergelerin alanlara göre sayıları ve gösterge listeleri aşağıdaki tablolarda verilmektedir. Tablo 1'de alanlara göre gösterge sayıları ve Tablo 2'de ise tematik alanlara göre seçilen verisi mevcut göstergelerin listesi ve veri kaynakları verilmektedir.

Önerilen göstergeler Ekler'de yer almaktadır. Ancak önerilen göstergelerin kendi içinde alt kırılımları olup, Tablo 1'deki sayılar bunu içermemektedir. Ayrıca seçilen göstergelere dair (Mevcut olması durumunda) çift yıl verileri Tablo 2 ile Ekler'de yer almaktadır.

Tablo 1: CEİD Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini İzleme Gösterge Sayısı		
Tematik Alan	Mevcut Gösterge sayısı	Önerilen Gösterge sayısı
CEİD-İstihdam	11	12
CEİD- Yoksulluğun Önlenmesi, Sosyal Koruma ve Sosyal Yardımlar	5	9
CEİD-Eğitim	11	7
CEİD-STEM	6	9
CEİD-Kentsel Haklar ve Hizmetler	13	13
CEİD-Kadın Mülteciler	10	10
CEİD-İnsan/Kadın Ticareti	1	5
CEİD-Sağlık Hizmetleri	15	15
CEİD-Spor	4	8
CEİD-Kadınlara Yönelik Şiddet	14	13
CEİD-Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evlilikler (ÇEZE)	11	12
CEİD-Medya	8	10
CEİD-Adalet Erişim	5	2
CEİD-Din Hizmetlerine Erişim	11	5
CEİD-Erkeklik	8	8
CEİD-Siyasal Kararlara Katılım	13	6
Toplam	146	144

Tablo 2: Tematik Alanlara Göre Mevcut Göstergeler Listesi		
Tematik Alan Gösterge No	Gösterge adı	Veri Kaynağı
CEİD-İstihdam-1	Cinsiyete göre işgücüne dâhil olmayanların sayısı ve oranı (%)	TÜİK-İşgücü İstatistikleri
CEİD-İstihdam-2	Cinsiyete ve işgücüne dâhil olmama nedenine göre işgücüne dâhil olmayanların sayısı ve oranı (iş bulma umudu olmayanlar/iş aramayıp hazır olanlar/ ev işleriyle meşgul/ eğitim ve öğretime devam ediyor / emekli) (%)	TÜİK-İşgücü İstatistikleri
CEİD-İstihdam-3	Cinsiyete göre istihdam edilenlerin sayısı ve istihdam oranı (%)	TÜİK-İşgücü İstatistikleri
CEİD-İstihdam-4	Cinsiyete göre istihdam payı (tarımda/ tarım dışı / tarımda kayıtdışı/ tarım dışı kayıtdışı / ücretli çalışan / kendi hesabına çalışan / işveren / ücretsiz aile işçisi / yarı zamanlı işlerde çalışan) (%)	TÜİK-İşgücü İstatistikleri
CEİD-İstihdam-5	Cinsiyete göre sendikalaşma oranı (%)	ÇSGB (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı)- Çalışma Hayatı İstatistikleri
CEİD-İstihdam-6	Cinsiyete göre toplam çalışma süreleri (ödenen çalışma ve ödenmeyen çalışma ayrımında) (saat/gün)	TÜİK-Zaman Kullanım Araştırması
CEİD-İstihdam-7	Cinsiyete göre ne eğitimde ne istihdamda olan genç nüfusun sayısı ve oranı (15-24 yaş) (%)	TÜİK-İşgücü İstatistikleri
CEİD-İstihdam-8	Cinsiyete göre işsizlerin sayısı ve işsizlik oranı (tarım dışı / geniş tanımlı / bir yıl ve daha uzun işsiz olanlar) (%)	TÜİK-İşgücü İstatistikleri
CEİD-İstihdam-9	Cinsiyete göre İŞKUR'a kayıtlı işsizlerden işe yerleştirilenlerin sayısı ve oranı (%)	İŞKUR Kayıtları
CEİD-İstihdam-10	Cinsiyete ve eğitime göre yıllık ortalama esas iş geliri farkı (%)	TÜİK -Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması
CEİD-İstihdam-11	Cinsiyete göre okul öncesi eğitimdeki net okullaşma oranı	Milli Eğitim Bakanlığı İstatistikleri
CEİD-Yoksulluk-1	Cinsiyete göre görece yoksul oranı ²⁸⁹ (%)	TÜİK-Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması
CEİD-Yoksulluk-2	Cinsiyete ve eğitim düzeyine göre görece yoksulluk oranı (okur-yazar olmayan/bir okul bitirmeyenler/ lise altı eğitilmişler/lise ve dengi okul mezunları / yükseköğretim mezunları) (%)	TÜİK-Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması
CEİD-Yoksulluk-3	Cinsiyete ve maaş türüne göre (şartsız /şartlı) engelli/malul maaşı alan kişi sayısı (Bin) ve dağılımı	TÜİK-Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması
CEİD-Yoksulluk-4	Cinsiyete ve maaş türüne göre (şartsız /şartlı) emekli/yaşlı maaşı alan kişi sayısı (Bin) ve dağılımı	TÜİK-Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması
CEİD-Yoksulluk-5	Cinsiyete ve maaş türüne göre (şartsız /şartlı) dul/yetim maaşı alan kişi sayısı (Bin) ve dağılımı	TÜİK-Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması

²⁸⁹ Görece Yoksulluk Oranı – Gelir Esaslı – Eşdeğer Hanehalkı Gelirinin %60 Medyan Altı

Tablo 2: Tematik Alanlara Göre Mevcut Göstergeler Listesi (devam)		
Tematik Alan Gösterge No	Gösterge adı	Veri Kaynağı
CEİD-Eğitim-1	15 yaş ve üzeri nüfusta okur-yazar olmayanların cinsiyete göre dağılımı (%)	TÜİK Ulusal Eğitim İstatistikleri
CEİD-Eğitim-2	Cinsiyete ve eğitim seviyesine göre net okullaşma oranı (ilkokul, ortaokul ve ortaöğretim ayrımında) (%)	MEB İstatistikleri
CEİD-Eğitim-3	Cinsiyete, eğitim seviyesine ve okul türüne göre temel örgün eğitimdeki öğrenci dağılımı (Resmi ve özel okul ayrımında okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve ortaöğretim eğitim seviyelerine göre) (%)	MEB İstatistikleri
CEİD-Eğitim-4	Cinsiyete ve program türüne göre ortaöğretimdeki öğrenci dağılımı (Genel ortaöğretim, Mesleki ve teknik ortaöğretim ve Dini öğretim ayrımında) (%)	MEB İstatistikleri
CEİD-Eğitim-5	Cinsiyete ve okul türüne göre mesleki ve teknik ortaöğretimdeki öğrenci dağılımı (resmi ve özel okul ayrımında) (%)	MEB İstatistikleri
CEİD-Eğitim-6	Cinsiyete ve eğitim seviyesine göre açık öğretimdeki öğrenci dağılımı (ortaokul, genel açık öğretim lisesi, İmam Hatip Lisesi ve yükseköğretim lisans öğrenimi ayrımında) (%)	MEB İstatistikleri/YÖK İstatistikleri
CEİD-Eğitim-7	Cinsiyete ve öğrenim düzeylerine göre yükseköğretimdeki öğrenci dağılımı (ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora ayrımında) (%)	YÖK İstatistikleri
CEİD-Eğitim-8	Cinsiyete ve yaygın eğitim kurumlarının türlerine göre kursiyer dağılımı (Resmi yaygın eğitim kurumları (Mesleki Eğitim Merkezi, Kız Teknik Olgunlaşma Enstitüsü, Halk Eğitim Merkezi) ve özel yaygın eğitim kurumları ayrımında) (%)	MEB İstatistikleri
CEİD-Eğitim-9	Cinsiyete ve eğitim seviyesine göre temel örgün eğitimdeki öğretmen dağılımı (okul öncesi, ilkokul, ortaokul, ortaöğretim, genel ortaöğretim ve mesleki ve teknik ortaöğretim ayrımında) (%)	MEB İstatistikleri
CEİD-Eğitim-10	Cinsiyete göre ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında burslu öğrenci dağılımı (%)	MEB İstatistikleri
CEİD-Eğitim-11	Cinsiyete göre Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumuna bağlı yurtların kapasiteleri (Sayı)	MEB İstatistikleri
CEİD-STEM-1	Cinsiyete göre Matematik okuryazarlığı ortalama puanı	MEB-PISA
CEİD-STEM-2	Cinsiyete göre Fen okuryazarlığı ortalama puanı	MEB-PISA
CEİD-STEM-3	Cinsiyete göre okuma becerileri ortalama puanı	MEB-PISA
CEİD-STEM-4	Cinsiyete ve okul türüne göre Fen Liselerindeki öğrenci dağılımı (resmi ve özel okul ayrımında) (%)	MEB İstatistikleri
CEİD-STEM-5	Cinsiyete göre mesleki ve teknik ortaöğretim mezunlarının toplam ortaöğretim mezunları içindeki oranı (%)	MEB İstatistikleri
CEİD-STEM-6	Cinsiyete göre Ar-Ge insan kaynağının dağılımı (meslek grubu ve sektör bazında) (%)	TÜİK- Ar-Ge Faaliyetleri Araştırması

Tablo 2: Tematik Alanlara Göre Mevcut Göstergeler Listesi (devam)		
Tematik Alan Gösterge No	Gösterge adı	Veri kaynağı
CEİD-Kentsel Haklar-1	Türkiye Belediyeler Birliği personelinde kadın oranı (%)	TBB web sitesi, Stratejik Plan ve Performans Programları
CEİD-Kentsel Haklar-2	Eşitlik birimi bulunan il ve ilçe belediyelerinin sayısı	CEİD
CEİD-Kentsel Haklar-3	CEMR Avrupa Yerel Yaşamda Kadın – Erkek Eşitliği Şartına İmzacı Belediyelerin Sayısı	Türkiye Belediyeler Birliği
CEİD-Kentsel Haklar-4	Cinsiyete göre bireylerin yaşanan çevrede gece kendini güvende hissedenenlerin oranı (%)	TÜİK-Yaşam Memnuniyeti Araştırması
CEİD-Kentsel Haklar-5	Cinsiyete göre bireylerin kendini evinde yalnızken güvende hissedenenlerin oranı (%)	TÜİK- Yaşam Memnuniyeti Araştırması
CEİD-Kentsel Haklar-6	Cinsiyete göre belediyenin engellilere yönelik hizmetinden memnuniyet oranı (%)	TÜİK- Yaşam Memnuniyeti Araştırması
CEİD-Kentsel Haklar-7	Cinsiyete göre belediyenin hasta ve yoksullara yardım hizmetinden memnuniyet oranı (%)	TÜİK- Yaşam Memnuniyeti Araştırması
CEİD-Kentsel Haklar-8	Cinsiyete göre belediyenin meslek edindirmeye yönelik hizmetinden memnuniyet oranı (%)	TÜİK- Yaşam Memnuniyeti Araştırması
CEİD-Kentsel Haklar-9	Cinsiyete göre belediyenin ışıklandırma hizmetlerinden memnuniyet oranı (%)	TÜİK- Yaşam Memnuniyeti Araştırması
CEİD-Kentsel Haklar-10	Cinsiyete göre güvenlik güçlerinin (polis veya jandarmanın) vatandaşla davranışından duyulan memnuniyet oranı (%)	TÜİK- Yaşam Memnuniyeti Araştırması
CEİD-Kentsel Haklar-11	Cinsiyete göre kamunun asayiş hizmetlerinden memnuniyet oranı (%)	TÜİK- Yaşam Memnuniyeti Araştırması
CEİD-Kentsel Haklar-12	Cinsiyete göre belediyelere ait yeşil alanların miktarından memnuniyet oranı (%)	TÜİK- Yaşam Memnuniyeti Araştırması
CEİD-Kentsel Haklar-13	Cinsiyete göre belediyenin yol/kaldırım yapımı hizmetlerinden memnuniyet oranı (%)	TÜİK- Yaşam Memnuniyeti Araştırması

Tablo 2: Tematik Alanlara Göre Mevcut Göstergeler Listesi (devam)		
Tematik Alan Gösterge No	Gösterge adı	Veri kaynağı
CEİD-Kadın Mülteciler-1	Geçici koruma kapsamındaki nüfusun cinsiyete göre dağılımı (%)	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) İstatistikleri
CEİD-Kadın Mülteciler-2	Geçici koruma kapsamındaki nüfus içinde cinsiyete dayalı okullaşma oranı (İlkokul, ortaokul, lise ve yükseköğretim ayrımında) (%)	MEB Hayat Boyu Öğrenme GM /YÖK İstatistikleri
CEİD-Kadın Mülteciler-3	Geçici koruma kapsamındaki kadınların eğitim düzeylerine göre dağılımı (okur-yazar olmayan, hiç okula gitmemiş veya ilk/orta okula devam etmiş olan, ortaokul üzeri eğitim görmüş olanlar ayrımında) (%)	2018- Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA)
CEİD-Kadın Mülteciler-4	Geçici koruma kapsamındaki mültecilerden çalışma izni olanların cinsiyete göre dağılımı (%)	ÇSGB Çalışma Hayatı İstatistikleri
CEİD-Kadın Mülteciler-5	Geçici koruma altındaki kadınlar içinde çalışanların oranı (%)	2018- Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA)
CEİD-Kadın Mülteciler-6	Geçici koruma altındaki kadınların aile planlaması hizmetlerine erişim oranı (%)	2018- Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA)
CEİD-Kadın Mülteciler-7	Geçici koruma altındaki kadınların doğum öncesi bakım hizmetlerine erişim oranı (%)	2018- Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA)
CEİD-Kadın Mülteciler-8	Geçici koruma altındaki kadınların doğum sonrası bakım hizmetlerine erişim oranı (%)	2018- Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA)
CEİD-Kadın Mülteciler-9	Uluslararası koruma başvurusunda bulunan kişi sayısı	UNHCR Türkiye
CEİD-Kadın Mülteciler-10	Uluslararası koruma başvurusunda bulunanların cinsiyete ve yetişkinlik durumuna göre oransal dağılımı	UNHCR Türkiye
CEİD-İnsan/Kadın Ticareti-1	Cinsiyete göre insan ticareti mağdurlarının sayısı	TÜİK Sürdürülebilir Kalkınma Göstergeleri

Tablo 2: Tematik Alanlara Göre Mevcut Göstergeler Listesi (devam)		
Tematik Alan Gösterge No	Gösterge adı	Veri kaynağı
CEİD-Sağlık -1	Cinsiyete göre doğumda beklenen yaşam süresi (yıl)	TÜİK-Hayat Tabloları
CEİD-Sağlık -2	Cinsiyete göre genel sağlık durumundan memnuniyet (memnun, çok memnun) oranı (%)	TÜİK, Yaşam Memnuniyeti Araştırması
CEİD-Sağlık -3	Cinsiyete göre düşük fiziksel aktivitede bulunanların oranı (%)	TÜİK
CEİD-Sağlık -4	Cinsiyete ve yaş gruplarına göre 15 yaş ve üzerinde tütün ve tütün mamulü kullanma durumunun oranı (%)	TÜİK
CEİD-Sağlık -5	Cinsiyete göre 15 yaş ve üzeri nüfusta obezite oranı (%)	TÜİK
CEİD-Sağlık -6	Cinsiyete göre en sık görülen 10 kanser türünün insidansı (100.000'de, Dünya Standart Nüfusuna göre)	Sağlık Bakanlığı-Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü (SB – HSGM)
CEİD-Sağlık -7	15 yaş ve üzeri kadınlardan kendi kendine hiç meme muayenesi yapmayanların oranı (%)	SB-2018 Yıllık Rapor/ TÜİK
CEİD-Sağlık -8	15 yaş ve üzeri kadınlar arasında hiç smear testi yaptırmayanların oranı (%)	SB-2018 Yıllık Rapor
CEİD-Sağlık -9	Sezaryen doğumların tüm hastane doğumları içindeki oranı (%)	SB-HSGM
CEİD-Sağlık -10	Anne ölüm oranı (100 bin canlı doğumda)	SB-HSGM
CEİD-Sağlık -11	Gebeliğe bağlı ölüm nedenlerinin oranı (%)	SB-HSGM
CEİD-Sağlık -12	Adölesan (15-19) annelik oranı (%)	HÜNEE (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü)
CEİD-Sağlık -13	Doğum öncesi dört veya daha fazla bakımlı hizmet alanların oranı (15-49 yaş grubu evli ya da ilişkisi olan kadınlar) (%)	2018-TNSA
CEİD-Sağlık -14	Doğum sonrası bakım alma oranı (15-49 yaş grubu evli ya da ilişkisi olan kadınlar) (%)	2018-TNSA
CEİD-Sağlık -15	Karşılanmamış gebeliği önleyici yöntem kullanımı oranı (15-49 yaş grubu evli ya da ilişkisi olan kadınlar)(%)	2018-TNSA
CEİD-Spor-1	Cinsiyete göre lisanslı sporcuların dağılımı (%)	GSB-SHGM (Gençlik ve Spor Bakanlığı/ Spor Hizmetleri Genel Müdürlüğü)
CEİD-Spor-2	Cinsiyete göre faal sporcuların dağılımı (%)	GSB-SHGM (Gençlik ve Spor Bakanlığı/ Spor Hizmetleri Genel Müdürlüğü)
CEİD-Spor-3	Federasyonların karar alma mekanizmalarında (en fazla finanse edilen ilk sekiz spor türünün (başkan, genel sekreter)) kadın ve erkek dağılımı (%)	EIGE (European Institute for Gender Equality)
CEİD-Spor-4	Federasyonların yönetim kurullarında (en fazla finanse edilen ilk sekiz spor türünün) kadın ve erkek üye dağılımı (%)	EIGE (European Institute for Gender Equality)

Tablo 2: Tematik Alanlara Göre Mevcut Göstergeler Listesi (devam)

Tematik Alan Gösterge No	Gösterge adı	Veri kaynağı
CEİD-KYŞ-1	Kadınların yakın ilişkide oldukları erkeklerden maruz kaldıkları farklı şiddet biçimlerinin oranı (15-49 yaş grubundaki kadınların maruz kaldıkları fiziksel, cinsel ve duygusal şiddet ayrımında)	Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
CEİD-KYŞ-2	Israrlı takip yaygınlığı (15-59 yaş grubu) (%)	Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
CEİD-KYŞ-3	Şiddet nedeniyle kurum/kuruluşlara başvuruda bulunan kadınların oranı (%)	Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
CEİD-KYŞ-4	Sığınma evi sayısı (kurum ayrımında)	ASHB-KSGM
CEİD-KYŞ-5	Kadın konukevlerinden yararlananların sayısı	ASHB-KSGM
CEİD-KYŞ-6	ŞÖNİM sayısı	ASHB-KSGM
CEİD-KYŞ-7	ŞÖNİM'lerden yararlananların sayısı (kadın, çocuk ve erkek ayrımında)	ASHB-KSGM
CEİD-KYŞ-8	Kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamında teknik yöntemlerle takip sistemlerinin kullanıldığı toplam il sayısı	ASHB-KSGM
CEİD-KYŞ-9	Adalet Bakanlığı- Cumhuriyet Başsavcılığı Aile İçi Şiddet Suçları Soruşturma Bürosu sayısı	Adalet Bakanlığı
CEİD-KYŞ-10	KYTCTŞ ile Mücadele İl Eylem Planı hazırlayan il sayısı	ASHB-KSGM
CEİD-KYŞ-11	Üniversitelerdeki Cinsel Taciz ve Saldırı Merkezi sayısı	CEİD
CEİD-KYŞ-12	Kadın cinayetlerinin sayısı	BİANET Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu
CEİD-KYŞ-13	Kadınlara yönelik şiddete özel 7/24 hizmet sunan ulusal telefon hattının varlığı (evet/hayır)	ASHB-KSGM
CEİD-KYŞ-14	İstanbul Sözleşmesi'nin yürürlükte olması (evet/hayır)	TBMM, CSBB

Tablo 2: Tematik Alanlara Göre Mevcut Göstergeler Listesi (devam)		
Tematik Alan Gösterge No	Gösterge adı	Veri kaynağı
CEİD-ÇEZE-1	20-24 yaş grubunda olup 18 ve 15 yaşından önce evlenen kadınların oranı (%)	2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması
CEİD-ÇEZE-2	Lanzarote sözleşmesinin yürürlükte olması (evet/hayır)	Resmi Gazete
CEİD-ÇEZE-3	ÇEZE ve kadınlar/kız çocuklarına yönelik zararlı geleneksel uygulamaların önlenmesine yönelik ulusal strateji ve eylem planlarının varlığı (evet/hayır)	ASHB-KSGM
CEİD-ÇEZE-4	Cinsiyete göre 14-17 yaş grubunda açık öğretim lisesinde kayıtlı olan öğrencilerin oranı (%)	MEB
CEİD-ÇEZE-5	Gebe kalınacak döneme ilişkin doğru bilgiye sahip olanların oranı (%) (15-19 ve 20-24 yaş grubunda)	2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması
CEİD-ÇEZE-6	20-24 yaş grubundaki 18 yaşından önce evlenen kadınların evlilik kararının aile tarafından alınma oranı (%)	2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması
CEİD-ÇEZE-7	20-24 yaş grubundaki 18 yaşından önce evlenen kadınların akraba evliliği oranı (%)	2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması
CEİD-ÇEZE-8	20-24 yaş grubundaki 18 yaşından önce evlenen kadınların başlık parası verilme oranı (%)	2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması
CEİD-ÇEZE-9	20-24 yaş grubundaki 18 yaşından önce evlenen kadınların nikâh biçimi ve sırasının oranı (%)	2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması
CEİD-ÇEZE-10	20-24 yaş grubundaki 18 yaşından önce evlenen çiftler arasındaki yaş farkının oranı (%)	2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması
CEİD-ÇEZE-11	20-24 yaş grubunda olup 18 yaşından önce evlenmiş kadınların evlenmek istedikleri ortalama yaş	2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması
CEİD-Medya-1	Cinsiyete göre yazılı medyada çalışanların dağılımı (yayın bölümü ve basım ve dağıtım bölümü ayrımında)	TÜİK- Yazılı Medya İstatistikleri
CEİD-Medya-2	Gazete/dergilerin çalışanların görevlerine göre cinsiyet dağılımı (Genel müdür/Müessese Müdürü, Genel Yayın Müdürü, Genel Yayın Yönetmeni, Sorumlu yazı işleri müdürü ve sayfa editörü ayrımında)	TÜİK- Yazılı Medya İstatistikleri
CEİD-Medya-3	Düzenleyici kurullardaki ve devlete bağlı medya kuruluşlarındaki personelin cinsiyete göre dağılımı (RTÜK ve İletişim Başkanlığı ayrımında)	Kurumların WEB Siteleri
CEİD-Medya-4	Cinsiyete göre bilgisayar kullanım oranı (%)	TÜİK- Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Araştırması
CEİD-Medya-5	Cinsiyete göre İnternet kullanım oranı (%)	TÜİK- Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Araştırması
CEİD-Medya-6	Cinsiyete göre kendi kişisel sosyal medya hesabına sahip olma oranı (%)	TÜİK- Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Araştırması
CEİD-Medya-7	Cinsiyete göre YÖK'e bağlı İletişim Fakültelerinde okuyan öğrencilerin dağılımı (%)	YÖK İstatistikleri
CEİD-Medya-8	İletişim Fakültelerinde akademik personelin cinsiyete göre dağılımı (%)	YÖK İstatistikleri

Tablo 2: Tematik Alanlara Göre Mevcut Göstergeler Listesi (devam)

Tematik Alan Gösterge No	Gösterge adı	Veri kaynağı
CEİD-Adalet-1	Cinsiyete ve uyuğu göre ceza yargılamasında yer alan suçtan zarar görenler ve müştekilerin sayısı (toplam) ve dağılımı	Adli Sicil Yıllık İstatistikleri
CEİD-Adalet -2	Cinsiyete ve yaş grubuna göre ceza yargılamasında yargılananların sayısı ve dağılımı	Adli Sicil Yıllık İstatistikleri
CEİD-Adalet -3	6284 sayılı Kanuna göre verilen kararların sayısı	Adli Sicil Yıllık İstatistikleri
CEİD-Adalet -4	Yargıya güven konusunda toplumsal cinsiyet temelli farklılıkların ortaya konduğu araştırma sayısı	Araştırmalar
CEİD-Adalet -5	Cinsiyete göre yargıda görev yapanların sayısı ve dağılımı (Hâkim, Cumhuriyet Savcısı ve Cumhuriyet Başsavcısı ayrımında)	Adli Sicil Yıllık İstatistikleri
CEİD-Erkeklik-1	Cinsiyete göre erkeklerin üstünlüğünü onaylayanların dağılımı (seçilmiş normlar ayrımında) (%)	Dünya Değerler Araştırması
CEİD-Erkeklik-2	Cinsiyete göre hanede karar alıcı olma oranı (ev seçimi, ev düzeni, çocuklarla ilgili konular, akraba ilişkileri, komşularla ilişkiler ayrımında) (%)	TÜİK Türkiye Aile Yapısı Araştırması (TAYA)
CEİD-Erkeklik-3	Cinsiyete göre ev içi iş bölümüne katılanların oranı (alışveriş yapmak, temizlik yapmak, yemek yapmak, çocuk bakımı gibi faaliyetler ayrımında) (%)	TÜİK TAYA-Biruni
CEİD-Erkeklik-4	Şiddet faili erkeklerin çalışma statüsüne göre oranı (%)	HÜNEE-Kadına Yönelik Aile içi Şiddet Araştırması
CEİD-Erkeklik-5	Şiddet faili erkeklerin eğitim düzeylerine göre oranı (eğitim yok, ilkokul, ortaokul, lise, lisans ve lisansüstü ayrımında)	HÜNEE-Kadına Yönelik Aile içi Şiddet Araştırması
CEİD-Erkeklik-6	Cinsiyete göre çocuklarını cezalandıran ebeveynlerin oranı (ceza türleri ayrımında) (%)	TÜİK TAYA-Biruni
CEİD-Erkeklik-7	Cinsiyete göre tek ebeveynli hanelerin dağılımı (%)	TÜİK TAYA-Biruni
CEİD-Erkeklik-8	Babaların çocuk bakımına ayırdıkları süre (oyun oynama, eğitimi ile ilgilenme, beslenme ve diğer ihtiyaçları ile ilgilenme ayrımında)	TÜİK TAYA-Biruni

Tablo 2: Tematik Alanlara Göre Mevcut Göstergeler Listesi (devam)

Tematik Alan Gösterge No	Gösterge adı	Veri kaynağı
CEİD-Din Hizmetleri-1	Cinsiyete göre Din hizmetlerini yönetenlerin sayısı (DİB başkan ve yardımcıları., DİYK başkan ve üyeleri ayrımında)	DİB (Diyanet İşleri Başkanlığı) web sayfası
CEİD-Din Hizmetleri -2	Cinsiyete göre DİB Müftülerinin sayısı	DİB Faaliyet Raporları
CEİD-Din Hizmetleri -3	Cinsiyete göre DİB'de aile dini rehberlik bürolarında çalışanların sayısı ve oranı	DİB Faaliyet Raporları
CEİD-Din Hizmetleri -4	Cinsiyete göre DİB'de çalışan personelin sayısı ve oranı	DİB Faaliyet Raporları
CEİD-Din Hizmetleri -5	Cinsiyete göre MEB-DÖGM İmam Hatip ortaöğretimde görevli öğretmenlerin sayısı ve oranı	MEB-DÖGM (Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü) Faaliyet Raporu
CEİD-Din Hizmetleri -6	Cinsiyete göre YÖK'e bağlı İlahiyat fakülteleri öğretim üyelerinin sayısı ve oranı	YÖK İstatistikleri
CEİD-Din Hizmetleri -7	Yaş ve cinsiyete göre hac ibadetini gerçekleştirenlerin sayısı ve dağılımı (hac, umre ayrımında)	DİB istatistikleri, TÜİK
CEİD-Din Hizmetleri -8	Cinsiyete göre DİB Kur'an kurslarına giden öğrencilerin sayısı ve dağılımı (4-6 yaş grubu alt kırılımı ile)	DİB istatistikleri, TÜİK
CEİD-Din Hizmetleri -9	Cinsiyete göre YÖK'e bağlı İlahiyat fakülteleri öğrencilerinin oranı (önlisans, lisans, yüksek lisans ve doktora ayrımında) (%)	YÖK İstatistikleri
CEİD-Din Hizmetleri -10	Kadınların eşit kullanımına/katılımına (namaz yeri, tuvalet, abdest yeri, vb.) uygun cami/ibadet yerlerinin oranı (%)	DİB Faaliyet Raporları
CEİD-Din Hizmetleri -11	Cinsiyete göre DİB'e bağlı Aile rehberlik birimlerine başvuranların oranı (%)	DİB Faaliyet Raporları

Tablo 2: Tematik Alanlara Göre Mevcut Göstergeler Listesi (devam)		
Tematik Alan Gösterge No	Gösterge adı	Veri kaynağı
CEİD-Siyasal Katılım-1	Cinsiyete göre ulusal parlamentoya seçilen temsilcilerin sayısı ve dağılımı	TÜİK Seçim Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri
CEİD-Siyasal Katılım-2	Cinsiyete göre belediye başkanlarının sayısı ve dağılımı	EIGE, TÜİK, KSGM, TCEUEP, KA+KK
CEİD-Siyasal Katılım-3	Cinsiyete göre belediye meclis üyelerinin sayısı ve dağılımı	EIGE, TÜİK, KSGM, TCEUEP, KA+KK
CEİD-Siyasal Katılım-4	Cinsiyete göre önde gelen siyasal partilerin merkez yönetim kurullarında yer alanların sayısı (başkan, başkan yardımcısı, merkez yönetim kurulu üyeleri ayrımında)	KA+KK/ Siyasal Partilerin web sayfaları
CEİD-Siyasal Katılım-5	Cinsiyete göre seçimlerde siyasal parti aday listelerinden aday olanların sayısı ve dağılımı	KA+KK/ Siyasal Partilerin web sayfaları
CEİD-Siyasal Katılım-6	Cinsiyete göre seçimlerde siyasal parti aday listelerinden aday olup kazananların sayısı ve dağılımı	EIGE, TÜİK, KSGM, TCEUEP, KA+KK
CEİD-Siyasal Katılım-7	Cinsiyete göre seçilmiş uzman meslek gruplarında çalışanların sayısı ve dağılımı (Büyükelçi, Başkonsolos, Mülki idare amiri, Vali, Kaymakam, Polis)	EIGE, TÜİK, KSGM, TCEUEP, KA+KK
CEİD-Siyasal Katılım-8	Bürokrasinin yönetiminde cinsiyet dağılımı (Kamu çalışanları, Bakan, Üst Düzey yönetici, Genel Müdür, Genel Müdür Yardımcısı, Daire Başkanı)	EIGE, BM Genderstats, TÜİK, KSGM, TCEUEP,
CEİD-Siyasal Katılım-9	TMMOB yönetim Kurulu üyelerinin cinsiyete göre sayısı ve dağılımı	TMMOB
CEİD-Siyasal Katılım-10	Türk Tabipler Birliği (TTB) Merkez konseyi üyelerinin cinsiyete göre sayısı ve dağılımı	TTB
CEİD-Siyasal Katılım-11	Cinsiyete göre YÖK'e bağlı üniversitelerde rektör olarak görev yapanların sayısı ve dağılımı	YÖK İstatistikleri
CEİD-Siyasal Katılım-12	Merkez Bankası yönetiminde yer alanların cinsiyete göre sayısı ve dağılımı	TÜİK Toplumsal Yapı ve Cinsiyet İstatistikleri
CEİD-Siyasal Katılım-13	BİST'te işlem gören şirketlerin yöneticilerinin cinsiyete göre sayısı ve dağılımı	EIGE, TÜİK, TCEUEP

Ek-1 Gösterge İzleme Grubu Tematik Alan Göstergeleri ile Yapılan Çalışmalar

EK TABLO 1. Tematik Alanlara Göre Önerilen Göstergeler Listesi (İSTİHDAM)			
Elde edilebilir göstergeler	Gösterge adı	Veri Kaynağı	Veri toplama sıklığı
CEİD-İstihdam-Öneri-1	25-64 yaş cinsiyete göre işgücüne dahil olmayanların oranı (%) (göçmenlik ve engellilik durumuna göre)	TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketi	Yıllık
CEİD-İstihdam- Öneri 2	25-64 yaş grubunun cinsiyete göre istihdam oranı (%) (göçmenlik ve engellilik durumuna göre)	TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketi	Yıllık
CEİD-İstihdam- Öneri 3	25-64 yaş grubunun cinsiyete, işin türüne ve iş yerine göre toplam istihdam edilenler içindeki oranı (işyeri ev olanlar/ev içi hizmetlerde çalışanlar/ mevsimlik işlerde çalışanlar)	TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketi	Yıllık
CEİD-İstihdam- Öneri 4	Sektörlere göre segregasyon endeksi	TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketi	Yıllık
CEİD-İstihdam- Öneri 5	Mesleklere göre segregasyon endeksi	TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketi	Yıllık
CEİD-İstihdam- Öneri 6	Cinsiyete göre sendika üyesi sayısı ve oranı	ÇSGB Çalışma Hayatı İstatistikleri	Yıllık
CEİD-İstihdam- Öneri 7	Cinsiyete göre sendika yöneticisi sayısı ve oranı	ÇSGB Çalışma Hayatı İstatistikleri	Yıllık
CEİD-İstihdam- Öneri 8	Cinsiyete göre toplu iş sözleşmesinden yararlananların sayısı ve oranı	ÇSGB Çalışma Hayatı İstatistikleri	Yıllık
CEİD-İstihdam- Öneri 9	3 yaş öncesi kurumsal bakım hizmetlerinden yararlanan çocuk oranı	Milli Eğitim Bakanlığı İstatistikleri	Yıllık
Araştırma gerektiren göstergeler	Araştırma konusu ve gösterge önerisi	Veri kaynağı	Veri toplama sıklığı
CEİD-İstihdam- Öneri 10	Geçici koruma ve uluslararası koruma kapsamında yer alan nüfusun cinsiyete göre işgücü durumu	Araştırma	Araştırma Periyodu
CEİD-İstihdam- Öneri 11	Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlükleri tarafından sonuçlandırılan işçi şikâyet başvuruları ve şikâyet konuları içinde cinsel tacize ilişkin olanların sayısı ve oranı	Araştırma	Araştırma Periyodu
CEİD-İstihdam- Öneri 12	İşyerlerinde cinsel tacizle mücadeleyi işyeri disiplin düzenlemelerine koymuş işyeri sayısı ve oranı	Araştırma	Araştırma Periyodu

EK TABLO 1. Tematik Alanlara Göre Önerilen Göstergeler Listesi (YOKSULLUK)			
Elde edilebilir göstergeler	Gösterge adı	Veri Kaynağı	Veri toplama sıklığı
CEİD-Yoksulluk-Öneri-1	Cinsiyete ve hanehalkı tipine göre görelî yoksul oranı (%) (60 medyan eşdeğer fert gelirine göre)	TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi	Yıllık
CEİD-Yoksulluk-Öneri-2	Cinsiyete ve yardım türüne göre görelî yoksul oranı (%)	TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi	Yıllık
CEİD-Yoksulluk-Öneri-2.1	Cinsiyete göre fert düzeyinde nakdi-aynî yardım alanlar içerisinde yoksulluk oranı (%)	TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi	Yıllık
CEİD-Yoksulluk-Öneri-2.2	Cinsiyete göre hanehalkı düzeyinde nakdi-aynî yardım alanlar içerisinde yoksulluk oranı (%)	TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi	Yıllık
CEİD-Yoksulluk-Öneri-3	Görelî yoksul nüfusun cinsiyete ve işgücü durumuna göre dağılımı	TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi	Yıllık
CEİD-Yoksulluk-Öneri-4	Görelî yoksul nüfusun cinsiyete ve işgücü dışında kalma nedenine göre dağılımı (iş bulma ümidi olmayanlar / mevsimlik çalışanlar / emekliler / eğitim/öğretime devam edenler / ev işleriyle meşgul olanlar hastalık-engellilik/ yaşlılık)	TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi	Yıllık
CEİD-Yoksulluk-Öneri-5	Görelî yoksul nüfusun cinsiyete ve işteki duruma göre dağılımı (ücretli veya maaşlı / yevmiyeli / kendi hesabına / ücretsiz aile işçisi)	TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi	Yıllık
CEİD-Yoksulluk-Öneri-6	Görelî yoksul nüfusun cinsiyete ve kayıtlılık durumuna göre dağılımı (kayıtlı / kayıt dışı)	TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi	Yıllık
CEİD-Yoksulluk-Öneri-7	Görelî yoksul nüfusun cinsiyete ve sektöre göre dağılımı (tarım /sanayi / hizmet)	TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi	Yıllık
CEİD-Yoksulluk-Öneri-8	Cinsiyete ve hanehalkı tipine göre maddî yoksunluk oranı (%)	TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi	Yıllık
CEİD-Yoksulluk-Öneri-9	Cinsiyete göre çok boyutlu yoksulluk oranı (%) (MPI- UNDP)	TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi	Yıllık

EK TABLO 1. : Tematik Alanlara Göre Önerilen Göstergeler Listesi (EĞİTİM)			
Elde edilebilir göstergeler	Gösterge adı	Veri Kaynağı	Veri toplama sıklığı
CEİD-Eğitim-Öneri-1	Cinsiyete ve eğitim seviyesine göre tek cinse özgü okullarda öğrenci dağılımı (%)	MEB	Yıllık
CEİD-Eğitim Öneri -2	Cinsiyete ve eğitim seviyesine göre 20 gün ve üzeri devamsızlık yapan öğrencilerin dağılımı (%)	MEB	Yıllık
CEİD-Eğitim Öneri -3	Cinsiyete ve eğitim seviyesine göre okul terk oranı (%)	MEB	Yıllık
CEİD-Eğitim Öneri -4	Cinsiyete ve eğitim seviyesine göre okullarda yönetici oranı (%)	MEB	Yıllık
CEİD-Eğitim Öneri -5	Engelli çocuklara uyarlanmış altyapı ve malzemelerin bulunduğu okul sayısı	MEB	Yıllık
Araştırma gerektiren göstergeler	Araştırma konusu ve gösterge önerisi	Veri kaynağı	Veri toplama sıklığı
CEİD-Eğitim Öneri -6	Eğitim seviyesine ve okul türüne göre eğitim programlarına toplumsal cinsiyet eşitliği konusunun dâhil edildiği okul sayısı	Araştırma	Araştırma Periyodu
CEİD-Eğitim Öneri -7	Cinsiyete ve eğitim seviyesine göre toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimi alan öğretmen sayısı	Araştırma	Araştırma Periyodu

EK TABLO 1. : Tematik Alanlara Göre Önerilen Göstergeler Listesi (STEM)			
Elde edilebilir göstergeler	Gösterge adı	Veri Kaynağı	Veri toplama sıklığı
CEİD-STEM-Öneri-1	Cinsiyete ve seçilen alana göre ortaöğretimde öğrenci sayısı	MEB	Yıllık
CEİD-STEM- Öneri-2	Cinsiyete göre STEM alanı ortaokul öğretmeni oranı (%)	MEB	Yıllık
CEİD-STEM- Öneri-3	Cinsiyete göre STEM alanı ortaöğretim öğretmeni oranı (%)	MEB	Yıllık
CEİD-STEM- Öneri-4	Cinsiyete göre Fen Liselerinden mezun olan öğrenci sayısı	MEB	Yıllık
CEİD-STEM- Öneri-5	Cinsiyete göre STEM alanlarında yükseköğretimde öğrenim gören öğrenci oranı (%) (lisans, yüksek lisans, doktora ayrımında)	YÖK	Yıllık
CEİD-STEM- Öneri-6	Cinsiyete göre STEM alanlarındaki öğretim elemanlarının dağılımı (araştırma görevlisi, Dr. Öğretim görevlisi, doçent ve profesör ayrımında)	YÖK	Yıllık
CEİD-STEM- Öneri-7	Cinsiyete göre yükseköğretimde STEM alanlarında verilen YÖK/MEB/TÜBİTAK bursu oranı (%)	YÖK/MEB/TÜBİTAK	Yıllık
CEİD-STEM- Öneri-8	Cinsiyete göre STEM istihdam oranı (%)	TÜİK Hanehalkı İşgücü İstatistikleri	Yıllık
CEİD-STEM- Öneri-9	Cinsiyete göre mühendis sayısı	TMMOB	Yıllık

EK TABLO 1. Tematik Alanlara Göre Önerilen Göstergeler Listesi (KENTSEL HAKLAR ve HİZMETLER)			
Elde edilebilir göstergeler	Gösterge adı	Veri kaynağı	Veri toplama sıklığı
CEİD-Kentsel Haklar-Öneri-1	İller itibarıyla kadın Sığınma evi kapasitesi (%) (kadın sığınmaevi kapasitesi-kişi/18+yaş grubundaki kadın sayısı)	ASHB KSGM, İl Müdürlüğü, STK'lar, Belediyeler	Yıllık
CEİD-Kentsel Haklar-Öneri-2	Kadın yararlanıcılardan gelen barınma ile ilgili dilekçe ve taleplerin sayısı ve oranı (%)	Belediyelerin ilgili birimlerinden veri talebi	Yıllık
CEİD-Kentsel Haklar-Öneri-3	Yasal tapularına erişen gecekondü alanlarında tapu sahibi kadın oranı (%)	Belediye İmar ve Şehircilik birimi, Tapu ve Kadastro İl Müdürlüğü	Yıllık
CEİD-Kentsel Haklar- Öneri-4	Cinsel saldırı ve taciz eğitimi verilen toplu ulaşımında görevli personel oranı (%)	Belediye Ulaştırma Biriminden veri talebi	Yıllık
CEİD-Kentsel Haklar- Öneri-5	Yeterli aydınlatma ve kamera donanımına sahip altgeçitlerin oranı (%)	Belediye Fen İşleri biriminden veri talebi	Yıllık
CEİD-Kentsel Haklar- Öneri-6	Toplu ulaşımında TSE duraklar arası mesafe standardına ²⁹⁰ uyan durak oranı (%)	Belediye Toplu Taşımadan sorumlu birimden veri talebi	Yıllık
CEİD-Kentsel Haklar- Öneri-7	Toplam 65 yaş üstü indirimli taşıma kartı sahipleri içinde kadın oranı (%)	Belediye Ulaştırma Biriminden veri talebi	Yıllık
CEİD-Kentsel Haklar- Öneri-8	Panik butonu bulunan park, otobüs durağı ve metro-tren istasyonlarının oranı (%)	Belediye Parklar ve Bahçeler Biriminden ve Toplu Taşımadan sorumlu birimden veri talebi	Yıllık
CEİD-Kentsel Haklar- Öneri-9	Toplu ulaşımında, sokak-cadde-meydanlarda ve parklarda güvenlikle ilgili sorun yaşadığını bildiren kadınların oranı (%)	Belediye Parklar ve Bahçeler Birimi ve Toplu Taşımadan sorumlu birimden veri talebi	Yıllık
CEİD-Kentsel Haklar- Öneri-10	Kadına yönelik şiddeti önlemeye yönelik bilgilendirme amacıyla kullanılan belediyeye ait billboardların oranı (%)	Belediye ilgili biriminden veri talebi	Aylık
CEİD-Kentsel Haklar- Öneri-11	Kent Konseyi Genel Kurulu'nda kadın oranı (%)	Kent Konseyi	Yerel seçim periyodu

²⁹⁰ Türk Standartları Enstitüsü (TSE)'nin 02.01.2014 tarihinde kabul ettiği 11783 sayılı Şehir içi yollar - Otobüs durakları yer seçimi kuralları standardına göre; durak yerleri, otobüs güzergahı ile çıkan yaya arterlerine yakın yerlerde seçilerek, yolcular için erişme kolaylığı sağlanmalıdır. Mevcut trafiğin işletme hızının azalmaması için ise iki durak arası, 400–500 metre olmalıdır. Birinci derecedeki yollarda ise bu mesafe, 600–700 metre olabilir. Yolcu yoğunluğunun çok olduğu yol kesimlerinde bu mesafeler 100'er metre azaltılabilir.

EK TABLO 1. : Tematik Alanlara Göre Önerilen Göstergeler Listesi (KENTSEL HAKLAR ve HİZMETLER)			
Elde edilebilir göstergeler	Gösterge adı	Veri kaynağı	Veri toplama sıklığı
CEİD-Kentsel Haklar- Öneri-12	Stratejik Plan Hazırlığından sorumlu ekibin içinde kadın oranı (%)	Belediye Stratejik Plan hazırlıklarından sorumlu birimden bilgi talebi Yerel seçim periyodu, Stratejik plan revizyon periyodu	Belediye Stratejik Plan hazırlıklarından sorumlu birimden bilgi talebi, Yerel seçim periyodu, Stratejik plan revizyon periyodu
CEİD-Kentsel Haklar- Öneri-13	Belediye meclis kararları içinde Eşitlik Komisyonu'nun önerdiği kararların oranı (%)	Belediye Özel Kaleminden bilgi talebi Yerel seçim periyodu	Belediye Özel Kaleminden bilgi talebi Yerel seçim periyodu

EK TABLO 1. : Tematik Alanlara Göre Önerilen Göstergeler Listesi (KADIN MÜLTECİLER)			
Elde edilebilir göstergeler	Gösterge adı	Veri kaynağı	Veri toplama sıklığı
CEİD-Kadın Mülteciler-Öneri-1	Cinsiyete ve uyruğa göre Türkiye sınırlarına düzensiz yollardan gelen sığınmacıların (havalimanı, deniz ve transit alanlar dahil) iltica başvurusu dağılımı	GİGM İstatistikleri	Yıllık
CEİD-Kadın Mülteciler- Öneri-2	Türkiye'de uluslararası koruma başvurusu reddedilen kadın sığınmacı sayısı	GİGM İstatistikleri	Yıllık
CEİD-Kadın Mülteciler- Öneri-3	İkili iltica sisteminden kaydı silinen kadın başvurularının sayısı ve toplam kayıttan düşülen dosyaya oranı (%)	GİGM İstatistikleri	Yıllık
Araştırma gerektiren göstergeler	Araştırma konusu ve gösterge önerisi	Veri kaynağı	Veri toplama sıklığı
CEİD-Kadın Mülteciler- Öneri-4	Geçici koruma başvurusu kaydı alınmayan kadın başvuran sayısı	GİGM İstatistikleri	Yıllık
CEİD-Kadın Mülteciler- Öneri -5	Türkiye'de uluslararası koruma başvurusu reddedilen kadın sığınmacıların dosyalarındaki ret gerekçeleri	JGK, Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın sınırda durdurulan ve yakalananlara dair istatistikler, GİGM istatistikleri	Yıllık
CEİD-Kadın Mülteciler- Öneri -6	Toplumsal cinsiyet temelli şiddet nedeniyle sığınma başvurusunda bulunan kadın sayısı	GİGM istatistikleri	Yıllık
CEİD-Kadın Mülteciler- Öneri -6.1.	İltica başvurusunda bulunan kadınların toplumsal cinsiyete duyarlı kabul usullerinden yararlandırılma oranı (%)	GİGM istatistikleri	Yıllık

EK TABLO 1. Tematik Alanlara Göre Önerilen Göstergeler Listesi (KADIN MÜLTECİLER)			
Elde edilebilir göstergeler	Gösterge adı	Veri kaynağı	Veri toplama sıklığı
CEİD-Kadın Mülteciler- Öneri 6.2	TCE ve CTCDŞ ve mülteci hukuku konusunda verilen eğitimlerin sayısı (Sınırdaki görevli personel, Mülteci statü belirleme ve iltica sistemi içerisinde çalışan personel, Geri Gönderme Merkezleri ile sığınmacı ve mültecilerin kapalı tutulduğu diğer mekânlarda çalışan personel)	GİGM istatistikleri	Yıllık
CEİD-Kadın Mülteciler- Öneri-7	Türkiye'deki sığınmacı ve mülteci kadınların iltica süreci boyunca ülke içinde devlet ve özel kişiler tarafından maruz kaldıkları her türlü şiddet vakasının kaydının tutulması - Kayda alınan şikayet sayısı - Şiddet vakaları için açılan dava sayısı - İnsan ticareti - Tecavüz - Çocuk yaşta zorla ve/veya para karşılığı evlendirme - Seks işçiliğine zorlama	TÜİK İstatistikleri	Yıllık
CEİD-Kadın Mülteciler- Öneri- 8	Türkiye'de CTCDŞ mağduru kadın sığınmacı ve mültecilerin; - Şikayetlerinin kayda alınma oranı - Kaydı alınanlardan koruma için talepte bulunanların sığınaklara, ŞÖNİM'lere yerleştirilme oranları - Şikayet sonrası adli yardımdan yararlanma oranı - Mağdur sığınmacı veya mülteci kadınların dava açma oranları - Davalarda suç türüne göre kadınlar lehine ceza çıkma oranları	ASHB KSGM İzleme ve Değerlendirme Raporları TÜİK İstatistikleri STK Raporları Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik GM	Yıllık
CEİD-Kadın Mülteciler-Öneri-9	Sığınmacı ve mülteci kız çocuklarının nedenlerine göre okul terk oranları	MEB, TÜİK	Yıllık
CEİD-Kadın Mülteciler-Öneri-10	Sığınmacı ve mülteci kadınların istihdama katılımı için farklı meslek edindirme ve eğitim programlarının sayısı	ÇSGB, İŞKUR, SUMAF (AB İzleme Projesi)	Yıllık

EK TABLO 1. Tematik Alanlara Göre Önerilen Göstergeler Listesi (İNSAN ve KADIN TİCARETİ)			
Elde edilebilir göstergeler	Gösterge adı	Veri kaynağı	Veri toplama sıklığı
CEİD-İnsan/Kadın Ticareti-Öneri-1	Cinsiyete ve yaşa göre insan ticareti mağdurlarının sayısı ve oranları	GİGM İstatistikleri	Yıllık
CEİD-İnsan/KadınTicareti-Öneri-2	Cinsiyete ve uyruklarına göre insan ticareti mağdurlarının sayısı ve oranı	GİGM İstatistikleri	Yıllık
CEİD-İnsan/Kadın Ticareti-Öneri-3	Cinsiyete ve uyruklarına göre insan ticareti mağdurlarının maruz kaldıkları insan ticareti biçimleri (cinsel ya da emek sömürüsü amaçlı, zorla evlendirilme, dilendirilme ya da evlatlık verme vs.)	GİGM İstatistikleri	Yıllık
CEİD-İnsan/Kadın Ticareti-Öneri-4	157 Yardım hattı ile kaydedilmiş çağrılar içinde insan ticareti ile ilgili olanların sayısı ve oranı	GİGM İstatistikleri	Yıllık
CEİD-İnsan/Kadın Ticareti-Öneri-5	İnsan ticareti suçu ile ilgili ceza davalarının sayısı, cinsiyete göre sanık sayısı ve mağdur sayısı	Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik GM	Yıllık

EK TABLO 1. Tematik Alanlara Göre Önerilen Göstergeler Listesi (SAĞLIK)			
Elde edilebilir göstergeler	Gösterge adı	Veri kaynağı	Veri toplama sıklığı
CEİD-Sağlık –Öneri-1	Cinsiyete göre birinci basamak sağlık kuruluşlarına başvuranların oranı (%)	Sağlık Bakanlığı	Yıllık
CEİD-Sağlık Öneri-2	Sağlık kuruluşlarında karar verici ve yönetici pozisyonunda çalışanların cinsiyete göre yüzde dağılımı	Sağlık Bakanlığı	Yıllık
CEİD-Sağlık- Öneri-3	Rahim ve rahim ağzı kanseri yaygınlığı / prevalansı (erişkin yaş gruplarına göre yüz bin kadında)	Sağlık Bakanlığı	Yıllık
CEİD-Sağlık - Öneri-4	Meme kanseri yaygınlığı/prevalansı (yaş gruplarına göre, yüz bin kadında)	Sağlık Bakanlığı	Yıllık
CEİD-Sağlık - Öneri-5	15-49 yaş arası sifiliz/frengei taraması yapılan gebe kadınların oranı (%)	Sağlık Bakanlığı	Yıllık
CEİD-Sağlık - Öneri-6	Cinsiyete göre AIDS vaka sayısı (100.000 nüfusta, yıllara göre)	Sağlık Bakanlığı	Yıllık
CEİD-Sağlık - Öneri-7	15-49 yaş arası kadınlarda anoreksiya, bulumia ve doğum sonrası depresyon insidansı/ sıklığı (%)	Sağlık Bakanlığı	Yıllık
CEİD-Sağlık - Öneri-8	Anne ölüm nedenleri (Önlenebilir ve önlenemez ayrımında temel neden/ ara neden/ son neden kırılımında)	Sağlık Bakanlığı	Yıllık
Araştırma gerektiren göstergeler	Araştırma konusu ve gösterge önerisi	Veri kaynağı	Veri toplama sıklığı
CEİD-Sağlık - Öneri-9	Gençlerin gizlilik ve mahremiyetleri korunarak cinsel sağlıkla ilgili hizmet alabileceği birinci basamak kuruluşların oranı (%)	Araştırma	Yıllık
CEİD-Sağlık – Öneri-10	Eş veya ebeveyn/vasiye yetki verilmeksizin/ bildirim yapılmaksızın ve yaş sınırlaması olmaksızın kontraseptif hizmetlere ve bilgilere erişim oranı (%)	Araştırma	Yıllık
CEİD-Sağlık – Öneri-11	İsteyerek düşük hizmeti veren sağlık kuruluşu sayısı ve oranı	Araştırma	Yıllık
CEİD-Sağlık – Öneri-12	Sağlıksız düşüklerin anne ölümleri içindeki oranı (%)	Araştırma	Yıllık
CEİD-Sağlık – Öneri-13	Sağlık kuruluşu çalışanlarına yönelik hizmet-içi eğitimlerde kadınların insan hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği konularına yer veren sağlık kuruluşu yüzdesi (%)	Araştırma	Yıllık
CEİD-Sağlık – Öneri-14	Cinsel sağlık ve üreme sağlığı eğitimi verilen eğitim kurumu oranı (Yaş grubu, eğitim düzeyine göre) (%)	Araştırma	Yıllık
CEİD-Sağlık – Öneri-15	Karşılanmamış isteyerek düşük yaptırma ihtiyacı	Araştırma	Yıllık

EK TABLO 1. Tematik Alanlara Göre Önerilen Göstergeler Listesi (SPOR)			
Elde edilebilir göstergeler	Gösterge adı	Veri kaynağı	Veri toplama sıklığı
CEİD-Spor-Öneri-1	Cinsiyete göre antrenörlük sertifikasına sahip antrenör oranı (%)	Spor Hizmetleri GM	Yıllık
CEİD-Spor-Öneri-2	Cinsiyete ve kademeye göre antrenör oranı (%)	Spor Hizmetleri GM	Yıllık
CEİD-Spor-Öneri-3	Cinsiyete ve spor dallarına göre antrenör oranı (%)	Spor Hizmetleri GM	Yıllık
CEİD-Spor-Öneri-4	Cinsiyete göre spor ile ilgili alanlarda (beden eğitimi öğretmenliği, spor yönetimi, rekreasyon, antrenörlük) eğitim veren fakültelere kayıtlı öğrenci oranı (%)	YÖK	Yıllık
Araştırma gerektiren göstergeler	Araştırma konusu ve gösterge önerisi	Veri kaynağı	Veri toplama sıklığı
CEİD-Spor-Öneri-5	Cinsiyete göre lisanslı engelli sporcu oranı (%)	Spor Hizmetleri GM	Araştırma Periyodu
CEİD-Spor-Öneri-6	Cinsiyete göre faal engelli sporcu oranı (%)	Spor Hizmetleri GM	Araştırma Periyodu
CEİD-Spor-Öneri-7	Cinsiyete ve spor dallarına göre sporcu oranı (%)	Spor Hizmetleri GM	Araştırma Periyodu
CEİD-Spor-Öneri-8	Cinsiyete göre spor ile ilgili alanlarda (beden eğitimi öğretmenliği, spor yönetimi, rekreasyon, antrenörlük) eğitim veren fakülte ve yüksekokullardaki kadın ve erkek öğrenci kontenjanları (Sayı)	YÖK	Araştırma Periyodu

EK TABLO 1. Tematik Alanlara Göre Önerilen Göstergeler Listesi KADINLARA YÖNELİK (ŞİDDET)			
Elde edilebilir göstergeler	Gösterge adı	Veri kaynağı	Veri toplama sıklığı
CEİD-KYŞ-Öneri-1	Kadın danışma merkezleri sayısı (kadın örgütleri, STK, belediyeler)	ASHB-KSGM	Yıllık
CEİD-KYŞ-Öneri-2	EGM'lerdeki Aile İçi Şiddet Bürosu sayısı	ASHB-KSGM, İçişleri Bakanlığı	Yıllık
CEİD-KYŞ-Öneri-3	Barolara bağlı olarak hizmet veren Kadın Danışma ve Şiddet Önleme Merkezi sayısı	ASHB-KSGM, Adalet Bakanlığı	Yıllık
CEİD-KYŞ-Öneri-4	Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde hizmet veren Çocuk ve Kadın Kısmi Amirliği sayısı	ASHB-KSGM, İçişleri Bakanlığı	Yıllık
CEİD-KYŞ-Öneri-5	Cinsiyete ve yıllara göre KADES uygulamasından yararlananların başvurular içindeki oranı	ASHB-KSGM, İçişleri Bakanlığı	Yıllık
CEİD-KYŞ-Öneri-6	Kadın cinayeti sonucunda yaşamını yitirmiş kadın sayısı (yaş grupları, medeni durum, fail ile ilişkin ayrımında)	ASHB-KSGM, İçişleri Bakanlığı	Yıllık
CEİD-KYŞ-Öneri-7	Tedbir kararı alınan ve öldürülen kadın sayısı (yaş, medeni durumu, fail ile ilişki ayrımında)	ASHB-KSGM, Adalet Bakanlığı	Yıllık
CEİD-KYŞ-Öneri-8	Toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadına yönelik şiddet konusunda eğitimlere katılan şiddet faillerinin oranı	ASHB-KSGM	Yıllık
CEİD-KYŞ-Öneri-9	Şiddet uygulamış erkekler arasında toplumsal cinsiyet eşitliği ve KYTCTŞ konusundaki eğitimleri yarıda bırakanların sayısı	ASHB-KSGM	Yıllık
Araştırma gerektiren göstergeler	Araştırma konusu ve gösterge önerisi	Veri kaynağı	Veri toplama sıklığı
CEİD-KYŞ-Öneri-10	Annesi babası tarafından öldürülen çocuk sayısı	Adalet Bakanlığı	Yıllık
CEİD-KYŞ-Öneri-11	Nefret cinayeti sonucunda öldürülenlerin sayısı	Adalet Bakanlığı	Yıllık
CEİD-KYŞ-Öneri-12	Dijital şiddet yaygınlığı (yaş, eğitim, medeni durum ayrımında)	ASHB-KSGM	Yıllık
CEİD-KYŞ-Öneri-13	Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddet vakalarına yönelik protokol ve yol haritası olan sağlık kuruluşu yüzdesi (%)	ASHB-KSGM, Sağlık Bakanlığı	Yıllık

EK TABLO 1. Tematik Alanlara Göre Önerilen Göstergeler Listesi (ÇEZE)			
Elde edilebilir göstergeler	Gösterge adı	Veri kaynağı	Veri toplama sıklığı
CEİD-ÇEZE-Öneri-1	On altı yaşını doldurmuş kişiler arasında resmi evlilik izni almak üzere Aile Mahkemesine yapılan başvuru sayısı	Adalet Bakanlığı	Yıllık
CEİD- ÇEZE -Öneri-2	On altı yaşını doldurmuş kişiler arasında Aile Mahkemesi kararına göre yapılan evlilik sayısı	Adalet Bakanlığı	Yıllık
CEİD- ÇEZE -Öneri-3	On altı yaşında Aile Mahkemesi hâkiminin kararına göre gerçekleşen evlilik sayısı	Adalet Bakanlığı	Yıllık
CEİD- ÇEZE -Öneri-4	Çocuk istismarı nedeniyle mahkemeye sevk edildikten sonra iptal edilen evlilik sayısı	Adalet Bakanlığı	Yıllık
CEİD- ÇEZE -Öneri-5	18 yaşından önce evlilik ve cinsel istismar nedeniyle hapis cezası alan oğlan çocuk sayısı	Adalet Bakanlığı	Yıllık
CEİD- ÇEZE -Öneri-6	Kolluk kuvvetlerine bildirilen çocuk evlilik sayısı	İçişleri Bakanlığı	Yıllık
CEİD- ÇEZE -Öneri-7	18 yaşından önce Müftülükte yapılan resmi nikâhla evlenenlerin oranı (cinsiyet ve geçici/uluslararası koruma kapsamındaki nüfus ayrımında) (%)	İçişleri Bakanlığı	Yıllık
CEİD- ÇEZE -Öneri-8	Şartlı Nakit Transferinden yararlanan çocuk sayısı (Şartlı Eğitim ve Şartlı Sağlık yardımı, yaş grubu ve cinsiyet ayrımında)	Milli Eğitim Bakanlığı	Yıllık
Araştırma gerektiren göstergeler	Araştırma konusu ve gösterge önerisi	Veri kaynağı	Veri toplama sıklığı
CEİD- ÇEZE -Öneri-9	20-24 yaş grubunda olup 18 ve 15 yaşından önce evlenen erkeklerin oranı (%)	Araştırma	Araştırma periyodu
CEİD- ÇEZE -Öneri-10	Geçici ve uluslararası koruma kapsamındaki nüfus arasında 18 yaşından önce evlenenlerin oranı (yaş ve cinsiyet ayrımında) (%)	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü	Yıllık
CEİD- ÇEZE -Öneri-11	18 yaşından önce evlendiğinde yoksul/düşük gelir grubundaki hanelerde yaşayan kadınların oranı (%)	Araştırma	Araştırma periyodu
CEİD- ÇEZE -Öneri-12	18 yaşından önce evlendirilen kadınların evlendikleri zaman birlikte yaşadıkları kardeş sayısı	Araştırma	Araştırma periyodu

EK TABLO 1. Tematik Alanlara Göre Önerilen Göstergeler Listesi (MEDYA)			
Araştırma gerektiren göstergeler	Gösterge adı	Veri kaynağı	Veri toplama sıklığı
CEİD-Medya-Öneri-1	Gazetecilerin haber ürettikleri alana göre cinsiyet dağılımı (Ekonomi haberciliği, sağlık haberciliği, toplumsal ve yasal konulara ilişkin habercilik, magazin haberciliği, suç ve şiddet haberciliği ayrımında)	STK Raporları, BİANET, Akademik araştırmalar	Araştırma periyodu
CEİD- Medya -Öneri-2	Medyada kadınlarla ilişkili haber/yazı sayısı (kadın cinayeti, kadın hakları, kadın-erkek eşitliği, kadın sığınma evleri, kadın dernekleri ve kadın statüsü ile ilgili haber/yazı sayısı)	ASHB KSGM, Medya alanındaki düzenleyici kurullar/RTÜK, Anadolu Ajansı, TRT, Medya kuruluşları, medya alanındaki meslek örgütleri ve sendikalar, Konu ile ilgili akademik ve bilimsel yayınlar, TİHEK	Araştırma periyodu
CEİD- Medya -Öneri-3	Kadına yönelik ayrımcılık ve nefret söylemi içeren, kadına yönelik şiddeti teşvik eden haberlerin sayısı/oranı	ASHB KSGM, Medya alanındaki düzenleyici kurullar/RTÜK, Anadolu Ajansı, TRT, Medya kuruluşları, medya alanındaki meslek örgütleri ve sendikalar, Konu ile ilgili akademik ve bilimsel yayınlar, TİHEK	Araştırma periyodu
CEİD- Medya -Öneri-4	Medya kuruluşlarında çalışan ve ayrımcılık konusunda şikâyet başvurusu yapan kadın sayısı	KEFEK, ÇSGB Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlükleri, Medya alanındaki meslek örgütleri ve sendikalar, Medya kuruluşlarını izleyen STK'lar ve araştırma kuruluşları	Araştırma periyodu
CEİD- Medya -Öneri-5	İletişim Fakültelerinde lisans düzeyinde verilen TCE ve/veya hak temelli dersler	YÖK, İletişim Fakülteleri	Araştırma periyodu
CEİD- Medya -Öneri-6	TCE hakkında yazılı belge ve/veya eylem planı hazırlayan kuruluş/örgüt sayısı (Medya kuruluşu, meslek örgütü ve sendika)	Medya kuruluşları ve bu kuruluşların insan kaynakları birimleri, Medya alanındaki meslek örgütleri ve sendikalar, Medya kuruluşlarını izleyen STK'lar ve araştırma kuruluşları	Araştırma periyodu
CEİD- Medya -Öneri-7	TCE farkındalığının yaygınlaşmasına yönelik kampanya ve/veya çalışmalara paydaş olarak katılan medya kuruluşu sayısı	Medya kuruluşları, medya alanındaki meslek örgütleri ve sendikalar, Medya kuruluşlarını izleyen STK'lar ve araştırma kuruluşları	Araştırma periyodu

EK TABLO 1. Tematik Alanlara Göre Önerilen Göstergeler Listesi (MEDYA)			
Araştırma gerektiren göstergeler	Araştırma gerektiren göstergeler	Araştırma gerektiren göstergeler	
CEİD- Medya -Öneri-8	Yönetici düzeyinde kota uygulaması yapan medya kuruluşu sayısı	Medya kuruluşları ve bu kuruluşların insan kaynakları birimleri, Medya alanındaki meslek örgütleri ve sendikalar, Medya kuruluşlarını izleyen STK'lar ve araştırma kuruluşları	Araştırma periyodu
CEİD- Medya -Öneri-9	Karar mekanizmalarına katılımı kota uygulaması öneren meslek örgütü ve/veya sendika sayısı	Medya alanındaki meslek örgütleri ve sendikalar, medya kuruluşlarını izleyen STK'lar ve araştırma kuruluşları	Araştırma periyodu
CEİD- Medya -Öneri-10	Kurum içinde cinsiyet temelli şiddeti önleyecek mekanizmalara/birimlere sahip olan medya kuruluşu sayısı	Medya kuruluşları ve bu kuruluşların insan kaynakları birimleri, Medya alanındaki meslek örgütleri ve sendikalar, Medya kuruluşlarını izleyen STK'lar ve araştırma kuruluşları	Araştırma periyodu

EK TABLO 1. Tematik Alanlara Göre Önerilen Göstergeler Listesi (ADALETE ERİŞİM/ERKEKLİK)			
Elde edilebilir göstergeler	Gösterge adı	Veri kaynağı	Veri toplama sıklığı
CEİD-Adalet-Öneri-1	Cinsiyete, engelliliğe, yaşa göre ve dava konuları dağılımına yer veren hukuk davası açanların sayısı	Adalet Bakanlığı	Yıllık
CEİD-Adalet-Öneri-1	Hâkim ve savcılara yönelik toplumsal cinsiyete duyarlı yaklaşımı içeren düzenli eğitim sayısı	Adalet Bakanlığı	Yıllık
Elde edilebilir göstergeler	Gösterge adı	Veri kaynağı	Veri toplama sıklığı
CEİD-Erkeklik-Öneri-1	Zorunlu askerlik görevi yapan erkek sayısı	TSK idari kayıt verileri	Yıllık
CEİD- Erkeklik -Öneri-2	Askere gitmemiş bakaya sayısı	TSK idari kayıt verileri	Yıllık
CEİD- Erkeklik -Öneri-3	Asker kaçağı sayısı	TSK idari kayıt verileri	Yıllık
CEİD- Erkeklik -Öneri-4	Bedelli askerlik yapanların sayısı	TSK idari kayıt verileri	Yıllık
CEİD- Erkeklik -Öneri-5	Sözleşmeli er ve erbaş sayısı	TSK idari kayıt verileri	Yıllık
CEİD- Erkeklik -Öneri-6	Askerdeyken görevi sırasında ölenlerin (şehit) sayısı	TSK idari kayıt verileri	Yıllık
Araştırma gerektiren göstergeler	Araştırma konusu ve gösterge önerisi	Veri kaynağı	Veri toplama sıklığı
CEİD- Erkeklik -Öneri-7	Ebeveyn izni kullanan erkeklerin oranı	ÇSGB	Araştırma periyodu
CEİD- Erkeklik -Öneri-8	Boşanma durumunda nafaka kararı	Adalet Bakanlığı	Araştırma periyodu

EK TABLO 1. Tematik Alanlara Göre Önerilen Göstergeler Listesi (DİN HİZMETLERİNE ERİŞİM)			
Elde edilebilir göstergeler	Gösterge adı	Veri kaynağı	Veri toplama sıklığı
CEİD-Din-Öneri-1	Cinsiyete göre MEB-DÖGM MEB zorunlu din derslerini yürüten din dersi öğretmenlerinin tüm öğretmenler içindeki oranı	MEB-DÖGM idari kayıt verisi	Veri talebi (yıllık)
CEİD-Din-Öneri-2	Cinsiyete göre YÖK İlahiyat Fakülteleri dekanlarının oranı	YÖK idari kayıt verisi	Veri talebi (yıllık)
CEİD-Din-Öneri-3	Cinsiyete göre DİB'de görevli vaiz/vaize oranı	DİB idari kayıt verisi	Veri talebi (yıllık)
CEİD-Din-Öneri-4	Cinsiyete göre DİB- Yatılı Kur'an kurslarına giden öğrencilerin oranı	DİB idari kayıt verisi	Veri talebi (yıllık)
CEİD-Din-Öneri-5	Cinsiyete göre MEB'e bağlı ilköğretim okullarında zorunlu haftalık din dersinden muaf olmak için başvuran öğrenci sayısı	MEB-DÖGM idari kayıt verisi	Veri talebi (yıllık)

EK TABLO 1. Tematik Alanlara Göre Önerilen Göstergeler Listesi (SİYASAL KARARLARA KATILIM)			
Elde edilebilir göstergeler	Gösterge adı	Veri kaynağı	Veri toplama sıklığı
CEİD-Siyasal Katılım-Öneri- 1	Cinsiyete göre Cumhurbaşkanlığı Politika Kurullarına atananların oranı	Cumhurbaşkanlığı	Yıllık
CEİD-Siyasal Katılım- Öneri -2	Cinsiyete göre kamu hizmeti niteliğinde görev yapan üst kurulların yönetimlerinde yer alanların oranı (Rekabet Kurulu, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, Kamu İhale Kurumu, Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Üst Kurulu, Yüksek Seçim Kurulu, Yüksek Öğrenim Kurumu, Basın İlan Kurumu ayrımında)	İlgili kurumlar	Yıllık
Araştırma gerektiren göstergeler	Araştırma konusu ve gösterge önerisi	Veri kaynağı	Veri toplama sıklığı
CEİD-Siyasal Katılım- Öneri -3	Cinsiyete göre Parlamentoda grubu olan siyasi partilerin yönetimlerinde yer alanların oranı (il, ilçe, gençlik kolları başkan ve yönetim kurulları ayrımında)	Siyasal Partilerin idari kayıt verileri	Veri talebi (yıllık)
CEİD-Siyasal Katılım- Öneri-4	Parlamentoda grubu bulunan siyasi partilerin kadın kollarının/biriminin kadın politikası saptamada etkin görevi ve yetkisinin varlığı	Hedef gruba yönelik araştırma	Araştırma periyodu
CEİD-Siyasal Katılım- Öneri- 5	Cinsiyete göre kamu hizmeti niteliğinde görev yapan kurumlar ve meslek örgütleri yönetimlerinde yer alanların oranı (TMMOB (Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği) ve ona bağlı meslek odaları, Türkiye Barolar Birliği, Türk Tabipleri Birliği, Türkiye Bankalar Birliği, Türk Eczacılar Birliği, TÜRMOB (Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği), Türkiye Gazeteciler Cemiyeti ayrımında)	İlgili kurumlar	Yıllık
CEİD-Siyasal Katılım- Öneri-6	Cinsiyete göre sanayi ve işveren meslek örgütleri yönetiminde yer alanların oranı (TÜSİAD Yönetiminde Kadın Oranı, TOBB Yönetiminde Kadın Oranı, TESK Yönetiminde Kadın Oranı, TİSK Yönetiminde Kadın Oranı, MÜSİAD Yönetiminde Kadın Oranı, TİM (Türkiye İhracatçıları Meclisi) ayrımında),	İlgili kurumlar	Yıllık

EK TABLO 2. MEVCUT GÖSTERGE VERİLERİ (İSTİHDAM)

GÖSTERGELER	2016						2020					
	Kadın (Bin)	Kadın (%)	Erkek (Bin)	Erkek (%)	Toplam (Bin)	Toplam (%)	Kadın (Bin)	Kadın (%)	Erkek (Bin)	Erkek (%)	Toplam (Bin)	Toplam (%)
CEİD-İstihdam 1 Cinsiyete göre işgücüne dâhil olmayanların sayısı ve oranı	20 052	67,5	8 133	28,0	28 185	48,0	21 855	69,1	9 851	31,8	31 706	57,5
CEİD-İstihdam 2 Cinsiyete ve işgücüne dâhil olmama nedenine göre işgücüne dâhil olmayanların sayısı ve oranı	2016						2020					
	Kadın (Bin)	Kadın (%)	Erkek (Bin)	Erkek (%)	Toplam (Bin)	Toplam (%)	Kadın (Bin)	Kadın (%)	Erkek (Bin)	Erkek (%)	Toplam (Bin)	Toplam (%)
<i>İş bulma ümidi olmayanlar</i>	252	1,2	406	5,0	658	2,3	613	2,8	756	7,7	1 369	5,5
<i>İş aramayıp çalışmaya hazır olan (diğer)</i>	1 177	5,9	584	7,2	1 761	6,3	1 760	8,05	1 091	11,08	2 851	9,2
<i>Ev işleriyle meşgul</i>	11 098	55,3	-	-	11 098	39,4	10 308	47,2	-	-	10 308	-
<i>Eğitim ve öğretime devam ediyor</i>	2 320	11,6	2220	27,3	4 540	16,1	2 408	11,02	2 105	21,37	4 513	15,8
<i>Emekli</i>	958	4,8	3 201	39,4	4 159	14,8	1 281	5,86	3 605	36,6	4 886	28,5
CEİD-İstihdam 3 Cinsiyete göre istihdam edilenlerin sayısı ve istihdam oranı	2016						2020					
	Kadın (Bin)	Kadın (%)	Erkek (Bin)	Erkek (%)	Toplam (Bin)	Toplam (%)	Kadın (Bin)	Kadın (%)	Erkek (Bin)	Erkek (%)	Toplam (Bin)	Toplam (%)
	8 312	30,6	18 893	69,4	27 205	46,3	8 306	26,3	18 506	59,8	26 812	42,8
CEİD-İstihdam 4 Cinsiyete göre istihdam payı	2016						2020					
	Kadın (Bin)	Kadın (%)	Erkek (Bin)	Erkek (%)	Toplam (Bin)	Toplam (%)	Kadın (Bin)	Kadın (%)	Erkek (Bin)	Erkek (%)	Toplam (Bin)	Toplam (%)
<i>Tarım</i>	2 384	28,7	2 920	15,5	5 304	19,5	1 891	22,8	2 825	15,3	4 716	18,1
<i>Tarım dışı</i>	5 928	71,3	15 973	84,5	21 901	80,5	6 415	77,2	15 682	84,7	22 097	82,5
<i>Tarımda kayıtdışı</i>	2 247	94,3	2 108	72,2	4 355	82,1	1 783	94,3	2 153	76,2	3 936	84,4
<i>Tarım dışı kayıtdışı</i>	1 432	24,2	3 324	20,8	4 756	21,7	1 299	20,3	2 967	18,9	4 266	19,3
<i>Ücretli-yevmiyeli</i>	5 276	63,5	13 101	69,3	18 377	67,5	5 728	68,9	12 991	70,2	18 719	69,8
<i>Kendi hesabına çalışan</i>	734	8,8	3 801	20,1	4 535	16,6	758	9,1	3 662	19,8	4 420	16,5
<i>Ücretsiz aile işçisi</i>	2 190	26,3	864	4,6	3 054	11,3	1 674	20,2	800	4,3	2 474	9,2
<i>İşveren</i>	112	1,3	1 127	6,0	1 239	4,5	146	1,8	1 053	5,7	1 199	4,5
<i>Yarı zamanlı çalışan</i>	1 585	19,1	1 221	6,4	2 806	10,3	1 619	19,5	1 712	9,5	3 331	14,2
CEİD-İstihdam 5 Cinsiyete göre sendikalaşma oranı	2016						2019					
	Kadın (Bin)	Kadın (%)	Erkek (Bin)	Erkek (%)	Toplam (Bin)	Toplam (%)	Kadın (Bin)	Kadın (%)	Erkek (Bin)	Erkek (%)	Toplam (Bin)	Toplam (%)
<i>İşçi sendika üye sayısı ve üyelik oranı</i>	254	7,4	1 182	12,3	1 501	11,4	352	8,8	1 448	15,5	1 859	13,8
<i>Memur sendika üye sayısı ve üyelik oranı</i>	692	28,2	1 065	43,4	1 757	37,4	686	58,8	1 016	73,5	1 702	66,8

EK TABLO 2. MEVCUT GÖSTERGE VERİLERİ (İSTİHDAM-devam)

EK TABLO 2. MEVCUT GÖSTERGE VERİLERİ (İSTİHDAM-devam)													
GÖSTERGELER		2014-2015											
CEİD-İstihdam 6		Kadın						Erkek					
	Cinsiyete göre toplam çalışma süreleri	08:03						07:11					
	Çalışanların günlük istihdam süreleri	04:32						06:25					
	Çalışanların günlük ödenmeyen çalışma süreleri	03:31						00:46					
CEİD-İstihdam 7		2016						2020					
Cinsiyete göre ne eğitimde ne istihdamda olan genç nüfusun sayısı ve oranı		Kadın (Bin)	Kadın (%)	Erkek (Bin)	Erkek (%)	Toplam (Bin)	Toplam (%)	Kadın (Bin)	Kadın (%)	Erkek (Bin)	Erkek (%)	Toplam (Bin)	Toplam (%)
	(15-19 yaş)	662	21,6	375	11,6	1 037	16,5	679	23,5	498	16,2	1177	20,4
	(20-24 yaş)	1 308	46,4	493	18,1	1 801	32,5	1372	48,1	768	26,6	2140	40,4
CEİD-İstihdam 8		2016						2020					
Cinsiyete göre işsizlerin sayısı ve işsizlik oranı		Kadın (Bin)	Kadın (%)	Erkek (Bin)	Erkek (%)	Toplam (Bin)	Toplam (%)	Kadın (Bin)	Kadın (%)	Erkek (Bin)	Erkek (%)	Toplam (Bin)	Toplam (%)
		1 324	13,7	2 006	9,6	3 330	10,9	1 762	16,5	2 707	12,4	4 469	13,7
	Tarım dışı	1 007	18,1	1 759	10,9	2 766	12,8	1 336	20,7	2 401	13,9	3 469	16,0
	Geniş tanımlı	2 959	26,6	3 340	15,2	6 299	19,03	3 331	27,4	3 891	17,1	7 222	20,7
	Bir yıl ve daha uzun işsiz olanların sayısı ve oranı	339	25,6	347	17,3	686	20,6	543	30,8	507	18,7	1 050	23,5
CEİD-İstihdam 9		2016						2020					
Cinsiyete göre İŞKUR'a kayıtlı işsizlerden işe yerleştirilenlerin sayısı ve oranı		Kadın (Bin)	Kadın (%)	Erkek (Bin)	Erkek (%)	Toplam (Bin)	Toplam (%)	Kadın (Bin)	Kadın (%)	Erkek (Bin)	Erkek (%)	Toplam (Bin)	Toplam (%)
		247	21,8	542	43,8	27 205	32,3	488	25,3	1002	51,7	1490	38,5
CEİD-İstihdam 10		2016						2019					
Cinsiyete ve eğitime göre yıllık ortalama esas iş geliri farkı		Kadın (Bin TL)		Erkek (Bin TL)		Cinsiyete göre kazanç farkı (%)		Kadın (Bin TL)		Erkek (Bin TL)		Cinsiyete göre kazanç farkı (%)	
		20 645		26 438		75,9		28 214		37 072		76,1	
	Okur-yazar olmayanlar	9 289		12 338		75,3		11 852		17 305		68,5	
	Bir okul bitirmeyenler	8 509		15 183		56,0		13 576		20 506		66,2	
	Lise altı eğitimliler	11 345		20 032		56,6		17 431		29 149		59,8	
	Lise ve dengi okul mezunları	17 107		27 073		63,2		25 049		36 678		68,3	
	Yükseköğretim mezunları	32 847		43 598		74,5		42 238		57 848		73,0	
CEİD-İstihdam 11		2016						2017					
Cinsiyete göre okul öncesi eğitimdeki net okullaşma oranı		Kız Çocuk		Oğlan Çocuk		Toplam		Kız Çocuk		Oğlan Çocuk		Toplam	
	3-5 yaş	35,1		35,9		35,5		38,2		38,8		38,5	
	4-5 yaş	45,1		46,3		45,7		50		50,9		50,4	
	5 yaş	57,4		60,1		58,8		65,8		68		66,9	

EK TABLO 2. MEVCUT GÖSTERGE VERİLERİ (YOKSULLUK)

GÖSTERGELER	2016			2019		
	Kadın (%)	Erkek (%)	Toplam (%)	Kadın (%)	Erkek (%)	Toplam (%)
CEİD-Yoksulluk 1 Cinsiyete göre görece yoksul oranı*	15,8	14,7	15,3	15,9	15,0	15,4
CEİD-Yoksulluk 2 Cinsiyete ve eğitim düzeyine göre görece yoksulluk oranı						
	Kadın (%)	Erkek (%)	Toplam (%)	Kadın (%)	Erkek (%)	Toplam (%)
Okur-yazar olmayanlar	33,8	42,8	35,3	34,1	41,1	35,2
Bir okul bitirmeyenler	37,1	37,8	33,5	30,1	38,6	32,8
Lise altı eğitimliler	18,4	20,7	19,6	18,9	21,8	20,4
Lise ve dengi okul mezunları	9,5	11,0	10,4	12,3	11,5	11,9
Yükseköğretim mezunları	3,4	2,9	3,2	4,3	4,2	4,2
CEİD-Yoksulluk-3 Cinsiyete ve maaş türüne göre engelli/malul maaşı alan kişi sayısı ve dağılımı						
	Kadın (Bin)	Kadın (%)	Erkek (Bin)	Erkek (%)	Toplam (Bin)	Toplam (%)
Şartsız engelli/malul maaşı alan kişi sayısı ve dağılımı	334	39,8	506	60,2	840	100
Şartlı engelli/malul maaşı alan kişi sayısı ve dağılımı	18	13,4	116	86,6	134	100
	316	44,8	390	55,2	706	100
CEİD-Yoksulluk-4 Cinsiyete göre emekli/yaşlı maaşı alan kişi sayısı ve dağılımı						
	Kadın (Bin)	Kadın (%)	Erkek (Bin)	Erkek (%)	Toplam (Bin)	Toplam (%)
Şartsız emekli/yaşlı maaşı alan kişi sayısı ve dağılımı	2 093	23,8	6 718	76,2	8 811	100
Şartlı emekli/yaşlı maaşı alan kişi sayısı ve dağılımı	1 747	21,3	6 448	78,7	8 195	100
	346	56,2	270	43,8	616	100
CEİD-Yoksulluk-5 Cinsiyete göre dul/yetim maaşı alan kişi sayısı ve dağılımı						
	Kadın (Bin)	Kadın (%)	Erkek (Bin)	Erkek (%)	Toplam (Bin)	Toplam (%)
Şartsız dul/yetim maaşı alan kişi sayısı ve dağılımı	3 307	92,7	262	7,3	3 569	100
Şartlı dul/yetim maaşı alan kişi sayısı ve dağılımı	2 971	92,2	251	7,8	3 222	100
	336	96,8	11	3,2	347	100

*Görece Yoksulluk Oranı – Gelir Esaslı – Eşdeğer Hane halkı Gelirinin %60 Medyan Altı

EK TABLO 2. MEVCUT GÖSTERGE VERİLERİ (EĞİTİM)

EK TABLO 2. MEVCUT GÖSTERGE VERİLERİ (EĞİTİM)												
GÖSTERGELER	2016						2019					
	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)
CEİD-Eğitim 1 15 yaş ve üzeri nüfusta okur-yazar olmayanların cinsiyete göre dağılımı	2 077 950	84,4	384 654	15,6	2 462 604	100	1 738 225	85,9	286 412	14,1	2 024 637	100
CEİD-Eğitim 2 Cinsiyete ve eğitim seviyesine göre net okullaşma oranı	2016						2020					
	Kadın (%)		Erkek (%)		Toplam (%)		Kadın (%)		Erkek (%)		Toplam (%)	
Cinsiyete göre ilkokuldaki net okullaşma oranı	95,2		94,5		94,9		93,5		93,7		93,6	
Cinsiyete göre ortaokuldaki net okullaşma oranı	94,4		94,4		94,4		96,2		95,7		95,9	
Cinsiyete göre ortaöğretimdeki net okullaşma oranı	80,2		79,4		79,8		84,8		85,2		85,0	
CEİD- Eğitim -3 Cinsiyete, eğitim seviyesine ve okul türüne göre temel örgün eğitimde öğrenci dağılımı	2016						2020					
	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)
Cinsiyete göre resmi okul öncesi eğitimdeki öğrenci dağılımı	486 260	47,8	531 176	52,2	1 017 436	100	648 312	48,4	692 195	51,6	1 340 507	100
Cinsiyete göre özel okul öncesi eğitimdeki öğrenci dağılımı	89 497	46,7	102 173	53,3	191 670	100	135 159	46,7	154 054	53,3	289 213	100
Cinsiyete göre resmi ilkokullardaki öğrenci dağılımı	2 507 804	48,9	2 620 860	51,1	5 128 664	100	2 431 652	48,6	2 574 275	51,4	5 005 927	100
Cinsiyete göre özel ilkokullardaki öğrenci dağılımı	109 205	47,1	122 834	52,9	232 039	100	130 104	47,5	143 914	52,5	274 018	100
Cinsiyete göre resmi ortaokullardaki öğrenci dağılımı	2 236 356	48,7	2 358 986	51,3	4 595 342	100	2 512 365	49,0	2 619 066	51,0	5 131 431	100
Cinsiyete göre özel ortaokullardaki öğrenci dağılımı	127 856	46,0	150 233	54,0	278 089	100	161 515	46,5	185 980	53,5	347 495	100
Cinsiyete göre resmi ortaöğretimdeki öğrenci dağılımı	1 870 221	49,2	1 928 676	50,8	3 798 897	100	1 815 758	48,9	1 896 255	51,1	3 712 013	100
Cinsiyete göre özel ortaöğretimdeki öğrenci dağılımı	224 542	47,5	248 069	52,5	472 611	100	237 250	42,6	320 222	57,4	557 472	100
CEİD- Eğitim -4 Cinsiyete ve program türüne göre ortaöğretimdeki öğrenci dağılımı	2016						2020					
	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)
Cinsiyete göre genel ortaöğretimdeki öğrenci dağılımı	1 472 919	48,3	1 574 584	51,7	3 047 503	100	1 703 650	49,9	1 708 914	50,1	3 412 564	100
Cinsiyete göre mesleki ve teknik ortaöğretimdeki öğrenci dağılımı	1 083 474	46,4	1 254 306	53,7	2 337 780	100	796 706	43,2	1 048 691	56,8	1 845 397	100
Cinsiyete göre Imam Hatip Liselerindeki öğrenci dağılımı	379 600	56,1	297 605	43,9	677 205	100	340 326	55,8	269 681	44,2	610 007	100
CEİD- Eğitim -5 Cinsiyete ve okul türüne göre mesleki ve teknik ortaöğretimdeki öğrenci dağılımı	2016						2020					
	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)
Cinsiyete göre resmi mesleki ve teknik ortaöğretimdeki öğrenci dağılımı	784 315	44,0	997 595	56,0	1 781 910	100	518 609	38,6	823 941	61,4	1 342 550	100
Cinsiyete göre özel mesleki ve teknik ortaöğretimdeki öğrenci dağılımı	48 503	48,9	50 714	51,1	99 217	100	32 626	30,0	76 292	70,0	108 918	100

EK TABLO 2. MEVCUT GÖSTERGE VERİLERİ (EĞİTİM- devam)

GÖSTERGELER	2016						2020					
	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)
CEİD-Eğitim 6												
Cinsiyete ve eğitim seviyesine göre açık öğretimdeki öğrenci dağılımı												
Cinsiyete göre açık öğretim ortaokulundaki öğrenci dağılımı	211 882	62,7	126 193	37,3	338 075	100	142 240	63,9	80 398	36,1	222 638	100
Cinsiyete göre genel açık öğretim lisesindeki öğrenci dağılımı	510 133	42,1	702 859	57,9	121 2992	100	479 974	43,7	617 420	56,3	1 097 394	100
Cinsiyete göre mesleki açık öğretim lisesindeki öğrenci dağılımı (İHL hariç)	75 164	37,2	126 644	62,8	201 808	100	50 323	32,1	106 290	67,9	156 613	100
Cinsiyete göre açık öğretim İmam Hatip Lisesindeki öğrenci dağılımı	80 441	66,3	40 894	33,7	121 335	100	62 229	58,1	44 931	41,9	107 160	100
Cinsiyete göre açık öğretim fakültesindeki lisans öğrencilerinin dağılımı	757 334	41,3	1 078 229	58,7	1 835 563	100	930 312	44,4	1 166 408	55,6	2 096 720	100
CEİD-Eğitim 7												
Cinsiyete ve öğrenim düzeylerine göre yükseköğretimdeki öğrenci dağılımı (ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora ayrımında)												
Cinsiyete göre ön lisanstaki öğrenci dağılımı	1 087 063	47,6	1 198 343	52,4	2 285 406	100	1 526 121	50,8	1 476 843	49,2	3 002 964	100
Cinsiyete göre lisanstaki öğrenci dağılımı	1 777 317	45,6	2 123 284	54,4	3 900 601	100	2 119 610	46,7	2 419 316	53,3	4 538 926	100
Cinsiyete göre yüksek lisanstaki öğrenci dağılımı	167 586	40,2	249 498	59,8	417 084	100	138 888	46,8	158 113	53,2	297 001	100
Cinsiyete göre doktoradaki öğrenci dağılımı	35 702	41,5	50 392	58,5	86 094	100	46 943	46,4	54 299	53,6	101 242	100
CEİD- Eğitim -8												
Cinsiyete ve yaygın eğitim kurumlarının türlerine göre kursiyer dağılımı												
Cinsiyete göre resmi yaygın eğitim kurumlarında kursiyer dağılımı	4 043 096	52,6	3 646 985	47,4	7 690 081	100	4 990 957	59,9	3 337 873	40,1	8 328 830	100
Cinsiyete göre Mesleki Eğitim Merkezi kursiyer dağılımı	38 581	17,2	185 818	82,8	224 399	100	41 762	22,3	145 495	77,7	187 257	100
Cinsiyete göre Kız Teknik Olgunlaşma Enstitüsü kursiyer dağılımı	9 170	72,5	3 485	27,5	12 655	100	5 456	95,7	246	4,3	5 702	100
Cinsiyete göre Halk Eğitim Merkezi kursiyer dağılımı	3 954 941	53,8	3 393 446	46,2	7 348 387	100	4 900 758	60,9	3 145 515	39,1	8 046 273	100
Cinsiyete göre özel yaygın eğitim kurumlarında kursiyer dağılımı	770 758	35,5	1 403 310	64,5	2 174 068	100	918 923	34,9	1 710 606	65,1	2 629 529	100
CEİD- Eğitim -9												
Cinsiyete ve eğitim seviyesine göre temel örgün eğitimdeki öğretmen dağılımı												
Cinsiyete göre okul öncesindeki öğretmen dağılımı	68 357	94,6	3 871	5,4	72 228	100	52 663	93,7	3 555	5,3	56 218	100
Cinsiyete göre ilkökuldaki öğretmen dağılımı	180 253	59,5	122 708	40,5	302 961	100	196 808	63,6	112 439	36,4	309 247	100
Cinsiyete göre ortaokuldaki öğretmen dağılımı	176 448	54,7	146 232	45,3	322 680	100	216 979	58,4	154 611	41,6	371 590	100
Cinsiyete göre ortaöğretimdeki öğretmen dağılımı	158 397	47,2	177 293	52,8	335 690	100	193 475	50,8	187 156	49,2	380 631	100
Cinsiyete göre genel ortaöğretimdeki öğretmen dağılımı	70 457	46,5	81 001	53,5	151 458	100	97 546	52,2	89 368	47,8	186 914	100
Cinsiyete göre mesleki ve teknik ortaöğretimdeki öğretmen dağılımı	87 940	47,7	96 292	52,3	184 232	100	95 929	49,5	97 788	50,5	193 717	100
Cinsiyete göre Din Öğretimi Genel Müdürlüğü'ndeki öğretmen dağılımı	30 643	48,7	32 282	51,3	62 925	100	51 540	53,6	44 560	46,4	96 100	100

EK TABLO 2. MEVCUT GÖSTERGE VERİLERİ (EĞİTİM- devam)												
GÖSTERGELER	2016						2020					
	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)
CEİD- Eğitim -10 Cinsiyete göre ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında burslu öğrenci dağılımı	126 408	52,2	115 943	47,8	242 351	100	155 530	55,8	123 366	44,2	278 896	100
<i>Cinsiyete göre Temel Eğitim Genel Müdürlüğü'ne bağlı ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarındaki burslu öğrenci dağılımı</i>	33 576	51,7	31 392	48,3	64 968	100	52 101	53,1	46 042	46,9	98 143	100
<i>Cinsiyete göre Ortaöğretim Genel Müdürlüğü'ne bağlı ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarındaki burslu öğrenci dağılımı</i>	75 359	53,0	66 827	47,0	142 186	100	81 895	56,8	62 235	43,2	144 130	100
<i>Cinsiyete göre Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü'ne bağlı ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarındaki burslu öğrenci dağılımı</i>	7 686	49,4	7 870	50,6	15 556	100	2 679	48,7	2 819	51,3	5 498	100
<i>Cinsiyete göre Din Öğretimi Genel Müdürlüğü'ne bağlı ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarındaki burslu öğrenci dağılımı</i>	9 664	50,0	9 645	50,0	19 309	100	18 645	60,8	12 012	39,2	30 657	100
<i>Cinsiyete göre Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarındaki burslu öğrenci dağılımı</i>	123	37,0	209	63,0	332	100	210	44,9	258	55,1	468	100
CEİD- Eğitim-11 Cinsiyete göre Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumuna bağlı yurtların kapasiteleri	2016						2020					
	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)
	286 623	63,6	164 318	36,4	450 941	100	431 241	61,9	265 740	38,1	696 981	100

EK TABLO 2. MEVCUT GÖSTERGE VERİLERİ (STEM)

EK TABLO 2. MEVCUT GÖSTERGE VERİLERİ (STEM)												
GÖSTERGELER	2015						2018					
	Kadın		Erkek		Toplam		Kadın		Erkek		Toplam	
CEİD- STEM 1 Cinsiyete göre matematik okuryazarlığı ortalama puanı	418		423		420		450,7		456,5		454	
CEİD- STEM 2 Cinsiyete göre fen okuryazarlığı ortalama puanı	429		422		425		472		464,6		468	
CEİD- STEM 3 Cinsiyete göre okuma becerileri ortalama puanı	442		414		428		478,4		453,1		466	
CEİD- STEM 4 Cinsiyete ve okul türüne göre Fen Liselerinde öğrenci dağılımı (resmi ve özel okul ayrımında)	2017						2020					
	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)
Cinsiyete göre devlet okullarında Fen Liseleri öğrenci dağılımı	55 325	55,9	43 574	44,1	98 899	100	64383	53,2	56 641	46,8	121 024	100
Cinsiyete göre özel okullarda Fen Liseleri öğrenci dağılımı	10 854	50,2	10 753	49,8	21 607	100	26 469	50,1	26 339	49,9	52 808	100
CEİD- STEM 5 Cinsiyete göre mesleki ve teknik ortaöğretim mezunlarının toplam ortaöğretim mezunları içindeki oranı	2015						2019					
	Kadın (%)		Erkek (%)		Toplam (%)		Kadın (%)		Erkek (%)		Toplam (%)	
	48,4		50,1		49,7		41,5		45,3		43,4	
CEİD- STEM 6 Cinsiyete göre Ar-Ge insan kaynağı (meslek grubu ve sektör bazında) dağılımı	2015						2019					
	Kadın (%)		Erkek (%)		Toplam (%)		Kadın (%)		Erkek (%)		Toplam (%)	
	34,9		65,1		100		36,1		63,9		100	
Cinsiyete göre Araştırmacı Ar-Ge insan kaynağı dağılımı	37,3		62,7		100		37,0		63,0		100	
Cinsiyete göre Teknisyen ve eşdeğeri Ar-Ge insan kaynağı dağılımı	18,5		81,5		100		28,3		71,7		100	
Cinsiyete göre Diğer destek personeli Ar-Ge insan kaynağı dağılımı	27,0		73,0		100		39,8		60,2		100	
Cinsiyete göre Mali ve mali olmayan şirketlerde Ar-Ge insan kaynağı dağılımı	23,6		76,4		100		25,6		74,4		100	
Cinsiyete göre Genel devlette Ar-Ge insan kaynağı dağılımı	25,1		74,9		100		28,7		71,3		100	
Cinsiyete göre Yükseköğretimde Ar-Ge insan kaynağı dağılımı	42,6		57,4		100		44,7		55,3		100	

EK TABLO 2. MEVCUT GÖSTERGE VERİLERİ (KENTSEL HAKLAR ve HİZMETLER)

GÖSTERGELER	2016		2020	
CEID- Kentsel Haklar-1 Türkiye Belediyeler Birliği personelinde kadın oranı ²⁹¹ (%)	34,2		29,5	
CEID- Kentsel Haklar-2 İl ve ilçe belediyelerinde var olan eşitlik birimi sayısı			24	
CEID- Kentsel Haklar-3 CEMR Avrupa Yerel Yaşamda Kadın – Erkek Eşitliği Şartına İmzacı Belediyelerin Sayısı ²⁹²	21		30	
	2016		2020	
	Kadın (%)	Erkek (%)	Kadın (%)	Erkek (%)
CEID- Kentsel Haklar-4 Cinsiyete göre bireylerin yaşanılan çevrede gece kendini güvende hissetme oranı	47,5	71,0	48,7	69,9
CEID- Kentsel Haklar-5 Cinsiyete göre bireylerin kendini evinde yalnızken güvende hissetme oranı	76,0	86,7	78,3	85,4
CEID- Kentsel Haklar-6 Cinsiyete göre belediyenin engellilere yönelik hizmetinden memnuniyet oranı	48,5	52,7	49,0	51,5
CEID- Kentsel Haklar-7 Cinsiyete göre belediyenin hasta ve yoksullara yardım hizmetinden memnuniyet oranı	53,0	58,2	52,8	53,2
CEID- Kentsel Haklar-8 Cinsiyete göre belediyenin meslek edindirmeye yönelik hizmetinden memnuniyet oranı	56,6	54,9	53,1	47,2
CEID- Kentsel Haklar-9 Cinsiyete göre belediyenin ışıklandırma hizmetlerinden memnuniyet oranı	74,5	71,4	75,9	73
CEID- Kentsel Haklar-10 Cinsiyete göre güvenlik güçlerinin (polis veya jandarmanın) vatandaşlara davranışından duyulan memnuniyet oranı	68,9	72,1	73,4	75,5
CEID- Kentsel Haklar-11 Cinsiyete göre kamunun asayiş hizmetlerinden memnuniyet oranı	74,8	76,6	75,9	78,9
CEID- Kentsel Haklar-12 Cinsiyete göre belediyelere ait yeşil alanların miktarından memnuniyet oranı	58,7	58,9	59,6	57,4
CEID- Kentsel Haklar-13 Cinsiyete göre belediyenin yol/kaldırım yapımı hizmetlerinden memnuniyet oranı	60,7	57,2	58,8	53,7

²⁹¹ TBB Yıllık Faaliyet Raporları (2016, 2017, 2018, 2019). Online erişim: <https://www.tbb.gov.tr/birligimiz/faaliyet-raporu-ve-stratejik-plan/faaliyet-raporu/> (Erisim tarihi: 04.12.2020)

²⁹² <https://www.tbb.gov.tr/dis-iliskiler/uluslararasi-iliskiler/cemr-avrupa-yerel-yasamda-kadin-erkek-esitligi-sarti>

EK TABLO 2. MEVCUT GÖSTERGE VERİLERİ (KADIN MÜLTECİLER)

GÖSTERGELER	2020					
	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)
CEİD-Kadın Mülteciler-1 Cinsiyete göre geçici koruma kapsamındaki nüfusun dağılımı	1 670 990	46,2	1 947 928	53,8	3 618 918	100
	2020					
CEİD-Kadın Mülteciler-2 Geçici koruma kapsamındaki nüfus içinde cinsiyete dayalı okullaşma oranı	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)
<i>Cinsiyete göre okul öncesinde öğrencilerin dağılımı</i>	15 794	48,4	16 818	51,6	32 612	100
<i>Cinsiyete göre ilkokulda öğrencilerin dağılımı</i>	170 887	48,4	181 968	51,6	352 855	100
<i>Cinsiyete göre ortaokulda öğrencilerin dağılımı</i>	134 292	48,9	140 155	51,1	274 447	100
<i>Cinsiyete göre lisede öğrencilerin dağılımı</i>	56 833	51,2	54 177	48,8	111 010	100
<i>Cinsiyete göre yükseköğretimdeki Suriye vatandaşlarının dağılımı</i>	13 413	36,0	23 823	64,0	37 236	100
CEİD-Kadın Mülteciler-3 Eğitim düzeylerine göre geçici koruma kapsamındaki kadınların dağılımı	2018 (%)					
<i>Okur Yazar olmayanların oranı</i>	21,9					
<i>Hiç okula gitmemiş veya ilk veya ortaokula devam etmişlerin oranı</i>	58,5					
<i>Ortaokul üzeri eğitim görmüşlerin oranı</i>	19,6					

EK TABLO 2. MEVCUT GÖSTERGE VERİLERİ (KADIN MÜLTECİLER - devam)

GÖSTERGELER	2018					
	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)
CEİD-Kadın Mülteciler-4 Geçici koruma kapsamındaki mültecilerden çalışma izni olanların cinsiyete göre dağılımı	3 047	8,8	31 526	91,2	34 573	100
CEİD-Kadın Mülteciler-5 Geçici koruma kapsamındaki kadınlar içinde çalışanların oranı	8,7					
CEİD-Kadın Mülteciler-6 Geçici koruma altındaki kadınların aile planlaması hizmetlerine erişim oranı	67,4					
CEİD-Kadın Mülteciler-7 Geçici koruma altındaki kadınların doğum öncesi bakım hizmetlerine erişim oranı	92,9					
CEİD-Kadın Mülteciler-8 Geçici koruma altındaki kadınların doğum sonrası bakım hizmetlerine erişim oranı	89,4					
	2017			2020 ²⁹³		
CEİD-Kadın Mülteciler-9 Uluslararası koruma başvurusunda bulunan kişi sayısı	342 500			369 400		
	2017			2020		
	Çocuk (%)	Kadın (%)	Erkek (%)	Çocuk (%)	Kadın (%)	Erkek (%)
CEİD-Kadın Mülteciler-10 Uluslararası koruma başvurusunda bulunanların cinsiyete ve yetişkinlik durumuna göre oransal dağılımı	32	23	45	32	22	46

²⁹³ 10 Eylül 2018'e kadar BMMYK'ya başvuranların sayısıdır.

EK TABLO 2. MEVCUT GÖSTERGE VERİLERİ (İNSAN/KADIN TİCARETİ)

CEİD-İNSAN/KADIN TİCARETİ-1 Cinsiyete göre insan ticareti mağdurlarının sayısı	2016			2019		
	Kadın (Sayı)	Erkek (Sayı)	Toplam (Sayı)	Kadın (Sayı)	Erkek (Sayı)	Toplam (Sayı)
	163	18	181	195	20	215

EK TABLO 2. MEVCUT GÖSTERGE VERİLERİ (SAĞLIK HİZMETLERİ)			
GÖSTERGELER	2016-2018		
	Kadın (%)	Erkek (%)	Toplam (%)
CEİD- Sağlık-1 Cinsiyete göre doğumda beklenen yaşam süresi (yıl)	81	75,6	78,3
CEİD- Sağlık-2 Cinsiyete göre genel sağlık durumundan memnuniyet (memnun, çok memnun) oranı	62,4	74,3	
	2019		
	Kadın (%)	Erkek (%)	Toplam (%)
CEİD- Sağlık-3 Cinsiyete göre düşük fiziksel aktivitede bulunanların oranı	53,1	31,7	42,4
CEİD- Sağlık-4 Cinsiyete ve yaş gruplarına göre 15 yaş ve üzerinde tütün ve tütün mamulü kullanma durumunun oranı (Her gün kullananlar)	14,9	41,3	28,0
CEİD- Sağlık-5 Cinsiyete göre 15 yaş ve üzeri nüfusta obezite oranı	24,8	17,3	21,1
	2016		
	Kadın	Erkek	
CEİD- Sağlık-6 Cinsiyete göre toplam kanser insidansı (100.000'de, Dünya Standart Nüfusuna göre)	183,2	259,9	
	2018		
	60,6		
CEİD- Sağlık-7 15 yaş ve üzeri kadınlardan hiç kendi kendine meme muayenesi yapmayanların oranı			
CEİD- Sağlık-8 15 yaş ve üzeri kadınlar arasında hiç servikal smear aldırmayanların oranı	2016		
	69,3		
CEİD- Sağlık-9 Sezaryen doğumların tüm hastane doğumları içindeki oranı	2018		
	56		
CEİD- Sağlık-10 Anne ölüm oranı (100 bin canlı doğumda)	13,6		

EK TABLO 2. MEVCUT GÖSTERGE VERİLERİ (SAĞLIK HİZMETLERİ-devam)	
	2015
CEİD- Sağlık-11	Kadın (%)
Gebeliğe bağlı ölümlerin nedenlerinin oranı	
<i>Doğrudan obstetrik nedenler</i>	41,1
<i>Dolaylı obstetrik nedenler</i>	51,5
<i>Nedeni bilinmeyenler</i>	6,6
	2018
	Kadın (%)
CEİD- Sağlık-12	3,5
Adölesan (15-19) annelik oranı	
CEİD- Sağlık-13	90
Doğum öncesi dört veya daha fazla sayıda bakım hizmeti alanların oranı (15-49 yaş grubu evli ya da ilişkisi olan kadınlar)	
CEİD- Sağlık-14	96
Doğum sonrası bakım alma oranı (15-49 yaş grubu evli ya da ilişkisi olan kadınlar)	
CEİD- Sağlık-15	12
Karşılanmamış gebeliği önleyici yöntem kullanımı oranı (15-49 yaş grubu evli ya da ilişkisi olan kadınlar)	

EK TABLO 2. MEVCUT GÖSTERGE VERİLERİ (SPOR)												
GÖSTERGELER	2018											
	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)						
CEİD- Spor-1 Cinsiyete göre lisanslı sporcuların dağılımı	1 646 102	33,5	3 261 853	66,5	4 907 955	100						
CEİD-Spor-2 Cinsiyete göre faal sporcuların dağılımı	261 849	37,6	433 849	62,4	695 698	100						
	2018						2020					
	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)
CEİD-Spor-3 Federasyonların karar alma mekanizmalarında (en fazla finanse edilen ilk sekiz spor türünün ²⁹⁴ (başkan, genel sekreter)) kadın ve erkek dağılımı	6	5,0	113	95,0	119	100	5	4,2	115	95,8	120	100
CEİD-SPOR-4 Federasyonların karar alma mekanizmalarında (en fazla finanse edilen ilk sekiz spor türünün (başkan, genel sekreter)) kadın ve erkek dağılımı	2	25,0	6	75,0	8	100	2	25,0	6	75,0	8	100

²⁹⁴ En fazla finanse edilen ilk sekiz spor türü: Türkiye Basketbol Federasyonu, Türkiye Güreş Federasyonu, Türkiye Yüzme Federasyonu, Türkiye Kayak Federasyonu, Türkiye Voleybol Federasyonu, Türkiye Tekvando Federasyonu, Türkiye Golf Federasyonu, Türkiye Bisiklet Federasyonu.

EK TABLO 2. MEVCUT GÖSTERGE VERİLERİ (KYŞ)

GÖSTERGELER	2014
CEID- KYŞ -1 Kadınların yakın ilişkide oldukları erkeklerden maruz kaldıkları farklı şiddet biçimlerinin oranı (15-59 yaş grubundaki kadınların fiziksel, cinsel ve duygusal şiddet ayrımında)	Kadın (%)
<i>Fiziksel şiddet yaygınlığı</i>	36
<i>Cinsel şiddet yaygınlığı</i>	12
<i>Fiziksel ve/veya cinsel şiddet yaygınlığı</i>	38
<i>Duygusal şiddet yaygınlığı</i>	44
<i>Gebelik döneminde fiziksel şiddet</i>	8.3
CEID- KYŞ -2 İsrarlı takip yaygınlığı (15-59 yaş grubu)	27
CEID- KYŞ -3 Şiddet nedeniyle kurum/kuruluşlara başvuruda bulunan kadınların oranı (%)	11,0
	Kadın (sayı)
CEID- KYŞ -4 Sığınma evi sayısı	145
<i>Bakanlığa bağlı Kadın Konukevi sayısı</i>	110
<i>Yerel yönetimlere bağlı kadın konukevi sayısı</i>	32
<i>İçişleri Bakanlığına bağlı kadın konukevi sayısı</i>	2
<i>Sivil toplum örgütlerine bağlı sığınmaevi sayısı</i>	1
	2020
CEID- KYŞ -5 Kadın konukevlerinden yararlananların sayısı	Kadın (%)
<i>Kadın konukevlerinden yararlanan kadınların sayısı</i>	3 766
<i>Kadın konukevlerinden yararlanan çocukların sayısı</i>	2 413
CEID- KYŞ -6 ŞÖNİM sayısı	81
CEID- KYŞ -7 ŞÖNİM'lerden yararlananların sayısı	Kadın (%)
<i>ŞÖNİM'lerden yararlanan kadınların sayısı (2013-2020 Ocak)</i>	448 409
<i>ŞÖNİM'lerden yararlanan çocukların sayısı (2013-2020 Ocak)</i>	792
<i>ŞÖNİM'lerden yararlanan erkeklerin sayısı (2013-2020 Ocak)</i>	33 600
CEID- KYŞ -8 Kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamında teknik yöntemlerle takip sistemlerinin kullanıldığı toplam il sayısı	15
CEID- KYŞ -9 Adalet Bakanlığı- Cumhuriyet Başsavcılığı Aile İçi Şiddet Suçları Soruşturma Bürosu sayısı	192

EK TABLO 2. MEVCUT GÖSTERGE VERİLERİ (KYŞ-devam)	
	2020
	Kadın (%)
CEİD- KYŞ -10 KYTCTŞ ile Mücadele İl Eylem Planı hazırlayan il sayısı	81
CEİD- KYŞ -11 Üniversitelerdeki Cinsel Taciz ve Saldırı Merkezi sayısı	16
CEİD- KYŞ -12 Kadın cinayetlerinin sayısı	
	<i>BİANET</i> 284
	<i>Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu</i> 300
CEİD- KYŞ -13 Kadınlara yönelik şiddete özel 7/24 hizmet sunan ulusal telefon hattının varlığı (evet/hayır)	Hayır
CEİD- KYŞ -14 İstanbul Sözleşmesi'nin yürürlükte olması (evet/hayır)	Evet

EK TABLO 2. MEVCUT GÖSTERGE VERİLERİ (ÇEZE)

GÖSTERGELER			
		2018	
CEİD- ÇEZE -1		Kadın (%)	
20-24 yaş grubunda olup 18 ve 15 yaşından önce evlenen kadınların oranı			
20-24 yaş grubunda olup 18 yaşından önce evlenen kadınların oranı		14,7	
20-24 yaş grubunda olup 15 yaşından önce evlenen kadınların oranı		2,0	
CEİD- ÇEZE -2		Evet	
Lanzarote sözleşmesinin yürürlükte olması (evet/hayır)			
CEİD- ÇEZE -3		Hayır	
ÇEZE ve kadınlar/kız çocuklarına yönelik zararlı geleneksel uygulamaların önlenmesine yönelik ulusal strateji ve eylem planlarının varlığı (evet/hayır)			
		2019	
CEİD- ÇEZE -4		Kadın (%)	Erkek (%)
Cinsiyete göre 14-17 yaş grubunda açık öğretim lisesinde kayıtlı olan öğrencilerin oranı		43,7	56,3
		100	
		2018	
CEİD- ÇEZE -5		Kadın (%)	
Gebe kalınacak döneme ilişkin doğru bilgiye sahip olanların oranı			
15-19 yaş grubundaki kadınlar arasında gebe kalınacak döneme dair doğru bilgiye sahip olanların oranı		17,8	
20-24 yaş grubundaki kadınlar arasında gebe kalınacak döneme dair doğru bilgiye sahip olanların oranı		27,9	
CEİD- ÇEZE -6		46	
20-24 yaş grubundaki 18 yaşından önce evlenen kadınların evlilik kararlarının aileler tarafından alınma oranı			
CEİD- ÇEZE -7		37	
20-24 yaş grubundaki 18 yaşından önce evlenen kadınların evliliklerinde akraba evliliği oranı			
CEİD- ÇEZE -8		38	
20-24 yaş grubundaki 18 yaşından önce evlenen kadınların evliliklerinde başlık parası verilme oranı			
CEİD- ÇEZE -9			
20-24 yaş grubundaki 18 yaşından önce evlenen kadınların evliliklerinde nikâh biçimi ve sırasının oranı			
Sadece dini nikâh ile yapılan evliliklerin oranı		7	
Her iki nikâhın olduğu, dini nikâhın önce yapıldığı evliliklerin oranı		64	
Her iki nikâhın olduğu, resmi nikâhın önce yapıldığı evliliklerin oranı		25	
Sadece resmi nikâh ile yapılan evliliklerin oranı		4	

EK TABLO 2. MEVCUT GÖSTERGE VERİLERİ (ÇEZE-devam)	
	2018
CEİD- ÇEZE -10	Kadın
20-24 yaş grubundaki 18 yaşından önce evlenen çiftler arasındaki yaş farkının oranı	(%)
<i>Erkeğin 10 ve yaş üzeri büyük olduğu evliliklerin oranı</i>	16
<i>Erkeğin 5-9 yaş büyük olduğu evliliklerin oranı</i>	50
	Kadın
CEİD- ÇEZE -11	22,6
20-24 yaş grubunda olup 18 yaşından önce evlenmiş kadınların evlenmek istedikleri ortalama yaş	

EK TABLO 2. MEVCUT GÖSTERGE VERİLERİ (MEDYA)

GÖSTERGELER	2016						2019					
	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)
CEİD- MEDYA- 1												
Cinsiyete göre yazılı medyada çalışanların dağılımı												
Yayın bölümü	15 704	38,7	24 882	61,3	40 586	100	14 519	40,0	21 744	60,0	36 254	100
Basım ve dağıtım bölümü	2 159	21,8	7 748	78,2	9 907	100	1 167	19,5	4 825	81,5	5 992	100
CEİD- MEDYA- 2												
Gazete/dergilerin çalışanların görevlerine göre cinsiyet dağılımı												
Genel Müdür/Müessese Müdürü	175	22,4	605	77,6	780	100	138	23,6	446	76,4	584	100
Genel Yayın Müdürü	533	23,2	1 763	76,8	2 296	100	519	25,8	1 494	74,2	2 013	100
Genel Yayın Yönetmeni	552	26,9	1 500	73,1	2 052	100	477	28,1	1 220	71,9	1 697	100
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü	751	28,5	1 885	71,5	2 636	100	708	30,2	1 637	69,8	2 345	100
Sayfa editörü	2 065	45,6	2 466	54,4	4 531	100	1 919	44,9	2 351	55,1	4 270	100
CEİD- MEDYA 3												
Düzenleyici kurullardaki ve devlete bağlı medya kuruluşlarındaki personelin cinsiyete göre dağılımı												
Cinsiyete göre Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nda çalışanların sayısı ve dağılımı	132	34,3	252	65,6	384	100	216	38,4	346	61,6	562	100
CEİD- MEDYA 4												
Cinsiyete göre bilgisayar kullanım oranı												
Cinsiyete göre İletişim Başkanlığı'nda ²⁹⁵ çalışanların sayısı ve dağılımı	284	41,0	678	59,0	962	100	291	41,9	403	58,1	694	100
CEİD- MEDYA -4												
Cinsiyete göre bilgisayar kullanım oranı												
CEİD- MEDYA -5												
Cinsiyete göre İnternet kullanım oranı												

²⁹⁵ BYEGM 10 Temmuz 2018 tarihinde kapatılarak görev ve yetkilerinin yanı sıra tüm mal varlığı İletişim Başkanlığına devredilmiştir. İlgili gösterge için 2016 yılı verileri BYEGM'e aittir.

EK TABLO 2. MEVCUT GÖSTERGE VERİLERİ (MEDYA-devam)

GÖSTERGELER	2020											
	Kadın (%)						Erkek (%)					
	77,1						82,9					
CEİD- MEDYA -6 Cinsiyete göre kendi kişisel sosyal medya hesabına sahip olma oranı	77,1						82,9					
	2016						2019					
	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)
CEİD- MEDYA -7 Cinsiyete göre YÖK'e bağlı İletişim Fakültelerinde okuyan öğrencilerin dağılımı	21 968	44,0	27 972	56,0	49 940	100	29 079	45,2	35 225	54,8	64 304	100
CEİD- MEDYA -8 İletişim Fakültelerinde akademik personelin cinsiyete göre dağılımı	832	54,2	702	45,8	1 534	100	987	51,9	915	48,1	1 902	100

EK TABLO 2. MEVCUT GÖSTERGE VERİLERİ (ADALETE ERİŞİM)

GÖSTERGELER	2019					
	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)
CEİD- Adalet Erişim -1	642 150	32,6	1 325 353	67,3	1 967 503	100
Cinsiyete ve uyruğa göre ceza yargılamasında yer alan suçtan zarar görenler ve müştekilerin sayısı (toplam) ve dağılımı						
<i>Cinsiyete ve uyruğuna göre ceza yargılamasında yer alan suçtan zarar görenler ve müştekilerin sayısı (Türk) ve dağılımı</i>	599 017	32,7	1 234 156	67,3	1 833 173	100
<i>Cinsiyete ve uyruğuna göre ceza yargılamasında yer alan suçtan zarar görenler ve müştekilerin sayısı (Yabancı) ve dağılımı</i>	43 133	32,1	91 197	67,9	134 330	100
	2019					
	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)
CEİD- Adalet Erişim -2	461 236	10,9	3 784 815	89,1	4 246 051	100
Cinsiyete ve yaş grubuna göre ceza yargılamasında yargılananların sayısı ve dağılımı						
<i>Cinsiyete ve yaş grubuna göre (12-14 yaş) ceza yargılamasında yargılananların sayısı ve dağılımı</i>	10 183	10,4	88 020	89,6	98 203	100
<i>Cinsiyete ve yaş grubuna göre (15-17 yaş) ceza yargılamasında yargılananların sayısı ve dağılımı</i>	10 982	8,0	125 894	92,0	136 876	100
<i>Cinsiyete ve yaş grubuna göre (18+ yaş) ceza yargılamasında yargılananların sayısı ve dağılımı</i>	440 071	11,0	3 570 901	89,0	4 010 972	100
	2019					
	Toplam (Sayı)					
CEİD- Adalet Erişim -3						
6284 sayılı Kanuna göre verilen kararların sayısı	743 338					
6284 sayılı Kanuna göre koruma kararı talebi toplam sayısı	264 660					
6284 sayılı Kanuna göre koruma kararıyla taleplerin reddi sayısı	41 383					
6284 sayılı Kanuna göre koruma kararıyla taleplerin tam kabul sayısı	169 992					
6284 sayılı Kanuna göre koruma kararıyla ilgili verilen kararların toplam sayısı	264 753					
6284 sayılı Kanunla ilgili zorlama hapsi kararına itiraz edenlerin toplam sayısı	1 304					
6284 sayılı Kanunla ilgili zorlama hapsi kararına itirazların reddine ilişkin toplam sayı	962					
6284 sayılı Kanunla ilgili zorlama hapsi kararına itirazların kabulüne ilişkin toplam sayı	284					

EK TABLO 2. MEVCUT GÖSTERGE VERİLERİ (ADALETE ERİŞİM-devam)

	2019					
	Toplam (Sayı)					
CEİD- Adalet Erişim -4 Yargıya güven konusunda toplumsal cinsiyet temelli farklılıkların ortaya konduğu araştırma sayısı	5					
	2019					
	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)
CEİD- Adalet Erişim -5 Cinsiyete göre yargıda görev yapanların sayısı ve dağılımı	7388	37,8	12 136	62,2	19 524	100
<i>Cinsiyete göre adli yargıda görev yapan hâkim sayısı ve dağılımı</i>	4 298	50,1	4 274	49,9	8 572	100
<i>Cinsiyete göre idari yargıda görev yapan hâkim sayısı ve dağılımı</i>	1171	68,8	531	31,2	1702	100
<i>Cinsiyete göre Bölge Adliye mahkemelerinde görev yapan hâkim sayısı ve dağılımı</i>	570	34,6	1 077	65,4	1 647	100
<i>Cinsiyete göre Bölge İdare mahkemelerinde görev yapan hâkim sayısı ve dağılımı</i>	121	33,9	236	66,1	357	100
<i>Cinsiyete göre Anayasa Mahkemesinde görev yapan hâkim sayısı ve dağılımı</i>	25	21,0	94	79,0	119	100
<i>Cinsiyete göre Danıştay'da görev yapan hâkim sayısı ve dağılımı</i>	254	44,3	319	55,7	573	100
<i>Cinsiyete göre adli yargıda görev yapan Cumhuriyet Savcısı sayısı ve dağılımı</i>	885	15,0	5 019	85,0	5 904	100
<i>Cinsiyete göre Bölge Adliye mahkemelerinde görev yapan Cumhuriyet Savcısı sayısı ve dağılımı</i>	15	7,5	186	92,5	201	100
<i>Cinsiyete göre adli yargıda görev yapan Cumhuriyet Başsavcısı sayısı ve dağılımı</i>	1	0,4	222	99,6	223	100
<i>Cinsiyete göre Yargıtay'da görev yapan savcı sayısı ve dağılımı</i>	31	15,7	167	84,3	198	100
<i>Cinsiyete göre Danıştay'da görev yapan savcı sayısı ve dağılımı</i>	17	60,7	11	39,3	28	100

EK TABLO 2. MEVCUT GÖSTERGE VERİLERİ (DİN HİZMETLERİNE ERİŞİM)

GÖSTERGELER	2016			2020		
	Kadın (Sayı)	Erkek (Sayı)	Toplam (Sayı)	Kadın (Sayı)	Erkek (Sayı)	Toplam (Sayı)
CEİD- DİN HİZMETLERİNE ERİŞİM - 1						
Cinsiyete göre Din hizmetlerini yönetenlerin sayısı						
<i>Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) başkan</i>	0	1	1	0	1	1
<i>Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) başkan yardımcıları</i>	1	4	5	1	4	5
<i>Din İşleri Yüksek Kurulu (DİYK) başkan</i>	0	1	1	0	1	1
<i>Din İşleri Yüksek Kurulu (DİYK) üyeleri</i>	0	14	14	0	14	14
	2016			2019		
	Kadın (Sayı)	Erkek (Sayı)	Toplam (Sayı)	Kadın (Sayı)	Erkek (Sayı)	Toplam (Sayı)
CEİD- DİN HİZMETLERİNE ERİŞİM - 2	0	81	81	0	81	81
Cinsiyete göre Diyanet İşleri Başkanlığı'ndaki müftülerinin sayısı						
	2016			2019		
	Kadın (Sayı)	Erkek (Sayı)	Toplam (Sayı)	Kadın (Sayı)	Erkek (Sayı)	Toplam (Sayı)
CEİD- DİN HİZMETLERİNE ERİŞİM 3	243	31,8	521	68,2	764	100
Cinsiyete göre Diyanet İşleri Başkanlığı'nda aile dini rehberlik bürolarında çalışanların sayısı ve dağılımı						
	2016			2019		
	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)
CEİD- DİN HİZMETLERİNE ERİŞİM -4	17 886	15,9	94 838	84,1	112 724	100
Cinsiyete göre Diyanet İşleri Başkanlığı'nda çalışan personelin sayısı ve dağılımı						
<i>Merkez</i>	79	7	1 043	93	1 122	100
<i>Taşra</i>	17 744	16,1	92 721	83,9	110 465	100
<i>Eğitim merkezi müdürlükleri</i>	63	5,8	1 021	94,2	1 084	100
<i>Yurtdışı teşkilatı</i>	0	0	53	100	53	100

EK TABLO 2. MEVCUT GÖSTERGE VERİLERİ (DİN HİZMETLERİNE ERİŞİM-devam)

	2016						2019					
	Kadın (Sayı)	Kadı n (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)
CEİD- DİN HİZMETLERİNE ERİŞİM -5 Cinsiyete göre Din Öğretimi Genel Müdürlüğü'ndeki öğretmen dağılımı	37 389	51,6	35 032	48,4	72 421	100	51 540	53,6	44 560	46,4	96 100	100
	2016						2019					
	Kadın (Sayı)	Kadı n (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)
CEİD- DİN HİZMETLERİNE ERİŞİM -6 Cinsiyete göre YÖK İlahiyat fakülteleri öğretim üyelerinin sayısı ve dağılımı	440	19,6	1 801	80,4	2 241	100	911	20,3	3 581	79,7	4 492	100
	2016						2018					
	Kadın (Sayı)	Kadı n (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)
CEİD- DİN HİZMETLERİNE ERİŞİM -7 Yaş ve cinsiyete göre hac ibadetini gerçekleştirenlerin sayısı ve dağılımı	287 625	57,0	217 377	43,0	505 002	100	72 140	56,3	56 087	43,7	128 227	100
<i>Hac</i>	43 977	52,0	40 660	48,0	84 637	100	40 799	52,5	36 973	47,5	77 772	100
<i>Umre</i>	243 648	58,0	176 717	42,0	420 365	100	31 341	62,1	19 114	37,9	50 455	100
	2016						2019					
	Kadın (Sayı)	Kadı n (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)
CEİD- DİN HİZMETLERİNE ERİŞİM -8 Cinsiyete göre Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an kurslarına giden öğrencilerin sayısı ve dağılımı	121 980	11,2	964 744	88,8	1 086 724	100	199 631	17,8	924 419	82,2	1 124 050	100
<i>4-6 yaş grubu</i>	43 707	49,8	44 083	50,2	87 790	100	84 839	49,8	85 674	50,2	170 513	100

EK TABLO 2. MEVCUT GÖSTERGE VERİLERİ (DİN HİZMETLERİNE ERİŞİM-devam)

	2016						2019					
	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)
CEİD- DİN HİZMETLERİNE ERİŞİM -9 Cinsiyete ve program türlerine göre YÖK'e bağlı üniversitelerde İlahiyat alanında eğitim gören öğrencilerin sayısı ve dağılımı	194 787	58,4	138 714	41,6	333 501	100	239 658	58,9	167 298	41,1	406 956	100
<i>Önlisans</i>	138 378	59,6	93 693	40,4	232 071	100	159 337	31,7	108 827	68,3	268 164	100
<i>Lisans</i>	51 423	59,3	35 273	40,7	86 696	100	75 503	60,1	50 161	39,9	125 664	100
<i>Yüksek lisans</i>	4 355	37,0	7 414	63,0	11 769	100	3 821	41,4	5 400	58,6	9 221	100
<i>Doktora</i>	631	21,3	2 334	78,7	2 965	100	997	25,5	2 910	74,5	3 907	100
	2019						2019					
	Toplam (Sayı)						Toplam (%)					
CEİD- DİN HİZMETLERİNE ERİŞİM -10 Kadınların eşit kullanımına/katılımına (namaz yeri, tuvalet, abdest yeri, vb.) uygun cami/ibadet yerlerinin oranı	10 850						12,8					
	2016						2019					
	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)
CEİD- DİN HİZMETLERİNE ERİŞİM -11 Cinsiyete göre DİB'e bağlı aile rehberlik birimlerine başvuranların oranı	2 174	12,9	14 643	87,1	16 817	100	12 273	87,1	1 810	12,9	14 083	100

EK TABLO 2. MEVCUT GÖSTERGE VERİLERİ (ERKEKLİK)

GÖSTERGELER	2019			
	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)
CEİD- Erkeklik-1 Cinsiyete göre erkeklerin üstünlüğünü onaylayanların dağılımı				
"Kadınların erkeklerle aynı haklara sahip olması demokrasinin temel özelliklerinden birisidir"	109	9,4	114	9,7
"Genelde erkekler kadınlardan daha iyi siyasi lider oluyorlar"	534	45,8	716	61,2
"Üniversite eğitimi, kız çocuktan çok erkek çocuk için önemlidir"	356	30,0	417	35,3
"Ülkede, eğer insanlar iş bulamıyorsa, çalışmak kadınlardan çok erkeklerin hakkıdır"	551	46,6	685	57,8
"Genel olarak, erkekler kadınlardan daha iyi şirket yöneticisi oluyor"	480	41,6	637	55,3
"Erkeğin karısını dövmesi bazen gerekir"	60	5,0	39	3,2
CEİD- Erkeklik -2 Cinsiyete göre hanede karar alıcı olma oranı	2016			
	Kadın (%)	Erkek (%)	Toplam (%)	
Ev seçimi	34,1	65,9	100	
Ev düzeni	78,1	21,9	100	
Çocuklarla ilgili konular	44,9	55,1	100	
Akraba ilişkileri	40,3	59,7	100	
Komşularla ilişkiler	56,1	43,9	100	

EK TABLO 2. MEVCUT GÖSTERGE VERİLERİ (ERKEKLİK-devam)

	2016		
	Kadın (%)	Erkek (%)	Toplam (%)
CEİD- Erkeklik -3			
Cinsiyete göre ev içi iş bölümüne katılanların oranı			
Yemek yapma	91,2	8,8	96,9
Günlük yiyecek-içecek alışverişi	54,5	45,5	96,8
Aylık faturaların ödenmesi	22,3	77,7	95,1
Küçük bakım onarım tamir	11,1	88,9	80,6
Evin badanası boyası	19,6	80,4	49,0
Ütü	89,7	10,3	89,6
Çamaşır (çamaşır makinesini kullanmak dâhil)	91,3	8,8	97,0
Bulaşık (bulaşık makinesini kullanmak dâhil)	90,8	9,2	97,5
Basit dikiş, düğme dikme	92,4	7,6	93,7
Akşamları çay servisi	89,3	10,7	97,8
Sofranın kurulup kaldırılması	89,9	10,1	98,0
Evin günlük toplanması ve temizlenmesi	91,3	8,7	97,1
Evin haftalık aylık temizliği	92,0	8,0	90,9
	2014		
	Erkek (%)		
CEİD- Erkeklik -4			
Şiddet faili erkeklerin çalışma statüsüne göre oranı			
Çalışıyor		36,9	
Çalışmıyor		38,9	

EK TABLO 2. MEVCUT GÖSTERGE VERİLERİ (ERKEKLİK-devam)

	2014		
CEİD- Erkeklik -5	Erkek (%)		
Şiddet faili erkeklerin eğitim düzeylerine göre oranı			
Eğitimi yok	43,3		
İlkokul	40,9		
Ortaokul	35,8		
Lise	29,8		
Lisans ve lisansüstü	20,5		
	2016		
CEİD- Erkeklik -6	Anne (%)	Baba (%)	Toplam (%)
Cinsiyete göre çocuklarını cezalandıran ebeveynlerin oranı			
Odaya kapatma	9,5	8,1	8,9
Oyun oynamasına izin vermeme	38,1	40,2	39,0
Harçlığını kesme	13,3	15,3	14,2
TV izlemesine izin vermeme	40,5	41,2	40,8
Azarlama	76,2	67,8	72,6
Bir süre konuşmama	26,4	17,4	22,5
Bir süre istediklerini almama	36,6	31,6	34,4
Arkadaşları ile görüştürmeme	16,0	12,2	14,3
Dövme	25,6	14,3	20,7
Tokat atma	37,5	26,2	32,6
İnterneti yasaklama	47,3	50,5	48,7
Cep telefonunu yasaklama	30,0	30,8	30,3
Diğer	0,2	0,5	0,3

EK TABLO 2. MEVCUT GÖSTERGE VERİLERİ (ERKEKLİK-devam)

	2019					
	Anne (Sayı)	Anne (%)	Baba (Sayı)	Baba (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)
CEİD- Erkeklik -7 Cinsiyete göre tek ebeveynli hanelerin dağılımı	1 726 532	78,2	482 739	21,8	2 209 271	100
	2020					
	Baba (%)					
Çocuklarla ilgilenme	51					
Beraber gezme	45					
Oyun oynama	36					
Kreş/okul sorunlarıyla ilgilenme	27					
Ders çalıştırma	29					
Kitap okuma	19					
Uyutma	13					
Yemek yedirme	13					
Yıkama	10					
Alt değiştirme	8					

EK TABLO 2. MEVCUT GÖSTERGE VERİLERİ (SİYASETE VE KARAR ALMA MEKANİZMALARINA KATILIM)

	(01.11) 2015						2018					
	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)
CEİD- SİYASET-1 Cinsiyete göre ulusal parlamentoya seçilen temsilcilerin sayısı ve dağılımı	81	14,7	469	85,3	550	100	104	17,3	496	82,7	600	100
	2016						2019					
	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)
CEİD- SİYASET -2 Cinsiyete göre belediye başkanlarının sayısı ve dağılımı	40	2,9	1 357	97,1	1 397	100	41	3,0	1 348	97,0	1 389	100
	2016						2019					
	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)
CEİD- SİYASET -3 Cinsiyete göre belediye meclis üyelerinin sayısı ve dağılımı	2 198	10,7	18 300	89,3	20 498	100	2 284	11,0	18 461	89,0	20 745	100
	2016						2019					
	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)
CEİD- SİYASET -4 Cinsiyete göre önde gelen siyasal partilerin merkez yönetim kurullarında yer alanların sayısı												
Adalet ve Kalkınma Partisi												
Başkan	0	-	1	-	1	-	0	-	1	-	1	-
Başkan yardımcıları							5	-	10	-	15	-
Merkez yönetme kurulu üyeleri	5	-	18	-	23	-	6	-	19	-	25	-
Cumhuriyet Halk Partisi												
Başkan	0	-	1	-	1	-	0	-	1	-	1	-
Başkan yardımcıları							4	-	11	-	15	-
Merkez yönetme kurulu üyeleri	3	-	9	-	12	-	4	-	11	-	15	-

EK TABLO 2. MEVCUT GÖSTERGE VERİLERİ (SİYASETE VE KARAR ALMA MEKANİZMALARINA KATILIM-devam)

	2016						2019					
	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)
CEİD- SİYASET -4 Cinsiyete göre önde gelen siyasal partilerin merkez yönetim kurullarında yer alanların sayısı												
Halkların Demokratik Partisi												
Başkan	1	-	1	-	2	-	1	-	1	-	2	-
Başkan yardımcıları							4	-	7	-	11	-
Merkez yönetme kurulu üyeleri	14	48,3	15	51,7	29	100	11	35,5	20	64,5	31	100
Milliyetçi Hareket Partisi												
Başkan	0	-	1	-	1	-	0	-	1	-	1	-
Başkan yardımcıları							1	-	14	-	15	-
Merkez yönetme kurulu üyeleri	5	6,9	67	93,1	72	100	10	13,3	65	86,7	75	100
İyi Parti												
Başkan	0	-	1	-	1	-	1	-	0	-	1	-
Başkan yardımcıları							4	-	15	-	19	-
Merkez yönetme kurulu üyeleri	-	-	-	-	-	-	5	25	15	75	20	100
	2016						2019					
	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)
CEİD- SİYASET -5 Cinsiyete göre seçimlerde siyasal parti aday listelerinden aday olanların sayısı ve dağılımı	2 625	26,6	7 236	73,4	9 861	100	996	20,5	3 855	79,5	4 851	100

EK TABLO 2. MEVCUT GÖSTERGE VERİLERİ (SİYASETE VE KARAR ALMA MEKANİZMALARINA KATILIM-devam)

	2019											
	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)						
CEİD- SİYASET -6 Cinsiyete göre yerel seçimlerde kazanan adayların sayısı ve dağılımı	7 883	3	284 212	97	292 095	100						
<i>Büyükşehir Belediye Başkanı</i>	3	10	27	90	30	100						
<i>Büyükşehir İlçe Belediye Başkanı</i>	25	5	494	95	519	100						
<i>Belediye Meclis Üyesi</i>	2 284	11	18 461	89	20 745	100						
<i>İl Belediye Başkanı</i>	1	2	50	98	51	100						
<i>İlçe ve Belde Belediye Başkanı</i>	12	2	777	98	789	100						
<i>İl Genel Meclis Üyesi</i>	48	4	1 223	96	1 271	100						
<i>Köy Muhtarı</i>	115	1	18 081	99	18 196	100						
<i>Mahalle Muhtarı</i>	970	2	31 049	98	32 019	100						
<i>Köy İhtiyar Meclis Üyesi</i>	1 007	1	79 689	99	80 696	100						
<i>Mahalle İhtiyar Heyeti Üyesi</i>	3 418	2	134 362	98	137 780	100						
	2016						2019					
	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)
CEİD- SİYASET -7 Cinsiyete göre seçilmiş uzman meslek gruplarında çalışanların sayısı ve dağılımı												
<i>Büyükkelçi</i>	43	17,6	201	82,4	244	100	60	23,6	194	76,4	254	100
<i>Başkonsolos</i>	10	13,1	66	86,9	76	100	16	24,2	50	75,8	66	100
<i>Mülki idare amiri</i>	38	0,01	2 108	99,99	2 146	100	63	3,8	1 609	96,2	1 672	100
<i>Vali</i>	3	3,7	78	96,3	81	100	2	2,5	79	97,5	81	100
<i>Kaymakam</i>	14	1,6	852	98,4	866	100	23	2,8	807	97,2	830	100
<i>Polis</i>	15 003	6	235 735	94	250 738	100	20 338	7,1	266 135	92,9	286 473	100

EK TABLO 2. MEVCUT GÖSTERGE VERİLERİ (SİYASETE VE KARAR ALMA MEKANİZMALARINA KATILIM-devam)

	2016						2019					
	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)	Kadın (Sayı)	Kadın (%)	Erkek (Sayı)	Erkek (%)	Toplam (Sayı)	Toplam (%)
CEİD- SİYASET 8 Bürokrasinin yönetiminde cinsiyet dağılımı												
<i>Kamu çalışanları</i>		37,8		62,2		100		39,4		60,6		100
<i>Bakan</i>	1	-	26	-	27	-	2	-	14	-	16	-
<i>Üst Düzey yönetici⁴</i>							534	11	4 156	89	4 690	100
<i>Genel Müdür</i>							14	10	129	90	143	100
<i>Genel Müdür Yardımcısı</i>		9,7					34	11	265	89	299	100
<i>Daire Başkanı</i>		13,6					420	17	2 102	83	2 522	100
CEİD- SİYASET -9 Cinsiyete göre TMMOB yönetim Kurulu üyelerinin sayısı ve dağılımı												
	2		8		22		92		24		100	
CEİD- SİYASET 10 Cinsiyete göre Türk Tabipleri Birliği (TTB) Merkez Konseyi üyelerinin sayısı ve dağılımı												
	4	36	7	64	11	100	4	36	7	64	11	100
CEİD- SİYASET 11 Cinsiyete göre YÖK'e bağlı üniversitelerde rektör olarak görev yapanların sayısı ve dağılımı												
	16	8,9	164	91,1	180	100	20	10,2	177	89,8	197	100
CEİD- SİYASET 12 Cinsiyete göre Merkez Bankası yönetiminde yer alanların sayısı ve dağılımı												
	0	0	7	-	7	-	1	-	6	-	7	-
CEİD- SİYASET -13 Cinsiyete göre Borsa İstanbul'da (BİST) işlem yapabilen şirket yöneticilerinin sayısı ve dağılımı												
	428	12,7	2 939	87,3	3 367	100	458	17	2 240	83	2 698	100

⁴ Bu verilere büyükşehir belediyeleri, kuruluşları ve belediyelerin üst düzey unvanları, TBMM, Askeri Personel, Merkez Bankası ve MİT Çalışanları dâhil değildir.

EK-2 AÇSHB Tarafından Yürütülen Ödeneklerin Detayları

Tablo1: Faaliyetler Düzeyinde AÇSHB Performans Programı Maliyeti

PROGRAM SINIFLANDIRMASI	2020			2021			2022		
	BÜTÇE İÇİ	BÜTÇE DIŞI	TOPLAM	BÜTÇE İÇİ	BÜTÇE DIŞI	TOPLAM	BÜTÇE İÇİ	BÜTÇE DIŞI	TOPLAM
AİLENİN KORUNMASI VE GÜÇLENDİRİLMESİ	1.320.568.000	5.310.000	1.325.878.000	1.414.344.000	0	1.414.344.000	1.498.778.000	0	1.498.778.000
AİLENİN GÜÇLENDİRİLMESİ	568.117.000	0	568.117.000	608.888.000	0	608.888.000	642.001.000	0	642.001.000
Aileye Yönelik Eğitim, Danışmanlık ve Araştırma Hizmetleri	1.470.000	0	1.470.000	1.470.000	0	1.470.000	1.548.000	0	1.548.000
Aileye Yönelik Hizmetlerin Planlanması ve Koordinasyonu	12.147.000	0	12.147.000	13.051.000	0	13.051.000	13.888.000	0	13.888.000
Dinamik Nüfus Yapısının Korunması	554.500.000	0	554.500.000	594.367.000	0	594.367.000	626.565.000	0	626.565.000
AİLENİN KORUNMASI	752.451.000	5.310.000	757.761.000	805.456.000	0	805.456.000	856.777.000	0	856.777.000
Aile ve Topluma Yönelik Sosyal Hizmet Faaliyetleri	751.020.000	5.310.000	756.330.000	803.926.000	0	803.926.000	855.160.000	0	855.160.000
Aile Yapısını Etkileyen Kötü Alışkanlıkların ve Bağımlılıkların Azaltılmasına Yönelik Hizmetler	1.431.000	0	1.431.000	1.530.000	0	1.530.000	1.617.000	0	1.617.000
KADININ GÜÇLENMESİ	354.507.000	4.052.000	358.559.000	380.446.000	41.513.000	421.959.000	404.446.000	18.744.000	423.190.000
KADINA YÖNELİK AYRIMCILIK VE ŞİDDETLE MÜCADELE EDİLMESİ	342.453.000	0	342.453.000	367.495.000	0	367.495.000	390.698.000	0	390.698.000
Şiddete Uğrayan Kadınlara Yönelik Hizmetler	234.717.000	0	234.717.000	251.976.000	0	251.976.000	267.926.000	0	267.926.000
Şiddetin Önlenmesi ve İzlenmesine Yönelik Hizmetler	107.736.000	0	107.736.000	115.519.000	0	115.519.000	122.772.000	0	122.772.000
KADININ TOPLUMSAL STATÜSÜNÜN GELİŞTİRİLMESİ VE FIRSAT EŞİTLİĞİNİN SAĞLANMASI	12.054.000	4.052.000	16.106.000	12.951.000	41.513.000	54.464.000	13.748.000	18.744.000	32.492.000
Kadınlara Yönelik Hizmetlerin Planlanması ve Koordinasyonu	12.054.000	4.052.000	16.106.000	12.951.000	41.513.000	54.464.000	13.748.000	18.744.000	32.492.000
HİZMET PROGRAMLARI TOPLAM	124.925.347.000	10.881.169.000	135.806.516.000	138.659.965.000	11.492.549.000	150.152.514.000	149.393.512.000	12.037.533.000	161.431.045.000
YÖNETİM VE DESTEK PROGRAMI	883.784.000	0	883.784.000	946.808.000	0	946.808.000	161.431.045.000	0	1.005.891.000
TOPLAM	125.809.131.000	10.881.169.000	136.690.300.000	139.606.773.000	11.492.549.000	151.099.322.000	150.399.403.000	12.037.533.000	162.436.936.000

Kaynak: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2021 Performans Programı <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1709>

Bakanlığın Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi ve Kadının Güçlendirilmesi alt programı kapsamında yer alan toplam ödeneklerin yıllar itibariyle dağılımı şöyledir:

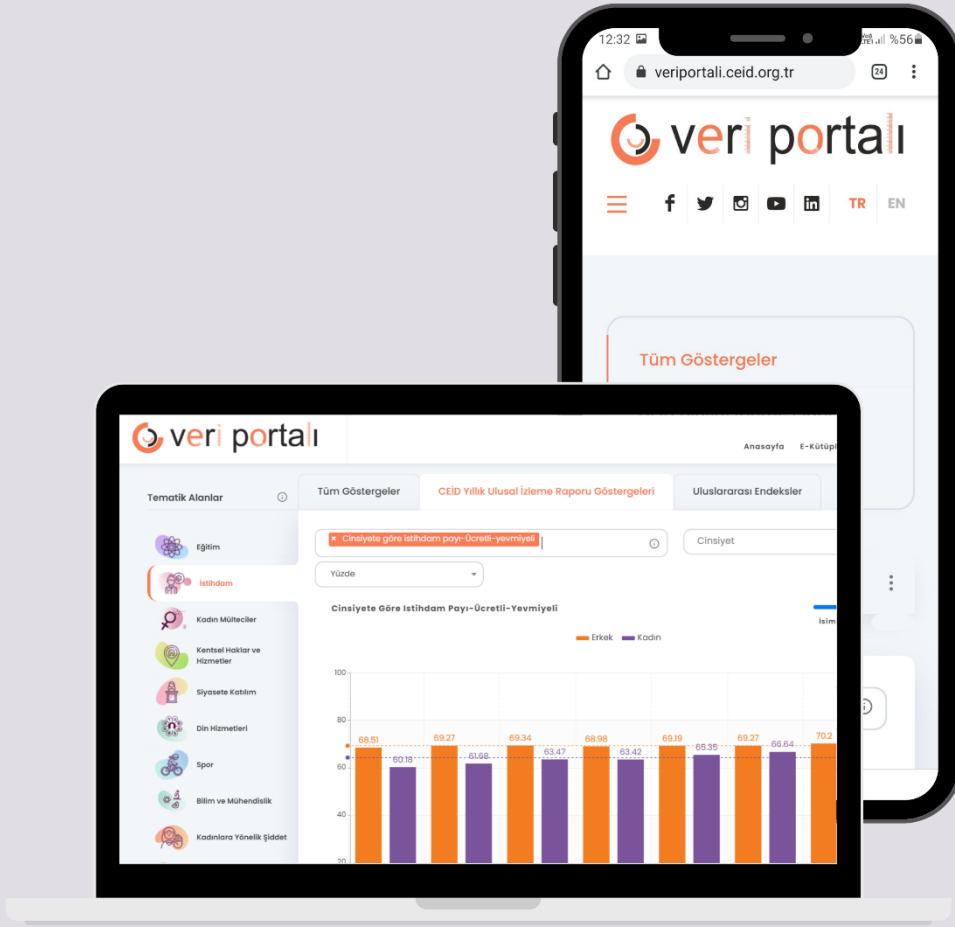
Tablo 2: AÇSHB Bütçesinde Ailenin Güçlenmesi ve Kadının Güçlenmesi Ayrılan Ödenekler

Bütçe	2020		2021		2022	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
AÇSHB Toplam Bütçe	136.690.300.000		151.099.322.000		162.436.936.000	
<i>Ailenin Güçlendirilmesi</i>	568.117.000		608.888.000		642.001.000	
<i>Ailenin Korunması</i>	757.761.000		805.456.000		856.777.000	
Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi	1.325.878.000	0,97	1.414.344.000	0,94	1.498.778.000	0,96
<i>Kadına Yönelik Ayrımcılık ve Şiddetle Mücadele Edilmesi</i>	342.453.000		367.495.000		390.698.000	
<i>Kadının Toplumsal Statüsünün Geliştirilmesi ve Fırsat Eşitliğinin Sağlanması</i>	16.106.000		54.464.000		32.492.000	
Kadının Güçlenmesi	358.559.000	0,26	421.959.000	0,28	423.190.000	0,26

Kaynak: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2021 Performans Programı <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1709>

Rapordaki göstergeleri detaylıca incelemek, kendi çalışmalarınıza aktarmak ve verileri sosyal medyada paylaşabilmek için:

 veri portalı

<https://veriportalı.ceid.org.tr/>

#veriiyileştirir